

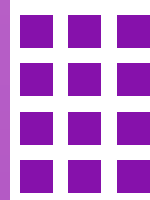
2022

JĘZYK POLSKI dla 9 klasy

Łesia Biłeńska-Swystowycz
Mykoła Jarmoluk

Łesia Biłeńska-Swystowycz
Mykoła Jarmoluk

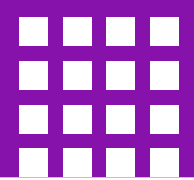
Леся Біленька-Свистович
Микола Ярмолюк

JĘZYK POLSKI

Польська мова

dla
9
klasy

**Леся Біленька-Свистович,
Микола Ярмолук**

ПОЛЬСЬКА МОВА

(5-й рік навчання)

Підручник для 9 класу з поглибленим вивченням
іноземних мов та закладів загальної середньої освіти
(з аудіосупроводом)

**Łesia Biieńka-Swystowycz,
Mykoła Jarmoluk**

JĘZYK POLSKI

(5. rok nauczania)

Podręcznik do klasy 9 z rozszerzoną nauką języków
obcych oraz szkół średnich ogólnokształcących
(z nagraniami audio)

Чернівці
„Букрек”
2022

ДОРОГА ПОДРУГО! ДОРОГИЙ ДРУЖЕ!

Ти уже знаєш, що вивчати польську мову – це захопливо, корисно і потрібно. Адже вивчення мови – це нагода більше довідатися про культуру, традиції, звичаї, відомих людей, архітектурні пам'ятки польського народу. Завдяки цьому навчальному виданню ти дізнаєшся більше не лише про Польщу, а й удосконалиш свої мовленнєві уміння й навички.

Поданий у підручнику граматичний та лексико-комунікативний матеріал є логічним продовженням раніше вивченого. Особливістю книги є велика кількість завдань, які зорієнтовані на розвиток уміння спілкуватися, висловлювати власну думку. Так автори дотримуються сучасних тенденцій у вивченні іноземної мови. Граматичний матеріал завдяки формі викладу – у вигляді таблиць і схем – легкий для засвоєння, перегукується і є органічним доповненням лексичних відомостей.

У підручнику вміщені тексти сучасних і класичних авторів на різноманітні теми. Вони допоможуть тобі краще пізнати польську літературу, розширити світогляд, сприятимуть удосконаленню мовленнєвих навичок, розширенню словникового запасу.

Бажаємо успіхів!

Автори

**Щоб тобі було зручніше і легше працювати
з підручником, ознайомся, будь ласка,
з умовними позначками:**

вправа усна;

вправа письмова;

вправа підвищеної складності;

вправа з використанням інтернету;

**вправа з використанням
довідкової літератури;**

робота в групах;

послухай.

Як дізнатися, що ховається за „квадратиками”?

Для сканування **QR-коду** твій мобільний пристрій повинен мати камеру. Також на ньому треба встановити спеціальний додаток, що дозволяє зчитувати і розпізнавати QR-код. Тоді ти зможеш миттєво завантажувати в телефон інформацію, переходити за посиланнями. Щоб послухати аудіоматеріали до підручника, перейди за посиланням, зашифрованим у QR-коді.

Також аудіосупровід до підручника розміщено за посиланнями

<https://lib.imzo.gov.ua/>

(у разі видання підручника за державні кошти)

LEKCJA 1 JUŻ UCZYMY SIĘ W LICEUM**Rozmowa z Maksem uczniem
klasy 1a Zespołu Szkół Społecznych
im. Mikołaja Reja w Kielcach**

– Maks, dokładnie rok temu podejmowałeś decyzję o wyborze szkoły średniej. Jako laureat Wojewódzkiego Konkursu z Języka Angielskiego mogłeś wybrać praktycznie każde liceum w Polsce, Ty wybrałeś tę szkołę. Dlaczego?

Na pewno najbardziej zaciekał mnie concept indywidualnej ścieżki nauczania, to znaczy, że nie trzeba wybierać typowego profilu, tak jak w innych szkołach np. biologia-chemia czy matematyka-fizyka tylko można wybrać te przedmioty, które cię interesują i je rozszerzać. Do wyboru mamy cztery przedmioty i mogą to być przykładowo: matematyka, historia, biologia i chemia. W większości szkół jest naturalny podział: humanista, matematyk, biolog... A jeśli ktoś ma szersze zainteresowania i nie do końca wie, co będzie chciał w życiu robić?

– Co wskazałbyś jako mocną stronę tego liceum po właśnie kończącym się pierwszym roku nauki?

Nauczyciele są bardzo mili i kontaktowi, a przy tym bardzo kompetentni, naprawdę potrafią dobrze tłumaczyć, a nauka w małych grupach powoduje, że mamy z nimi znacznie lepszy kontakt. Te małe grupy, w których rozszerzamy nasze przedmioty powodują, że łatwiej przyswaja się informacje. To jest na pewno nie do zrealizowania w szkołach, gdzie klasy liczą po trzydzieścioro kilkoro uczniów...

– Młodzi ludzie wybierając szkołę średnią bardzo często stawiają na pierwszym miejscu możliwość nawiązania nowych znajomości. Czy nie przeszkadza Ci kameralność naszego liceum?

Ani trochę, moim zdaniem mniejsza grupa to większa szansa na zawarcie bliższych znajomości i lepszego poznania się. Nie tworzymy dużej grupy, ale zgraną i naprawdę lubiącą się. Dużo łatwiej jest dobrze poznać ludzi i zaprzyjaźnić się przebywając w mniejszej grupie.

– Czy pierwsze miesiące w naszym LO zmieniły lub rozwinęły Twoje zainteresowania?

Akurat ja od początku miałem dość sprecyzowane zainteresowania, więc to się specjalnie nie zmieniło, utwierdziłem się tylko w tym, że to był dobry wybór. Nauczyciele są super i naprawdę robią wszystko, żeby lekcje nie były nudne i stawiają przed nami wyzwania, których pokonanie daje wielką satysfakcję.

Bardzo polubiłem też fizykę, to naprawdę fajny i ciekawy przedmiot.

Okazało się że lubię też historię i WOS, mimo że nie są to przedmioty, które rozszerzam z przyjemnością czekam na te lekcje i częste burzliwe dyskusje, które toczymy w ramach zajęć.

– Maks, jak oceniasz poziom prowadzonych zajęć na wybranych przez Ciebie rozszerzeniach?

Poziom jest, moim zdaniem bardzo wysoki, a przy tym lekcje są przyjemne.

Nauczyciele robią dla nas wiele. Oni są przystępni i z nimi dobrze się pracuje.

Dla mnie szczególnie ważny jest rozwój moich kompetencji językowych i to mogę tu robić na wysokim poziomie. Grupy są tak dobierane, że nie muszę powtarzać od nowa tego, co już opanowałem. Tylko możemy „iść” z materiałem do przodu i przygotowywać się np. do certyfikatów językowych.

Rozszerzam też m.in. matematykę i tu muszę powiedzieć, że też jestem bardzo zadowolony, bo oprócz świetnych zajęć z nauczycielem prowadzącym, mamy też dodatkowe spotkania w formie koła matematycznego.

(wg www.spoleczna.edu.pl)

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Jakie możliwości daje liceum?
2. Jaka atmosfera panuje w liceum, które wybrał Maks?
3. W jakim mieście znajduje się liceum im. Mikołaja Reja?
4. Maks interesuje się tylko humanistyką czy też naukami ścisłymi?
5. Jakie są przewagi nauczania w mniejszych grupach?
6. Jakie przedmioty rozszerzone wybrał Maks?
7. Czy Maks lubi fizykę?
8. W jaki sposób rozwijane są kompetencje językowe uczniów w liceum?
9. Co uzupełnia i pomaga w rozszerzeniu wiedzy matematycznej?
10. Jak wygląda przerwa w Twojej szkole?

ĆWICZENIE 2

Jak można wytłumaczyć wypowiedzenie Makska: *Dla mnie szczególnie ważny jest rozwój moich kompetencji językowych.* Wy-
mienie w grupie swoje zdania na ten temat.

ĆWICZENIE 3

Opowiedz w grupie, jakie są twoje ulubione przedmioty i dla-
czego.

ĆWICZENIE 4

Zapoznaj się z kartą ocen ucznia w polskiej szkole. Dopasuj komentarz nauczyciela do oceny. Porównaj ukraiński system oceniania wiedzy w szkole z polskim. Porozmawiajcie o tym z klasą.

6	Celujący (szóstka)	☒ zalicza	Gratuluję dobrej oceny! Postara się jeszcze troszkę, a dostanie piątkę! Jest zdolna, ale leniwa.
5	Bardzo dobry (piątka)	☒ zalicza	Stać go na więcej. Tylko musi pracować systematycznie.
4	Dobry (czwórka)	☒ zalicza	Gratuluję najwyższej oceny! Ma prawdziwy talent i ciężko pracuje.
3	Dostateczny (trójka)	☒ zalicza	Oj, w tym roku coś słabo. Syn zalicza, ale jest na granicy. Musi więcej pracować...
2	Dopuszczający (dwójka)	☒ zalicza	Brawo, gratulacje! To praw- dziwy sukces. Zasłużył sobie na tę ocenę. Oby tak dalej.
1	Niedostateczny (jedyńska)	☒ nie zalicza	Bardzo mi przykro, nie opanował materiału w stopniu minimalnym. Musi jeszcze raz uczyć się tego samego.

(wg podręcznika *Moje dziecko w polskiej szkole*
S. Busiło i A. Wiśniewskiej)

Nowa Ukraińska Szkoła

Kierunek akademicki – liceum
Kierunek zawodowy – liceum branżowe

III	2027 rok	Profilowana Szkoła Średnia 10 klasa – I cykl 11-12 klasa – II cykl	3 lata
II	2022 rok	Podstawowa Szkoła Średnia (gimnazjum) 5-6 klasa – I cykl 7-9 klasa – II cykl	5 lat
I	2018 rok	Szkoła Początkowa 1-2 klasa – I cykl, wprowadzający 3-4 klasa – II cykl, podstawowy	4 lata

Zapamiętaj!

Klasa 1 liceum w Polsce = 9 klasa ukraińskiej szkoły średniej

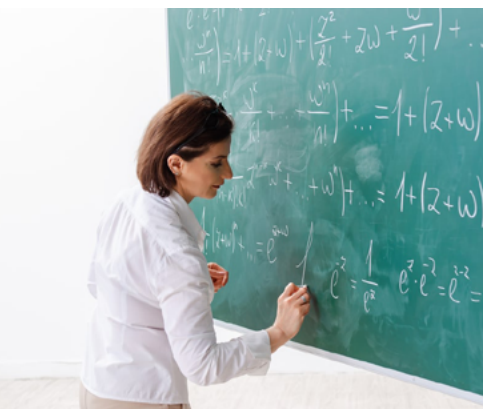
ĆWICZENIE 5

Porównaj plakaty, przedstawiające reformę szkolną w Polsce i na Ukrainie, zarówno jak i realia szkolne podane w wywiadzie z Maksym uczniem klasy 1a Zespołu Szkół Społecznych im. Mikołaja Reja w Kielcach.

1. Ile lat mają uczniowie?
2. Jakich przedmiotów uczą się uczniowie liceum w Polsce?
3. Jakich przedmiotów uczą się uczniowie 9. klasy na Ukrainie?
4. Dlaczego młodzież szkolna w Polsce wybiera licea?
5. Jakie koła przedmiotowe są w Twojej szkole?
6. Czy bierzesz udział w spotkaniach koła przedmiotowego?
7. Jak wygląda droga uczniów na studia w Polsce i na Ukrainie?

ĆWICZENIE 6

Przeczytaj tekst. Wypisz zdania proste oraz podkreśl w nich podmiot i orzeczenie.

Pani Anna Adamczyk nie jest Polką. Ona mieszka w naszym kraju od wielu lat wraz z rodziną, którą założyła. Przyjechała do Polski z Ukrainy, aby zapoznać się z naszą kulturą, tradycjami, językiem oraz zrealizować swoje plany dotyczące studiów i dalszych planów przyszłościowych. Jest ona średniego wzrostu i ma bardzo fajny styl jeśli chodzi o garderobę. Włosy, podobnie jak oczy, są koloru czarnego. Ma śniadą cerę i zwyczaj patrzenia przez okno. Pani Adamczyk nauczyla niegdyś matematyki w szkole podstawowej, do której uczęszcza moja najlepsza koleżanka.

Nauczycielka bardzo dobrze daje sobie radę z nauczaniem wybranego przez siebie przedmiotu. Jest osobą bardzo miłą i sympatyczną. Otwarta na pomoc uczniom oraz nowe pomysły. Jest nauczycielką z powołania. Uczniowie bardzo lubią panią Annę, bo zawsze pomoże, kiedy mają problem. Pani Anna świetnie dogaduje się ze swoimi wychowankami i organizuje im w czasie wolnym ciekawe zabawy. Na jej lekcjach można nie tylko się wiele dowiedzieć, ale także poznać szczyptę humoru. Myślę, że niejedna osoba chciałaby mieć takiego nauczyciela w swojej szkole.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 7

Na podstawie tekstu z ćw. 6. zadaj 5. pytań koleżance / koledze.

Wywiad – to zapis rozmowy z jakąś osobą (często znaną), podany do wiadomości publicznej w postaci wydrukowanej, cyfrowej, nagrania dźwiękowego lub dźwiękowo-wizualnego. W **wywiadzie** nie zamieszczamy własnych przemyśleń i stwierdzeń, a zapisujemy wypowiedzi osoby, z którą wywiad przeprowadzamy. Czytający zapis **wywiadu** nie jest zainteresowany naszą opinią, ale czyta tekst po to, by poznać zdanie i poglądy osoby, a którą wywiad przeprowadzamy. Pamiętajcie o **zasadach**, zadając pytania podczas wywiadu: **Zadawajcie** pytania możliwie prostym językiem.

Pamiętajcie o pytaniach pomocniczych.

Nie zadawajcie pytań zamkniętych. ...

Nie sugerujcie odpowiedzi. ...

Nie pytajcie o wiele rzeczy naraz. ...

ĆWICZENIE 8

Przeprowadź wywiad z koleżanką / kolegą z grupy. Skorzystaj z poniższych pytań.

1. Jak czujesz się w szkole?
2. Czy czegoś się boisz?
3. Czy nauczycieli darzysz zaufaniem? Uzasadnij odpowiedź.
4. Czy coś nie podoba Ci się w szkole? Jeśli tak to co.
5. Jakie są Twoje relacje z rodzicami?
6. Czy są jakieś sprawy, problemy o których nie rozmawiasz z rodzicami oraz z nauczycielami? Jeśli tak to z kim chcesz o nich porozmawiać?
7. Jakie są Twoje relacje z koleżankami i kolegami?
8. Czy uważasz, że jesteś nierówno traktowana/traktowany w szkole w porównaniu z innymi? Jeśli tak to dlaczego?
9. Jaka według Ciebie powinna być szkoła?

ĆWICZENIE 9

Odmień przez przypadki *ogólnokształconce liceum miejskie* w liczbie pojedynczej i liczbie mnogiej. Ułóż kilka zdań z tym wyrażeniem.

- ♦ Literatura polska doby **renesansu** – epoka literacka w dziejach literatury polskiej przypadająca na okres od 1500 do 1620 roku. W okresie renesansu, zwanego też „**odrodzeniem**”, polska kultura przeżywała rozkwit. Wybitnymi przedstawicielami epoki „**odrodzenia**” w literaturze polskiej są Paweł z Krosna, Jan z Wiślicy, Mikołaj Hussowczyk, Jan z Koszyczek, Mikołaj Rej, którego słowa „A niechaj narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają” – są uznane za hasło do tworzenia w języku polskim. Spośród poetów polskich za lidera tego okresu uważa się Jana Kochanowskiego.

ĆWICZENIE 10

Jak rozumiesz słowa Mikołaja Reja „A niechaj narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają”? Napisz swoją opinię na ten temat.

CIEKAWOSTKA

Jan Kochanowski jest naj-słynniejszym polskim poetą doby renesansu, jest także pierwszym polskim poetą wielkiego formatu. Był osobą niezwykle wykształconą, czytającą, dużo podróżował po Europie. Bez wahania można go nazwać *człowiekiem renesansu*. Zaadaptował do polskich warunków większość antycznych gatunków, takich jak pieśń, tren, fraszka. Odwołując się do kultury i literatury antycznej, czerpiąc z niej wzorce, stworzył (wraz z Mikołajem Rejem) podwaliny polskiego języka literackiego.

Do najśłynniejszych dzieł poety należą cykle utworów: *Pieśni*, *Fraszki*, napisane pod koniec życia *Treny* oraz oparty na historii wojny trojańskiej dramat *Odprawa posłów greckich*.

♦ **Fraszka** (wł. *frasca* – gałązka, drobiazg) – krótki utwór liryczny, zazwyczaj rymowany lub wierszowany, o różnorodnej tematyce, często humorystycznej lub ironicznej (satyrycznej).

Tren, lament, płacz (żałobny) – utwór liryczny o charakterze żałobnym, wywodzący się ze starogreckiej poezji funeralnej, blisko spokrewniony z elegią, ważny element struktury tragedii greckiej.

ĆWICZENIE 11

W Internecie znajdź życiorys Jana Kochanowskiego. Opowiedz go grupie.

ĆWICZENIE 12

Zapoznaj się z wywiadem ze znanym polskim poetą Janem Kochanowskim. Nowe wyrazy i wyrażenia zapisz do słowniczka.

Redaktor – Dzień dobry Panu, cieszę się, że zgodził się Pan na rozmowę. Czy mógłby Pan opowiedzieć o tym jak stał się Pan jednym z najwspanialszych humanistów?

Jan Kochanowski – Ciężko pracowałem na swój sukces. Studiowałem, uczyłem się długo. Zdobyłem wykształcenie, poznałem literaturę i filozofie starożytną, a także języki klasyczne: łacinę i grekę.

R. – Co zdecydowało o tym, że postanowił Pan tworzyć w języku ojczystym, pomimo tego, że pisał Pan wciąż w języku łacińskim?

J.K. – To postanowienie by tworzyć w języku narodowym wyrosło podczas pobytu za granicą. We Francji zaobserwowałem rozwój poetyki w ich narodowym języku i miało to na mnie duży wpływ. Przekonałem się, że można dorównać poetom starożytnym, tworząc w ojczystym języku.

R. – Otrzymał pan w spadku Czarnolas, ale przed przeprowadzką do Czarnolasu mieszkał i bywał Pan w różnych miejscach. Może Pan opowiedzieć coś o tych miejscach?

J.K. – Po powrocie do kraju kilka lat spędziłem na dworach, byłem nawet sekretarzem i dworzaninem królewskim.

Foto: cyfrowyczarnolas.pl

Foto: radio.kielce.pl

R. – Ale jednak powrócił Pan do spokojnego Czarnolasu. Co o tym zdecydowało?

J.K. – Wydałem już wtedy kilka poematów i ważnych utworów. Życie na dworach w Krakowie po prostu już mnie nudziło, nie pozwalało mi się rozwijać. Osiedliłem się w Czarnolesie. Zawsze ceniłem życie w zgodzie z naturą, a Czarnolas mi to umożliwiał.

R. – Nawiązując do Pana twórczości, wprowadził Pan takie gatunki jak fraszka, elegia, dramat według reguł klasycznych. W Pana wierszach można znaleźć wiele środków artystycznych, różne miary wiersza sylabicznego?

J.K. – Często nawiązywałem do antyku, przez co dobór uprawianych przeze mnie gatunków. Również nawiązywałem do filozofii starożytnej, odwoływałem się do twórczości Horacego. Miałem pomysły własne i postanowiłem je wprowadzić w zakresie wypowiedzanych myśli i uczuć. A Horacy jest dla mnie wielkim wzorem.

R. – Jakie wartości ceni Pan najbardziej i według jakich ludzie powinni żyć i kierować się w życiu?

J.K. – Myślę, że przede wszystkim cnota. Cenie miłość do własnego kraju i patriotyzm, to są cechy którymi należy się kierować.

R. – Dziękuję za rozmowę.

J.K. – Ja również dziękuję.

(wg portalu bryk.pl)

ĆWICZENIE 13

Z jaką wybitną osobistością chcesz przeprowadzić wywiad. Uzasadnij w grupie dlaczego wybrałaś / wybrałeś tę osobę. Napisz kilka pytań. W trakcie przygotowań do wywiadu pamiętaj o formułkach grzecznościowych na jego początku i na końcu.

ĆWICZENIE 14

Czy zgadzasz się z twierdzeniem Jana Kochanowskiego, że „można dorównać poetom starożytnym, tworząc w ojczystym języku”? Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 15

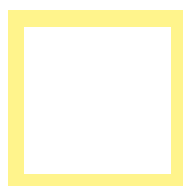
Jakimi wartościami wg Jana Kochanowskiego należy kierować się w życiu? Czy te wartości są aktualne w XXI wieku? Napisz opracowanie (100 słów).

ĆWICZENIE 16

Jakich przedstawicieli epoki renesansu – pisarzy i poetów ukraińskich – znasz i jakie ich utwory czytałaś / czytałeś?

ĆWICZENIE 17

Wysłuchaj fraszki „Do gór i lasów”. Za pomocą słownika ustal znaczenie nowych słów i wyrażeń. Czy rozumiałaś / rozumiałeś treść wiersza?

Jan Kochanowski

Do gór i lasów

Wysokie góry i odziane lasy!
Jako rad na was patrzę, a swe czasy
Młodsze wspominam, które tu zostały,
Kiedy na statek człowiek mało dbały.
Gdziem potym nie był? Czegom nie skosztował?
Jażem przez morze głębokie żeglował,
Jażem Francuzy, ja Niemce, ja Włochy,
Jażem nawiedził Sybilline lochy*.
Dziś żak spokojny, jutro przypasany
Do miecza rycerz dziś między dworzany
W pańskim pałacu, jutro zasię cichy
Książd w kapitule, tylko że nie z mnichy
W szarej kapicy a z dwojakim płatem;
I to czemu nic, jeśliż opatem?
Taki był Proteus**, mieniać się to w smoka,
To w deszcz, to w ogień, to w barwę obłoka.
Dalej co będzie? Srebrne w głowie nici,
A ja z tym trzymam, kto co w czas uchwyci.

* Jaskinie w okolicy Neapolu, siedziba wieszczki Sybilli.

** W mitologii greckiej bóstwo morskie, syn boga Posejdona i Tetydy.

Utrwalamy wiedzę o czasowniku

Czasownik to część mowy, która nazywa czynności (*piszę*) lub stany (*choruję*). Odpowiada na pytania: *co robi? co się z kimś (czymś) dzieje?*

Czasowniki dzielimy na:

DOKONANE

(*co zrobić?*)

napisać, otworzyć

NIEDOKONANE

(*co robić?*)

pisać, otwierać

Czasowniki występują w formach:

OSOBOWYCH, gdyż można określić osobę, liczbę, czas, rodzaj, tryb.

Taką odmianę nazywamy **koniugacją**.

NIEOSOBOWYCH, gdyż nie można określić osoby. Do tych form zalicza się **bezokolicznik** (*napisać, otworzyć*) oraz formy zakończone na **-no, -to** (*napisano, podjęto*).

CZAS

	lp.	lm.
dokonany		niedokonany
przeszły	<i>napisał</i>	<i>pisał</i>
teraźniejszy	<i>x</i>	<i>pisze</i>
przyszły		
forma prosta	<i>napisze</i>	<i>będzie pisał</i>
forma złożona	<i>x</i>	<i>będzie pisać</i>

OSOBY I LICZBY

	Liczba pojedyncza lp.	Liczba mnoga lm.
1 os.	<i>piszę</i>	<i>piszemy</i>
2 os.	<i>piszesz</i>	<i>piszecie</i>
3 os.	<i>pisze</i>	<i>piszą</i>

RODZAJE

męski (m.) *pisał, będzie pisał, pisałby*
żeński (ż.) *pisała, będzie pisała, pisałaby*
nijaki (n.) *pisało, będzie pisało, pisałoby*
męskoosobowy (mos.) *pisali, będą pisali, pisaliby*
niemęskoosobowy (nmos.) *pisały, będą pisały, pisałyby*

TRYBY

orzekający
pisze
przypuszczający
pisałby
rozkazujący
niech pisze

- Przez czasy odmieniają się tylko czasowniki w **trybie orzekającym**.
- W czasie teraźniejszym występują tylko czasowniki **niedokonane**.
- W czasie przyszłym w formie prostej występują **tylko** czasowniki **dokonane**, a w formie złożonej – **tylko** czasowniki **niedokonane**.

Przez rodzaje odmieniają się czasowniki w czasie przeszłym, w czasie przyszłym złożonym (*nie zawierającym bezokolicznika*) oraz w trybie przypuszczającym.

W Im. czasownik występuje w rodzaju:

mos.,
gdy określa rzeczownik
rodzaju męskiego

nmos.,
gdy określa inny
rzeczownik

- Czasowniki w **trybie rozkazującym** odmieniają się przez osoby i liczby.
- Czasowniki w **trybie przypuszczającym** odmieniają się przez **osoby, liczby, rodzaje**. Zawierają cząstkę **by**, która jest ruchoma i w zdaniu może występować po różnych wyrazach.

ĆWICZENIE 18

Z ćw. 17. wypisz czasowniki, ustal czas, formę (osobowa / nieosobowa), określ formę gramatyczną, utwórz bezokolicznik. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Wyraz w zdaniu	patrzę
czas	teraźniejszy
os.	1
liczba	pojedyncza
rodzaj	-
tryb	orzekający
postać	niedok
bezokolicznik	patrzeć

ĆWICZENIE 19

Wpisz literę *ę* lub *ą*. Zmień czas na teraźniejszy. Uwaga! Nie rozwiązyj ćwiczenia w podręczniku!

1. Ostatnio zacz[ ]łem odwiedzać znajomego chorego.
2. Zacz[ ]liśmy ćwiczyć.
3. Zacz[ ]ł się ostatni rok nauki w podstawówce.
4. Kiedy zacz[ ]łeś się interesować podróżami?
5. Niektórzy kibice zacz[ ]li opuszczać trybuny.
6. Niektóre koleżanki z klasy zacz[ ]ły się przyglądać.
7. Wakacje zacz[ ]ły się od zwiedzania parku nad morzem.
8. Kolega zacz[ ]ł trenować karate.
9. Ostatnio często zacz[ ]łam odwiedzać miejskie muzeum.
10. Dlaczego zacz[ ]liście grać bez mnie?

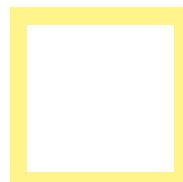
ĆWICZENIE 20

W wyrazach w nawiasach zmień rodzaj z żeńskiego na męski lub z męskiego na żeński. Uwaga! Nie rozwiązyj ćwiczenia w podręczniku!

1. Myślę, że (*stanąłem*) [ ] na wysokości zadania.
2. Wreszcie (*wzięła*) [ ] książkę do rąk i (*zaczęła*) [ ] czytać.
3. W końcu (*wypłynąłem*) [ ] na środek rzeki.
4. Tym razem (*przeciagnąłeś*) [ ] strunę.

ĆWICZENIE 21

Wysłuchaj tekstu, w miejsce luk wpisz brakujące wyrazy i wyrażenia. Uwaga! Nie rozwiązyj ćwiczenia w podręczniku!

Mój najlepszy dzień w szkole

Moim [ ] w szkole był ostatni piątek. Pierwsza lekcja, którą mieliśmy, była mega fajna, ponieważ [ ] zaprosiła [ ] z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Na tej lekcji było wiele [ ], które robiliśmy. Najpierw podzieliła nas pani [ ], ja akurat z tymi grupami [ ], ponieważ byłam z samymi chłopakami. Dostaliśmy [ ], na której mieliśmy wyjaśnić słowa takie jak [ ] i takie różne. Następnie [ ] zabrała 9 chętnych osób

na chwilę za drzwi, potem weszli i mieli na [ ] takie śmieszne aureole z napisami: lizus, samotnik, lider, mediator, [ ] itp.

Kiedy lekcja już skończyła się, [ ] pod salę nr [ ] na język angielski. Tak normalnie na angielskim jesteśmy [ ] na grupy. Akurat wtedy tamta grupa miała z nami, ponieważ nie było [ ]. Na [ ], jak i na innych, bo jak i na każdej lekcji [ ].

Pani [ ] lekcje normalnie, ale jak ktoś coś śmiesznego palnie to cała [ ] się śmieje. Pod koniec lekcji pani [ ], że ktoś żuł [ ] na lekcji i na następnej lekcji będziemy mieć „ [ ] ”.

Następną lekcją był język [ ], na którym było jak zwykle, dużo pracy, zwyczajna [ ] polskiego.

Następnymi zaś lekcjami były [ ]. Oczywiście my dziewczyny poszłyśmy [ ] z dziewczynami [ ] I d. [ ] przebrałyśmy się w stroje kąpielowe i weszłyśmy na dużą [ ]. Na tej sali [ ] ćwiczenia, a jak je [ ], to miałyśmy wolne. Wtedy [ ] robić, co tylko chcemy.

Po tym wszystkim przebrałyśmy się i [ ] włosy. Następnie z Weroniką i Wiktorią [ ] w szkolnej stołówce. Pożegnaliśmy się i [ ]. Tak minął mój „ [ ] dzień w szkole”.

Marta kl. 1a

(wg www.blogspot.com)

ĆWICZENIE 22

Napisz opowiadanko na temat swojego udanego dnia szkolnego (60 słów).

ĆWICZENIE 23

Z tekstu *Rozmowa z Maksem uczniem klasy 1a* wypisz 5 czasowników osobowych i nieosobowych. W osobowych określ osobę, liczbę, czas, rodzaj, tryb.

WZÓR: *zaciekał* – 3 os., lp., przeszły, orzekający.

ĆWICZENIE 24

Wybierz czasowniki we wskazanej formie i uzupełnij frazeologizmy. Czy znasz ich znaczenie? Czy są podobne w języku ukraińskim? Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

2 os.	_____ w bawełnę	(pakować, leciał, owijasz)
lm.	_____ trzy po trzy	(gadała, pletli, liczyć)
cz. teraźniejszy	_____ kołkiem	(siedzi, rzuci, zastaniesz)
mos.	_____ wodę	(nosiły, laliście, zawracał)

ĆWICZENIE 25

Przekształć zdania tak, aby adresatami były określone osoby dorosłe. Użyj odpowiednich form trybu rozkazującego. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Otwórz okno. (Dziadek). Dziadku, proszę otworzyć okno!*

Spróbujcie mnie zrozumieć. (Państwo) _____ .

Proszę, wysłuchaj mnie! (Pani) _____ .

Zaczekaj na mnie! (Pan) _____ .

ĆWICZENIE 26

Przekształć zdania, stosując różne czasowniki w trybie przypuszczającym, aby się stały uprzejmymi prośbami.

Niech pani mu wytłumaczy, jak dojechać do przychodni!

Najpierw niech państwo wypełnią te dwa druki.

Niech państwo zaczekają w pokoju obok!

Niech pan otworzy mi drzwi!

Niech kolega wchodzi!

Niech koleżanka zapisze do dziennika!

Przed wszystkim wypełnij ankietę, a potem podaj dokumenty.
Najpierw kupcie sobie państwo bilety!
Niech pan tu nie wchodzi!

Odrobina pisowni

PISOWNIA CZĄSTKI **by**

Łącznie piszemy:

- z czasownikami w formie osobowej,
np.: pisał**bym**, poszli**byście**;
- ze spójnikami,
np. gdy**byście**, ale**bym**, jak**by**,
byle**byś**, chociaż**by**;
- z innymi wyrazami,
np.: ani**bym**, czy**byś**, czyż**by**,
niech**by**, gdy**by**, że**by**.

Rozdzielnie piszemy:

- z formami nieosobowymi czasowników,
np.: zrobić **by**, napisano **by**,
podsunęto **by**, zapłacono **by**;
- jeśli występuje przed czasownikiem,
np.: z przyjemnością **bym**
przeczytał, z radością **bym**
przyszła, z apetytem **byśmy** zjedli;
- po innych częściach mowy,
np.: warto **by**, można **by**,
tak **by**, tam **by**, gdzie **by**,
trzeba **by**, w telewizji **byś** tego
nie obejrzał, on **by** tego nie zrobił.

Zapamiętaj!

Cząstki **-bym**, **-byś**, **-by** są ruchome, mogą występować również przed czasownikiem, do którego się odnoszą.

Np.: Z przyjemnością poszedł**bym** do kina. Z przyjemnością **bym** poszedł do kina.

ĆWICZENIE 27

Otwierając nawiasy, cząstkę **by** wpisz łącznie lub oddzielne. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Gdy (**bym**) miał gitarę, to (**bym**) na niej grał.
2. Warto (**by**) bliżej zapoznać się z życiorysem Ignacego Kra-sickiego.
3. Gdy (**byście**) mieli więcej czasu, to (**byście**) dłużej poćwiczyli.
4. Wielkie (**by**) było zamieszanie, jeżeli (**by**) nauczyciel się spóźnił.
5. Kto (**by**) przypuszczał, że on potrafi coś takiego zrobić.

6. Myślę, że tę sytuację poprawiło ■■■■ (by) powołanie nowego przewodniczącego.
7. Powiedzieć ■■■■ (by) na czas, to ■■■■ (by) nie doszło do awantury.
8. Niech ■■■■ (by) chłopaki pomogli.
9. Odrobić ■■■■ (by) lekcje na czas.
10. Idziemy, jak gdy ■■■■ (by) nigdy nic.

Zapamiętaj!

Cząstki **bym, byś, by, byśmy, byście**
z osobowymi formami czasowników piszemy łącznie.

ĆWICZENIE 28

Utwórz formy trybu przypuszczającego od czasownika *nosić*.

Liczba pojedyncza		
rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
1. os. nosiłbym	1. os. ■■■■	1. os. -----
2. os. ■■■■	2. os. ■■■■	2. os. -----
3. os. ■■■■	3. os. ■■■■	3. os. ■■■■

Liczba mnoga	
rodzaj męskoosobowy	rodzaj niemęskoosobowy
1. os. ■■■■	1. os. ■■■■
2. os. ■■■■	2. os. ■■■■
3. os. ■■■■	3. os. ■■■■

ĆWICZENIE 29

Wpisz podane w ramce czasowniki do odpowiednich rubryk tabeli. Uzupełnij regułę.

Liczba pojedyncza		
rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
1. os. ■■■■	1. os. ■■■■	1. os. -----
2. os. ■■■■	2. os. ■■■■	2. os. -----
3. os. ■■■■	3. os. ■■■■	3. os. ■■■■

Liczba mnoga	
rodzaj męskoosobowy	rodzaj niemęskoosobowy
1. os. _____	1. os. _____
2. os. _____	2. os. _____
3. os. _____	3. os. _____

rozwiązałbym, postąpiłybyśmy, rozwiązałby, rozwiązalibyście, postąpiłbyś, postąpiłoby, rozwiązałbyś, postąpiłabym, rozwiązaliby, postąpiłybyście, rozwiązalibyśmy, postąpiłaby, postąpiłyby

Zapamiętaj!

Cząstki **bym**, **byś**, **by**, **byśmy**, **byście** piszemy ze spójnikami i z osobowymi formami czasownika łącznie, a z nieosobowymi rozdzielnie.

ĆWICZENIE 30

Przekształć zdania według wzoru. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Chętnie odwiedziłbym koleżankę.*
Chętnie bym odwiedził koleżankę.

1. O której chcielibyście wyjść z domu? _____
2. Jak rozwiązalibyśmy ten problem? _____
3. Na pewno napisałbym to streszczenie. _____
4. Z przyjemnością pomogłabym ci w lekcjach. _____
5. Chętnie poszlibysmy na spacer. _____
6. Czy byłabyście dzisiaj gotowe do pójścia na basen? _____
7. Czy dziecko byłoby zadowolone z takiego prezentu? _____
8. Czy grzeczne dzieci tak by się zachowały w podobnej sytuacji? _____

Przypomnij sobie

WSZYSTKIE CZĘŚCI ZDANIA NA PRZYKŁADZIE!

Pilny   uczeń   starannie   odrobił   wczoraj   lekcje.
 przydawka   podmiot   okolicznik   orzeczenie   okolicznik   dopełnienie

ĆWICZENIE 31

Z tekstu ćw. 21. wypisz zdania proste oraz określ w nich podmiot i orzeczenie.

LEKCJA 2

ŚRODKI
MASOWEGO PRZEKAZU

Moc słowa i obrazu

Środki masowego przekazu – prasę, radio, telewizję i Internet – nazywa się często czwartą władzą. Określenie to wyraźnie świadczy o tym, jak wielką rolę odgrywają one w systemie demokratycznym. Ich zadanie polega przede wszystkim na przekazywaniu informacji o wszystkim, co się dzieje. W środkach masowego przekazu odbywa się wiele ważnych dyskusji, w których mogą wziąć udział nie tylko eksperci i dziennikarze, ale także obywatele.

Wielkie znaczenie ma także kontrolna funkcja środków masowego przekazu.

Moc słowa nakłada na dziennikarzy wielką odpowiedzialność – muszą oni bardzo dokładnie sprawdzać uzyskiwane informacje.

Dla wiarygodności mediów wyjątkowe znaczenie ma ich niezależność. Przede wszystkim powinny być niezależne od organów władzy. Marzeniem wszystkich redakcji jest ponadto niezależność ekonomiczna.

Mówi się, że problemem naszych czasów jest nie tyle brak wiadomości, ile ich nadmiar.

Wszystkie gazety, stacje telewizyjne i radiowe oraz portale informacyjne muszą dbać o to, by nie zabrakło w nich żadnej ważnej wiadomości. Pluralizm mediów ma tak ogromne znaczenie jeszcze z jednego powodu. Otóż mimo że większość dziennikarzy pragnie zachować obiektywizm, to przecież mają oni swoje poglądy, polityczne sympatie i antypatie.

Media – choć z natury muszą być selektywne, a często bywają także stronnicze – pozostają niezwykle ważnym źródłem informacji. Niedobrze

jednak, gdy ktoś sądzi, że telewizyjni, gazetowi czy internetowi komentatorzy będą myśleć za niego – wręcz przeciwnie, ich opinie powinny zachęcić każdego do samodzielnego przemyślenia danej kwestii i pomóc w zajęciu własnego stanowiska.

Do roku 2000 głównymi środkami przekazu informacji były media tradycyjne, takie jak telewizja, radio czy prasa.

Po 2000 roku, dzięki dynamicznemu rozwojowi Internetu, pojawiło się znacznie więcej możliwości. Technologie internetowe sprawiły, że dostęp do informacji jest łatwy i możliwy w każdym miejscu – w domu, pracy lub na spacerze. Ludzie nie tylko odbierają znacznie więcej informacji, ale także dzielą się nimi z innymi i tworzą własne. Umożliwiają to w dużej mierze media społecznościowe.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 1

Oceń, które zdanie jest prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz odpowiednio literami P lub F. Uzasadnij odpowiedzi.

1. Media odgrywają wielką rolę w systemie demokratycznym.
2. Środki masowego przekazu nazywa się często szóstą władzą.
3. Dziennikarze nie sprawdzają uzyskiwane informacje.
4. Środki masowego przekazu to tylko prasa, radio, telewizja.
5. Problemem naszych czasów to nadmiar wiadomości.
6. Media muszą dbać o to, by nie zabrakło żadnej ważnej informacji.
7. Media nie są selektywne i stronnicze.
8. Po 2000 roku dostęp do informacji zmienił się.
9. Telewizja, radio i prasa nigdy nie były głównymi środkami przekazu informacji.
10. Dzięki mediom społecznym dostęp do informacji jest możliwy i łatwy w każdym miejscu.

ĆWICZENIE 2

Porozmawiajcie w grupie, co to są środki masowego przekazu? Jakie są rodzaje mediów? Podaj swój ulubiony program telewizyjny lub radiowy. Czy korzystasz z mediów społecznościowych i jakich? Czy masz założone konto na Facebooku lub Instagramie? A Twoi koleżanki i koledzy?

ĆWICZENIE 3

Jak sądzicie, czy środki masowego przekazu odgrywają rzeczywiste rolę czwartej władzy? Jakie funkcje pełnią media? Dlaczego prasę, radio, telewizję i Internet określa się często mianem „czwartej władzy”? Od czego i kogo powinny być niezależne środki masowego przekazu?

ĆWICZENIE 4

Opowiedz grupie o środku masowego przekazu, z którego najczęściej korzystasz. Uzasadnij swój wybór. W jakim celu korzystasz z niego?

ĆWICZENIE 5

Przeczytaj fragment rozmowy Joanny Niemyjskiej z Arturem Roguskim. Czy zgadzasz się z twierdzeniem, że „media społecznościowe się nie skończą”? Uzasadnij. Spytaj koleżanki i kolegów o ich zdanie na temat mediów społecznościowych.

Artur Roguski

„Na koniec chciałabym zapytać, jak postrzegasz niedaleką przyszłość mediów społecznościowych? Czy to one będą naszym głównym miejscem rozrywki, pracy? A może po prostu się skończą... – czy w ogóle jest coś, co może je zastąpić? Jak sądzisz?”

Media społecznościowe się nie skończą – zbyt mocno weszły do naszego życia. Aby zrozumieć ich przeszłość i ewolucję, warto przyjrzeć się temu, jak korzystają z nich przedstawiciele

le pokolenia Z, czyli urodzonego po 1995 roku. Serwisy społecznościowe traktują narzędziowo – korzystają z kilku jednocześnie, biorąc z każdego to, co najlepsze. Na przykład na Facebooku dołączają do wydarzeń, Instagram służy do śledzenia marek czy do komunikacji ze znajomymi. Nie wolno też zapominać o YouTube'.

(wg www.zielonalinia.gov.pl)

CIEKAWOSTKA

Początki prasy sięgają XVII wieku. W roku 1609 w Strasburgu ukazała się pierwsza gazeta. Pomysł szybko przyjął się w całej Europie: pierwszą polską gazetę – „Merkuriusz Polski Extraordynaryjny” – wydawano od 1661 r. w Krakowie, a później także w Warszawie. Jednak dopiero w wieku XIX prasa zaczęła być czytana powszechnie. Pierwsze regularne programy radiowe zaczęto nadawać w 1920 r. Telewizja narodziła się w 1936 r., ale popularność zyskała w latach 40. i 50. Początkowo telewizja była tylko kolorowa-biała, kolor pojawił się na małym ekranie dopiero w 1956 r.

ĆWICZENIE 6

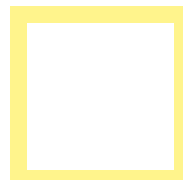
Za pomocą Internetu ustal, kiedy i gdzie pojawiła się pierwsza gazeta na Ukrainie. Informacjami podziel się w grupie.

- ♦ **Bajka** – krótki utwór literacki zawierający morał (pouczenie), często jest wierszowany, czasem żartobliwy. Morał może znajdować się na początku (*promythium*) lub na końcu (*epimythium*) utworu albo wynikać z jego treści. Istotną cechą bajki jest alegoryczność. Bohaterami bajek mogą być ludzie, a także zwierzęta, przedmioty i zjawiska, które uosabiają typy ludzkie, cechy charakteru lub przeciwstawne poglądy i stanowiska. Jest jedną z odmian epiki, choć bajka epigramatyczna ma dużo cech lirycznych.

ĆWICZENIE 7

Wysłuchaj bajek Ignacego Krasickiego. Sprawdź w słowniku po raz pierwszy spotykane wyrazy. Czy są w bajkach archaizmy?

Ignacy Krasicki

Szczur i kot

„Mnie to kadzą” – rzekł hardzie do swego rodzeństwa
Siedząc szczur na ołtarzu podczas nabożeństwa.
Wtem, gdy się dymem kadzideł zbytecznych zakrztusił
– Wpadł kot z boku na niego, porwał i udusił.

Jagnię i wilki

Zawždy znajdzie przyczynę, kto zdobyćzy pragnie.
Dwa wilki jedno w lesie nadybali jagnię;
Już je mieli rozerwać; rzekło: „Jakim prawem?”
„Smacznyś, słaby i w lesie!” – Zjedli niezabawem.

Słowik i szczygieł

Rzekł szczygieł do słowika, który cicho siedział:
„Szkoda, że krótko śpiewasz”.
Słowik odpowiedział: „Co mi dała natura, wypełniam to wiernie.
Lepiej krótko, a dobrze, niż długo, a miernie”.

Bocian i jeleni

Bocian, miasta mieszkaniac, mówił jeleniowi:

„Ty kunsztu lekarstw nie znasz”.

Jeleń mu odpowie: „Prawdę mówisz, bocianie, lekarstw nie rozumiem, Ale ty leczysz, a ja chorować nie umiem”.

Umarł mędrzec w lat dziesięć na dachu przy mieście:

Umarł prostak na puszczy, żył tylko lat dwieście.

Żółw i mysz

Że zamknięty w skorupie niewygodnie siedział,

Żałowała mysz żółwia; żółw jej odpowiedział:

„Miej ty sobie pałace, ja mój domek ciasny;

Prawda, nie jest wspaniały – szczupły, ale własny”.

ĆWICZENIE 8

Porozmawiajcie w grupie, jakie morały wynikają z tych bajek?

ĆWICZENIE 9

Napisz streszczenie podanych bajek Ignacego Krasickiego współczesnym językiem polskim. Porozmawiajcie w grupie o trudnościach przekazywania bajek we współczesnym języku polskim.

ĆWICZENIE 10

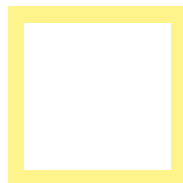
Poszukaj w podanych bajkach i w ćw. 13 archaizmów. Ustal ich znaczenie.

ĆWICZENIE 11

Wysłuchaj tekstu.

Ignacy Krasicki

Dostojnik kościelny, poeta, a także prekursor* polskiej powieści. Jeden z głównych przedstawicieli polskiego oświecenia, nazywany „księciem poetów polskich”.

Ignacy Krasicki urodził się 3 lutego 1735 roku w Dubiecku nad Sanem, zmarł 14 marca 1801 roku w Berlinie. Wywodził się ze zubo-

* **prekursor** – człowiek wyprzedzający swoje czasy, zapoczątkowujący jakąś ideę, jakiś kierunek itp.

załej rodziny magnackiej. W 1751 roku za namową rodziców – i podobnie jak jego dwaj bracia – wstępuje do seminarium duchownego w Warszawie, w 1759 roku otrzymuje święcenia kapłańskie, po czym udaje się na dwuletnie studia do Rzymu. Po powrocie do kraju sprawował funkcję sekretarza prymasa* – co było tym bardziej znaczące, że w czasie bezkrólewia prymas sprawował funkcję tzw. interrex, czyli pełnił niektóre obowiązki monarchy. Potem Krasicki został kapelanem królewskim Stanisława Augusta Poniatowskiego.

W 1765 wraz z Franciszkiem Bohomolcem i przy współpracy króla Krasicki zakłada czasopismo „Monitor”, wychodzące do roku 1785, krytyczne wobec pozostałości kultury czasów saskich**. Od 1767 Krasicki piastuje godność biskupa warmińskiego z rezydencją biskupią w Lidzbarku Warmińskim. To dawało jemu również prawo zasiadać w Senacie Rzeczypospolitej. W 1795 obejmuje stanowisko arcybiskupa gnieźnieńskiego, czego skutkiem była przeprowadzka z rezydencji biskupiej w Lidzbarku Warmińskim do Łowicza i Skierniewic.

Za początek kariery literackiej Ignacego Krasickiego wypada uznać rok 1775. Wówczas przedstawił on na tzw. obiadach czwartkowych, wydawanych przez Stanisława Augusta Poniatowskiego dla ludzi kultury, fragmenty poematu heroikomicznego *Myszeidos*. Spośród nich największą popularność zdobyła strofa śpiewana jako *Hymn do miłości ojczyzny*, przez pewien czas pełniącą funkcję nieoficjalnego hymnu Polski. Krasickiego wypada uznać za przedstawiciela nurtu klasycznego w poezji. Wyjątkiem od tego trendu wydają się próby wykorzystania nowego gatunku literackiego – powieści.

Największe natężenie aktywności pisarskiej Ignacego Krasickiego datuje się na lata 1775–1780. W 1775 wychodzi *Myszeida*, rok później *Powieść Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, pierwsza część *Pana Podstolego* oraz anonimowo wydana *Monachomachia* – w 1778. Rok 1779 to wydanie *Satyr* oraz zbioru *Bajki i przypowieści*.

* **prymas** – arcybiskup będący zwierzchnikiem Kościoła rzymskokatolickiego w jakimś kraju lub Kościoła anglikańskiego.

** **czasy saskie (1697–1763)**. Były to czasy kiedy w Polsce rządili królowie z saskiej dynastii Wettynów, August II (1697–1733) i August III (1733–1763). Ich panowanie było jednak przerywane kolejnymi elekcjami i rządami Stanisława Leszczyńskiego (1704–1709 i 1733–1736).

Pod pseudonimem Michał Mowiński wydał również komedie *Solenizant*, *Statysta* i *Łgarz*. Zarówno w *Satyrach*, jak i w *Bajkach* poeta często sięgał do dialogu.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 12

Zapisz do słowniczka nowe wyrazy i wyrażenia. Znaczenie znajdź w słowniku.

Oświecenie to okres w historii literatury i kultury polskiej przypadający na lata 1740–1822. Idee polskiego oświecenia zostały w znacznej mierze zaczerpnięte z pokrewnych zjawisk na zachodzie Europy. Idee owe głosiły: filozofię wolności narodowej, naukowy pogląd na świat, powszechną oświatę, sprzeciw wobec pozostałości feudalizmu itd. W Polsce zaś **oświecenie** rozwinęło się później niż na zachodzie Europy. W tym okresie została przyjęta Konstytucja, powszechnie zwana Konstytucją 3 Maja. Powstają też publiczna Biblioteka Załuskich, Teatr Narodowy i Szkoła Rycerska w Warszawie, Liceum Krzemienieckie, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie.

ĆWICZENIE 13

Przeczytaj „*Hymn do miłości ojczyzny*”. O czym jest ta pieśń? Przedstaw swoją opinię. Skorzystaj ze słownictwa w ramce.

Ignacy Krasicki

Hymn do miłości ojczyzny

Święta miłości kochanej ojczyzny,
Czują cię tylko umysły pocziwe!
Dla ciebie zjadłe smakują trucizny,
Dla ciebie więzy, pęta niezelżywe.
Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,
Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe,
Byle cię można wspomóc, byle wspierać,
Nie żał żyć w nędzy, nie żał i umierać.

Podobał mi się. Nie podobał mi się. Jest taki... patetyczny / staroświecki / trudny / nudny / niedzisiejszy / wzniosły...

Apostrofa – figura retoryczna polegająca na zwróceniu się do fikcyjnego adresata, nadająca wypowiedzi patetyczny charakter.

ĆWICZENIE 14

Jak sądzisz, pierwsze zdanie hymnu jest apostrofą do miłości, apostrofą do ojczyzny, metaforą patriotyzmu czy zwrotem do Polaków – patriotów. Uzasadnij.

ĆWICZENIE 15

Porozważajcie z koleżankami i kolegami, dlaczego wiersz ma w tytule hymn?

1. Ponieważ jest śpiewany w ważnych momentach.
2. Ponieważ jest podniosły w treści i stylu.
3. Ponieważ dotyczy ojczyzny.
4. Ten wiersz nie powinien się tak nazywać.

ĆWICZENIE 16

W grupie zagrajcie w dziennikarza, przeprowadzającego wywiad z wybitnym przedstawicielem okresu Oświecenia Ignacym Krasickim. Ustalcie, kto się wcieli w rolę dziennikarza, a kto w rolę Ignacego Krasickiego. Skorzystajcie z poniższych pytań.

1. W jakiej miejscowości się pan urodził?
2. Jaki tytuł dostał pan od króla?
3. Kiedy rozpoczął pan wyższe studia teologiczne, kiedy wrócił do kraju?
4. Czy był pan redaktorem jakiegoś czasopisma?
5. W którym roku przyjął pan święcenia kapłańskie?
6. Kiedy został pan arcybiskupem gnieźnieńskim?

ĆWICZENIE 17

Jakich ukraińskich pisarzy, którzy pisali bajki, znasz? Wymień ich utwory i opowiedz treść w grupie. Jakim językiem są pisane i do jakiego okresu literackiego odnoszą się?

Utrwalamy wiedzę o rzeczowniku

Odmiana rzeczowników występujących tylko w liczbie mnogiej (pluralia tantum)

W języku polskim, podobno jak w języku ukraińskim i innych, istnieje grupa rzeczowników, które występują tylko w liczbie mnogiej. Są to:

Nazwy uroczystości, obrzędów, specjalnych okresów, czynności złożonych,
np.: *ferie, wakacje, imieniny, urodziny, walentynki, szachy, kręgle, zawody, studia, wagary*

Nazwy gór, niektórych miast, miejscowości i krajów,
np.: *Alpy, Karpaty, Tatry, Katowice, Balice, Bielany, Czerniowce, Helsinki, Czechy, Niemcy, Węgry, Włochy*

Nazwy instrumentów, narzędzi, pojazdów, np.: *grabie, nożyce, okulary, skrzypce*

Nazwy części budowli,
np.: *schody, drzwi, wrota, koszary*

Nazwy ubiorów i części ciała,
np.: *spodnie, rajstopy, dżinsy, kąpielówki, usta, plecy, bokobrody*

Wyrazy zapożyczone,
np.: *finanse, delikatesy*

Nazwy substancji, potraw, przedmiotów, składających się z wyodrębnionych elementów,
np.: *fusy, odpadki, mydliny, lody, wnętrzości, korale*

Rzeczowniki *pluralia tantum* łączą się z czasownikami w liczbie mnogiej (np.: *nożyczki leżą na stole*), liczebnikami zbiorowymi (np.: *dwoje drzwi, troje skrzypiec, pięcioro schodów*), albo do liczebnika głównego dodajemy słowo „*para*”, (np.: *pięć par spodni, dwie pary okularów*). Część z nich reprezentuje rzeczowniki niepoliczalne (np.: *fusy, mydliny, wnętrzości*). Rzeczowniki *pluralia tantum* są zwykle *niemęskoosobowe* (np.: *te sanie, te szachy*).

ĆWICZENIE 18

Podpisz rysunki wyrazami z ramki. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

6 _____

7 _____

8 _____

9 _____

10 _____

11 _____

12 _____

13 _____

14 _____

15 _____

Okulary, usta, majtki, drzwi, skrzypce, nożyczki, spodnie, dżinsy, urodziny, żniwa, szachy, szorty, korale, lody, bazgroły

Zapamiętaj!

Wszystkie te rzeczowniki odmieniamy według odmiany rzeczowników w liczbie mnogiej

M.	schod y ,	nożyc e ,	ferie
D.	schod ów ,	nożyc,	feri i
C.	schod om ,	nożyc om ,	feri om
B.	schod y ,	nożyc e ,	ferie
N.	schod ami ,	nożyc ami ,	feri ami
Msc.	schod ach ,	nożyc ach ,	feri ach
W.	schod y ,	nożyc e ,	ferie
M.	Balic e ,	Czech y ,	Bałkany y
D.	Balic,	Czech,	Bałkan
C.	Balic om ,	Czech om ,	Bałkan om
B.	Balic e ,	Czech y ,	Bałkany y
N.	Balic ami ,	Czech ami ,	Bałkan ami
Msc.	Balic ach ,	Czech ach ,	Bałkan ach
W.	Balic e ,	Czech y ,	Bałkany y
M.	Niemc y ,	Włoch y ,	Węgry
D.	Niemiec,	Włoch,	Węgier
C.	Niemc om ,	Włoch om ,	Węgr om
B.	Niemc y ,	Włoch y ,	Węgry
N.	Niemc ami ,	Włoch ami ,	Węgr ami
Msc.	w Niemcz ech ,	we Włosz ami ,	na Węgrz ami
W.	Niemc y ,	Włoch y ,	Węgry

Zapamiętaj!

W dopełniaczu niektóre rzeczowniki końcówki nie posiadają!
W Miejscowniku tylko u trzech rzeczowników pluralia tantum występuje końcówka -ech: Niemc**y** – w Niemcz**ech**,
 Włoch**y** – we Włosz**ech**, Węgry – na Węgrz**ech**

ĆWICZENIE 19

Odmień według przypadków rzeczowniki:

Andy
Bieszczady

Kordyliery
Chiny

ĆWICZENIE 20

Wyjaśnij znaczenie poniższych wyrazów. Ułóż z nimi zdania.

Węgry**Węgrzy****Czechy****Czesi****Niemcy****Niemcy**

Kaszuby

Kaszubi

Włochy

Włosi

ĆWICZENIE 21

Przepisz, otwierając nawiasy odpowiednią formą rzeczowników.

1. Latem lubimy odpoczywać na (*Bałkany*).
2. Ferie koledzy spędzają na nartach w (*Alpy*).
3. Robert nie znosi ostrego zapachu (*perfumy*).
4. Gotuj wóz zimą, a (*sanie*) – latem.
5. Siostra robiła (*nożyce*) wycinankę.
6. Na moich (*urodziny*) zawsze jest wesoło.
7. Pan nie znalazł na stole swoich (*okulary*).
8. Tutaj trzeba zejść ze (*schody*).
9. Teraz wszyscy nadają przewagę (*dżinsy*) przed (*spodnie*).
10. Kolega umie grać na (*skrzypce*).

Odrobina pisowni

- Kropkę po skrócie zawsze stawiamy, jeżeli jest on początkową literą lub początkowymi literami wyrazu,
np.: g. (godzina), m. (męski), n. (nijaki), o. (ojciec), p. (pan), r. (rok), al. (aleja).
- Tylko jedną kropkę stawiamy po skrócie nazwy dwu- i wielowyrazowej, jeżeli następny wyraz zaczyna się od spółgłoski,
np.: bm. (bieżący miesiąc), br. (bieżący rok), cdn. (ciąg dalszy nastąpi), itp. (i tym podobne).
- Z wieloma kropkami, jeżeli drugi lub kolejny człon skrótu rozpoczyna się samogłoską
m.i. (między innymi), p.n.e. (przed naszą erą).
- Nie stawiamy kropki po skrótach składających się z pierwszej i ostatniej litery wyrazu skróconego,
np.: dr (doktor), mgr (magister), mjr (major), nr (numer), ppłk (podpułkownik), wg (według).
- Nie stawiamy kropki po skrótach jednostek miar,
wag, np.: g (gram), ha (hektar), kg (kilogram), l (litr), m (metr).
- Skrótownice zazwyczaj piszemy wielką literą, *np.: UJ (Uniwersytet Jagielloński), KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski), MEN (Ministerstwo Edukacji Narodowej).*
- Jeśli skrótowniec zawiera przyimek lub spójnik, piszemy go małą literą, *np.: MSWiA (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji).*
- Jeśli wewnątrz skrótownicy występują połączenia liter **rz**, **cz**, **sz**, **dzi** oznaczające jedną głoskę, w skrótownicy piszemy pierwszą literę, *np.: RP (Rzeczpospolita Polska), WSP (Wyższa Szkoła Pedagogiczna).*

ĆWICZENIE 22

Zapisz skróty i skrótownice utworzone od wyrazów. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Ulica –
 Numer –
 Według –

Polska Agencja Prasowa –
 Uniwersytet Warszawski –
 Polski Czerwony Krzyż –
 Między innymi –
 Uniwersytet Śląski –
 Najwyższa Izba Kontroli –
 Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji –
 Organizacja Narodów Zjednoczonych –
 Unia Europejska –
 Prawo i Sprawiedliwość –
 Kilometr –
 Przed naszą erą –
 Bieżącego miesiąca –
 Dwa hektary –
 Dwadzieścia sześć ton –

ĆWICZENIE 23

Wyjaśnij znaczenie podanych skrótowców, korzystając ze słownika „Praktyczny Polsko-Ukraiński Słownik Ortograficzny dla Zaawansowanych”. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: MZ – Ministerstwo Zdrowia.

AGD – <input type="text"/>	MSZ – <input type="text"/>
ASP – <input type="text"/>	NIP – <input type="text"/>
BHP – <input type="text"/>	ONZ – <input type="text"/>
CH – <input type="text"/>	PESEL – <input type="text"/>
CV – <input type="text"/>	SA – <input type="text"/>
EKG – <input type="text"/>	SOR – <input type="text"/>
GMO – <input type="text"/>	SP – <input type="text"/>
GUS – <input type="text"/>	VIP – <input type="text"/>
LO – <input type="text"/>	ZUS – <input type="text"/>
MKiDN – <input type="text"/>	ZO ONZ – <input type="text"/>

ĆWICZENIE 24

Napisz, jak należy wymawiać wymienione skrótowce. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: PKP (Polskie Koleje Państwowe) – pe-ka-pe

NBP (Narodowy Bank Polski) –
 OSP (Ochotnicza Straż Pożarna) –

UJ (Uniwersytet Jagielloński) – _____

AWF (Akademia Wychowania Fizycznego) – _____

ZO ONZ (Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych) – _____

ĆWICZENIE 25

Wśród podanych wyrazów znajduje się taki, po którego skrócie nie stawia się kropki. Wypisz go i napisz właściwy skrót. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Biernik, literatura, łaciński, przymiotnik, według, stopień, frazeologia, potoczny, polski, żywotny.

_____ – _____

ĆWICZENIE 26

Utwórz skróty od następujących wyrazów. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

gram – _____

język polski – _____

sekunda – _____

hektar – _____

magister – _____

paragraf – _____

kierownik – _____

ulica – _____

redaktor – _____

na przykład – _____

ĆWICZENIE 27

Zapisz pełnymi wyrazami skrócone słowa. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

doc. – _____

lp. – _____

br. – _____

pn. – _____

tj. – _____

tzw. – _____

cdn. – _____

itp. – _____

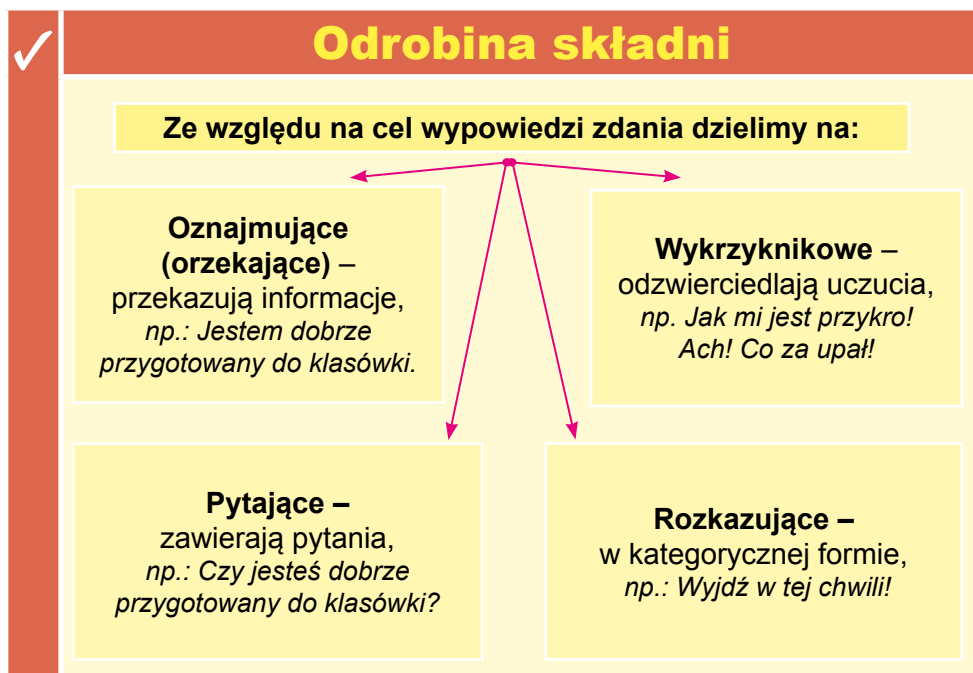
ob. – _____

jw. – _____

ĆWICZENIE 28

Wybierz pięć skrótowców z ćw. 25. i ułóż z nimi zdania.

ĆWICZENIE 29

Porozmawiajcie w grupie o tym, jak dzielimy zdania ze względu na cel wypowiedzi w języku ukraińskim i porównajcie z językiem polskim, czy są jakieś różnice.

ĆWICZENIE 30

Zapisz po dwa przykłady zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących i wykrzyknikowych.

ĆWICZENIE 31

Rozwiąż test. Prawidłowe odpowiedzi zaznacz znakiem ☒. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku! Z koleżanką / kolegą uzasadnij wybór swojej odpowiedzi.

- Internet to:
  - budynek, w którym mieszkają uczniowie;
  - globalna sieć komputerowa;
  - telefon komórkowa.

2. Gazeta to:
  - a) wydawnictwo ciągle ukazujące się co najmniej pięć razy w tygodniu;
  - b) plakat wywieszony w miejscu publicznym;
  - c) pismo byle jakie, byle jak wydane.
3. Jan Kochanowski tworzył w:
  - a) średniowieczu;
  - b) odrodzeniu;
  - c) romantyzmie.
4. Tren to:
  - a) utwór miłosny;
  - b) utwór o charakterze żałobnym;
  - c) pieśń pochwalna.
5. Użyj odpowiedniej formy: *wam te podręczniki, ale ich potrzebujemy.*
  - a) Pożyczylibyście;
  - b) Pożyczylibyśmy;
  - c) Pożyczyliście.
6. W której linijce są tylko skróty:
  - a) lp., BHP, cdn., ASP, br.;
  - b) tzw., itp., pn., ob., tj.;
  - c) LO, CV, NBP, UJ, AWF.

LEKCJA 3 ŚRODOWISKO NATURALNE

Ochrona środowiska naturalnego

Ochrona przyrody jest działalnością mającą na celu zachowanie, zrównoważone użytkowanie oraz odnawianie tworów i zasobów przyrody żywej i nieożywionej*, podejmowaną ze względów naukowych, gospodarczych, społecznych, kulturalnych, zdrowotnych, estetycznych i innych. Za początki ochrony przyrody na świecie przyjmuje się XIX wiek. Natomiast zorganizowany rozwój ochrony przyrody rozpoczął się w okresie międzywojennym, kiedy w roku 1928 powstało Międzynarodowe Biuro Ochrony Przyrody, działalność którego kontynuowana jest od 1948 roku przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i Jej Zasobów.

Cis Henrykowski

W Polsce od dawna istniała tradycja ochrony zasobów przyrody, już Bolesław I Chrobry, Władysław II Jagiełło, Zygmunt III Waza podejmowali działania na rzecz ochrony bobra, sokoła, tura czy żubra bądź starych dębów.

Po II wojnie światowej zostały wznowione prace w kierunku ochrony przyrody. W 1954 roku utworzono pierwsze parki narodowe: Tatrzański, Pieniński i Babio-górski. Od 1973 roku przystąpiono do tworzenia parków krajobrazowych i obszarów krajobrazu chronionego.

Obecnie ochronę obszarową w Polsce stanowią: 23 parki narodowe, 121 parków krajobrazowych, 386 obszarów chronionego krajobrazu, prawie 1500 rezerwatów. Najstarszym drzewem rosnącym w Polsce jest cis henrykowski szacowany na 1260 lat.

* **przyroda żywa:** zwierzęta, człowiek, rośliny; **przyroda nieożywiona:** ukształtowanie terenu, wody, gleby, elementy pogody, skały.

We współczesnym świecie jednym z najważniejszych wyzwań dla ludzkości stają się problemy ekologiczne związane z działalnością człowieka.

O Ziemię powinien dbać każdy mieszkaniec. Nie potrzeba wielkich przygotowań ani kosztownych inwestycji. Wystarczą małe zachowania proekologiczne. Światowy Dzień Ziemi, obchodzony co roku 22 kwietnia sprzyja ochronie środowiska. Odbywa się podczas niego wiele akcji promujących dbanie o środowisko. Należą do nich m.in. sprzątanie świata czy dzień bez samochodu.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 1

Oceń prawdziwość każdego zdania. Wstaw literkę P, jeśli jest prawdziwe, lub F, jeśli fałszywe. Uzasadnij swoją opinię.

1. Tradycja ochrony przyrody w Polsce sięga czasów króla Bolesława I Chrobrego.	P
2. Polacy wcale się nie interesują ochroną środowiska naturalnego.	
3. Człowiek, zwierzęta i rośliny stanowią przyrodę żywą.	
4. Ochrona przyrody ma na celu zachowanie i rozwój zasobów przyrody żywej i nieożywionej.	
5. Dopiero w XX wieku w Europie zwraca się uwagę na ochronę środowiska.	
6. W okresie międzywojennym rozpoczął się zorganizowany rozwój ochrony przyrody.	
7. Pierwsze parki narodowe w Polsce powstały w 1945 roku.	
8. Przyroda nieożywiona to człowiek, wody i ukształtowanie terenu.	
9. W Polsce istnieje szeroki system ochrony przyrody.	
10. Cis henrykowski jest najstarszym drzewem w Polsce.	
11. W 1999 roku utworzono pierwsze parki narodowe.	
12. Zwiększa się powierzchnia terenów zalesionych.	
13. Wymiera coraz więcej gatunków zwierząt i roślin.	
14. Nie musimy dbać o środowisko naturalne.	
15. Światowy Dzień Ziemi sprzyja ochronie środowiska.	

ĆWICZENIE 2

Porozmawiajcie w grupie, czy zgadzacie się z tezą o konieczności ochrony środowiska. Jakie działania chronią przyrodę?

ĆWICZENIE 3

Zadaj 5 pytań koleżance / koledze do tekstu „Ochrona środowiska naturalnego”.

CIEKAWOSTKA

Idea ochrony Ziemi narodziła się w USA. Święto ustanowiono w 1970 roku. Początkowo Dzień Ziemi obchodzono w dniu równonocy wiosennej, czyli 21 marca. W 2009 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ ogłosiło 22 kwietnia **Międzynarodowym**

Dniem Matki Ziemi i od tego czasu obchody organizowane są na całym świecie właśnie tego dnia. W Polsce tradycja związana z tym świętem ma krótszą historię. Dzień Ziemi obchodzi się od 1990 roku, a więc od ponad 30 lat. Wtedy też zaczęły w Polsce powstawać pozarządowe organizacje zajmujące się promowaniem ekologii.

ĆWICZENIE 4

Czy na Ukrainie jest obchodzone Święto Ziemi? Czy Twoja szkoła bierze udział w przedsięwzięciach na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Opowiedz w grupie, jakie akcje z tego zakresu cieszą się popularnością i dlaczego?

ĆWICZENIE 5

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Porozmawiajcie w grupie o zadaniach na rzecz ochrony przyrody. Jakie działania, sprzyjające ochronie środowiska, wymienione w tekście, możesz wykonywać i jaka korzyść od tego będzie dla przyrody.

Do najbardziej popularnych i najprostszych zadań sprzyjających ochronie przyrody należą: korzystanie z roweru lub komunikacji miejskiej zamiast samochodu, rezygnowanie z plastikowych toreb i wymienianie

ich na wielokrotnego użytku, naprawianie sprzętów zamiast ich wyrzucania, świadome kupowanie produktów w odpowiedniej ilości, segregowanie śmieci, zbieranie makulatury i baterii, oszczędzanie wody i energii, sadzenie drzew, troszczenie się o rośliny i zwierzęta, dzielenie się z innymi wiedzą na temat ekologii i sposobów dbania o środowisko.

CIEKAWOSTKA

Krainy geograficzne w Polsce

Polska jest podzielona na 6 krain albo pasów fizyczno-geograficznych: niziny nadmorskie, pojezierza, niziny śródkowopolskie, wyżyny, obniżenia podkarpackie, góry fałdowe o młodym górotworze. W skład Pobrzeży wchodzi: Nizina Szczecińska, Pobrzeże Słowińskie, Żuławy Wiślane (najniżej położony punkt w Polsce, – 1,8 m n.p.m. we wsi Raczek Elbląskie). W skład Pojezierzy wchodzi: Pojezierze Pomorskie, Pojezierze Mazurskie, Pojezierze Wielkopolskie.

Najgłębszym jeziorem w Polsce jest Hańcza, 108,5 m głębokości, niedaleko Suwałk. Największą część Polski zajmują Niziny Śródkowopolskie, obejmujące cztery rozległe krainy: Nizina Wielkopolska, Nizina Śląska, Nizina Mazowiecka, Nizina Podlaska. Na wyżyny składają się: Wyżyna Śląska, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Wyżyna Kielecka i Wyżyna Lubelska z Roztoczem. Leżą one na wysokości około 300–500 m n.p.m. Najwyższym wzniesieniem Roztocza jest Wielki Dział – 390 m n.p.m. Kotliny Podkarpackie stanowią obniżenie między wyżynami i Karpatami. Położone są na wysokości 200 m n.p.m. W południowej części Polski występują góry – Sudety i Karpaty. Najwyższy szczyt Sudetów to Śnieżka (1602 m n.p.m.). Karpaty, najwyższe góry Polski, ciągną się wielkim łukiem o długości około 1300 km i szerokości 120–130 km. Najwyższy szczyt Karpat, Gerlach (2655 m n.p.m.) znajduje się na Słowacji. W Polsce najwyższym szczytem są Rysy (2499 m n.p.m.)

ĆWICZENIE 6

Ustal, jakie pasy fizyczno-geograficzne graniczą z Ukrainą. Czy znasz ich nazwy? Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 7

Za pomocą Internetu, encyklopedii lub innych źródeł dowiedz się:

1. W jakim klimacie jest położona Polska?
2. W jaki sposób warunki klimatyczne przyczyniły się do ukształtowania gleb w Polsce?
3. Czy występują w Polsce czarnoziemy?
4. Czy warunki klimatyczne i struktura glebowa oddziałują na kształtowanie gospodarki polskiej?
5. Przekaż zdobyte informacje klasie.

ĆWICZENIE 8

Przyjrzyj się mapie. Przeczytaj nazwy parków narodowych w Polsce. Wskaż najstarsze. W jakiej części kraju się znajdują? Czy są też takie parki na Ukrainie? Gdzie są położone? Co chronią? Czego nie wolno w nich robić? Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 9

Przygotuj informacje na temat dowolnie wybranego parku narodowego w Polsce. Opowiedz o tym w grupie. Poniższe pytania pomogą Ci.

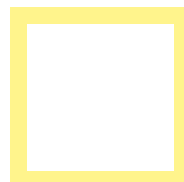
1. W jakiej części Polski jest położony?
2. Jaka jest jego powierzchnia?
3. Jakie gatunki roślin i zwierząt chroni?
4. Kiedy powstał?
5. Jak do niego dojechać?
6. Czy posiada szlaki turystyczne i jakieś atrakcje turystyczne?
7. Jakie są sąsiednie parki narodowe?
8. Czym się różni od innych parków narodowych?
9. Jakie parki narodowe znasz na Ukrainie?
10. Czy Twoja miejscowość leży w strefie jakiegoś parku narodowego?

ĆWICZENIE 10

Znajdź w Internecie informacji o parkach narodowych czy krajozrazowych na Ukrainie. Który z nich jest najbliżej położony do Twojej miejscowości. Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 11

Wysłuchaj tekstu.

Białowieski Park Narodowy

Sieć Natura 2000 to skrócona nazwa Europejskiej sieci ekologicznej obszarów chronionych, która jest wprowadzana we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Tworzy się spójna funkcjonalnie sieć ekologiczna projektowana w celu zachowania rodzajów siedlisk przyrodniczych ważnych dla Europy.

Sieć Natura 2000 łączy więc dwa odrębne podsystemy obszarów chronionych: obszary ważne dla ochrony dzikich ptaków oraz obszary chroniące określone typy siedlisk przyrodniczych i miejsca ważne dla określonych gatunków roślin i zwierząt innych niż ptaki.

Obszar Natura 2000 to nowa forma ochrony przyrody, chroniąca tereny występowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz charakterystycznych siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie dla ochrony różnorodności przyrodniczej kontynentu europejskiego. Obszary Natura 2000 funkcjonują niezależnie od istniejących parków narodowych, rezerwatów przyrody i innych form ochrony, często jednak, w dużym stopniu, się z nimi pokrywają.

Do polskiego prawodawstwa odpowiednie przepisy zostały wprowadzone w kwietniu 2004 roku, tuż przed przystąpieniem Polski do UE. Sieć Natura 2000 zajmuje prawie 1/5 powierzchni lądowej kraju.

ĆWICZENIE 12

Odpowiedz na pytania:

1. Co to jest Natura 2000?
2. Na czym polega?
3. Co jest celem sieci obszarów Natura 2000?
4. Natura 2000 obejmuje tylko przyrodę żywą czy wyłącznie przyrodę nieożywioną?
5. Jakie kraje obejmuje omawiana sieć?
6. Czy Natura 2000 jest ściśle połączona z istniejącymi parkami narodowymi oraz innymi formami ochrony przyrody?
7. Od jakiego czasu w Polsce obowiązują zasady Natury 2000?
8. Jaki obszar w Polsce obejmuje Natura 2000?
9. Czy Ukraina też przystąpiła do owej sieci ochrony przyrody?
10. Czy Natura 2000 jest nową formą ochrony przyrody? Dlaczego tak / nie?

ĆWICZENIE 13

Ustal, które z podanych poniżej roślin tworzą lasy iglaste, a które liściaste? Porównaj te nazwy z ukraińskimi.

Dąb, jodła, brzoza, modrzew, sosna, świerk, olcha, osika, jesion, klon, grab, wierzba, topola, jawor, buk, lipa, cedr, cis, jałowiec.

ĆWICZENIE 14

Które z podanych poniżej zwierząt należą do drapieżników? Które z nich żyją w lasach polskich? Czy są też na Ukrainie? Skorzystaj ze słownika.

Ryś, żubr, lis, zając, niedźwiedź brunatny, żyrafa, lew, świstak, wydra, łось, kozica, sarna, dzik, kret, wiewiórka, jeż, wilk, jelenń, renifer, tygrys.

ĆWICZENIE 15

Znajdź w słowniku i wpisz do tabeli nazwy roślin, ptaków, ssaków. Ustal rodzaj. Porównaj te nazwy z nazwami w języku ukraińskim. Czy zawsze występują w tym samym rodzaju? Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku.

Rośliny / rodzaj	Ukraiński odpowiednik	Ptaki / rodzaj	Ukraiński odpowiednik	Ssaki / rodzaj	Ukraiński odpowiednik
fiolatek m	фiалка ж	jaskółka ż	ластівка ж	królik m	кролик ч

ĆWICZENIE 16

Porozmawiajcie w grupie na temat ochrony przyrody na Ukrainie. Jakie zabytki przyrody lub rezerваты czy parki narodowe są w Twojej miejscowości? Z czego słyną? Jaka charakterystyczna roślinność w nich występuje? Jaka zwierzyna i ptactwo tam mieszka?

ĆWICZENIE 17

Zaproponuj grupie wyjazd za miasto na łono natury. Opracujcie w grupie plan wyjazdu, odpowiadając na pytania. Wyrazy i wyrażenia z ramki pomogą Wam w tym.

1. Dokąd i czym pojedziecie?
2. O której godzinie jest planowany wyjazd / powrót?
3. Co ciekawego jest w miejscowości, do której zamierzacie pojechać?
4. Co będziecie robić?
5. Kogo zaprosicie?

Nad jeziorem. Chodzić po górach. Nad morzem. Łowić ryby. Palić ognisko, piec kiełbaski, śpiewać piosenki. W górach. Pływać łódką. Rozbić namiot. Pływać. Zbierać grzyby. Nad rzeką. Zrobić grilla. W lesie. To dobry / świetny pomysł. Też bym pojechała / pojechał, ale... No pewnie, co będziesz tu... Super, a co będziesz robił? Nie, no weź... Hm... Jesteś pewien? Myślisz, że to dobry pomysł? Nie rób tego! To jest... Rób, jak uważasz, ale... Żartujesz? Jest tyle rzeczy do zrobienia, np Zastanów się jeszcze

**NIE NALEŻY
powiedzieć:**

Na przyrodzie.
Na przyrodę.

**NALEŻY
powiedzieć:**

Na łonie natury.
Na łono natury.
Jechać: za miasto,
na wycieczkę, na majówkę,
do lasu, nad rzekę.

ĆWICZENIE 18

Przeczytaj dialog „Na dworcu”. Poproś koleżankę / kolegę wcielić się w postać pasażera. Ty zostań kasjerką / kasjerem.

Pasażer: Proszę dwa bilety z miejscówkami do Zalesia tam i z powrotem.

Kasjerka: Kiedy chcielibyście Państwo jechać?

P.: Jutro przed południem, około 11.

K.: Pociąg odjeżdża o 10:45 z peronu drugiego.

P.: Kiedy przyjedziemy do Zalesia?

K.: Podróż trwa godzinę piętnaście, a więc o 12:00.

P.: Dobrze. Bilety powrotne chcielibyśmy na jutro po południu.

K.: Pociąg powrotny odjeżdża z Zalesia o 15:25, ale na trzeciej stacji trzeba się przesiadać.

P.: Szkoda. Czy nie ma jakiegoś bezpośredniego pociągu?

K.: Po południu niestety nie. Na szczęście tam się czeka tylko 10 minut.

P.: No dobrze. Ile płacimy?

K.: 20 złotych za dwie osoby w jedną stronę.

P.: Dziękuję. Do widzenia!

ĆWICZENIE 19

Na podstawie ćw.18 ułóż dialogi o kupienie biletów dla wyjazdu do wybranej miejscowości. Skorzystaj ze słownictwa w ramce.

Tam i z powrotem; odjechać; peron; przybywać do; jazda; płacić; przesiadać się; bezpośredni; bilet; pociąg pośpieszny; pociąg osobowy; pociąg Intercity; pociąg regionalny; zniżka; bilet w jedną stronę; bilet w obydwie strony.

ĆWICZENIE 20

Wysłuchajcie romantycznej ballady Adama Mickiewicza „Świtez”.

Romantyzm (z *fr. romantisme*, od *roman* – powieść, opowieść) – epoka w historii sztuki i historii literatury trwająca od lat 90. XVIII wieku do lat 40. XIX wieku. Romantyzm był ruchem ideowym, literackim i artystycznym, który rozwinął się początkowo w Europie i wyrażał się w poezji, malarstwie i muzyce. Romantyzm w historii literatury polskiej przypadał na lata 1822–1863, jego czołowymi przedstawicielami byli Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid, Zygmunt Krasiński, Józef Ignacy Kraszewski. Czołowym przedstawicielem romantyzmu w polskiej muzyce jest Fryderyk Chopin.

Ballada – gatunek literacki łączący w sobie cechy liryki (nastrojowość, emocjonalność), epiki (fabuła, narrator) i dramatu (dialogi, akcja). Romantyczna ballada nawiązuje do ludowych pieśni. Ballady najpierw pojawiły się w Danii i Szkocji. Pod koniec XVIII wieku ballada stała się ulubionym gatunkiem poetów. Ballada była charakterystyczna dla epoki romantyzmu.

ĆWICZENIE 21

Zaznacz fragmenty dotyczące przyrody i opisz przyrodę przedstawioną w balladzie „Świtez”. Na czym polega jej romantyczny charakter?

ĆWICZENIE 22

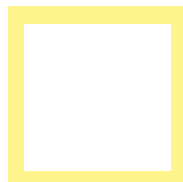
Podaj kilka nazwisk przedstawicieli romantyzmu w ukraińskiej literaturze, muzyce i malarstwie. Jakie utwory znasz? Informacjami podziel się z grupą.

ĆWICZENIE 23

Kto z ukraińskich poetów – romantyków pisał ballady? Podaj te imiona i nazwy utworów.

ĆWICZENIE 24

Wysłuchaj tekstu. Nowe wyrazy i wyrażenia zapisz do słowniczka.

Muzeum Adama Mickiewicza w Nowogródku mieści się w stylowym dworze w centrum miasta na placu Lenina (dawny rynek). Poeta mieszkał tu w 1807 r. w murowanym dworze, którego właścicielami byli jego rodzice – Barbara z Majewskich i Mikołaj Mickiewiczowie. Po śmierci matki (1820 r.) dwór stał się własnością najstarszego brata Adama – Franciszka. W 1832 r. odebrały mu go władze carskie (wraz z majątkiem) za udział w powstaniu listopadowym. Odtąd przechodził z rąk do rąk, by w 1937 r. stać się własnością Komitetu Uwiecznienia Pamięci Adama Mickiewicza. Rok później Komitet otworzył w nim muzeum. W 1941 r. niemiecka bomba zburzyła dwór, eksponaty zostały albo zniszczone, albo zrabowane. Dopiero w 1955 r. podniesiono go z ruin i ponownie urządzono muzeum, ale... ruchu rewolucyjnego, przeznaczając jednak dwie salki na skromną mickiewiczowską ekspozycję.

W 1992 r. otwarto tu muzeum z wieloma eksponatami wypożyczonymi z warszawskiego Muzeum Literatury. W wybudowanej od nowa oficynie urządzono salon poetycko-muzyczny, zrekonstruowano łamus, altanę i studnię z kołowrotem.

Muzeum tonie w zieleni otaczających go brzoź, lip i klonów. Wnętrze ma charakter szlacheckiego dworu z przełomu XVIII i XIX w. W sześciu pokojach, które można zwiedzać, znajdują się meble z epoki i mickiewicziana. Oprócz sieni, gdzie stoi tylko kilka starych mebli, zobaczymy jadalnię, sypialnię matki, pokój chłopców, gabinet ojca i pokój gościnny. Nie sposób opisać wszystkich eksponatów. W pokoju chłopców wystawiono kopie metryki chrztu Adama i rękopisu z próbami kaligrafii, świadectwa ukończenia szkoły dominikanów, portrety rodziców i braci – Franciszka i Aleksandra. Przedstawiono wiele grafik przedstawiających ważne wydarzenia historyczne z przełomu XVIII i XIX w., a także litografie wykonane na podstawie rysunków Napoleona Ordy.

W odległości 18 km od Nowogródka, za wsią Walówka, w pobliskim lesie kryje się słynne jezioro Świteż opiewane w poetyckich strofach. Nad brzegiem Świtezi znajduje się duży kamień z białym napisem:

Ktokolwiek będziesz w Nowogródzkiej stronie,
Do Płuzyn ciemnego boru
Wjechawszy, pomnij zatrzymać twe konie,
By się przypatrzeć jezioru.

A. Mickiewicz

Na wschód od Nowogródka mieści się Zaosie. Tutaj, w folwarku stryjecznego dziadka poety Bazylego, miał się urodzić 24 grudnia 1798 r. Adam Mickiewicz. Drewniane zabudowania zostały doszczętnie zniszczone w czasie I wojny światowej. Odbudowano je dopiero w latach 1996–98, wzorując się na starych szkicach i rysunkach. Z dala od wsi stoi w gołym polu drewniany dworek kryty strzechą, stodoła, obora, studnia z żurawiem i piętrowy świronek*. Zabudowania te są obiektami muzealnymi. Ani w dworku umeblowanym w stylu epoki, ani w budynkach gospodarczych nie ma jednak oryginalnych przedmiotów związanych z Mickiewiczem.

Kamień Filaretów stoi w miejscu zwanym Uroczysko Kut, wąwozie zarosłym lasem. Jest to granitowy głaz szeroki na 4, a wysoki na 3 m. Mieli się przy nim spotykać podczas wakacji wileńscy filomaci i filareci**. Dyskutowali o sposobach wychowania społeczeństwa i przygotowania go do walki z caratem, słuchali najnowszych wierszy Mickiewicza czytanych przez poetę.

W pobliskich Tuhanowiczach, po których zachowały się resztki parku, Mickiewicz w 1818 lub 1819 r. zakochał się w siostrze swoich przyjaciół Michała i Józefa Wereszczaków, Maryli. W czasie następnych wakacji

* **świronek** – komopa.

** **filomaci** (z gr. *miłośnicy nauki*) i **filareci** (z gr. *miłośnicy cnoty moralnej*) – polskie tajne stowarzyszenie studentów i absolwentów Uniwersytetu Wileńskiego działające w latach 1817–1823.

wyznał jej miłość, ale Maryla była już zaręczona. Dziewczyna spotykała się z Adamem w tzw. Altanie Maryli (poeta uwiecznił ją w monologu Gustawa Pustelnika w IV części *Dziadów*). Tworzyło ją 12 lip rosnących na obwodzie koła w dworskim parku – dziś stoją tylko cztery dwustuletnie drzewa.

Nad Niemnem leżą Szczorse, siedziba rodu Chreptowiczów. W latach 1795–1846 właścicielem majątku i pięknego pałacu z liczącą 15 tys. woluminów biblioteką był poseł nowogródzki Adam Litawor Chreptowicz. Udostępniał swój księgozbiór profesorom i studentom Uniwersytetu Wileńskiego. Pałacu Chreptowiczów niestety już nie ma – został zniszczony podczas I wojny światowej.

Mickiewicz przyjeżdżał do Szczors corocznie na wakacje w latach 1818–22. Tutaj powstała bajka *Pies i wilk* oraz sonet *Do Niemna*, w pałacowym parku pod dębem pisał *Grażynę*.

ĆWICZENIE 25

(wg Internetu)

Powiedz, co jest prawdą, a co nie.

WZÓR: *Wieszcz narodowy Adam Mickiewicz bardzo kochał Litwę, gdzie się urodził. Tak, to prawda. / Tak jest. Tylko, że teraz te ziemie należą do Białorusi.*

Adam Mickiewicz wcale się nie interesował przyrodą. Nie, to nieprawda./ Nic podobnego./ Wręcz przeciwnie. Wiele utworów poświęcił pięknu otaczającego go świata. Na przykład balladę „Świtez”.

1. W Nowogródku nie ma muzeum Adama Mickiewicza.
2. Na skutek pierwszej i drugiej wojny światowej bardzo ucierpiały miejsca związane z imieniem wielkiego poety.
3. Muzeum w Nowogródku tonie w zieleni.
4. Adam Mickiewicz miał się urodzić w pobliskiej miejscowości Walówka.
5. W muzeum nowogródzkim są zachowane oryginalne meble i dokumenty, których dotyczył poeta.
6. Mickiewicz lubił odwiedzać pobliskie lasy i jeziora.
7. Niestety, nie zachował się głaz Filaretów w Uroczysku Kut.
8. Adam Mickiewicz był ściśle związany ze Lwowem.
9. Młody poeta zakochał się w Maryli.
10. Nad Niemnem w Szczorsach znajdowała się bogata biblioteka.

ĆWICZENIE 26

Przeczytaj fragment feiletonu P. Bobołowicza. Na podstawie przeczytanego zastanówcie się w grupie, czy Odessa pamięta tylko o Mickiewiczu? Do zgłębienia tej wiedzy zaczerpnijcie informacji w Internecie lub w innych źródłach.

Pomnik Adama Mickiewicza
w Odessie

Paweł Bobołowicz

Odessa pamięta o Mickiewiczu

Mickiewicz został zesłany do Odessy za udział w Towarzystwie Filomatów i musiał tu spędzić większość 1825 roku. Warunki zesłania jednak nie były dramatyczne: 27 letni poeta miał być nauczycielem. Z Odessy odbył podróż na Krym, której owocem są „Sonety krymskie” przepełnione tęsknotą za utraconą ojczyzną, a jednocześnie pełne hołdów dla wolności, uznania dla innej kultury, piękna i bogactwa tatarskiego Krymu. To zresztą powoduje, że dzisiaj ich wymowa na nowo staje się nadzwyczaj aktualna. W roku 2021 mickiewiczowskie „Sonety” doczekały się kolejnego wydania w języku polskim, ukraińskim, angielskim i krymskotatarskim.

W Odessie Mickiewicz zaczął pisać „Konrada Wallenroda”, w którym splatają się spisek, zdrada i głęboki patriotyzm, oczywiście z miłością w tle.

Odessa pamięta o Mickiewiczu. Nawet w czasach sowieckich na domu, w którym mieszkał poeta zawisła tablica z jego wizerunkiem, a dziś miasto ma i ulicę jego imienia, a na jednym z centralnych placów stoi pomnik polskiego wieszca. Odessę można zwiedzać szlakiem Mickiewicza, ale też Kraszewskiego, czy chociażby wielkich polskich architektów tego miasta Feliksa Gąsiorowskiego, Lwa Włodka, czy Mikołaja Tołwińskiego, którzy stworzyli najpiękniejsze budowle czarnomorskiego portu. W tym pomogą zawsze życzliwi polscy mieszkańcy Odessy, którzy niestrudzenie pielęgnują polskość w tym skomplikowanym mieście.

(Kurier Lubelski 4 października 2021)

ĆWICZENIE 27

Odpowiedz na pytania. Skorzystaj ze zdobytej wcześniej wiedzy o Adamie Mickiewiczu, a także z Internetu:

1. Czy Adam Mickiewicz był na Ukrainie?
2. Jakie miasta odwiedził?
3. Czy na Ukrainę wyjechał z własnej woli?
4. Co tu robił?
5. Co napisał?

Walenty Wańkiewicz
*Portret Adama Mickiewicza
na Judahu skale*

ĆWICZENIE 28

Wzorując się na życiorysie Adama Mickiewicza, napisz biografię Tarasa Szewczenki.

ĆWICZENIE 29

Przeczytaj wiersz.

Stanisław Baliński

Biurko Mickiewicza (fragmenty)

(...)

Pod bramą ktoś pieczone sprzedaje kasztany.
Jakiś fiakier przejechał siwą mgłą owiany.
W pokoju Mickiewicza cicho o tej porze.
Tylko zegar szeleści, tylko świeca gorze*,
Tylko pióro miarowym szeptem się porusza
Po ukochanych kartkach Pana Tadeusza.
Stańmy za nim na palcach i spójrzmy nieśmiało,
Co pisze? Właśnie pisze, patrz: „...to echo grało”.
Nagle urwał. I głowę rękoma obiema
Podparł, jakby do Litwy wracał, której nie ma.
Cicho. Nie płoszy cienia, on może w tej chwili

* gorzeć (przestarz.) – palić się.

Tęskni po Nowogródkach, po snach, po Maryli.
W oddali brzmią Odyńca piosnki przyjacielskie*,
Które się, ach, w młodości śpiewało anielskiej.
Mickiewicz uniósł głowę. Słucha. Boże wielki!
I powtarza za echem „precz... precz smutek wszelki”*
A przy toaście „Pijmy zdrowie Mickiewicza”
Z powrotem ujął pióro, uśmiechnął się smutnie
I ruszył w dalszą drogę z chmurą u oblicza,
Zasłuchany w minione filareckie lutnie.
Dwie świece, stare biurko, ręka z piórem drżącym...
Tak mało. A powiało ocalenia słońcem!

ĆWICZENIE 30

Na podstawie biografii A. Mickiewicza i jego utworów znakiem ☒ zaznacz właściwą odpowiedź.

1. Adam Mickiewicz urodził się:
  - a) pod Lwowem;
  - b) w Nowogródku;
  - c) w Zaosiu.
2. Poemat *Pan Tadeusz* był pisany w mieście, gdzie „ktoś pieczone sprzedaje kasztany”:
  - a) Londynie;
  - b) Paryżu;
  - c) Rzymie.
3. Początek *Pana Tadeusza* to:
  - a) „Litwo! Ojczyzno moja! Ty jesteś jak zdrowie...”;
  - b) „Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu...”;
  - c) „Brzegami sinej Świtezi wody / Idą przy świetle księżycy...”.
4. „... on może w tej chwili tęskni ... po Maryli...”
  - a) koleżance ze studiów;
  - b) siostrze swoich przyjaciół, w której się zakochał;
  - c) nowej znajomej z Paryża.
5. „Filareckie lutnie” – to wzmianka o:
  - a) gładzie Filaretów;
  - b) podróżach po Ukrainie;
  - c) latach studiów na Uniwersytecie Wileńskim.

* *Pieśń Filaretów* napisał przyjaciel A. Mickiewicza Antoni Edward Odyniec.

ĆWICZENIE 31

Połącz części zdania, żeby wypowiedzenie miało sens.

Nie sposób pracować

Nie sposób opanować

Nie sposób opisać

Nie sposób pamiętać

Nie sposób zrozumieć

Nie sposób obejrzeć

Nie sposób przeczytać

Nie sposób odpowiedzieć

Nie sposób czekać

Nie sposób oglądać

Nie sposób pisać

dawne wypowiedzenia.

wszystkie filmy.

nie znając materiału.

utwory w rękopisie.

ze starym sprzętem.

złamanym piórem.

nieznane kraje.

swoje emocje.

stare zdjęcia.

o drobnych błędach.

na przeszłe czasy.

ĆWICZENIE 32

Ułóż 5 zdań z połączeniami „Nie sposób...”.

Utrwalamy wiedzę o rzeczowniku

W języku polskim istnieje spora grupa rzeczowników pochodzenia łacińskiego, zakończonych na końcówkę **-um**, należąca do rodzaju

nijakiego. To: **akwarium, muzeum, gimnazjum, forum, terytorium, technikum** etc.

W liczbie pojedynczej te słowa się nie odmieniają.

W liczbie mnogiej odmieniają się według wzoru:

M.	gimnazj a ,	muze a ,	for a
D.	gimnazj ów ,	muze ów ,	for ów
C.	gimnazj om ,	muze om ,	for om
B.	gimnazj a ,	muze a ,	for a
N.	gimnazj ami ,	muze ami ,	for ami
Msc.	gimnazj ach ,	muze ach ,	for ach
W.	gimnazj a ,	muze a ,	for a

Nieliczną grupę na **-um** stanowią rzeczowniki rodzaju **męskiego**. Ten: **album, rozum, sum** etc. Odmieniają się według wzoru odmiany rzeczowników rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej i mnogiej.

Zapamiętaj!

Rzeczowniki **jedno-** i **dwusylabowe** na **-um** w zasadzie należą do rodzaju **męskiego**.
Rzeczowniki **wielosylabowe** na **-um** zasadniczo to rodzaj **nijaki**.

Natomiast na **-um** też się kończą wyrazy typu **bum-bum, plum-plum** i inne.
Lecz one nie są rzeczownikami, a należą do **wykrzykników**.
Dlatego ich nie odmieniamy jak rzeczowniki.

ĆWICZENIE 33

W podanych poniżej wyrazach za pomocą słownika ustal: 1) znaczenie, 2) do jakiej części mowy należą. Dla rzeczowników ustal rodzaj i utwórz Mianownik liczby mnogiej. Ustal, jakiego rodzaju są te rzeczowniki w języku ukraińskim.

WZÓR:

Wyraz	Część mowy	Rodzaj	M.lm.	Znaczenie w j.u.	Rodzaj
sum	rzecz.	m	sumy	сoм	ч
liceum	rzecz.	n	licea	лицей	ч
kum-kum	wykrz.	-	-	кум-кум	-

Album, bitum, Bizancjum, centrum, kum-kum, dendrarium, gimnazjum, rozum, bum, kostium, tłum, wotum, zadum, fatum, bum-bum, szum.

ĆWICZENIE 34

Z podkreślonymi wyrazami z ćw. 33. ułóż zdania w liczbie pojedynczej, a potem, jeżeli to jest możliwe, przekształć w liczbę mnogą.

ĆWICZENIE 35

Podane poniżej zdania zapisz w liczbie mnogiej i zmień czas teraźniejszy na przeszły.

1. Wielki sum żyje w ogromnym akwarium.
2. Rano na ulicach jest tłum ludzi.
3. Gimnazjum i liceum poszukują nauczyciela historii.
4. Przed świętami jedziemy na zakupy do rosarium.
5. Na studniówkę wychowawczyni kupuje nowy kostium.
6. Na terytorium naszego państwa są różne warunki klimatyczne.
7. Studenci mają przygotować prezentacje na kolokwium z nowożytnej historii.
8. We wrześniu we Lwowie jest forum książkowe.
9. W archiwum planują organizować wystawę dawnych dokumentów.
10. W piątek na ulicach panuje wielki szum.

ĆWICZENIE 36

Określ rzeczowniki dowolnymi przymiotnikami i z ośmiu połączeniami ułóż swoje zdania.

Liceum, technikum, cum, kryterium, sum, muzeum, gimnazjum, szum, solarium, bum, stadium, rozum, opium, misterium, forum, studium, album, akwarium, kostium, centrum, medium, trofeum, obserwatorium, podium, imperium, terytorium, laboratorium, preludium, lokum, zadum, kworum, gremium, spektrum, konserwatorium, glosarium, aluminium, plenum, tłum, łukum, monstrum.

ĆWICZENIE 37

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Czy wszystkie wyrazy i połączenia znasz? Po pomoc sięgnij do słownika.

Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa w polskim Zbereżu i ukraińskich Adamczukach odbywają się co roku na przejściu granicznym Zbereże (PL) – Adamczuki (UA). Przez cztery dni obywatele Polski i Ukrainy bawią się wspólnie po obu stronach granicy. Festyn przyciąga tłumy mieszkańców okolicznych miejscowości. Ten klimat, który tu panuje jest niesamowity, wszyscy są dla siebie tacy mili i życzliwi.

NAJCIEKAWSZE W OKOLICY:

Poleski Park Narodowy

Jezioro Świtaż

Szacki Park Narodowy

Muzeum Pojezierza
Łęczyńsko-Włodawskiego

Tradycyjnie ta impreza po obu stronach Bugu trwa cztery dni. Jeden dzień dla siebie mają wędkarze. Organizatorzy nad starorzeczem Bugu w Woli Uhruskiej przewidują dla nich Otwarte Spławikowe Zawody Wędkarskie. Kolejny dzień jest dedykowany kajakarzom i biegaczom. Przy ujściu Uherki do Bugu startuje spływ kajakowy do Zbereża i uczestnicy mają do pokonania 28 km. Równolegle na starcie stają uczestnicy Transgranicznego Biegu Polesia Zbereże – Świtaż – Zbereże.

Najwięcej ludzi przybywa do Zbereża w niedzielę. Przyciąga ich Jarmark i Festyn Nadbużański. Po południu rozpoczynają się występy artystyczne zespołów z Polski i Ukrainy i kończą się w późnych godzinach wieczornych. Wielkim powodzeniem cieszą się występy Zespołu Pieśni i Tańca „Kresowiak” z Włodawy i Zespołu „Mołodyczky” z Szacka, kapel ludowych zarówno polskich, jak i gości z Ukrainy, jednak gwiazdą wieczoru bywa znana w okolicy formacja rockowa.

Tradycją jest, że goście z Polski po stronie ukraińskiej zwiedzają Szack lub jezioro Świtaż czy jezioro Pisoczne.

Mieszkańcy miejscowości położonych po obu brzegach rzeki, która łączy narody, mają nadzieję, że już niedługo brak mostu nie będzie przeszkodą; nowy most połączy oba kraje, żeby móc swobodnie przez niego przechodzić. Polacy i Ukraińcy, którzy odwiedzają imprezy w ramach Dni Dobrosąsiedztwa mówią, że most musi tu być konieczny

W ubiegłym roku z tymczasowego przejścia granicznego w Zbereżu skorzystało ponad 20 tys. ludzi. Otwieranie granicy Polski i Ukrainy na stałe wpisało się w kalendarz imprez organizowanych w powiecie włodawskim na Lubelszczyźnie i rejonie szackim na Wołyniu.

Współorganizatorem Europejskich Dni Dobrosąsiedztwa jest gmina Wola Uhruska – gospodarz imprezy po stronie polskiej. Partner ukraiński to Rejonowa Administracja Państwowa w Szacku. Pomysłodawca i główny organizator to ks. Stefan Batruch, prezes Fundacji Kultury Duchowej Pogranicza. Według niego dobrosąsiedztwo to budowanie mostów, budowanie dróg do siebie wzajemnie, budowanie pozytywnych relacji zaufania, życzliwości, a to wszystko służy temu, że narody żyjące po sąsiedzku myślą o lepszej przyszłości i wzajemnym dobrobycie.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 38

Udziel odpowiedzi na pytania.

1. Czy wcześniej słyszałaś / słyszałeś coś na temat Europejskich Dni Dobrosąsiedztwa?
2. Na jakiej granicy odbywają się Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa?
3. Może mieszkasz w miejscowości blisko miejsca przeprowadzenia imprezy?
4. Czy Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa odbywają się tylko na przejściu granicznym Zbereże (PL) – Adamczuki (UA)?
5. Kto organizuje tę imprezę międzynarodową?
6. Czy cieszy się to wydarzenie zainteresowaniem wśród Polaków i Ukraińców?
7. Jak długo trwa impreza nad Bugiem?
8. Czy niedzielne koncerty przyciągają tłumy widzów?
9. Jaki klimat wśród Polaków i Ukraińców tworzą Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa?
10. Na czym polega myśl przewodnia wydarzenia o wymiarze międzynarodowym nad Bugiem?

ĆWICZENIE 39

Opowiedz grupie o imprezie w Twojej miejscowości. Może mieszkasz w pobliżu granicy ukraińsko-polskiej i tam się odbywają Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa?

ĆWICZENIE 40

Przyjrzyj się mapie regionu, zwanego „ścianą wschodnią” i z koleżanką / kolegą porozmawiajcie na następujące tematy:

1. Ustal, czy przejście graniczne Zboreże (*Polska*) – Adamczuki (*Ukraina*) jest czynne codziennie?
2. Sprawdź, czy są tu jakieś niekonwencjonalne przejścia graniczne – wodne (kajakami), rowerowe, piesze. Dokąd prowadzą?
3. Znajdź na mapie miejsce, z którego wypływa Bug. Dokąd wpada, przez jakie państwa płynie?
4. Czy Pojezierze Szackie graniczy z Pojezierzem Łęczyńsko-Włodawskim?
5. Gdzie jest położony Szacki Park Narodowy?

Odrobina składni

ZDANIA WSPÓŁRZĘDNIIE ZŁOŻONE

Składają się ze zdań składowych równorzędnych wobec siebie. Między zdaniami współrzędnie złożonymi nie można postawić pytania, nie wyróżniamy tu zdania nadrzędnego i podrzędnego. Mogą być one połączone spójnikowo lub bezspójnikowo. Istnieją cztery rodzaje zdań współrzędnie złożonych:

Zdania współrzędnie złożone łączne:

gdy treść zdań składowych łączy się. W tego typu konstrukcjach pojawiają się najczęściej spójniki:

i, oraz, ani, ni, również, jak również, też, jakże, także.

Np.: *Świeciło słońce i wiał lekki wietrzyk.*

Zdania łączne mogą być połączone ze sobą właśnie bezspójnikowo, jedynie za pomocą przecinka.

Zdania współrzędnie złożone rozłączne:

gdy treść zdań składowych wyklucza się (czyli wykonanie obu czynności jest niemożliwe).

Tu najczęściej pojawiają się spójniki:

albo, lub, czy, bądź.

Np.: *Pojedziemy na Mazury albo w Bieszczady.*

Przed tymi spójnikami NIE STAWIAMY PRZECINKÓW!

W zdaniu złożonym **łącznie** i **rozłącznie**, gdy dany spójnik się powtarza, przecinek stawiamy przed **drugim i kolejnymi** powtarzającymi się spójnikami, nigdy przed pierwszym.

Np.: Uczennica nie pracowała na lekcji i nie opanowała wymaganych treści, i nie będzie miała pozytywnej oceny, i nie zda do następnej klasy.

Zdania współrzędnie złożone przeciwstawne:

gdy treść obu zdań przeciwstawia się sobie:
Tu mogą wystąpić spójniki:

ale, lecz, a, zaś, natomiast, jednak, chociaż.

Np.: Dużo się uczyła, ale nie osiągnęła sukcesu na egzaminie.

Zdania współrzędnie złożone wynikowe:

gdy z treści jednego wynika treść kolejnego.

Dla tych zdań charakterystyczne są spójniki:
więc, zatem, toteż, dlatego.

Np.: Świetnie pracował, więc osiągał doskonałe wyniki.

Przed tymi spójnikami PRZECINEK STAWIAMY!

ĆWICZENIE 41

Uzupełnij zdania właściwymi spójnikami i fragmentami tak, aby powstały wskazane wypowiedzenia złożone współrzędnie. Wstaw przecinki. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. łączne

Wysłuchamy jeszcze jednej kapeli wiejskiej ■■■■■ .

2. rozłączne

Możemy przekroczyć granicę w nowym przejściu granicznym ■■■■■ .

3. wynikowe

Długo się uczyłem do tego egzaminu ■■■■■ .

4. przeciwstawne

Mieliśmy zamiar odwiedzić Jarmark Folkloru i Jadła ■■■■■ .

ĆWICZENIE 42

Dokończ zdania złożone współrzędnie tak, aby mogły się stać Twoimi życiowymi maksymami. Nazwij typy utworzonych wypowiedzeń. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Przyjaźń jest na wagę złota, więc [ ] .

Bądź tolerancyjny, ale [ ] .

Nie rzucaj słów na wiatr ani [ ] .

Rób coś dobrze od początku do końca albo [ ] .

ĆWICZENIE 43

Wyznacz typ każdego z podanych poniżej zdań.

Zniknęły chmury, ale jest zimno.

Zniknęły chmury i zaświeciło słońce.

Zniknęły chmury, więc zaświeciło słońce.

Znikną chmury albo spadnie deszcz.

LEKCJA 4

POLSKA DOBRZE
ZORGANIZOWANA

W X wieku na terenie późniejszego państwa polskiego zamieszkiwały liczne plemiona Słowian. Nazwę „Polska” wywodzi się właśnie od plemienia Polan. Za pierwszego króla Polski uważany jest Mieszko I z dynastii Piastów, który w 966 roku chrzcił swój naród.

Król Polski Kazimierz III Wielki był na tronie latach 1333–1370. To ostatni monarcha z dynastii Piastów. Pod rządami Króla Kazimierza Wielkiego rozbudowały się miasta, została założona Akademia Krakowska (późniejszy Uniwersytet Jagielloński), rozpowszechniło murowane budownictwo ceglane. Stąd powiedzenie „Kazimierz Wielki zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”.

Poprzez koronowanie księcia litewskiego Jagiełłę na imię Władysław na króla Polski w 1386 roku zapoczątkowano panowanie dynastii Jagiellonów. W 1410 roku pod Grunwaldem w bitwie z wojskami zakonu krzyżackiego zdobyły zwycięstwo wspólne siły polsko-litewsko-kozackie.

W 1569 roku Polska i Litwa w Lublinie zawarły unię o powstaniu nowego państwa – Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Od roku 1573 zaczyna się złoty wiek Polski, kiedy Rzeczypospolita znacznie powiększyła swoje terytorium i stała się największym państwem w Europie. Za czasów panowania Zygmunta III Wazy w roku 1596 stolica Polski z Krakowa została przeniesiona do Warszawy.

W XVII wieku Rzeczypospolita toczyła wojny ze Szwecją i Rosją, a także z Imperium Osmańskim. W zwycięskiej bitwie z Turkami pod Chocimiem w 1621 roku wojsko króla Zygmunta III Wazy walczyło wspólnie z Kozakami zaporoskimi na czele z Piotrem Konaszewiczem-Sahajdaczym.

W 1683 roku doszło do bitwy pod Wiedniem, w której wojsko polskie pod dowództwem króla Jana III Sobieskiego z udziałem pułków Kozaków zaporoskich powstrzymano ekspansję Turków.

Jan Matejko
Kazimierz Wielki

Ostatnim królem Polski był Stanisław August Poniatowski. W 1772 roku doszło do pierwszego rozbioru Polski, w którym wzięły udział Rosja, Prusy i Austria. Po drugim rozbiorze w 1793 roku podjęto walkę o niepodległość i rok później wybuchło powstanie pod wodzą Tadeusza Kościuszki. W wyniku jego klęski w 1795 roku doszło do trzeciego rozbioru. Polska zniknęła z mapy Europy na 123 lata.

Odrodzenie Polski nastąpiło 11 listopada 1918 roku – ogłoszono niepodległość, a Józef Piłsudski został Naczelnikiem Państwa.

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Od jakiego plemienia słowiańskiego wywodzi się nazwa Polska?
2. W którym roku odbył się chrzest Polski i jakie miał znaczenie?
3. Czym się cechują czasy Kazimierza Wielkiego?
4. Kto i kiedy zapoczątkował dynastię Jagiellonów na tronie polskim?
5. Jakie wydarzenie miało miejsce w 1569 roku i gdzie?
6. Dlaczego Rzeczpospolita w XVI wieku stała się największym państwem w Europie?
7. Czym skończyła się Bitwa Wiedeńska i kto w niej brał udział?
8. W skutek czego Rzeczpospolita Polska zniknęła z mapy Europy na 123 lata?
9. Kiedy Polska odzyskała niepodległość?
10. W jakich okolicznościach Ukraińcy ramię w ramię z Polakami walczyli przeciwko wspólnym wrogom?

ĆWICZENIE 2

Porozmawiajcie w grupie, jak rozumiecie powiedzenie „Kazimierz Wielki zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”. Czy w owych czasach Polska była krajem porośniętym lasami, czy państwem słabym? Czy budynki w Polsce przeważnie były z drewna?

Utrwalamy wiedzę o rzeczowniku

Odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego na **-ę**
i rzeczownika rodzaju męskiego **książę**

Rzeczowniki typu **imię, plemię, zwierzę** w liczbie pojedynczej (*poza Mianownikiem, Biernikiem i Wołaczem*) i liczbie mnogiej mają rozszerzony temat, choć ich końcówki są takie same jak w innych rzeczownikach rodzaju nijakiego zakończonych na **-ę**.

Np.: **zwierzę** – **zwierzęcia**, **zwierzęta** – **zwierząt**;
imię – **imienia**, **imiona** – **imion**.

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
M.	plemi ę , zwieź ę	plemion a , zwierzę t a
D.	plem ienia , zwierzę cia	plemion , zwierzę t
C.	plem ieniu , zwierzę ciu	plemion om , zwierzę tom
B.	plemi ę , zwieź ę	plemion a , zwierzę t a
N.	plem ieniem , zwierzę ciem	plemion ami , zwierzę tami
Msc.	plem ieniu , zwierzę ciu	plemion ach , zwierzę tach
W.	plemi ę , zwieź ę	plemion a , zwierzę t a

Rzeczownik rodzaju męskiego **książę** częściowo odmienia się jak rzeczownik rodzaju nijakiego (**książę** – **książęta** jak **zwieźę** – **zwierzęta**)

ZAPAMIĘTAJ TĘ ODMIANĘ!

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
M.	książ ę	książ ęta
D.	książ ęcia	książ ąt
C.	książ ęciu	książ ętom
B.	książ ęcia	książ ąt
N.	książ ęciem	książ ętami
Msc.	książ ęciu	książ ętach
W.	książ ę	książ ęta

ĆWICZENIE 3

Z tekstu podstawowego wypisz rzeczowniki na -ę i odmień je przez przypadki. Ułóż z każdym po 3 zdania w liczbie pojedynczej i w liczbie mnogiej.

ĆWICZENIE 4

Odmień w liczbie pojedynczej i w liczbie mnogiej *małe kocię, dobre imię, męskie ramię*. Ułóż z nimi zdania.

ĆWICZENIE 5

Za pomocą słownika wyjaśnij znaczenie wypowiedzeń i przysłów. Czy są podobne w języku ukraińskim? Zapisz je. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Mieć duszę na ramieniu –

Ramię w ramię –

Grudzień ziemię grudzi dla zwierząt i ludzi –

Być po imieniu –

Mówić sobie po imieniu –

Dobrego gniazda dobre plemię –

W lutym wody wiele – w lecie głodne nawet ciele –

CIEKAWOSTKA

Konstytucja 3 Maja. Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 r. (fragmenty)

Stanisław August z Bożej łaski i woli Narodu Król Polski (...), wraz ze Stanami Skonfederowanymi, w liczbie podwójnej naród polski reprezentującymi (...) dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic z największą stałością ducha, niniejszą konstytucję uchwalamy. (...)

USTAWA
RZĄDOWA.

PRAWO UCHWAŁONE.

Dnia 3 Maja, Roku 1791.

*****

W WARSZAWIE,

u P. DEFOUR Konflikt: Nadw: J. K. Mei
i Dyrektora Druk: Korp: Kad:

Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu. (...) Sejm czyli Stany zgromadzone na dwie Izby dzielić się będą: na Izbę Poselską i na Izbę Senatorską pod prezydencją Króla. (...) Wszystko i wszędzie większością głosów udecydowane być powinno. Przeto liberum veto*, konfederacje** wszelkiego gatunku i sejmy konfederackie, jako duchowi niniejszej konstytucji przeciwne, rząd obalające, społeczność niszczące, na zawsze znosimy. (...)

* **liberum veto** – (łac. wolne „nie pozwalam”) prawo zezwalające jednemu posłowi na zerwanie sejmku i unieważnienie wszystkich jego uchwał. Wyrosło z zasady jednomyślności wymaganej do uchwał sejmowych.

** **konfederacja** – tymczasowy związek utworzony przez jeden lub kilka stanów bądź przez miasta dla osiągnięcia określonych celów politycznych.

ĆWICZENIE 6

Czy wiesz, kiedy powstała pierwsza konstytucja na Ukrainie? Kto był jej twórcą? W jakich okolicznościach historycznych powstawała. Sięgnij po wiedzę do Internetu lub encyklopedii. Informacjami podziel się w grupie.

ĆWICZENIE 7

Zapoznaj się z opisem obrazu Jana Matejki *Konstytucja 3 Maja*. Nowe słowa i wyrażenia zapisz do słowniczka.

„Konstytucja 3 Maja 1791 roku” to olej na płótnie o wymiarach 247x446 cm. Jan Matejko rozpoczął pracę nad obrazem w styczniu 1891 roku, a ukończył dopiero w październiku. Jednak już w maju, podczas oficjalnych obchodów setnej rocznicy uchwalenia konstytucji, dokonano prezentacji niemal gotowego dzieła. Odsłonięto go na wystawie w Sukiennicach, obecnie obraz znajduje się w Warszawie, w zbiorach Zamku Królewskiego.

Obraz Matejki to scena zbiorowa ukazująca uczestników pochodu zmierzającego do Kolegiaty św. Jana, by zaprzysiąc tekst nowej konstytucji. Tło stanowi tu ulica Świętojańska, u jej wylotu widoczna jest fasada Zamku Królewskiego, gdzie obradowali posłowie. Posłom towarzyszy wiwatujący tłum warszawiaków, widać też postacie żołnierzy, którzy ochraniają pochód.

Jan Matejko *Konstytucja 3 maja* (1891)

Matejko sportretował tu wiele znanych osobistości. Mistrz posłużył się symboliką i nie zawsze pozostawał do końca wierny faktom historycznym, nadrzędnym celem dzieła było bowiem ukazanie doniosłości wydarzenia.

W centralnej części obrazu znajduje się Stanisław Małachowski, pełniący wówczas funkcję marszałka sejmu. Marszałek, niesiony przez posłów Aleksandra Linowskiego i Ignacego Zakrzewskiego, dumnie unosi w prawej ręce Konstytucję.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 8

Oceń, które zdanie jest prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz odpowiednio literami P lub F. Uzasadnij odpowiedzi.

1. Jan Matejko skończył pracę nad obrazem w styczniu 1891 roku.
2. Obraz znajduje się w Warszawie.
3. Prezentacja odbyła się październiku tegoż roku.
4. Obraz powstał ku czci stu pięćdziesięciolecia Konstytucji 3 Maja.
5. Na obrazie są przedstawione znane osobistości.
6. Obraz przedstawia posłów na Sejm.

ĆWICZENIE 9

Znakiem ☒ zaznacz właściwą odpowiedź.

1. Konstytucja 3 Maja była na świecie:
  - a) piątą,
  - b) drugą,
  - c) trzecią.

2. W jakim państwie była przyjęta pierwsza spisana konstytucja:
  - a) Stany zjednoczone,
  - b) Francja,
  - c) Szwecja.
3. Za panowania jakiego króla została uchwalona Konstytucja 3 Maja:
  - a) Mieszka I,
  - b) Kazimierza Wielkiego,
  - c) Stanisława Augusta Poniatowskiego.

ĆWICZENIE 10

W Internecie znajdź informacje, dotyczące wybitnego polskiego malarza Jana Matejki. Podziel się nimi z klasą.

ĆWICZENIE 11

Przeczytaj poniższy tekst, zapoznaj się ze schematem podziału mandatów w Sejmie RP.

Jan Matejko
Autoportret artysty

Siedziba Parlamentu Polskiego

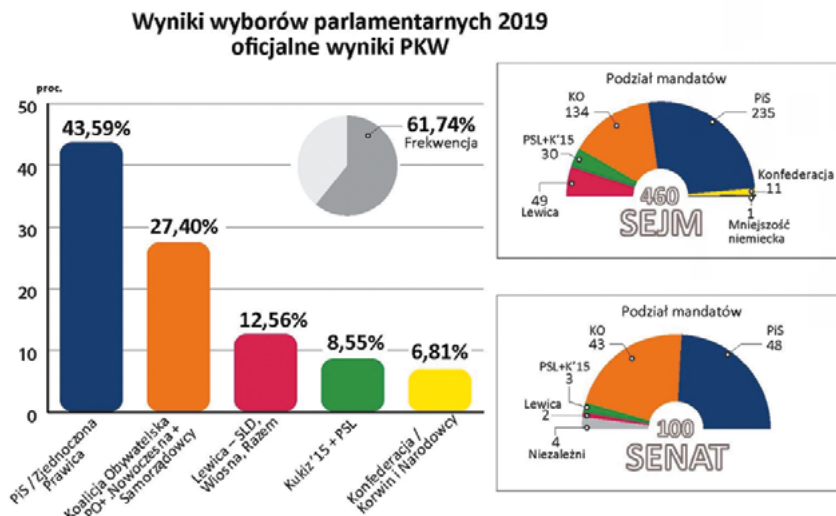
Parlament Rzeczypospolitej Polskiej to dwuizbowy organ władzy ustawodawczej wybierany według proporcjonalnej ordynacji wyborczej. W skład parlamentu wchodzi Sejm jako izba niższa oraz Senat jako izba wyższa. Obradom Sejmu przewodniczy marszałek. Na czele Senatu też stoi marszałek. Sejm jest najwyższym organem władzy ustawodawczej w Polsce.

Liczbę członków izb określa Konstytucja RP. Posłów na Sejm jest 460. Natomiast w Senacie zasiada 100 senatorów. W przypadkach określonych w Konstytucji członkowie obu izb, obradując razem, tworzą Zgromadzenie Narodowe zwoływane przez marszałka Sejmu. Gmach Parlamentu Rzeczypospolitej Polskiej znajduje się w Warszawie przy ulicy Wiejskiej.

Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej odbywają się co 4 lata w okręgach wyborczych, zaś do Senatu odbywają się w jednomandatowych okręgach wyborczych. Wybory są powszechne i bezpośrednie

oraz głosowanie jest tajne. Za organizację i przeprowadzenie wyborów odpowiada Państwowa Komisja Wyborcza. Bierne prawo wyborcze w wyborach do Sejmu RP uzyskuje się w wieku 21 lat.

Wyniki wyborów do Sejmu w roku 2019:

PiS – Prawo i Sprawiedliwość; **KO** – Koalicja Obywatelska;
PSL – Polskie Stronnictwo Ludowe; **MN** – mniejszość niemiecka.

(wg Internetu)

Zapamiętaj!

ambasador (dyplomata) –
посол (дипломат)

posłanka / poseł na Sejm –
депутатка / депутат

radna / radny: rady gminy, rady miejskiej, sejmiku powiatowego /
wojewódzkiego – *депутатка / депутат: селищної, міської, повітової, воєводської ради*

ĆWICZENIE 12

Zapoznaj się z tekstem o Radzie Najwyższej Ukrainy. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka.

Rada Najwyższa Ukrainy – jednoizbowy parlament Ukrainy. Nazwę „Rada Najwyższa” nosi również parlament Republiki Autonomicznej Krymu. Zgodnie z Konstytucją Ukrainy Rada Najwyższa składa się z 450 deputowanych, wybieranych w głosowaniu powszechnym, równym, bezpośrednim i tajnym. Kadencja ukraińskiego parlamentu trwa pięć lat. Do składu najwyższego organu władzy ustawodawczej może zostać

wybrany obywatel Ukrainy, który najpóźniej w dniu wyborów ukończył 21. rok życia, dysponuje prawami wyborczymi i zamieszkuje na terytorium Ukrainy od co najmniej pięciu lat. Nie może zostać wybrany do ukraińskiego parlamentu ten, na kim ciąży wyrok za przestępstwo umyślne. Parlament jest wybierany według ordynacji proporcjonalno – większościowej. To jest mieszany system wyborczy. Połowa składu izby (225 deputowanych) wybierana jest w obejmującym terytorium całego kraju wielomandatowym okręgu wyborczym, w którym wyborca głosuje na jedną z ogólnokrajowych list partyjnych. Druga połowa składu Rady Najwyższej wybierana jest w okręgach jednomandatowych w jednej turze głosowania. Rada Najwyższa Ukrainy mieści się przy ulicy Mychajła Hruszewskiego w Kijowie.

Rada Najwyższa Ukrainy

(wg Internetu)

Zapamiętaj!

депутатка / депутат
Верховної Ради – **de-**
putowana / deputowany
Rady Najwyższej

депутатка / депутат обласної,
районної, міської ради – **deputowana**
/ deputowany rady: obwodowej, rejonowej, miejskiej

ĆWICZENIE 13

Poprawną odpowiedź wskaż znakiem ☒.

1. Polski parlament składa się z:
  - a) jednej izby;
  - b) dwóch izb;
  - c) trzech izb.
2. Ilu posłów liczy polski Sejm?
  - a) 445;
  - b) 450;
  - c) 460.
3. Parlament Ukrainy to:
  - a) dwuizbowy organ władzy ustawodawczej;
  - b) jednoizbowy organ władzy ustawodawczej;
  - c) pięcioizbowy organ władzy wykonawczej.

4. Niższa izba parlamentu polskiego to:
  - a) Senat;
  - b) Zgromadzenie Narodowe;
  - c) Sejm.
5. W Radzie Najwyższej zasiadają:
  - a) 499 deputowanych;
  - b) 450 deputowanych;
  - c) 435 deputowanych.
6. Liczbę członków parlamentów w Polsce i na Ukrainie określa:
  - a) konstytucja;
  - b) ordynacja wyborcza;
  - c) ustawodawstwo dotyczące układu administracyjnego.
7. Obradom Sejmu i Senatu przewodniczą:
  - a) przewodniczący;
  - b) marszałek;
  - c) dyrektor.
8. Najważniejszą osobą w Radzie Najwyższej jest:
  - a) głowa państwa;
  - b) prezes;
  - c) przewodniczący.
9. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej jest wybierany na:
  - a) dziesięć lat;
  - b) trzy lata;
  - c) cztery lata.
10. Kadencja Rady Najwyższej Ukrainy trwa:
  - a) siedem lat;
  - b) pięć lat;
  - c) cztery lata.
11. Parlament Ukrainy jest wybierany według ordynacji:
  - a) proporcjonalno – większościowej;
  - b) większościowej;
  - c) proporcjonalnej.
12. W jakim wieku można startować w wyborach do parlamentu w Polsce i na Ukrainie:
  - a) 35 lat;
  - b) 21 lat;
  - c) 18 lat.

13. Głowa państwa w Polsce to:
- a) marszałek Sejmu;
  - b) prezydent;
  - c) prezes Rady Ministrów.
14. Głowa państwa na Ukrainie to:
- a) prezydent;
  - b) przewodniczący Rady Najwyższej;
  - c) premier.

Zapamiętaj!

Głowa państwa –
rodzaj żeński!

Глава держави –
чоловічий рід!

ĆWICZENIE 14

Czy chciałabyś / chciałbyś być posłanką/ posłem, deputowaną / deputowanym, radną / radnym? Uzasadnij dla czego tak lub nie?

ĆWICZENIE 15

Przyjrzyj się mapie administracyjnej Polski. Przepisz nazwy województw w kolejności alfabetycznej. Które z nich graniczą z Ukrainą?

ĆWICZENIE 16

Przyjrzyj się mapie administracyjnej Ukrainy. Wymień nazwy obwodów Ukrainy, zapisz je po polsku w kolejności alfabetycznej. Na czym polega różnica w pisowni nazw wojewódstw i obwodów w języku polskim i ukraińskim? Znajdź obwód, w którym mieszkasz. Pokaż swoją miejscowość. Czy jest ona ośrodkiem nowo powołanej wspólnoty terytorialnej czy należy do miasta?

Podanie to pismo z prośbą skierowaną z reguły do jakiejś instytucji, władz, urzędu. Instytucja, władza, urząd w przypadku podania **może odmówić**, dlatego treść podania zawiera prośbę i jej umotywowanie (odpowiednie argumenty). Tekst musi być jasny, zwięzły, krótki, rzeczowy, konkretny (styl urzędowy), np. **podanie o pracę, o urlop okolicznościowy – do dyrektora, kierownika; podanie o przyjęcie do szkoły, na studia – do dyrektora szkoły, rektora uczelni; podanie o przyznanie stypendium, o zgodę na udział w projekcie** etc. Jeżeli urząd nie może odmówić, piszemy wniosek, którego nie trzeba motywować, np. **wniosek o dowód osobisty, paszport – do wójta, burmistrza** etc.

ĆWICZENIE 17

Zapoznaj się z podaniem. Czy podanie w języku ukraińskim wygląda tak samo?

Warszawa, 15.06.2022

Dariusz Olejniczak Ul. Chełmska 9
00-580 Warszawa

Dyrektor III Liceum Ogólnokształcącego
I m. Marii Konopnickiej w Warszawie

Uprzejmie proszę o przyjęcie mnie do klasy pierwszej
o profilu matematyczno-informatycznym w roku szkolnym
2022 / 2023.

Prosbę swą motywuję tym, że od dawna interesuję
się przedmiotami ścisłymi. Przez trzy lata nauki w szkole
podstawowej uczestniczyłem w zajęciach Szkolnego Koła
Informatycznego. Podczas Wojewódzkich Olimpiad Mate-
matycznych zdobywałem wysokie miejsca. W przyszłości
chciałbym studiować informatykę.

Proszę o pozytywne rozpatrzenie mojego podania.

Z poważaniem (odręczny podpis)

Dariusz Olejniczak

Załączniki:

- 2 dyplomy z Olimpiad.

ĆWICZENIE 18

Wpisz do odpowiednich rubryk poniższej tabeli słownictwo, które można zastosować w podaniu. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Wyrażenie prośby	Umotywowanie prośby	Zakończenie

Proszę o; łączę wyrazy szacunku; prosbę swą uzasadniam tym, że; prosbę swoją motywuję tym, że; zwracam się z prośbą; załącznik; z wyrazami szacunku; uzasadniając prosbę, pragnę nadmienić, że; uprzejmie proszę; uzasadnienie mojej prośby jest następujące; chcę nadmienić, że; jako uzasadnienie mojej prośby podam; w załączniku dodaję; ponadto; chciałbym jeszcze dodać, że; poza tym; proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

ĆWICZENIE 19

Zaznacz znakiem ☒ formuły grzecznościowe, których możesz użyć w zakończeniu podania. Jak uważasz, które z nich można użyć tylko w liście prywatnym? Uzasadnij.

1. Żegnam.
2. Z poważaniem.
3. Z wyrazami szacunku.
4. Łączę wyrazy szacunku.
5. Pozdrawiam serdecznie.
6. Z wyrazami należnego szacunku.

ĆWICZENIE 20

Wzorując się na ćw. 17. i 18., ułóż podanie:

- a) do dyrektora szkoły w związku ze zgubieniem legitymacji szkolnej;
- b) do kierownika koła informatycznego z prośbą o przyjęcie do grona uczestników.

Pamiętaj o poprawnym zapisywaniu daty:

Po cyfrach arabskich
stawiamy kropkę:
01.05.2021 r.

Nie stawiamy kropek,
gdy miesiąc zapisujemy cyfrą rzymską:
19 V 2020 r.

Nie stawiamy kropek, gdy nazwę miesiąca
zapisujemy słownie: 27 listopada 1955 r.

ĆWICZENIE 21

Zapisz na trzy sposoby:

1. Dzisiejszą datę.
2. Datę swojego urodzenia.
3. Datę urodzenia mamy.
4. Datę urodzenia taty.
5. Datę urodzenia rodzeństwa (*lub kuzyna / kuzynki*).

Utrwalamy wiedzę o liczebniku

**Odmiana liczebników złożonych
od 50 do 90, od 100 do 400, od 500 do 900**

Pamiętaj, że te liczebniki odmieniamy według jednakowego paradygmatu. Tylko w **Mianowniku** i **Bierniku** posiadają odrębne końcówki; posiadają rodzaj **męskoosobowy** (czterystu żołnierzy) i **niemęskoosobowy** (czterysta dziewczyn).

	Rodzaj męskoosobowy	Rodzaj niemęskoosobowy
M.	sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	sześćdziesiąt, sto pięćdziesiąt, osiemset siedemdziesiąt
D.	sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	
C.	sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	
B.	sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	sześćdziesiąt, sto pięćdziesiąt, osiemset siedemdziesiąt
N.	sześćdziesięcioma, stu pięćdziesięcioma, ośmiuset siedemdziesięcioma sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	
Msc.	(o) sześćdziesięciu, stu pięćdziesięciu, ośmiuset siedemdziesięciu	

1. W liczebnikach złożonych **od 500 do 900** odmienia się tylko pierwsza część złożenia. Np.: *na statku nie było ośmiuset pasażerów.*
2. Gdy liczebnik składa się z trzech wyrazów, człony oznaczające **setki w Narzędniku** nie przyjmują końcówek **-oma**. Np.: *Statek ze stu pięćdziesięciu siedmioma pasażerami.*

Zapamiętaj!

Pisownia trudnych liczebników:

pięćdziesiąt (pięć dziesiątek),
sześćdziesiąt (sześć dziesiątek),
dziewięćdziesiąt (dziewięć dziesiątek),

pięćset (pięć setek)
sześćset (sześć setek)
dziewięćset (dziewięć setek)

ĆWICZENIE 22

Wypisz z ćw. 11. i 12. liczebniki złożone. Odmień je przez przypadki i rodzaje.

ĆWICZENIE 23

Przepisz zdania. Liczby zapisz słownie.

1. Grupa składała się ze 165 osób.
2. W Senacie RP zasiada 100 senatorek i senatorów.
3. W Sejmie RP jest 460 miejsc.
4. W posiedzeniu udział wzięło 157 posłów i 87 posłanek.
5. Do Rady Najwyższej Ukrainy weszło 450 deputowanych.
6. Na finał Eurowizji do Kijowa przybyło ponad 832 gości.
7. Na pokładzie statku płynęło 444 pasażerów.
8. Ponad 775 osób w jednym dniu odwiedziło wystawę.
9. Samolot z 297 pasażerami na pokładzie wylądował na lotnisku.
10. Przybyły autokary z 851 turystami.

ĆWICZENIE 24

Połącz podane rzeczowniki: *słowo, podręcznik, uczennica, uczeń, książka, osoba, żołnierz, student, poseł, posłanka* z poniższymi liczbami: 378, 222, 105, 937, 727, 113, 509, 612, 918, 845. Rzeczowniki użyj w Dopełniaczu liczby mnogiej.

Realizm to artystyczna próba odtworzenia życia takim, jakie ono jest. Jako ruch artystyczny narodził się w osiemnastowiecznej Europie. Za ojca realizmu powieściowego, zwanego również „wielkim” czy „dojrzałym” uważa się Honoré de Balzaca. Wybitnymi przedstawicielami tego nurtu w literaturze polskiej są Bolesław Prus, Eliza Orzeszkowa, Henryk Sienkiewicz, Maria Konopnicka, Adam Asnyk. W malarstwie jedno z ważnych miejsc posiada wybitny polski malarz Jan Matejko.

ĆWICZENIE 25

Porozmawiajcie w grupie o tym, kogo z wybitnych przedstawicieli realizmu w literaturze ukraińskiej znacie. Jakie utwory z tego okresu czytaliście?

ĆWICZENIE 26

Opisz obraz Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem”. Skorzystaj ze słownictwa z ramki.

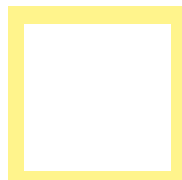

Jan Matejko *Bitwa pod Grunwaldem* (1878)

Obraz powstał; obraz przedstawia; opis bitwy; w centrum obrazu; scena walki; litewski książę Witold; postacie są dynamiczne; miecz; autor zadbał o każdy szczegół; tłem dla obrazu jest; ciepłe kolory; dominuje żółć, czerwień i brąz; gra światła; z lewej strony; z prawej strony; chłopci z kosami; biały płaszcz z czarnym krzyżem; pawie pióra na hełmie; rycerz; Tatar; wojska litewskie; wojska polskie; wojska krzyżackie; chorągiew polska; mimika twarzy, tło, kolory, postacie.

ĆWICZENIE 27

Wysłuchaj tekstu. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka.

Jeśli przyjechalibyście kiedyś do Gdańska, zwiedzanie zaczniacie od Bramy Wyżynnej, która niegdyś była głównym wejściem do otoczonego murami miasta. Tuż za nią znajduje się Katownia, budynek pełniący dawniej funkcję więzienia.

Ulica Długa

Brama zielona

Żuraw

Ulica Długa doprowadzi was do centrum starego Gdańska, na Długi Targ, który jest prostokątnym placem, otoczonym pięknymi kamieniczkami. Po lewej stronie zobaczycie Ratusz Głównego Miasta, a dalej – zabytkowy pałac kupiecki, zwany Dworem Artusa. Określenie to zostało zaczerpnięte z bardzo popularnej w średniowieczu legendy o królu Arturze. W Dworze Artusa spotykała się elita Gdańska. Wieczory we Dworze były urozmaicane różnymi występami – muzyków, śpiewaków, linoskoczków, kuglarzy. Co jakiś czas wyprawiano wspaniałe ucztę, trwające nawet po kilka dni.

Po obejrzeniu Długiego Targu mogliście przejść przez Zieloną Bramę na Długie Pobrzeże, czyli nadrzeczny deptak biegnący wzdłuż Motławy. Już z daleka widać charakterystyczną sylwetkę Żurawia. Ten średniowieczny budynek pełnił kiedyś funkcję dźwigu portowego, a także był potężnym obiektem obronnym.

Z Długiego Pobrzeża skróćcie w ulicę Mariacką, przez wielu uważaną za najpiękniejszą uliczkę w Polsce. Swoją niepowtarzalny urok zawdzięcza przedprożom, na których dawni gdańszczanie wypoczywali i przyjmowali gości. Idąc dalej, dotrzecie do ogromnego kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Koniecznie wejdźcie na kościelną wieżę widokową i spójrzcie na rozciągającą się stamtąd panoramę Gdańska.

Będąc w tym pięknym mieście nad Bałtykiem, odwiedźcie także w zaułku św. Bartłomieja cerkiew greckokatolicką św. Bartłomieja. Tutaj na skwerze stanął pomnik św. Włodzimierza Wielkiego, księcia kijowskiego, który w 988 r. doprowadził do chrztu Rusi Kijowskiej.

(wg P. Borysa, B. Fiszer, M. Hajduk, A. Halas)

ĆWICZENIE 28

Przypomnij, co łączy Gdańsk ze Lwowem i Odessą? Jakie jeszcze obiekty związane z Ukrainą są w Gdańsku? Skorzystaj z Internetu lub encyklopedii.

Giennadij Jerszow Pomnik świętego Włodzimierza w Gdańsku

ĆWICZENIE 29

Oprowadź gości z Polski po Twojej miejscowości. Co ciekawego można tam zobaczyć? A może są obiekty łączące narody – ukraiński i polski?

ĆWICZENIE 30

Zobacz na mapie, dokąd da się popłynąć z Gdańska lub Gdyni. Czym? Który kierunek wybierzesz? Dlaczego? Skorzystaj ze słownictwa w ramce.

statek wycieczkowy, prom, jacht, łódka, kajak, materac, wplaw

ĆWICZENIE 31

Zobacz na mapie, dokąd da się popłynąć z Odessy lub Chersonia. Czym? Który kierunek wybierzesz? Dlaczego?

ĆWICZENIE 32

Zaplanuj wakacje nad Morzem Czarnym odpowiadając na pytania.

1. Do jakiej miejscowości planujesz wyjazd?
2. Z kim się wybierasz na wakacje?
3. Co tam będziesz robić?
4. Czy zaplanujesz wycieczkę statkiem bądź jachtem?
5. Czy zechcesz wyruszyć śladami Mickiewicza w Odessie?
6. Czy odwiedzisz twierdzę Akerman w Białogrodzie nad Dniestrem?

Foto: leodessa.com

ĆWICZENIE 33

Odegrajcie dialog rozmowy telefonicznej do biura podróży.

Klijent: – Dzień dobry.

Pracownica biura: – Dzień dobry, w czym mogę pomóc?

K.: – Chciałem zarezerwować wycieczkę.

P.: – Gdzie Pan chce jechać?

K.: – Nad Morze Czarne, do Odessy.

P.: – Samolotem czy autokarem?

K.: – Samolotem.

P.: – Kiedy i ile osób?

K.: – W pierwszej połowie sierpnia na 14 dni, najlepiej w hotelu z niepełnym wyżywieniem. Rodzina cztery osoby. Ile to będzie kosztować?

P.: – Razem 10 000 hrywien.

K.: – Co tam można robić?

P.: – Można tam oglądać miasto i okolice, zwiedzać muzea, pływać w morzu, opalać się na plaży.

K.: – Dobra. Kupuję to. Dziękuję. Do widzenia.

P.: – Do widzenia.

ĆWICZENIE 34

Z koleżanką / kolegą odegrajcie dialog rozmowy telefonicznej z biurem podróży o zamówieniu planowanej wycieczki.

Odrobina składni

ZDANIA ZŁOŻONE PODRZĘDNE

Zdanie podrzędnie złożone to takie wypowiedzenie, w którym jedno ze zdań jest zdaniem nadrzędnym (głównym) w stosunku do pozostałych. Składa się z dwu lub więcej wypowiedzeń składowych.

Zdania podrzędne są zależne od zdania nadrzędnego.

Typy zdań podrzędnie złożonych:

podmiotowe –

zastępuje lub uzupełnia podmiot zdania nadrzędnego. Odpowiada na pytania: **kto? co?**

Np.: *Ten dostanie nagrodę, kto na nią zasłuży. Zdawało mi się, że słyszę śpiew*

dopełnieniowe –

jest określeniem czasownika znajdującego się w wypowiedzeniu nadrzędnym.

Odpowiada na pytania **dopełnienia** (pytania przypadków oprócz Mianownika i Wołacza). Np.: *Wszyscy słuchali z zapartym tchem, o czym opowiada dziadek. Gosia marzy o tym, aby wyjechać do Hiszpanii*

orzecznikowe –

określa orzecznik wypowiedzenia nadrzędnego wyrażony zaimkiem, podobnie odpowiada na pytania **jaki jest?, kim jest?, czym jest?** itd. Np.: *Szewczenko jest tym dla Ukraińców, czym Mickiewicz dla Polaków. Twoje życzenie jest takie, że trudno je spełnić. Człowiek jest tym, kim chce być*

przydawkowe –

zastępuje lub uzupełnia przydawkę wypowiedzenia nadrzędnego. Odpowiada na pytania: **jaki?, który?, czyj?** Np.: *Ania obejrzała film, który ją zachwycił. Koncert dostarczył mu wrażeń, których nigdy nie zapomni*

Typy zdań podrzędnie złożonych (ciąg dalszy):

okolicznikowe – zastępuje lub uzupełnia okolicznik wypowiedzenia nadrzędnego, określa występujący w nim czasownik (rzadziej przymiotnik lub przysłówki), z którym tworzy związek taki, jak okolicznik z wyrazem określanym. Odpowiada na pytania okolicznika

miejsca: *gdzie? skąd? dokąd? którędy?* itp. Np.: Pójdziemy tam, gdzie byliśmy w zeszłym roku

przyzwolenia: *mimo co? wbrew czemu?* itp. Np.: Przyszłam do ciebie, chociaż mnie nie zapraszałaś

czasu: *kiedy? od kiedy? do kiedy?* itp. Np.: Zobaczył go, gdy wsiadał do samochodu

sposobu: *jak? w jaki sposób?* itp. Np.: Zrób to tak, żeby wszyscy byli zachwyceni

celu: *po co? w jakim celu?* itp. Np.: Przyjdę do ciebie, żeby dokończyć ten projekt

przyczyny: *dlatego? z jakiej przyczyny?* itp. Np.: Zapal światło, bo robi się ciemno

warunku: *w razie czego? pod jakim warunkiem?* itp. Np.: Wszystko się uda, jeśli mi zaufasz

Zwróć uwagę!

W zdaniu złożonym podrzędnie **zdanie podrzędne** często uzupełnia, wyjaśnia lub rozwija **treść zaimka**, który występuje w zdaniu nadrzędnym. Np.: Pojedźmy na urlop **tam**, gdzie byliśmy ostatnio. Wszystko zależy od **tego**, co oni postanowią. Najlepiej czuję się **wtedy**, gdy nie muszę się śpieszyć. Dla **tych**, którzy wykonają najszybciej zadanie, są nagrody.

Uwaga!

Zdanie podrzędne może być **wtrącone w zdanie nadrzędne**. Np.: Miejscowość, **do której jedziemy**, leży nad samym morzem.

Przecinek w zdaniu złożonym podrzędnie

W zdaniu złożonym podrzędnie zawsze oddzielamy przecinkiem **zdanie nadrzędne** od **podrzędnego**.
Np.: Kasia z zachwytem opowiadała o Ukrainie, gdzie była na wycieczce.

Gdy zdanie podrzędne jest wtrącone w zdanie nadrzędne, należy postawić dwa przecinki oddzielające to zdanie od nadrzędnego.
Np.: Ten, kto pierwszy napisze zadanie, dostanie nagrodę.

ĆWICZENIE 35

Wstaw przecinki w poniższych zdaniach złożonych. Podkreśl zdania podrzędne. Jak rozumiesz treść tych przysłów? Czy są podobne w języku ukraińskim?

1. Czego Jaś się nie nauczył tego Jan nie będzie umiał.
2. Gdzie diabeł nie może tam babę pośle.
3. Kto nie pracuje ten nie je.
4. Kto pod kim dołki kopie ten sam w nie wpada.
5. Jaki pan taki kram.
6. Ten się śmieje kto się śmieje ostatni.
7. Jak sobie pościelisz tak się wyśpisz.
8. Co się źle zaczyna to się dobrze kończy.
9. Jak cię widzą tak cię piszą.
10. Czego nie można zmienić to trzeba polubić.

ĆWICZENIE 36

Połącz w taki sposób, żeby powstały zdania złożone podrzędnie. Nie zapominaj o przecinkach! Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Lepiej się dobrze zastanów

nad innym rozwiązaniem problemu.
zanim coś postanowisz.

Nie miałem pojęcia

że oni dzisiaj przyjdą.
o jego zamiarach.

Co byś zrobił

na moim miejscu?
gdybyś spotkał niedźwiedzia?

Musisz bardziej się starać

aby zdobyć nagrodę.
a także dużo więcej trenować.

ĆWICZENIE 37

Przeczytaj tekst i wypisz zdania złożone podrzędnie, określ je.

Uczniowie w Sejmie

Jedno z najważniejszych miejsc, gdzie uchwalane jest prawo i toczą się ważne dla nas sprawy, to Sejm. Wydawałoby się – to tylko miejsce dla polityków i VIP-ów. Nic podobnego. Jak się okazało, każdy może wejść i zwiedzić parlament. Taką przyjemność mieli uczniowie Szkoły Podstawowej im. Władysława Jasińskiego w Koprzywnicy, którzy w dniu 08.06.2011 roku wybrali się w długą podróż. Nasi podopieczni

jechali w zadumie myśląc o tym, co ich tam czeka. Zadawali pytania o wygląd Sejmu. Nie mogli doczekać się dojazdu do Warszawy. Pierwszym punktem naszej wyprawy było zwiedzanie Starówki. Pobyt w tym niesamowicie pięknym miejscu został uwieczniony pamiątkowym zdjęciem pod Kolumną Zygmunta. Uwienieniem pobytu była degustacja zimnych lodów, które schłodziły nasze organizmy.

Ogrody letniej rezydencji królewskiej to następny punkt zwiedzania Warszawy. Podziwialiśmy Pałac na Wodzie, pomnik Chopina, przy którym w każdą niedzielę odbywają się koncerty muzyki poważnej. Miejsce to zauroczyło nas panującą ciszą, spokojem oraz pięknymi królewskimi pawiami dumnie spacerującymi po dziedzińcu.

Następnie grupa udała się ulicą Wiejską do gmachu Sejmu. Zwiedzanie odbywało się w towarzystwie przewodnika, który przedstawił krótką historię parlamentu. Z galerii zobaczyliśmy „na żywo” trwające obrady Sejmu. Na słynnych schodach wykonaliśmy wspólną fotografię. Przemieszczając się korytarzem, napotkaliśmy niejedną znaną z telewizji twarz polskiej polityki.

Wspaniały obiad zjedliśmy w eleganckiej restauracji znajdującej się w Domu Poselskim, po którym szarlotka i schłodzone soki wyśmienicie smakowały każdemu. Opuszczając stolicę, mieliśmy poczucie własnej ważności, bo byliśmy w najważniejszej instytucji państwowej, a ponieważ tekst nie może odzwierciedlić wszystkich wrażeń, polecamy taką żywą lekcję wychowania obywatelskiego innym rówieśnikom.

Uczestnicy wycieczki.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 38

Na podstawie tekstu z ćw. 37. ułóż krótkie opowiadanie o wizycie Twojej klasy w jakimś urzędzie (100 słów). Skorzystaj ze słownictwa z powyższego tekstu.

ĆWICZENIE 39

Według wzoru podziel podane zdania na rozkazujące, pytające i oznajmujące. Ułóż z nimi zdania podrzędnie złożone. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZOR:

Rozkazujące	Pytające	Oznajmujące
Daj mi notes! - Daj mi notes, który leży obok ciebie!	Kto recytuje wiersz? - Czy wiersz recytuje artysta, który jeszcze studiuje?	Ustawa jest nowelizowana. - Jest nowelizowana ustawa, na którą długo czekało społeczeństwo.

1. Jutro jest święto.
2. Kto wystąpi?
3. Musisz tam pójść.
4. W naszym mieście odbędzie się festyn.
5. Proszę, przeczytaj mi ulotkę.
6. Co się będzie działo?
7. Czytaliśmy z uwagą.
8. To zaskoczenie.
9. Podoba ci się?
10. Przynies jutro obiecaną książkę!

ĆWICZENIE 40

Przepisz, wstawiając brakujące przecinki. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Była ładna pogoda więc poszliśmy zwiedzać zamek.
2. Po kolacji będziemy grać w piłkę lub wybierzemy się na spacer.
3. Pani przewodnik nas pochwaliła ponieważ dobrze znaliśmy historię naszego miasta.

4. Chcieliśmy zostać dłużej ale zrobiło się późno.
5. Andrzej kupi mamie kwiaty albo podaruje jej naszyjnik.
6. W lipcu wyjadę na kolonie jeśli rodzice się zgodzą.
7. Wyjadę na kolonię i poznam nowych kolegów.
8. Kiedy wyjadę na kolonie nie będę się nudzić.
9. Gdy spacerowałem po lesie zobaczyłem borsuka.
10. Nie ma sensu ciągle powtarzać tego co jest oczywiste.
11. Tym co mnie najbardziej interesuje jest żeglarstwo.
12. Napisałem piękny wiersz jednak nie wysłałem go na konkurs.

ĆWICZENIE 41

Przepisz zdania, podkreślając podmiot i orzeczenie. Ustal typ zdania podrzędnie złożonego. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Ona grała tak, że nie było lepszych.
2. Maria stała się taka, bo nikt jej nigdy nie rozumiał.
3. Kiedy mam dużo wolnego, czas przepływa mi przez palce.
4. Kasjerka była taka, że nigdy się nie myliła.
5. Dwaj marynarze siedzą na maszcie.
6. Stary, brodaty bosman obserwuje morze przez lunetę.
7. Krzykliwe mewy krążą nad okrętem.
8. Zmęczony kucharz drzemie obok beczki.
9. Ewa przyniosła do szkoły książkę o kotach.
10. Lubię wędrować po górach, bo wtedy naprawdę odpoczywam.

ĆWICZENIE 42

Wypisz w dwu kolumnach zdania pojedyncze i złożone. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Przeczytam tę lekturę jeszcze raz.
2. Często się spóźniasz i nie masz zadania domowego.
3. Kasia ma dużego psa i papużkę falistą.
4. Pójdziemy do kina czy zostaniemy w domu?
5. Zapomniał biletu i wrócił do domu.
6. Nie lubię szpinaku ani brukselki.
7. Oddam ci zeszyt we wtorek lub w środę.
8. Dostałam prezent, więc się cieszę.
9. W Nidzicy stoi stary zamek rycerski.
10. Taki wynik meczu bardzo nas zaskoczył.
11. Jutro chłopcy i dziewczyny z naszej klasy pojadą do kina.
12. Rycerz w czarnej zbroi walczył na turnieju o rękę księżniczki.

ĆWICZENIE 43

Przepisz i ustal zdanie nadrzędne i podrzędne. Wstaw brakujące przecinki. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Ten kto ma odwagę sądzić samego siebie staje się coraz lepszy. (*Albert Schweitzer*)
2. Kto ratuje jedno życie ratuje cały świat. (*Talmud*)
3. W chwili w której umiera w nas dziecko zaczyna się starość. (*François Mauriac*)
4. Nigdy nie zestarzeje się serce które kocha. (*Sokrates*)
5. Wszystkie ludzkie uczucia stają się takie małe gdy patrzy się na nie z dystansu. (*Paulo Coelho*)
6. Jesteśmy dobrzy dla drugich aby się sobie więcej podobać. (*Magdalena Samozwaniec*)
7. Nie ma takiej krzywdy której by nie można przebaczyć. (*Stefan Wyszyński*)
8. Człowiek winien studiować tylko to do czego pcha go jego wewnętrzne pragnienie. (*Johann Peter Eckermann*)
9. Bądź takim abyś nie musiał czerwienić się przed samym sobą. (*Wiktor Hugo*)
10. Kiedy bogowie chcą nas ukarać spełniają nasze prośby. (*Oscar Wilde*)

ĆWICZENIE 44

Zaznacz znakiem ☒ poprawne odpowiedzi.

1. Zdanie ***Co ma być, to będzie*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym:
  - a) orzecznikowym;
  - b) podmiotowym;
  - c) przydawkowym;
  - d) dopełnieniowym.
2. Zdanie ***Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym:
  - a) dopełnieniowym;
  - b) orzecznikowym;
  - c) okolicznikowym;
  - d) przydawkowym.

3. Zdanie ***Taka jest dusza człowieka, jaki jest jego język*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym:
- a) przydawkowym;
  - b) dopełnieniowym;
  - c) podmiotowym;
  - d) orzecznikowym.
4. Zdanie ***Nie ma takiego grzechu, którego nie można by odpokutować*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym:
- a) przydawkowym;
  - b) dopełnieniowym;
  - c) podmiotowym;
  - d) orzecznikowym.
5. Zdanie ***Wiem, że nic nie wiem*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym:
- a) przydawkowym;
  - b) dopełnieniowym;
  - c) okolicznikowym;
  - d) orzecznikowym.
6. Zdanie ***Żeby kózka nie skakała, to by nóżki nie złamała*** to zdanie złożone ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym:
- a) sposobu;
  - b) przyzwolenia;
  - c) warunku;
  - d) celu.

LEKCJA 5

POLSKA W UNII EUROPEJSKIEJ

W kwietniu 2003 roku Polska podpisała traktat akcesyjny w Atenach, który stanowił prawną podstawę przystąpienia do Unii Europejskiej. Tegoż roku w czerwcu ponad 77 procent obywateli polskich w referendum wyrazili zgodę na ratyfikację traktatu akcesyjnego, umożliwiającego przystąpienie Polski do UE. Razem z Polską 1 maja 2004 roku do UE przystąpiło jeszcze dziewięć innych państw. Były to kraje nadbałtyckie: Łotwa, Estonia i Litwa, kraje Europy Środkowej, czyli Czechy, Słowacja, Węgry i Słowenia, a także Malta i Cypr.

„A niechaj narodowi wżdy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają” – mawiał znany polski poeta Mikołaj Rej. Choć to słynne zdanie pochodzi z XVI wieku, to z pewnością można powiedzieć, że jest ponadczasowe, gdyż Polacy również w Unii swój język mają. Po każdym rozszerzeniu Unii Europejskiej o kolejne państwa, ich języki stawały się unijnymi językami urzędowymi.

Członkostwo we Wspólnocie to dla Polski korzystny wybór zarówno z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa, jak i tworzenia właściwych warunków do szybszego rozwoju gospodarczego oraz budowania nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego.

Polska jest jednym z największych i najludniejszych krajów Wspólnoty. Unia Europejska dała szansę również na rozwój wewnątrz Polski,

dzięki przeznaczaniu funduszy unijnych na otwieranie nowych firm, zakup pojazdów, remonty dróg oraz budowę różnorodnych obiektów.

W latach 2004–2020 Polska otrzymała z UE 188,8 miliarda euro. Pieniądze zostały wykorzystane na rozwój obszarów wiejskich, tworzenie nowych firm czy modernizowanie dróg. Jednocześnie w latach 2004–2021 w Polsce zrealizowano lub nadal realizuje się około 270 tysięcy projektów współfinansowanych z Funduszy Europejskich.

Obywatele polscy korzystają z bezwizowego przekraczania granicy Unii. Jest to szczególnie ważne dla młodych Polaków, gdyż swoboda wyboru miejsca pracy pozwala im realizować marzenia i ambicje. Społeczeństwo ma prawo do podejmowania nauki w różnych krajach członkowskich, jak również do udziału w programach edukacyjnych.

Pierwszą polską inicjatywą w zakresie unijnych stosunków zewnętrznych było powołanie do życia Partnerstwa Wschodniego.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Czym był traktat akcesyjny, podpisany przez Polskę w 2003 roku?
2. Jakie kraje wraz z Polską przystąpiły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku?
3. Jakie znaczenie ma wypowiedzenie Mikołaja Reja po przystąpieniu Polski do UE?
4. Jak wygląda sytuacja językowa w Unii Europejskiej?
5. Czemu sprzyja członkostwo Polski we Wspólnocie?
6. W jaki sposób podróżują obywatele UE po krajach członkowskich?
7. Jak Unia wspiera rozwój wewnętrzny Polski?
8. Jakie są procedury przekraczania granicy między państwami unijnymi?
9. Co było pierwszą inicjatywą Polski w zakresie stosunków zewnętrznych?
10. Czy Ukraina dąży do członkostwa z Unią Europejską?

ĆWICZENIE 2

Z zaprzyjaźnioną klasą na Ukrainie lub przyjaciółmi z Polski zaplanujcie konferencję w Zoomie na temat Unii Europejskiej. Omówcie listę pytań, na które chcielibyście otrzymać odpowiedzi.

ĆWICZENIE 3

Porozmawiajcie z koleżankami i kolegami z klasy na temat oczekiwania młodzieży co do współpracy Ukrainy z Unią Europejską i przyszłego członkostwa Ukrainy w tym układzie politycznym. Skorzystaj ze słownictwa w ramce.

Uważam, że; Umowa Stowarzyszeniowa; dążyć do członkostwa w; przepływ osób w granicach unijnych; wyłonić kilka zagadnień; tworzenie nowych firm; ruch bezwizowy; Partnerstwo Wschodnie; relacje Ukrainy z UE; dynamiczny wzrost gospodarczy; moim zdaniem; zwolennik / przeciwnik Unii; Parlament Europejski; zacieśnienie współpracy; swobodny przepływ towarów i kapitałów; dać szansę na rozwój; fundusze na; rozwój obszarów wiejskich; Komisja Europejska; w mojej / jego opinii/ ocenie; ciekawa / ciekaw jestem.

CIEKAWOSTKA**Maskotka
Unii Europejskiej**

Unia Europejska jako wspólnota ma kilka symboli, podkreślających jej jedność i krzewiących ideę integracji. Zazwyczaj wymieniając je skupiamy się na wspólnej walucie, hymnie, paszporcie oraz fladze. Jednym z symboli Unii jest również jej maskotka, nosząca imię Syriusz. Pochodzi ona od nazwy najjaśniejszej z gwiazd, ale na tym jej podobieństwa do nich się kończą.

Syriusz przyjmuje postać zabawnej, uśmiechniętej, niebieskiej stonogi. Jest ubrany w granatową koszulkę z gwiazdkami, jak na fladze Unii Europejskiej. Rozłożone dłonie w białych rękawiczkach wyrażają otwartość i życzliwość. Oficjalnie Syriusz jest ubrany właśnie w koszulkę z flagą UE, ale w każdym kraju maskotka wygląda nieco inaczej. Każde państwo członkowskie Unii ma prawo ubrać Syriusza w to, co jest dla niego charakterystyczne. Maskotka może również otrzymywać określone atrybuty, które kojarzą się z danym rejonem. Nie każdy kraj stworzył jeszcze własną wizję maskotki, ale wiele już to uczyniło.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 4

Wyobraź sobie, że Ukraina już jest członkiem Unii Europejskiej. Zaproponuj swoją wersję ubrania Syriusza. Co charakterystycznego dla Ukrainy i dla Twojego regionu proponujesz do stroju? W Internecie poszukaj, jak wyglądają maskotki krajów unijnych.

ĆWICZENIE 5

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka. Czy są w tekście dotąd nieznane Ci pojęcia? Ustal znaczenie za pomocą Internetu.

Parlament Europejski

Parlament Europejski (PE) – organ, będący odpowiednikiem jednoizbowego parlamentu, reprezentujący obywateli państw należących do Unii Europejskiej, wybierany na 5-letnią kadencję. Oficjalną siedzibą jest Strasburg. PE liczy obecnie 736 eurodeputowanych. W Polsce w stosunku do członków PE używa się potocznie określenia „europarlamentarzysta”, „eurodeputowany” lub „europoseł”, natomiast oficjalne określenie brzmi: „poseł do Parlamentu Europejskiego”.

Komisja Europejska

Komisja Europejska pełni funkcję rządu UE. W skład KE wchodzi komisarze. Każdy komisarz odpowiada za określony dział pracy, czyli tak samo jak ministrowie w określonym rządzie, dlatego KE jest uważana za rząd UE. Ponadto KE jako jedyny organ unijny ma prawo inicjatywy ustawodawczej. Siedzibą KE jest Bruksela.

Kilka razy do roku premierzy lub prezydenci państw członkowskich oraz przewodniczący KE spotykają się jako Rada Europejska (RE) odpowiedzialna za wyznaczanie ogólnych kierunków polityki Unii. Radzie Europejskiej w latach 2014–2019 przewodniczył Donald Tusk, były premier Polski. Siedziba RE mieści się w Brukseli.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 6

Dowiedz się w Internecie, o co chodzi w wymienionych zdaniach. Czy znasz podobne programy lub fundacje na Ukrainie? Wytłumacz te nazwy po ukraińsku?

1. Program Młodzież w działaniu.
2. Program Gwarancja dla młodzieży.
3. Rządowy Program na Rzecz Rozwoju Muzealnictwa.
4. Program na rzecz pomocy dziecku zdolnemu.
5. Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce.
6. Program działań na rzecz seniorów na lata 2014–2020.
7. Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Społecznej.
8. Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych.
9. Fundacja na Rzecz Pomocy Funkcjonariuszom „Św. Andrzej”.
10. Erasmus +.

ĆWICZENIE 7

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Zadaj pięć pytań koleżance/koledze według tekstu.

Inicjatywa „Partnerstwo Wschodnie” to polityka zagraniczna UE, realizowana w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, skierowana do sześciu państw: Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy.

Głównym inicjatorem utworzenia „Partnerstwa Wschodniego” były Polska i Szwecja. Program zainaugurowano 7 maja 2009 r. w Pradze na szczycie szefów państw i rządów UE oraz państw partnerskich.

Głównym zadaniem „Partnerstwa Wschodniego” na płaszczyźnie edukacji i badań naukowych jest realizowanie programów mobilności naukowej i badawczej, jak również organizacja konferencji, seminariów, spotkań oraz treningów.

Utrwalamy wiedzę o liczebniku (ciąg dalszy)

LICZEBNIKI ZBIOROWE

nazwami
niedorosłych ludzi
bądź zwierząt,
które w **M. lp.** mają
końcówkę **-ę**.
Np.: *dziewczę*,
kurczę, *kaczę* –
siedmioro dziewcząt,
dwoje kurcząt,
czworo kacząt;

Liczebniki zbiorowe
tworzymy
od liczebników
głównych od 2 do 99.
Łączą się z...

rzeczownikami,
które występują
w parach.

Np.: *dwoje uszu*;
dwoje oczu;

nazwami grup,
w których
występują
osoby o różnej
płci. Np.: *ośmioro*
ludzi; *Ich Troje*;
pięcioro turystów;

związkami
frazeologicznymi.
Np.: *z dwojga*
złego; *dziesięcioro*
przykazań;
Rzeczpospolita
Obojga Narodów

rzeczownikiem
dziecko.
Np.: *troje dzieci*;
siedmioro
dzieci;

niektórymi
rzeczownikami
bez liczby
pojedynczej
(plurale tantum).
Np.: *dwoje drzwi*;
troje sani;
czworo grabi;

Zwróć uwagę!

Nazwy niedorosłych ludzi i zwierząt zakończone inną głoską w **M. lp.**
łączą się z liczebnikami głównymi.

Np.: *dziewczynka* – *sześć dziewczynek*;
żreback – *trzy żrebaki*; *kaczątko* – *cztery kaczątka*.

Zapamiętaj!

Liczebników zbiorowych nie możemy utworzyć od:

zero, *jeden*, *sto*, *tysiąc*, *milion*, *miliard*.

Odmiana liczebników zbiorowych

M.	dwoje dzieci	osiemdziesięcioro turystów	dwadzieścioro kurcząt	kilkoro nożyc
D.	dwojga dzieci	osiemdziesięciorga turystów	dwadzieściorga kurcząt	kilkorga nożyc
C.	dwojgu dzieciom / dzieci	osiemdziesięciorgu turystom / turystów	dwadzieściorgu kurczętom / kurcząt	kilkorgu nożycom / nożyc
B.	dwoje dzieci	osiemdziesięcioro turystów	dwadzieścioro kurcząt	kilkoro nożyc
N.	dwojgiem dzieci	osiemdziesięciorgiem turystów	dwadzieściorgiem kurcząt	kilkorgiem nożyc
Mc.	o dwojgu dzieciach / dzieci	o osiemdziesięciorgu turystach / turystów	o dwadzieściorgu kurczętach / kurcząt	o kilkorgu nożycach / nożyc
W.	dwoje dzieci	osiemdziesięcioro turystów	dwadzieścioro kurcząt	kilkoro nożyc

Liczebniki zbiorowe w **D.**, **C.**, **N.** poszerzają swój temat o spółgłoskę **-g**

W przypadku, gdy musimy odmienić kilka cyfr, np. 22, oba człony przybierają postać liczebnika zbiorowego: **dwadzieścioro dwoje, osiemdziesięcioro czworo, siedemdziesięcioro ośmioro**

ĆWICZENIE 8

Odmień liczebniki wraz z rzeczownikami przez przypadki.

Dziesięcioro uczniów, kilkanaścioro pacjentów, troje drzwi, czworo dziewcząt, pięćdziesięcioro ośmioro ludzi.

ĆWICZENIE 9

Do podanych liczebników zbiorowych dobierz rzeczowniki, które łączą się z tymi liczebnikami.

1. Dwoje (*ludzi, chłopaków, koleżanek*).
2. Troje (*mężczyzn, dzieci, spodni*).

3. Czwooro (*dzieciaków, podręczników, nożyc*).
4. Pięcioro (*drzwi, sań, jagniąt*).
5. Sześcioro (*moich znajomych, osób, uczennic*).
6. Siedmioro (*prosiąt, koleżanek, dzieci*).
7. Ośmioro (*prosiaków, turystów, cieląt*).
8. Dwadzieścioro dwoje (*albumów, książek, koleżanek*).
9. Dwadzieścioro pięcioro (*studentów, studentek, uczniów*).
10. Dziewięćdziesięcioro dziewięcioro (*osób, uczestników, turystów*).

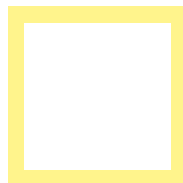
ĆWICZENIE 10

Poprawną odpowiedź wskaż znakiem ☒.

1. Liczebniki zbiorowe wskazują na:
  - a) liczbę osób, zwierząt;
  - b) kolejność osób, zwierząt;
  - c) liczbę niecałkowitą;
  - d) liczbę *singulariów tantum*.
2. W którym zdaniu jest zawarty liczebnik zbiorowy?
  - a) nie ma jedna trzeciej soli;
  - b) ubrałem sześć par skarpet;
  - c) w szkole nie ma pięciu uczniów;
  - d) spotkałem się z siedmiorgiem chłopców.
3. Liczebnik zbiorowy 5 to:
  - a) piąty;
  - b) pięć piątych;
  - c) pięcioro;
  - d) piąta.
4. Troje przyjaciół w formie Celownika to:
  - a) trogiem przyjaciół;
  - b) trojgu przyjaciółom;
  - c) trojgu przyjaciół;
  - d) trogiem przyjaciółom.
5. W którym zdaniu użyto poprawnej formy?
  - a) Rozmawialiśmy z sześciorgiem dziewcząt.
  - b) Rozmawialiśmy z sześć dziewczęta.
  - c) Rozmawialiśmy z sześciorgu dziewcząt.
  - d) Rozmawialiśmy z sześcioro dziewczętami.

ĆWICZENIE 11

Wysłuchaj tekstu.

Wisława Szymborska

Gawęda o miłości ziemi ojczystej

Bez tej miłości można żyć,
mieć serce puste jak orzeszek,
malutki los naparstkiem pić
z dala od zgryzot i pocieszeń,
na własną miarę znać nadzieję,
w mroku kryjówkę sobie uwić,
o blasku próchna mówić „dnienie”,
o blasku słońca nic nie mówić.

* * *

Jakiej miłości brakło im,
że są jak okno wypalone,
rozbite szkło, rozwiany dym,
jak drzewo z nagłą powalone,
które za płytko wrosło w ziemię,
któremu wyrwał wiatr korzenie
i jeszcze żyje cząstkę czasu,
ale już traci swe zielenie
i już nie szumi w chórze lasu?

* * *

Ziemia ojczysta, ziemia jasna, nie
będę powalonym drzewem.
Codziennie mocniej
w ciebie wrastam
radością, smutkiem, dumą, gniewem.
Nie będę jak zerwana nić.
Odrzucam pusto brzmiące słowa.
Można nie kochać cię – i żyć,
ale nie można owocować.

* * *

Ta dawność jej
w głębokich warstwach...
Czasem pośrodku drogi stanę:
może nieznanych pieśni garstka
w skrzyni żelazem nabijanej,
a może dzban, a może łuk
jeszcze się w łonie ziemi grzeje,
może pradawny domu próg
ten, którym wkroczyliśmy w dzieje?

* * *

Stąd idę myślą w przyszłe wieki,
wyobrażenia nowe składam.
Kamień leżący na dnie rzeki
oglądam i kształt jego badam.
Z tego kamienia rzeźbiarz przyszły
wyrzeźbi głowę rówieśnika.
Ten kamień leży w nurcie Wisły,
a w nim potomna twarz ukryta.

* * *

By na tej twarzy spokój był
i dobroć, i rozumny uśmiech,
naród mój nie żałuje sił,
walczy i tworzy, i nie uśnie.
Pierścienie świetlnych lat nad nami,
ziemia ojczysta pod stopami.
Nie będę ptakiem wypłoszonym
ani jak puste gniazdo po nim.

ĆWICZENIE 12

Przygotuj informację o autorce tego wiersza i jej twórczości,
przedstaw w grupie.

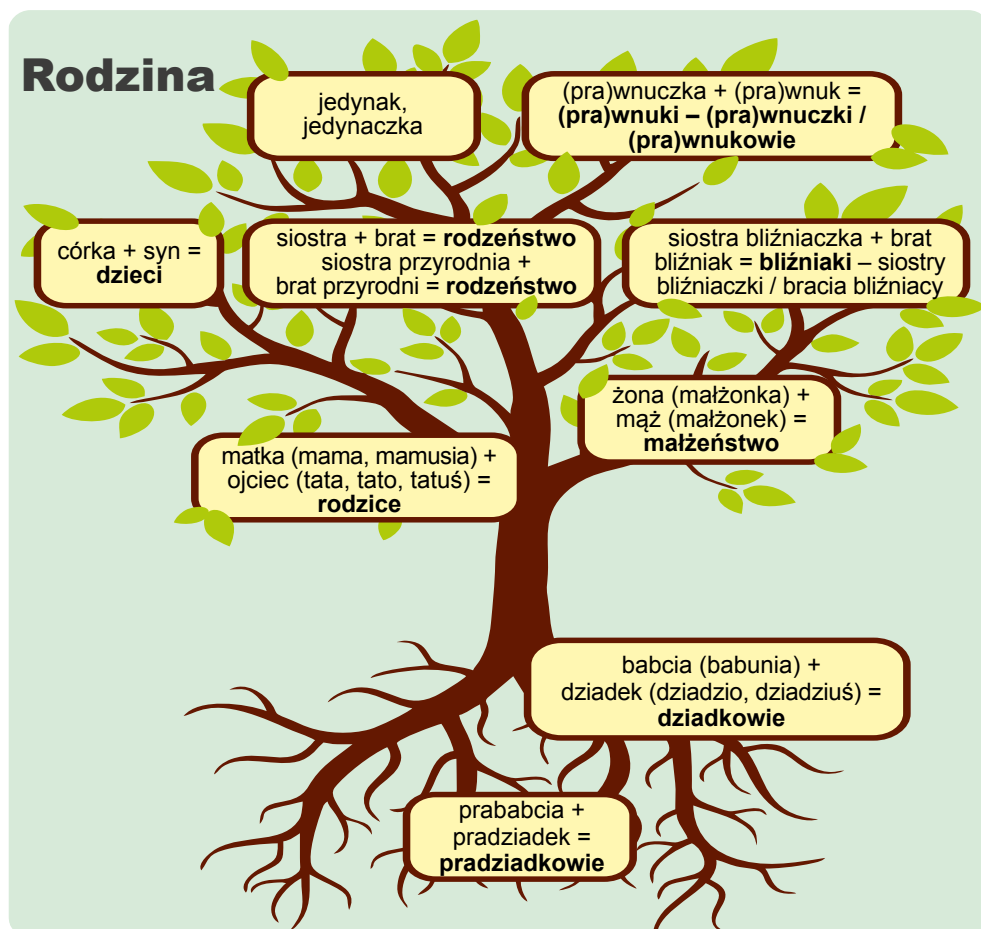
ĆWICZENIE 13

Porozmawiajcie w grupie, odpowiadając na pytania, na tematy podnoszone w wierszu. Poniższe pytania pomogą w tym.

1. Czy poetka zachęca żyć „z sercem pustym jak orzeszek”?
2. Jak uważasz, dlaczego drzewo może być nagle powalone?
3. Jak rozumiesz słowa „nie będę powalonym drzewem”.
4. Jakie klejnoty kryje łono ziemi?
5. Jakie myśli wywołuje u poetki kamień, leżący na dnie rzeki?
6. Co ukrywa nurt Wisły?
7. Jak rozumiesz ostatnie dwie zwrotki wiersza?

ĆWICZENIE 14

Przyjrzyj się planszy. Porównaj z ukraińskimi powiązaniem rodzinnymi.

MAMA

siostra mamy =

ciocia (+ wujek) brat mamy =**wujek** (+ wujenka (wujna))

ciocia (ciotka) + wujek (wuj) =

wujostwo

kuzyn

(brat cioteczny i wujeczny) +

kuzynka

(siostra cioteczna i wujeczna) =

kuzyni

(rodzeństwo cioteczne i wujeczne)

TATA**ciocia** (+ wujek) = siostra taty**stryjek** (+ stryjenka (stryjna))

= brat taty

stryjenka (stryjna) + stryjek (stryj)

= stryjostwo

kuzyn (brat stryjeczny) +**kuzynka** (siostra stryjeczna) =**kuzyni** (rodzeństwo stryjeczne)**Zapamiętaj!**

rodzina – rodzice – rodzeństwo

„po kądzieli” –

ze strony matki,np.: *dziadek po kądzieli*

„po mieczu” –

ze strony ojca,np.: *pradziadek po mieczu***macocha, ojczym**pasierbica, pasierb = **pasierbowie, pasierby**teściowa + teść = **teściowie, synowa, zięć****szwagierka,
szwagier,
bratowa**siostrzenica + siostrzeniec =
siostrzenice + siostrzeńcy
bratanica + bratanek =
bratanice + bratankowie**panna, kawaler,
mężatka** (zamężna)**wdowa, wdowiec**
rozwidziona (rozwódka),
rozwidziony (rozwodnik)**Zwróć uwagę!****Bliznięta** – tylko w odniesieniu do znaku zodiaku.**Blizniak** to też jedna z części domu złożonego z dwóch takich samych, odrębnych części mających wspólną ścianę.**Bratanki** – przestarzałe,np. w powiedzeniu: **Polak, Węgier – dwa bratanki.**

Czy wiesz, co to jest...

Dziadek do orzechów?

Babka wielkanocna?

ĆWICZENIE 15

Uzupełnij podane przysłowia i powiedzenia rzeczownikami w odpowiedniej formie, oznaczającymi pokrewieństwo. Wyjaśnij znaczenie. Czy są podobne w języku ukraińskim? Uwaga! Nie rozwiązuje ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Za dukata brat sprzeda brata.*

1. Jakie jabłko – taka skórka, jaka matka – taka [ ].
2. Dobra [ ] – mężowi korona.
3. Dla każdej [ ] miłe jej dziatki.
4. Kto nie słucha [ ], słuchać będzie bata.
5. Jakie drzewo – taki klin, jaki ojciec – taki [ ].

ĆWICZENIE 16

Wstaw odpowiednie wyrazy we właściwej formie. Uwaga! Nie rozwiązuje ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Mój tata ożenił się z mamą 30 lat temu.*

1. Moja babcia [ ] za dziadka, kiedy miała 19 lat.
2. Syn naszych sąsiadów ma 42 lata i jeszcze nie ożenił się – pewnie zostanie starym [ ].
3. Pani Gąsowska jest [ ] – jej mąż zmarł 5 lat temu.
4. Kasia i Basia Nowakówny są podobne do siebie jak dwie krople wody – nic dziwnego są przecież [ ].
5. Mój brat jest [ ] od 2 lat – jego żona ma na imię Danuta.
6. Władysław Jagiełło [ ] z Jadwigą.
7. Czy dzisiejsza „singielka” oznacza to samo, co kiedyś „stara [ ]”?
8. Zawsze chciałam mieć rodzeństwo, bo okropnie jest być [ ].
9. Wujek Piotra jest [ ] i od śmierci swej żony sam wychowuje dwoje dzieci.
10. Za kilka dni mój ślub! – nie będę już panną tylko [ ].

ĆWICZENIE 17

Według wzoru dobierz odpowiednie przymiotniki.

WZÓR: *kawalerski stan*

okulary	miłość
grosz	siostra
ręka	wieczór
nazwisko	brat
serce	wózek
uczucie	naród

panieński, synowska,
dziecięcy, babcine,
bratni (= braterski),
siostrzane, matczyne,
cioteczna, ojcowska,
wujeczny, mężowskie, wdowi

ĆWICZENIE 18

Odpowiedz na pytania.

1. Czy masz siostrzenicę?
2. Jak ma na imię Twój dziadek?
3. Kto to jest kawaler?
3. Jakie masz rodzeństwo?
4. Z ilu członków składa się Twoja najbliższa rodzina?
5. Kto to jest siostra cioteczna?
6. Ile lat mają Twoi rodzice?
7. Kim dla Ciebie jest ojciec Twojej babci?
8. Jak jeszcze można nazwać mamę i tatę?
9. Kim jest dla Ciebie żona brata Twojej mamy?

ĆWICZENIE 19

Na podstawie podanych zdań wyjaśnij znaczenie podkreślonych związków frazeologicznych. W razie wątpliwości skorzystaj ze *Słownika frazeologicznego współczesnej polszczyzny*. Czy znasz ukraińskie odpowiedniki tych frazeologizmów.

WZÓR: *Spokojnie, opowiedz mi wszystko po kolei, a nie tak piąte przez dziesiąte.*
piąte przez dziesiąte – opowiadać niedokładnie, nie o wszystkim.

1. Jurek choć należy do naszej rodziny, ale to tylko dziesiąta woda po kisielu.
2. Powstaje coraz więcej organizacji i fundacji, które zajmują się bezdomnymi, ubogimi, chorymi, zbłąkanymi córkami i synami marnotrawnymi.

3. Mój wujek – odkąd wyjechała ciocia – zajmuje się domem i radzi sobie całkiem dobrze jak na słomianego wdowca.
4. Muszę poświęcić więcej czasu rodzinie, bo ostatnio traktowałem ją trochę po macoszemu w porównaniu z innymi obowiązkami.
5. Ja nie znam się na tym, ale mój brat może ci pomóc, bo jest z komputerami za pan brat.

ĆWICZENIE 20

Przynieś dowolne zdjęcie swojej rodziny i przedstaw ją grupie. Opowiedz coś o każdym członku rodziny na tym zdjęciu.

Foto: minitime.com

Curriculum vitae (CV – czyt. *siwi*) – to forma życiorysu napisana wg ustalonego schematu, w której w punktach podaje się najważniejsze wydarzenia z życia.

CV piszemy najczęściej po to, aby przekonać pracodawcę, dyrektora szkoły o posiadanych umiejętnościach, zdolnościach, predyspozycjach.

CV zazwyczaj dodaje się do innych dokumentów, np. podania z prośbą o przyjęcie do szkoły, podania z prośbą o pracę.

CV musi być bezbłędne, staranne, estetyczne, przejrzyste (napisane na komputerze na kartce formatu A4).

W *prawym górnym* rogu umieszczamy informację o miejscowości i dacie sporządzenia **CV**. W *prawym dolnym* rogu składamy własnoręczny podpis.

ĆWICZENIE 21

Przeczytaj przykładowe CV (czyt. *kurikulum wite*). Wyjaśnij, w jakim celu zostało napisane. Do jakiego dokumentu może służyć jako załącznik?

Chełm, 11 maja 2021 roku

Curriculum vitae**1. DANE OSOBOWE**

Imię: Tadeusz

Nazwisko: Kowalski

Data urodzenia: 27.11.2005

Miejsce urodzenia: Chełm

Adres: ul. Kasztanowa 23 m. 5

22-100 Chełm

Telefon: dom 82 622 47 97, 607 302 711

Imię i nazwisko ojca: Władysław Kowalski

Imię i nazwisko matki: Joanna Lis-Kowalska

2. WYKSZTAŁCENIE

2014–2017 Gimnazjum nr 2 w Chełmie

2008–2014 Szkoła Podstawowa nr 2 w Chełmie

3. UMIEJĘTNOŚCI

Dobra znajomość języka angielskiego.

Umiejętność redagowania gazetki szkolnej.

Znajomość programów komputerowych (Word, Exel).

Łatwość nawiązywania kontaktów.

4. SUKCESY

Wyróżnienie w Ogólnopolskiej Olimpiadzie z Informatyki w Gdańsku 2016.

Wyróżnienie w Regionalnym Konkursie Gazetek Szkolnych w Kazimierzu nad Wisłą 2018.

I miejsce w Miejskim Dyktandzie Ortograficznym „O Pióro Prezydenta Miasta” – Chełm 2019.

5. ZAINTERESOWANIA

Koszykówka, szermierka.

Film.

Spływy kajakowe.

6. CECHY CHARAKTERU

Odpowiedzialność.

Obowiązkowość.

Upór w dążeniu do celu.

*(własnoręczny podpis)***Zwróć uwagę!**

**Zwróć szczególną uwagę na znaki przystankowe w zapisie adresu.
Porównaj z językiem ukraińskim!**

ĆWICZENIE 22**Napisz swoje CV.****ĆWICZENIE 23****Na podstawie słownictwa z ramki sporządź CV swoich rodziców.**

Znajomość języków obcych, umiejętność obsługi komputera, umiejętność pracy w zespole, kreatywność, łatwość rozwiązywania problemów, punktualność, dobra organizacja pracy, umiejętność planowania i wykonywania zadań, tolerancyjność, twórcze myślenie, determinacja, komunikatywność, miejsce urodzenia, osiągnięcia, data urodzenia, tytuł naukowy, imię własne, nazwisko, aktualny adres zamieszkania, wykształcenie, zainteresowania.

Życiorys to krótka i zwięzła informacja na temat życia autora. Jest to chronologiczny opis dotychczasowego życia od narodzin do dnia dzisiejszego.

Życiorys opisuje najważniejsze zdarzenia, które są wartościowe i warte uwagi, wraz z datami i przypisanymi do nich konkretnymi faktami.

Życiorys składa się z pewnych kolejno
zamieszczonych elementów:

- dane osobowe i kontaktowe (imię, nazwisko, adres, numer telefonu i adres e-mail), które umieszczamy w lewym górnym rogu;
- miejscowość i data (prawy górny róg);
- nagłówek dużymi literami „ŻYCIORYS” (poniżej danych osobowych, po środku strony);

- właściwa treść życiorysu – imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, kilka słów o swojej najbliższej rodzinie wraz z tym, czym się zajmują, szkoły jakie ukończyliśmy, miejsca pracy, zainteresowania, osiągnięcia i awanse;
- podpis (na końcu w prawym dolnym rogu).

Zapamiętaj!

Biografia jest o wiele szerszym pojęciem. Pisząc biografię należy skupić się na danej osobie i pozyskać możliwie jak najwięcej informacji na jej temat.

ĆWICZENIE 24

Zapoznaj się z poniższym tekstem przedstawiającym życiorys Anieli Kowalik, bohaterki powieści Małgorzaty Musierowicz „Kłamczucha”. Sporządź jej CV.

Aniela Kowalik
ul. Kościuszki 44 m. 2
84-360 Łeba

ŻYCIORYS

Urodziłam się piętnaście lat temu siódmego dnia pierwszego miesiąca w Łebie. W tym mieście spędziłam beztrudne dzieciństwo zakończone nieco nauką w Szkole Podstawowej nr 1 w Łebie, którą ukończyłam w bieżącym roku.

Mój tata - Józef Kowalik - jest rybakim dalekomorskim. Wychowuje mnie samotnie (co nie zawsze mu wychodzi), gdyż moja mama nie żyje. Moją najlepszą koleżanką jest Kasia Krukówna. Mieszkamy w tym samym domu w Łebie, na ulicy Kościuszki 44.

Moje największe dotychczasowe sukcesy wiążą się z teatrem. Bardzo lubię występować na scenie, a moimi ulubionymi dramatopisarzami są: Fredro, Wyspiański, Słowacki, Ibsen, Strindberg i Szekspir.

Ostatnio jednak odkryłam, iż moim życiowym powołaniem jest poligrafia i księgarstwo, dlatego chciałabym uczyć się w Liceum Poligraficzno-Księgarskim w Poznaniu. W okolicy

Łeby nie ma takiej szkoły, a ja koniecznie muszę uczyć się w Poznaniu (najlepiej w okolicy ulicy Roosevelta).

Jestem osobą samodzielną, zdyscyplinowaną, z uporem dążę do wytyczonego sobie celu.

Aniela Kowalik

ĆWICZENIE 25

Napisz życiorys swojej babci bądź dziadka.

ĆWICZENIE 26

Napisz życiorys Rusłana Iwaniuka starającego się o przyjęcie na studia do Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie. Nie zapomnij o miejscowości, z której pochodzi, dacie napisania i podpisie.

ĆWICZENIE 27

Znakiem ☒ zaznacz właściwy zapis daty.

a) 12 marca 2021 roku	f) 12 III 2021.
b) 12. III. 2021.	g) Wszystkie są poprawne
c) 12.03.2021 r.	h) Poprawne są B i D.
d) 12 III 2021 r.	i) Poprawne są C, E, F.
e) 12, marzec, 2021.	

ĆWICZENIE 28

Napisz biografię znanej polskiej poetki Wisławy Szymborskiej, laureatki Nagrody Nobla 1996 roku.

Jeszcze raz o dopełniaczu i Bierniku

Czy pamiętasz, że w liczbie pojedynczej
D. odpowiada na pytania: **kogo? czego?**, a **B. kogo? co?**
 Np.: **D.** ucznia, ołówka; **B.** ucznia, ołówek

Rzeczowniki w **B.** w zdaniach pełnią funkcję
dopełnienia bliższego, tj. wskazują na obiekt czynności,
 działania, o których mówi osobowa forma czasownika:
 Np.: Zrobiłem dla ciebie **obiad**. Lubię **koty**.

Niektóre rzeczowniki pospolite, zwłaszcza pochodzące od nazw własnych (Ford, Parker, Zelmer itd.), zamiast **B.** przejmują końcówkę **D. -a**.

Np.: Kupiłem **samochód**, ale: Kupiłem **forda**; Dostałam **kwiat**, ale: Dostałam **tulipana**; Naprawiłem **odkurzacz**, ale: Naprawiłem **zelmera**; Lubię ten owoc, ale: Lubię **melona**; Piszę **pamiętnik**, ale: Piszę **bloga**.

Żeby uniknąć błędnego użycia **D.** zamiast **B.** i na odwrót, zapamiętaj, że z **Biernikiem** najczęściej występują czasowniki:

brać / wziąć, czuć / poczuć, czytać / przeczytać, dawać / dać, dostawać / dostać, jeść / zjeść, kochać, kończyć / skończyć, lubić, mieć, oceniać / ocenić, oglądać / oglądnąć, opowiadać / opowiedzieć, pić / wypić, pisać / napisać, płacić / zapłacić, poznać / poznawać, przyjmować / przyjąć, robić / zrobić, rozumieć / zrozumieć, spotykać / spotkać, sprzedawać / sprzedać, widzieć / zobaczyć, wybierać / wybrać, załatwiać / załatwić, zamykać / zamknąć, znać, znajdować / znaleźć.

ĆWICZENIE 29

Ułóż zdania z podanymi w ramce czasownikami. Pamiętaj, że wymagają one **Biernika**.

mieć, lubić, jeść, pić, kupować, czytać, znać, oglądać, prosić, zamawiać, zwiedzać

ĆWICZENIE 30

Przepisz, wstawiając wyrazy z nawiasów w **Bierniku**. Uważaj na końcówki!

1. Wczoraj otrzymałem od siostry z Wiednia (*jeden e-mail*) i (*jeden SMS*).
2. Sportowiec codziennie chodzi na (*trening*).
3. Dziadkowie mieli (*maluch*), a ja chcę mieć (*jaguar*) albo (*mercedes*).
4. Na (*sylwester*) nad ranem lubimy chodzić na starówkę.
5. Wychodząc z domu zamykamy drzwi na (*klucz*), a kiedyś zamykano na (*klódka*).

6. Po jakimś czasie uczenia się języka jesteście z polszczyzną za (*pan*) (*brat*).
7. Na śniadanie jadłem (*pączek*) z marmoladą i piłem (*kawa*) z mlekiem.
8. (*Ten ostatni taniec*) tańczyliśmy wszyscy razem.
9. Na wiosnę łatwo złapać (*jakiś wirus*).
10. Starszy pan chwycił (*kapelusz*).
11. Grać w (tenis) można na świeżym powietrzu, a grać w (*bilard*).

ĆWICZENIE 31

Według wzoru uzupełnij zdania o wyrazy z nawiasów. Rozbuduj zdania. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZOR: Pytać [ ] (uczeń) [ ] (zadania) [ ]

– Pytać ucznia o wykonane zadanie z literatury.

1. Prosić [ ] (ojciec) o [ ] (podpis).
2. Dbać o [ ] (dziadek) [ ] .
3. Dbać o [ ] (swoją wizerunek) [ ] .
4. Troszczyć się o [ ] (mały braciszek) [ ] .
5. Walczyć o [ ] (swoją kraj) [ ] .
6. Lekceważyć [ ] (swoją obowiązek) [ ] .
7. Głosować na [ ] (miejscowy kandydat) i (program rozwojowy) [ ] .
8. Chodzić na [ ] (uniwersytet) [ ] .
9. Martwić się o [ ] (przyszły los) [ ] .
10. Martwić się o [ ] (chory kolega) [ ] .

ĆWICZENIE 32

Przepisz, zmieniając liczbę pojedynczą na liczbę mnogą.

1. Kolega hodzi małego ptaszka w klatce.
2. Mama pytała się, czy jeszcze mamy pusty słoik na konfiturę.
3. Bardzo chcę mieć małego braciszka.
4. Wczoraj przypomniałem sobie tego pracownika.
5. Widziałem starożytny miecz w muzeum.
6. Dobrze pamiętamy swego pierwszego nauczyciela i nauczycielkę.
7. W zoo można zobaczyć wielkiego krokodyla.
8. Kupiliśmy kolorowy zeszyt.
9. Pierwszy raz w życiu widzę lamparta w zoo.
10. Na koncercie spotkałem swoją sąsiadkę.
11. Ten starszy pan jest czymś dziadkiem.
12. Brat bliźniak jest bardzo podobny do swojej siostry.
13. Wnuczka laurką przywitała babcię z urodzinami.
14. Moja koleżanka dostała na imieniny nową komurkę

ĆWICZENIE 33

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka. Więcej informacji na temat Torunia znajdziesz w Internecie.

Zwiedzając Toruń, można z ciekawością spędzić czas. Najlepiej rozpocząć wędrowkę od spaceru Kępą Bazarową, skąd rozciąga się widok na miasto. Kiedy mostem przeprawimy się na drugi brzeg, dotrzemy do Bulwaru Filadelfijskiego, ciągnącego się brzegiem Wisły wzdłuż obwarowań. Idąc pod murami, możemy podziwiać okazałe spichlerze i odrestaurowane baszty. Kiedy dotrzemy do Bramy Klasztornej i przekroczymy ją, znajdziemy się w najstarszej części miasta, która zachwyca swoją gotycką architekturą. Po nasyceniu się pięknymi widokami, kupimy słynne toruńskie pierniki.

(wg P. Borysa, B. Fiszer, M. Hajduk, A. Halasz)

Toruń, Dom Kopernika

CIEKAWOSTKA

Mikołaj Kopernik – wybitny astronom polski, twórca teorii heliocentryzmu. Uowodnił, że Ziemia i planety krążą wokół nieruchomego Słońca. To jedna z najbardziej fascynujących postaci okresu renesansu.

Mikołaj Kopernik urodził się w Toruniu 19 lutego 1473 roku. Dzięki opiece wuja Mikołaj otrzymał gruntowne wykształcenie. Po ukończeniu szkoły rozpoczął studia na Akademii Krakowskiej, z której wyniósł ogólną wiedzę humanistyczną i zamiłowanie do astronomii. Następnie studiował we Włoszech prawo i medycynę, zajmował się też matematyką i astronomią. Studia prawnicze rozpoczął w 1496 r. w Bolonii.

W 1500 r. odbył praktykę prawniczą w kancelarii papieskiej w Rzymie, rok później podjął w Padwie studia medyczne, a w 1503 r. uzyskał w Ferrarze dyplom doktora prawa kanonicznego. Jednocześnie ukończył studia medyczne w Padwie, uzyskując prawo wykonywania praktyk lekarskich.

W 1503 r. Mikołaj Kopernik wrócił do Polski na Warmię. W ciągu ponad trzydziestoletniego pobytu na Warmii pełnił różne funkcje administracyjne. Mieszkał w Lidzbarku Warmińskim, Fromborku i Olsztynie. Przez cały czas służył także jako lekarz.

Główne dzieło Mikołaja Kopernika „De revolutionibus” („O obrotach”) ukazało się w 1543 r. w Norymberdze. W tym samym roku Kopernik zmarł we Fromborku. Mikołaj Kopernik był nowoczesnym uczonym i odważnym człowiekiem szukającym prawdy o Wszechświecie. Ogłoszone drukiem dzieło przyniosło światu nową ideę.

Każdy Polak zna dwuwiersz o Mikołaju Koperniku autorstwa Jana Niepomucena Kamińskiego:

*Wstrzymał słońce, ruszył ziemię
Polskie go wydało plemię.*

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 34

Przeczytaj ciekawostkę. Oceń, które zdanie jest prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz odpowiednio literami P lub F. Uzasadnij odpowiedzi.

1. Wybitny astronom udowodnił, że planety i Ziemia krążą wokół Słońca.
2. Mikołaj Kopernik jest wybitnym przedstawicielem okresu Oświecenia.
3. Przyszły znany astronom urodził się w Warszawie.
4. Mikołaj Kopernik pobierał nauki we Francji.
5. W Padwie studiował medycynę, a w Ferrarze prawo.
6. Kopernik nigdy nie odwiedził Rzymu.
7. Na początku XVI wieku Mikołaj Kopernik wrócił na Warmię.
8. Prawie 30 lat pełnił tylko obowiązki lokalnego lekarza.
9. W 1543 roku ukazało się główne dzieło astronoma w Krakowie.
10. Nikt w Polsce nie zna dwuwiersza Jana Niepomucena Kamińskiego o Koperniku.

ĆWICZENIE 35

Zadaj koleżance / koledze 5 pytań, dotyczących życiorysu wybitnego astronoma polskiego.

ĆWICZENIE 36

Według planu i słownictwa z ramki opisz obraz J. Matejki „Astronom, Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem”.

Plan opisu

1. Kto jest autorem obrazu?
2. Jaki tytuł nosi dzieło?
3. Kto jest przedstawiony na obrazie i co robi?
4. Jak jest ubrany naukowiec?
5. Co trzyma w prawej dłoni?
6. Gdzie siedzi Kopernik?
7. Jak wygląda jego twarz?
8. Co robi astronom?
9. Co widać w głębi obrazu?
10. Co jest oświetlone na obrazie, a co znajduje się w półmroku?
11. Co myślisz o tym obrazie?

Polski malarz, Jan Matejko, „Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem”, astronom, Mikołaj Kopernik, uczonego, naukowiec obserwuje niebo, przygląda się, myśli, czarna, futrzana szata, czarny, długi płaszcz zakrywający nogi, cyrkiel, na ławce, znajduje się w pozycji siedzącej, zamyślona, zapatrzona w niebo, zastanawia się nad czymś, dokonuje obliczeń, obserwuje niebo, przyrządy służące do wykonywania pomiarów, wieża katedry we Fromborku, oświetlona postać astronoma, w półmroku pozostała część obrazu, podoba mi się, patrząc na obraz – zastanawiam się; jest ciekawy, zawiera wiele szczegółów.

ĆWICZENIE 37

Poszukaj odpowiedzi na poniższe pytania.

1. Nad jaką rzeką jest położony Toruń?
2. Z imieniem jakiego średniowiecznego polskiego uczonego jest związane miasto?
3. Czy w mieście jest dużo zabytków architektonicznych?
4. Skąd się rozciąga przepiękny widok na całe miasto?
5. Z jakimi miastami na Ukrainie jest zaprzyjaźniony Toruń?
6. Czy istnieje w Toruniu kampus uniwersytecki?

7. A może Ty masz chęć podjęcia studiów w Toruniu?
8. Z czego słynie miasto?
9. Jakie instytucje wojewódzkie są ulokowane w mieście?
10. Imieniem jakiego uczonego jest nazwany uniwersytet w Toruniu i dlaczego?

ĆWICZENIE 38

Wysłuchaj tekstu. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka.

Muzeum Toruńskiego Piernika mieści się w byłej XIX wiecznej fabryce pierników należącej do rodziny Weese*. W 1763 roku powstało jedno z najbardziej znanych przedsiębiorstw piernikarskich na świecie, którego tradycje są kontynuowane do dzisiaj w Fabryce Cukierniczej „Kopernik” S.A. W ten sposób jeden z symboli miasta zagościł na stałe w domach nie tylko torunian, ale także turystów z całej Polski, Europy i świata.

Muzeum Toruńskiego Piernika to największe, wyjątkowe muzeum piernika zarówno w Toruniu, jak i Polsce. To nowoczesna placówka skupiająca w jednym miejscu tradycje europejskiego piernikarstwa. Muzeum to również miejsce, w którym zwiedzający mogą zapoznać się z tajemnicą technologii wypieku toruńskich pierników. Dzięki interaktywnym elementom ekspozycji, zwiedzający zostaną kompleksowo i szczegółowo wprowadzeni w niezwykły świat najsłynniejszego toruńskiego specjału, jakim są toruńskie pierniki. Goście odwiedzający Muzeum mogą również zapoznać się z poszczególnymi aspektami tematycznymi związanymi z jednym z najbardziej rozpoznawalnych produktów, który od ponad 600 lat jest symbolem miasta.

Turyści mają możliwość podziwiania architektury i wnętrza dawnego budynku przemysłowego. We wnętrzach dawnej fabryki pierników Gustawa Weesego, goście mogą odkrywać tajemnice niegdysiejszego gmachu fabrycznego i toruńskiego piernika – od składników niezbędnych do przygotowania ciasta (wonne przyprawy, słodki miód, najlepszej jakości mąkę), poprzez sposoby jego wypieku, aż po dystrybucję na przestrzeni dziejów.

* Weese – czyt. weeze

W piwnicy ulokowana jest wystawa „Piernikowe korzenie – od formy do pieca” prezentująca zabytkowe formy piernikarskie oraz przemysłowy piec do wypieku pierników pochodzący z lat 60. XX w. Kolejną atrakcją jest możliwość zobaczenia unikatowej kolekcji form piernikarskich z okresu XVII–XX w., ze słynną toruńską „katarzynką” a także wirtualna kramarka wprowadzająca w realia średniowiecznego straganu.

Zwiedzanie ekspozycji pozwala także na zapoznanie się z rodzajami pierników, ich opakowaniami, a także produkcją pierników w dawnej i obecnej fabryce. Na I piętrze udostępniona jest także klubokawiarnia zaaranżowana w stylu lat 50–80. XX w. W tej kawiarni odbywają się znakomite biesiady piernikowe dla dzieci i dorosłych.

Odwiedzając Muzeum Toruńskiego Piernika można nie tylko miło spędzić czas, lecz poczuć smak i zapach korzennych przypraw toruńskich pierników.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 39

Dokończ zdania według wzoru. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Piernik jest symbolem miasta Toruń.*

1. Kontynuatką fabryki z 1763 roku jest obecnie firma o nazwie „_____”.
2. Muzeum mieści się w _____.
3. W piwnicy Muzeum można zobaczyć foremki, piec oraz _____.
4. Zwiedzający Muzeum mogą zapoznać się z _____.
5. W tej placówce muzealnej łączy się _____.
6. W tym niezwykłym miejscu goście mogą zapoznać się z tajemnicą technologii _____.
7. _____ pozwala także na zapoznanie się z produkcją pierników _____.
8. W Muzeum można zorganizować urodziny dla dzieci lub dorosłych w _____.
9. Goście mogą odkrywać tajemnice toruńskiego piernika _____.
10. W Muzeum Toruńskiego Piernika można nie tylko miło spędzić czas, lecz poczuć _____.

ĆWICZENIE 40

Jakie znasz najciekawsze muzea na Ukrainie? A może byłeś / byłeś w jakimś muzeum w Polsce? Informacjami podziel się w grupie.

ĆWICZENIE 41

W życiorysie Mikołaja Kopernika nie ma ani słowa o tym, czy potrafił piec pierniki. Pewnie nie miał czasu, skoro ciągle patrzył w gwiazdy. Dzisiaj wszystkie ulice toruńskiej Starówki pachną piernikami, a każdy, kto tu zawita, może nauczyć się je robić podczas warsztatów piernikarskich.

Przeczytaj przepis na domową przyprawę korzenną, która nadaje piernikom smak i podpisz rysunki. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1

2

3

4

5

6

7

SKŁADNIKI:

- 1 kawałek kory cynamonu
- kilka goździków
- płaska łyżeczka mielonego imbiru
- 10 strączków kardamonu
- 1 gałka muszkatołowa
- 10 ziaren ziela angielskiego
- 1 gwiazda anyżu
- 10 ziaren pieprzu

KROK PO KROKU

Korę cynamonu rozbić tłuczkiem, z gwiazdy anyżu wyjąć nasiona, ziarna kardamonu wyłuskać ze strączków (można nie łuskać), zmieszać z goździkami, pieprzem i ziele angielskim, a następnie utrzyć w moździerzu lub zmielić. Gałkę muszkatołową zetrzeć na tarce. Wszystko dokładnie wymieszać. Można przesiać przez sitko. Przyprawę trzymać w suchym ciemnym miejscu.

(wg www.umk.pl)

ĆWICZENIE 42

Przeczytaj przepis na pierniki i uzupełnij go podanymi słowami. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

grubość	nlukrem	pojemniku	~~posypaną~~
temperaturze	wstawieniem	wyłożonej	wystudzenia

SKŁADNIKI:

- $\frac{3}{4}$ szklanki miodu
- 2–3 szklanki mąki pszennej
- 1 jajko
- 50 g miękkiego masła
- 2 łyżeczki proszku do pieczenia
- 1 czubata łyżka kakao
- 3–4 płaskie łyżeczki domowej przyprawy do piernika

KROK PO KROKU

Miód i masło lekko podgrzać w garnku, po przestygnięciu **wlać** do miski, następnie **dodać** przyprawę do piernika, kakao i jajko. **Wymieszać**. **Wsypać** mąkę razem z proszkiem do pieczenia i dobrze wyrobić. Ciasto **wyłożyć** na ~~posypaną~~ mąką stołnicę i **rozwałkować** na 5–10 mm. Używając foremek w kształcie katarzynek, uszatek, serduszek i innych, **wykrawać** pierniczki i **układać** je na blaszce papierem do pieczenia. Przed do pieca **spryskać** je wodą, żeby

za bardzo nie wyschły. **Piec** przez ok. 10 minut w 180°C z funkcją termoobiegu) lub 200°C (bez tej funkcji). Następnie **wyjąć** pierniczki z pieca i **pozostawić** do na blaszce, aby się nie odkształciły. Na koniec **polać** je i **udekorować**. Pierniczki po wystudzeniu są twarde. Warto **poczekać** kilka dni, trzymając je w szczelnie zamkniętym . Im dłużej leżą, tym są smaczniejsze.

(wg www.umk.pl)

ĆWICZENIE 43

Porozmawiajcie w grupie czy podoba się przepis na piernik? Czy może ktoś już upiekł? Kto pomagał pod czas pieczenia: babcia czy mama?

ĆWICZENIE 44

Wskazówki dotyczące różnych czynności w przepisach kulinarnych podaje się w bezokoliczniku lub w rozkazniku. Od podanych bezokoliczników utwórz formy trybu rozkazującego. Przeczytaj przepis, zastępując rozkaznikami pogrubione wyrazy w ćw. 42. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

0. podgrzać – *podgrzej*

1. wlać – _____

2. dodać – _____

3. wymieszać – _____

4. wsypać – _____

5. wyrobić – _____

6. wyłożyć – _____

7. rozwałkować – _____

8. wykrawać – _____

9. układać – _____

10. spryskać – _____

11. piec – _____

12. wyjąć – _____

13. pozostawić – _____

14. połączyć – _____

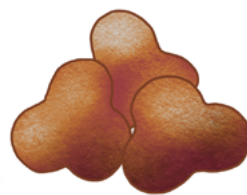
15. udekorować – _____

serduszka

katarzynki

uszatki

(wg www.umk.pl)**ĆWICZENIE 45**

Czy wiesz, co znaczy powiedzenie: „Co ma piernik do wiatraka”? Skorzystaj ze Słownika frazeologicznego współczesnej polszczyzny. Czy w języku ukraińskim jest podobne?

Odrobina składni (ciąg dalszy)

ZDANIE ZŁOŻONE PODRZĘDNE

Zdanie podrzędne podmiotowe zastępuje lub uzupełnia podmiot zdania nadrzędnego. Odpowiada na pytania podmiotu: **kto? co?**

Np.: *Ten dostanie nagrodę, kto na nią zasłuży.*

Zdawało mi się, że słyszę śpiew.

Zwróć uwagę!

Zdanie złożone **z podrzędnym podmiotowym** zawiera zdanie podrzędne (nazywane podmiotowym), które pełni funkcję podmiotu niewyrażonego w zdaniu nadrzędnym lub uzupełnia treść podmiotu ogólnie zapowiedzianego **zaimkiem** w zdaniu nadrzędnym.

Np.: *Bilety kupi **ten**, **kto** mieszka najbliżej kina.*

W zdaniu złożonym z podrzędnym podmiotowym zawsze oddzielamy przecinkiem **zdanie nadrzędne od podrzędnego**.

Np.: *Ten jest najbogatszym człowiekiem na świecie,
kto ma prawdziwych przyjaciół.*

ĆWICZENIE 46

Podkreśl zdania główne w podanych poniżej zdaniach podrzędnie złożonych podmiotowych.

1. Bez potrzeby wybucha, kto nie umie opanować gniewu.
2. Powiedziałam, że bardzo za nim tęsknię.
3. Śniło mi się, że wyjechałam do Warszawy.
4. Zrobisz to, co uważasz za słuszne.
5. Co ma się stać, niech się stanie.

ĆWICZENIE 47

Zaznacz znakiem ☒ zdania złożone z podrzędnym podmiotowym. Gdzie jest konieczne, wstaw przecinek. Wyjaśnij treść podanych przysłów. Czy są podobne w języku ukraińskim? Porozmawiajcie o tym w grupie.

1. Kto pod kim dołki kopie sam w nie wpada.
2. Nie czyń drugiemu co tobie niemiłe.

3. Co się stało to się nie odstanie.
4. Kto próżnuje ten nie zbiera płonów.
5. Gdy się człowiek śpieszy to się diabeł cieszy.
6. Ten się nie myli kto nic nie robi.
7. Jeśli nie potrafisz nie pchaj się na afisz.
8. Kto rano wstaje temu Pan Bóg daje.
9. Co zaszkodziło to nauczyło.
10. Co ma wisieć nie utonie.

Zdanie podrzędne orzecznikowe zastępuje orzecznik zdania nadrzędnego, czyli jest orzecznikiem rozwiniętym w formę zdania. Odpowiada na pytania orzecznika: **kim, czym, jaki jest, był, został, stał się?** Np.: *Twoje życzenie jest takie, że trudno je spełnić. Człowiek jest tym, kim chce być.*

Zwróć uwagę!

Zdanie złożone z **podrzednym orzecznikowym** zawiera zdanie podrzędne (nazywane orzecznikowym), które uzupełnia treść orzecznika ogólnie zapowiedzianego **zaimkiem** w zdaniu nadrzędnym. Np.: *Stał się kimś, **kogo** wszyscy podziwiają.*

W zdaniu złożonym z podrzednym orzecznikowym zawsze oddzielamy przecinkiem **zdanie nadrzędne od podrzędnego**. Np.: *Ten obraz jest **taki, jak** go sobie wyobrażałam.*

ĆWICZENIE 48

Podziel zdania na złożone podrzędnie podmiotowe i orzecznikowe. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Kto nie potrafi odpoczywać, nie potrafi pracować.
2. Wszyscy jesteśmy tacy, jakimi widzą nas inni ludzie.
3. Kto kłamie, nie ma wiary.
4. Kto jest syty, głodnego nie zrozumie.
5. Kto robił inaczej, narażał się na drwiny.
6. W tekście było tyle błędów, że redaktor musiał poprawić.
7. Zdarzało się, że nie wracał na noc do domu.
8. Kto nie lubi gór, może pojechać nad morze.
9. Śniło mi się, że jestem w niebie.
10. Wydawało mi się, że był tam wtedy ktoś jeszcze.

11. Kto ma prawdziwych przyjaciół, ten jest najbogatszym człowiekiem na świecie.
12. Piękne nagrody otrzymali ci, którzy spisali się bardzo dobrze.
13. Mój dziadek jest taki, że wszyscy idą do niego po radę.

ĆWICZENIE 49

Dopisz zdania podrzędne orzecznikowe. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Był on dla mnie tym, [ ] .
2. Wakacje nie były takie, [ ] .
3. Mróz był taki, [ ] .
4. Jesteś taki, [ ] .
5. Mój kuzyn jest kimś, [ ] .
6. Koncert był taki, [ ] .
7. Nasze wakacje były takie, [ ] .
8. Mikołaj Kopernik był tym, [ ] .
9. Twórczość Fryderyka Chopina jest taka, [ ] .
10. Wisława Szymborska była tą, [ ] .

Pomnik Mikołaja Kopernika w Toruniu

LEKCJA 6

POLSKIE DROGI
KU NIEPODLEGŁOŚCI*niepodległa*

Wybuch I wojny światowej 1914 roku wzbudził w Polakach nadzieję na odzyskanie niepodległości państwa, utraconej w 1795 roku. W kraju i za granicą zaczęto organizować polskie oddziały wojskowe. Największą sławę zyskały Legiony, których twórcą był Józef Piłsudski. Legiony walczyły m.in. w Małopolsce, Karpatach Wschodnich, na Lubelszczyźnie i na Wołyniu.

Ponad stuletni okres czasu nie załamał narodu polskiego. Podejmowano próby wyzwolenia się spod władzy zaborcy, w tym najbardziej znane powstania – listopadowe 1830 roku i styczniowe 1863 roku.

11 listopada 1918 roku Polska odzyskała niepodległość. Stało się to głównie dzięki wytrwałości i ofiarności aktywnej części polskiego społeczeństwa, które w okresie niewoli przekazywało nowym generacjom młodych Polaków przywiązanie do języka i kultury narodowej.

Mimo trwającej niewoli, represji politycznych, zsyłek na Syberię, nasilającej się polityki rusyfikacji i germanizacji na przełomie XIX i XX wieku, Polacy nie porzucili marzeń o odzyskaniu niepodległości. Na różne sposoby polskie elity starały się zaszczerpić wśród ludności polską świadomość narodową. Rozwijały się różnorodne formy samokształcenia. Walczono o zachowanie języka polskiego w szkolnictwie.

Powitanie Józefa Piłsudskiego
na dworcu Wiedeńskim
w Warszawie

11 listopada 1918 roku rozpoczął się nowy etap w historii Polski. Na czele państwa jako naczelnik stanął Józef Piłsudski. Wreszcie powstała Druga Rzeczpospolita.

Wojna polsko-bolszewicka rozpoczęła się krótko po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Bitwa Warszawska, zwana „Cudem nad Wisłą”, w sierpniu 1920 roku zadecydowała o zachowaniu niepodległości przez Polskę i zatrzymała marsz rewolucji bolszewickiej na Europę Zachodnią. W zwycięskiej wojnie polsko-bolszewickiej ramieniem w ramię z Wojskiem Polskim walczyła Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej.

Ważnym problemem, przed którym stanęło młode państwo było zjednoczenie ziem polskich, pozostających przecież przez ponad 100 lat pod trzema zaborami. Zróżnicowany był poziom rozwoju gospodarczego, system prawny, oświatowy, różna waluta. Przewycięzenie tych trudności wymagało wiele wysiłku.

W skutek reform gospodarczych w 1924 roku wprowadzono nowy pieniądz – złoty polski. Rozbudowano miasta, na przykład Warszawę. Powstał nowoczesny port w Gdyni. Tworzono podstawy nowoczesnego przemysłu organizując Centralny Okręg Przemysłowy.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Jakie wydarzenie wzbudziło w Polakach nadzieję na odzyskanie niepodległości państwa, utraconej w 1795 roku?
2. Kto był twórcą Legionów i gdzie one walczyły?
3. Jaką nazwę otrzymało odrodzone państwo polskie?
4. Dzięki jakim działaniom Polska odzyskała niepodległość?
5. Co świadczy o tym, że Polacy nie porzucili marzeń o odzyskaniu niepodległości?
6. Kiedy rozpoczął się nowy etap w historii Polski?
7. Kto stanął na czele Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej i kiedy?
8. O czym zadecydowała Bitwa Warszawska?
9. Jakim wyzwaniem powinno było sprostać młode państwo polskie?
10. Czego dotyczyły reformy gospodarcze Drugiej RP?

ĆWICZENIE 2

Poszukaj w Internecie informacji o Naczelniku Państwa Józefie Piłsudskim. Na tej podstawie ułóż jego biografię. Przedstaw to w grupie.

Józef Piłsudski

ĆWICZENIE 3

Przeczytaj tekst. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka. Według tekstu zadaj trzy pytania koleżance / koledze.

Powstała w 1917 roku Ukraińska Republika Ludowa na czele z Symonem Petlurą i odrodzona w 1918 roku Druga Rzeczpospolita Polska pod dowództwem Józefa Piłsudskiego walczyły z Rosją bolszewicką. Pod koniec 1919 roku rozpoczęły się długie rozmowy polsko-ukraińskie, których celem było uregulowanie stosunków obu państw.

Tajne rokowania zakończyły się dopiero w nocy z 21 na 22 kwietnia 1920 roku. Została zawarta „Umowa polityczna pomiędzy Polską i Ukraińską Republiką Ludową”. Trzy dni po podpisaniu umowy politycznej zawarto konwencję wojskową. Po błyskawicznej ofensywie 7 maja 1920 r. siły polsko-ukraińskie wkroczyły do Kijowa.

9 maja 1920 roku przez centrum Kijowa przeszła defilada wojsk polskich i ukraińskich po zdobyciu zwycięstwa nad Armią Czerwoną.

ĆWICZENIE 4

Z podkreślonymi w ćw. 3 wyrażeniami ułóż zdania.

ĆWICZENIE 5

Przyjrz się plakatowi Polskiego Instytutu w Kijowie. O czym on opowiada? Kiedy miało miejsce wydarzenie, któremu jest poświęcony plakat? O czym informuje ten plakat?

ĆWICZENIE 6

Przeczytaj poniższy tekst. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka.

Grzegorz Kalinowski

Tramwajem do Kijowa (fragmenty)

3 maja 1920

Szli jak burza, nie trafiając ani razu na poważną walkę. Dokładniej można by rzec, że jechali, bo podróżowali pociągiem. Minęli Sarny, Równe, aż stanęli w Zwiahlu. Byli częścią ogromnego przedsięwzięcia, jednym z setek eszelonów, które wiozły na wschód wojsko i zaopatrzenie. Heniek czuł się szczęśliwy i silny. Wszyscy pruli przed siebie w nowych pięknych mundurach, a na nogach mieli porządne buty. Zauważył, że bolszewicy, których nasi prowadzili do niewoli, wyglądali marnie, szli w dziurawych łachach odziani w łapcie, widok bosych żołąnierzy wroga szybko przestał go dziwić.

...W niecałe dwa tygodnie po wyjściu z koszar byli już pod Kijowem. Za lasem znajdowały się letniska, które, podobnie jak Warszawę, otaczały także Kijów. ...Idąc przez las, doszli do pierwszych eleganckich drewnianych willi. Domy robiły wrażenie, podobnie jak okazałe place, na których stały... To jakbyśmy byli w Otwocku, Świdrze albo Konstancinie – podporucznik mówiąc to, rozpostarł mapę. – Tu też wiodą tory, ale nie chodzi ciuchcia, tylko tramwaj.

...W niecałe dwa tygodnie po wyjściu z koszar byli już pod Kijowem. Za lasem znajdowały się letniska, które, podobnie jak Warszawę, otaczały

także Kijów. ...Idąc przez las, doszli do pierwszych eleganckich drewnianych willi. Domy robiły wrażenie, podobnie jak okazałe place, na których stały... To jakbyśmy byli w Otwocku, Świdrze albo Konstancinie – podporucznik mówiąc to, rozpostarł mapę. – Tu też wiodą tory, ale nie chodzi ciuchcia, tylko tramwaj.

...Stąd, gdzie my jesteśmy, z Puszczy Wodicy do Podołu i Górnego Miasta jakieś dwadzieścia kilometrów, – powiedział Polak z Kijowa...

A ten Kreszczatik?

Główna ulica w Kijowie, moi kochani!

...Teraz bolszewicy tramwajem jeżdżą, zwożą do Kijowa wojskowych i sprzęt. ...W końcu nadjechał tramwaj, ogromny, niemal dwa razy dłuższy od wagonów z Warszawy. ...Tramwaj, a raczej miniaturowy pociąg pancerny, rósł w oczach, Heniek zauważył, że bolszewicy nie dość, że pruli z karabinów i rewolwerów, to na dodatek próbowali ustawić taczanki, czyli karabiny maszynowe na kółkach.

...Julek Beniowski zaproponował, żeby zrobić z tramwaju morderczy wehikuł, którym dojadą do Kijowa...

...Ruszyli. Tory były proste, więc gнали w tempie, którego Heniek nie znał z Warszawy. Tramwaj pędził leśną przesieką i łykał kilometr za kilometrem. Nagle wjechali na kawałek otwartej przestrzeni, zrównując się niemal z uciekającą czerwoną kawalerią. Heniek czuł się jak na westernie, kiedy dyliżans lub pociąg otacza banda czerwonoskórych. Ci spod Kijowa byli jednak słabsi od tych z filmowej prerii, wiali w popłochu, bo niczego się nie spodziewali. Zaskoczenie było pełne.

...Jechali i jechali, mijając coraz gęściej zabudowane ulice. Niedługo mieli wyjechać na Kreszczatik, w samo serce Kijowa. ...Czuli się tak, jakby stali nie na pomostach tramwaju, lecz na pokładzie pirackiego statku lub Latającego Holendra.

...Teraz dał całą parę naprzód i pruli z Kijowa do lotniska, gdzie czekała na nich awangarda polskiej armii. ...Droga powrotna przebiegła bez zakłóceń.

Gdy wjechali już do podmiejskiego lasu, Heniek poczuł, jak opada z niego napięcie. Na widok własnych oddziałów załoga tramwaju rozsiadła się wygodnie wewnątrz. Poczuli ulgę, udało się!

...Radość i beztroska miały jeszcze trochę potrwać. Nazajutrz, 3 maja, droga na Kijów stanęła otworem. Bolszewicy czekali na nich na północny zachód od miasta w miejscowości Iripień. Trafili jak kulą w płot, bo polskie wojsko minęło ich defiladowym krokiem. Armia Czerwona wiała już na całego, a Polacy i petlurowcy wkroczyli do miasta. Zaczęło się święto, którego zwieńczeniem 9 maja była defilada. To wydawało się piękniejsze nawet od tego, co Heniek przeżył 11 listopada. Byli wolni i zwycięscy, a jemu tym razem nikt nie zamierzał zabierać karabinu.

ĆWICZENIE 7

Porozmawiajcie w grupie o wydarzeniach opisanych w opowiadaniu współczesnego polskiego pisarza Grzegorza Kalinowskiego. O szczegółach opisanej wyprawy dowiedz się z encyklopedii lub z Internetu. Skorzystaj z poniższych poleceń:

1. Ustal, kiedy rozgrywa się akcja opowiadania.
2. Czy wiesz o jakie wydarzenie historyczne chodzi?
3. Pod czyim dowództwem miała miejsce wspólna wyprawa Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej i Wojska Polskiego na Kijów?
4. Kiedy miało miejsce wspomniane wydarzenie?
5. Jak nazywała się ta akcja?
6. Jak rozumiesz powiedzenie: *trafić jak kulą w płot*? Czy jest podobne w języku ukraińskim?

ĆWICZENIE 8

Wskaż na mapie Ukrainy miejscowości, które występują w tekście. Ustal, w jakiej odległości są od Twojego domu, Kijowa lub Warszawy. Informacjami podziel się z grupą.

ĆWICZENIE 9

Czy w Twojej miejscowości są miejsca pamięci, związane z odzyskiwaniem wolności przez Ukrainę lub Polskę? Do jakiego okresu należą? Informacjami podziel się z koleżankami i kolegami z klasy.

ĆWICZENIE 10

Porozmawiajcie w grupie, jakie wydarzenie historyczne w Waszej miejscowości może być atrakcją turystyczną. Jakie informacje przekarzecie zwiedzającym? Na co należy zwrócić szczególną uwagę?

ĆWICZENIE 11

Z zaprzyjaźnioną klasą na Ukrainie czy w Polsce zaplanujcie w Zoomie konferencję o drogach ku niepodległości Ukrainy i Polski. Ułóż plan spotkania i napisz 10 pytań do współrozmówcy.

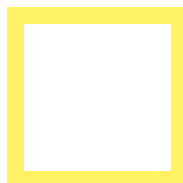

ĆWICZENIE 12

Wysłuchaj fragmentów wiersza.

Adam Mickiewicz

Reduta Ordona

Opowiadanie adiutanta

(fragmenty)

Nam strzelać nie kazano. – Wstąpiłem na działo
I spojrzałem na pole; dwieście armat grzmiało.
Artyleryi ruskiej ciągną się szeregi,
Prosto, długo, daleko, jako morza brzegi;
I widziałem ich wodza: przybiegł, mieczem skinął
I jak ptak jedno skrzydło wojska swego zwinął;
Wylewa się spod skrzydła ściśniona piechota
Długą czarną kolumną, jako lawa błota,
Nasypana iskrami bagnatów. Jak sępy
Czarne chorągwie na śmierć prowadzą zastępy.
Przeciw nim sterczy biała, wąska, zaostrzona,
Jak głąz bodzący morze, reduta Ordona. Sześć
tylko miała armat; wciąż dymią i świecą; I nie
tyle prędkich słów gniewne usta miecą,
Nie tyle przejdzie uczuć przez duszę w rozpacz, Ile z
tych dział leciało bomb, kul i kartaczy.
Patrz, tam granat w sam środek kolumny się nurza,
Jak w fale bryła lawy, pułk dymem zachmurza;
Pęka wśród dymu granat, szyk pod niebo leci
I ogromna łysina wśród kolumny świeci.

(…)

Gdzież jest król, co na rzezie tłumy te wyprawia?
Czy dzieli ich odwagę, czy pierś sam nadstawia?
Nie, on siedzi o pięćset mil na swej stolicy, Król
wielki, samowładnik świata połowicy;
Zmarszczył brwi, – i tysiące kibitek wnet leci;
Podpisał, – tysiąc matek oplakuje dzieci;
Skinął, – padają knuty od Niemna do Chiwy.
Mocarzu, jak Bóg silny, jak szatan złośliwy,
Gdy Turków za Bałkanem twoje straszą spiże,

Gdy poselstwo paryskie twoje stopy liże, -
Warszawa jedna twojej mocy się urąga,
Podnosi na cię rękę i koronę ściąga,
Koronę Kazimierzów, Chrobrych z twojej głowy,
Boś ją ukradł i skrwawił, synu Wasilowy!
Car dziwi się – ze strachu. Drżą Petersburczany,
Car gniewa się – ze strachu mrą jego dworzany;
Ale śpią się wojska, których Bóg i wiara
Jest Car. – Car gniewny: umrzem, rozweselim Cara.
Posłany wódz kaukaski z siłami półświata,
Wierny, czynny i sprawny – jak knut w ręku kata.
(...)

CIEKAWOSTKA

Julian Konstanty Ordon żył w latach 1810–1887. Był oficerem wojska polskiego. Za udział w powstaniu listopadowym został odznaczony orderem *Virtuti Militari* – najstarszym i najważniejszym polskim orderem wojennym przyznawanym za odwagę i poświęcenie na polu walki. Podczas obrony Warszawy dowodził pododdziałem artylerii w reducie na Woli, która została wysadzona w powietrze 6 września 1831 roku. Adam Mickiewicz uwiecznił czyn bohaterski w romantycznym poemacie. W podobny sposób poeci polscy uczcili także innych bohaterów. Na przykład Juliusz Słowacki generała Józefa Sowińskiego w wierszu *Sowiński w okopach Woli**, Cyprian Norwid generała Józefa Bema w poemacie *Bema pamięci żałobny rapsod* czy Adam Mickiewicz Emilię Plater w wierszu *Śmierć Pułkownika*.

* **Wola** – wówczas przedmieście, dzisiaj dzielnica Warszawy.

ĆWICZENIE 13

Porozmawiajcie w grupie, odpowiadając na pytania.

1. Między kim toczyła się walka, gdzie toczyła się bitwa, jak się zakończyła?
2. Kiedy rozgrywały się opisywane wydarzenia?
3. O jakim fakcie historycznym jest ten wiersz?
4. Kim był Julian Konstanty Ordon?
5. Jak jest scharakteryzowany rosyjski car?
6. W jaki sposób ratował sytuację generał Ordon?

ĆWICZENIE 14

Wiersz opisuje jeden z epizodów powstania listopadowego – obronę Woli w 1831 roku. W jaki sposób autor przedstawił wojska rosyjskie i polskich obrońców? Zapisz odpowiednie cytaty do tabelki.

wojsko rosyjskie	oddział polski

Artur Grottger *Polonia: IV. Bitwa*

ĆWICZENIE 15

Znajdź w Internecie informację na temat powstania listopadowego. Określ termin jego przebiegu. Jak ono się skończyło? Jak myślisz, dlaczego? Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 16

Streść poniższy tekst. Zadaż koleżance/ koledze 5 pytań do tekstu.

Po rozbiórze Polski w 1795 roku Polacy podejmowali próby odzyskania państwa. Na tej drodze jako pierwsze wybuchło powstanie listopadowe w latach 1830–1831. Powstanie wybuchło wieczorem 29 listopada 1830 roku. Upadek powstania zaś nastąpił w październiku 1831 roku.

Powstanie listopadowe było dziełem młodszego pokolenia Polaków, któremu rodzice i dziadkowie przekazali ducha wolnej Polski. Była to iskra polskości, którą na nowo rozpałiło powstanie listopadowe. Powstanie listopadowe dało impuls do rozkwitu kultury polskiej. To właśnie w okresie po 1830 roku ukazały się najlepsze dzieła Adama Mickiewicza, Fryderyka Chopina, Juliusza Słowackiego i innych.

Z powstaniem listopadowym wiąże się pojawienie polskiej flagi biało-czerwonej. Po wybuchu powstania wprowadzono biało-czerwone kokardy wojskowe.

Za symbol państwowy flaga biało-czerwona została uznana dopiero po I wojnie światowej, w 1919 roku.

ĆWICZENIE 17

Przeczytaj fragment wiersza. Jak sądzisz, bohaterem wiersza jest:

- a) polski generał, dowódca szanca;
- b) przywódca powstańców;
- c) narrator, polski żołnierz;
- d) rosyjski dowódca.

Reduta Ordona (fragment)

Dusze gdzie? nie wiem; lecz wiem, gdzie dusza Ordona.
On będzie Patron szanów! – Bo dzieło zniszczenia
W dobrej sprawie jest święte, Jak dzieło tworzenia;
Bóg wyrzekł słowo stań się, Bóg i zgiń wyrzecze.
Kiedy od ludzi wiara i wolność uciecze,
Kiedy ziemię despotyzm i duma szalona
Obleją, jak Moskale redutę Ordona –
Karząc plemię zwycięzców zbrodniami zatrute,
Bóg wysadzi tę ziemię, jak on swą redutę.

ĆWICZENIE 18

Zapoznaj się z prezentacją na temat obu powstań.
Szczególną uwagę zwróć na muzykę kompozytorów
polskich, poświęconą powstaniom.

ĆWICZENIE 19

Znajdź informacje na temat powstania styczniowego. Koleżanki i
kolegów z klasy zapoznaj z własną prezentacją na ten temat.

Wojciech Kossak
Czerkiesi na Krakowskim Przedmieściu

ĆWICZENIE 20

Wysłuchaj „Etiudy Rewolucyjnej” Fryderyka Chopina.

CIEKAWOSTKA

Fryderyk Franciszek Chopin* (1 marca 1810 w Żelazowej Woli pod Warszawą – 17 października 1849 w Paryżu) – polski kompozytor i pianista. Jeden z najwybitniejszych polskich kompozytorów w historii. Był jednym z najsłynniejszych pianistów swoich czasów, często nazywany poetą fortepianu. Elementem charakterystycznym dla utworów Chopina jest pogłębiona ekspresja oraz czerpanie z wzorców stylistycznych polskiej muzyki ludowej.

Przeżycia związane z przebiegiem powstania listopadowego wyraził w Etiudzie Rewolucyjnej, stwo rzonej w 1831 r.

* Chopin czyt. Szopen

ĆWICZENIE 21

Kogo z ukraińskich kompozytorów znasz? Zaprezentuj przed grupą sylwetkę jednego z klasyków muzyki ukraińskiej. Informacje znajdź w Internecie lub encyklopedii.

ĆWICZENIE 22

Przeczytaj tekst. Informacjami z Internetu lub innych źródeł uzupełnij biografię wielkiego polskiego kompozytora. Podziel się w grupie.

Fryderyk Chopin – kompozytor i pianista polski urodził się 1 marca 1810 r. w Żelazowej Woli na Mazowszu.

Ojciec kompozytora Mikołaj Chopin, spolonizowany Francuz, był zatrudniony jako nauczyciel i wychowawca dzieci hrabiów Skarbków w Żelazowej Woli.

W wieku 6 lat Fryderyk rozpoczął naukę gry na fortepianie. Jego muzyczny talent objawił się niezwykle wcześnie, porównywano go z dziecięcym geniuszem Mozarta. Mając 7 lat był już autorem dwóch polonezów. ...

ĆWICZENIE 23

Przeczytaj wiersz. Jak rozumiesz jego treść?

Jan Bernard

Z Paryża często do Warszawy

Chopin list pisał rządkiem nut.
Tak leczył zwykle trosk swych rany
I zapominać o nich mógł.
Z ironią patrzył na swą sławę,
Choć lubił też jej głośny szum.
Gra była coraz bardziej sławna
I przynosiła rozgłos mu.

Entuzjazm każdy koncert budził,
Wyciskał z oczu wzruszeń łzy.
Nie wiedział dając owe cuda,
Że wśród słuchaczy jego gry
Niezmiennie płakał jakiś Judasz
I że z pianistą Chrystus był.

Przełożył Jan Orłowski

ĆWICZENIE 24

Wypisz z wiersza czasowniki, określ czas, osobę, rodzaj (gdzie to jest możliwe), tryb, utwórz bezokolicznik. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR:

Czasownik w tekście	czas	osoba	rodzaj	tryb	bezokolicznik
pisał	przeszły	3	m.	orzekający	pisać

ĆWICZENIE 25

Podkreśl czasowniki. Porozmawiajcie w grupie, jaki efekt artystyczny uzyskał poeta dzięki nagromadzeniu czasowników w poniższym fragmencie.

Adam Mickiewicz

Reduta Ordona (fragment)

Tam kula, lecąc, z dala grozi, szumi, wyje,
Ryczy, jak byk przed bitwą, miota się, gruntu ryje; –
Już dopadła; jak boa wśród kolumn się zwiija,
Pali piersią, rwie zębem, oddechem zabija.
Najstraszniejszej nie widać, lecz słyhać po dźwięku,
Po waleniu się trupów, po ranionych jęku:
Gdy kolumnę od końca do końca przewierci,
Jak gdyby środkiem wojska przeszedł anioł śmierci.

Zgłębiamy wiedzę o czasowniku

Odmiana czasowników na **-eć** w czasie teraźniejszym i przeszłym

Do grupy czasowników na **-eć** należą:

- 1) kilka czasowników w **1 os. lp.** posiadających końcówkę **-em**.
To są czasowniki: *umieć*, *rozumieć*, *śmieć*, *jeść*, *wiedzieć*
(i pochodne – *powiedzieć*, *dowiedzieć się* etc.). W języku ukraińskim w **3 os. lm.** one posiadają końcówkę **-ють**;
- 2) czasowniki, które w **1 os. lp.** posiadają końcówkę **-ę**, a w **2 os. lp.** **-esz**. *Np.*: *kaszeć* – *kaszę* – *kaszesz*; *chcieć* – *chcę* – *chcesz*. W języku ukraińskim w **3 os. lm.** one posiadają końcówkę **-ють**.

CZAS TERAŹNIEJSZY

Umieć, wiedzieć

Liczba pojedyncza			Liczba mnoga		
1.	ja	umi em , wi em	1.	my	umi emy , wi emy
2.	ty	umi esz , wi esz	2.	wy	umi ecie , wi emy
3.	on ona ono	umi e , wi e	3.	oni one	umi ają , wi edzą
	pan pani	umi e , wi e		panowie panie państwo	umi ają , wi edzą

Kaszeć, drzeć, mleć

Liczba pojedyncza			Liczba mnoga		
1.	ja	kasze ę , drze ę , mle ę	1.	my	kasze my , drze my , mle my
2.	ty	kasze sz , drze sz , mle sz	2.	wy	kasze cie , drze my , mle my
3.	on ona ono	kasze e , drze e , mle e	3.	oni one	kasza ą , dra ą , mlea ą
	pan pani	kasze e , drze e , mle e		panowie panie państwo	kasza ą , dra ą , mlea ą

CZAS PRZESZŁY

Umieć, wiedzieć

Liczba pojedyncza

	Rodzaj męski		Rodzaj żeński		Rodzaj nijaki	
1.	ja	umia łem , wiedzia łem	ja	umia łam , wiedzia łam	ja	–
2.	ty	umia łeś , wiedzia łeś	ty	umia ła , wiedzia łaś	ty	–
3.	on pan	umia ł , wiedzia ł	ona pani	umia ła , wiedzia ła	ono	umia ło , wiedzia ło

Liczba mnoga

	Rodzaj męskoosobowy		Rodzaj niemęskoosobowy	
1.	my	umieli śmy , wiedzieli śmy	my	umia łyśmy , wiedzia łyśmy
2.	wy	umieli ście , wiedzieli ście	wy	umia łyście , wiedzia łyście
3.	oni panowie państwo	umieli, wiedzieli	one panie	umia ły , wiedzia ły

Kaszeleć, drzeć, mleć

Liczba pojedyncza

	Rodzaj męski		Rodzaj żeński		Rodzaj nijaki	
1.	ja	kaszla łem , dar łem , mel łem	ja	kaszla łam , dar łaś , mel łaś	ja	–
2.	ty	kaszla łeś , dar łaś , mel łaś	ty	kaszla łaś , dar łaś , mel łaś	ty	–
3.	on pan	kaszla ł , dar ł , mel ł	ona pani	kaszla ła , dar ła , mel ła	ono	kaszla ło , dar ło , mel ło

Liczba mnoga				
	Rodzaj męskoosobowy		Rodzaj niemęskoosobowy	
1.	my	kaszlaliśmy, darliśmy, melliśmy	my	kaszlałyśmy, darłyśmy, melliśmy
2.	wy	kaszlaliście, darliście, melliście	wy	kaszlałyście, darłyście, melliście
3.	oni panowie państwo	kaszlali, darli, melli	one panie	kaszlały, darły, melli

ĆWICZENIE 26

Przeczataj tekst i wypisz czasowniki, określając ich czas, liczbę, osobę i rodzaj. Utwórz od nich bezokoliczniki.

Młodzież w dzisiejszych czasach jest zupełnie inna niż kiedyś. Zmieniła się moda, zainteresowania i przede wszystkim zachowanie. Współczesna młodzież dużą wagę przywiązuje do ubrań. Chce być na topie i kupuje wszystkie najnowsze modele. Niektórzy z nastolatków mają swój unikalny styl – czują się wtedy najlepiej lub chcą wyglądać najbardziej oryginalnie pośród swojej grupy.

Zainteresowania są zupełnie inne niż dawniej. Lubimy słuchać muzyki, mamy swoich ulubionych wokalistów. Część nastolatków ma swoje wyjątkowe pasje, np. skateboard, co kiedyś było abstrakcją. Każdy może rozwijać swoje talenty – rysowanie, śpiewanie, granie na instrumencie.

W życiu ważna jest dla nas przyszłość, studia i praca, o którą w dzisiejszych czasach ciężko. Martwi nas bardzo wiele rzeczy: problemy w szkole, naśmiewania rówieśników. Boimy się odrzucenia, porażki.

Marzenia są najróżniejsze. Część młodzieży liczy na znalezienie wymarzonej pracy. Inne marzenia są bardziej przyziemne, np. wybranie się na koncert, wyjechanie za granicę, zdanie klasy z wysoką średnią.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 27

Napisz zdania, wybierając z nawiasów odpowiedni czasownik i przekształć go w formę osobową czasu teraźniejszego.

1. To, że nie (śpiewać, umieć, jeść) tańczyć, wcale mi nie przeszkadza.
2. Postać wybitnego naukowca tak bardzo fascynuje młode pokolenie, że (wiedzieć, rozumieć, pisać) o nim więcej niż osoby starsze.

3. Ugotowane buraki babcia (trzeć, rąbać, dusić) na grubej tarce.
4. Latem dzieci (*drzeć, łamać, pić*) buty w ciągu bardzo krótkiego czasu.
5. Dzisiaj my z dziadkiem (czekać, zjeść, rozumieć) smaczny obiad, który ugotuje dla nas babcia.
6. Po tym wydarzeniu (*wiedzieć, znać, brać*) o wszystkich zaletach studenckiego życia.
7. Oni (*milczeć, gadać, pisać*) na przedstawieniu.
8. W zoo słyszeliśmy jak głośno (*syczeć, brzmieć, krzyczeć*) wielka żmija.
9. Mały kotek (*beczeć, leżeć, musieć*) na kolanach.
10. Czy zawsze rano ty (*mleć, trzeć, kaszleć*) kawę na śniadanie, czy wolisz rozpuszczalną?

ĆWICZENIE 28

Przekształć zdania z ćw. 27. na zdania w czasie przeszłym.

ĆWICZENIE 29

Odmień w czasie teraźniejszym i czasie przeszłym następujące pary czasowników.

Musieć, rozumieć.

Myśleć, wiedzieć.

Patrzeć, śmieć.

ĆWICZENIE 30

Odmień w czasie teraźniejszym i czasie przeszłym czasowniki, utwórz formę bezokolicznika.

Milczę i prawie nie oddycham.

ĆWICZENIE 31

Wykonaj następujące polecenia. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Dopisz prawidłową formę czasownika.

Ja	czytam	My	<input type="text"/>
Ty	<input type="text"/>	Wy	<input type="text"/>
On / ona / ono	<input type="text"/>	Oni	<input type="text"/>

2. Do podanych czasowników dopisz ich formy bezokolicznika i czasu przeszłego.

Piorę	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Uczę się	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Leżę	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Myję się	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Siedzę	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Jem	<input type="text"/>	<input type="text"/>

3. Do podanych czasowników dopisz ich formy bezokolicznika i czasu przeszłego.

Idę
Szyję
Rzucam

Śpię
Niosę
Wiozę

4. Do podanych czasowników dopisz ich formy bezokolicznika i czasu przeszłego.

Piszę
Rysuję
Bawię się

Biegnę
Mijam
Zamykam

Utrwalenie wiedzy o rzeczowniku (ciąg dalszy)

WOŁACZ. TO JEST PROSTE!

Wołacz nie tworzy związków składniowych z innymi członami wypowiedzi, stoi zawsze poza zdaniem, jako wtrącenie, dodatkowy i luźny człon wypowiedzenia.

Reguły tworzenia form Wołacza

RODZAJ MĘSKI:

- końcówka **-e**: w rzeczownikach po **b, d, f, ł, m, n, p, r, s, t, w, c**.
Np.: grzyb – grzybie!; naród – narodzie!; senator – senatorze!; Jan – Janie!; ojciec – ojcie!; chłopiec – chłopcze!;
- końcówka **-u**: w rzeczownikach po **ć, ś, ń, ź, j, l, sz, cz, rz, ż, dz, dż, c**, a także **k, g, ch**. *Np.: koń – koniu!; mistrz – mistrzu!; przyjaciel – przyjacielu!; Janusz – Januszu!; Darek – Darku!; kraj – kraju!;*

RODZAJ ŻEŃSKI:

- końcówka **-i/-y**: w rzeczownikach na spółgłoskę. *Np.: radość – radości!; krew – krwi!; przyjaźń – przyjaźni!; noc – nocy!; mysz – myszy!; Małogoszcz – Małogoszczy!; wesz – wszy!;*
- końcówka **-i**: w rzeczownikach na **-i**. *Np.: pani – pani!; gospodyni – gospodyn!;*
- końcówka **-u**: w rzeczownikach zdrobniałych. *Np.: babcia – babciu!; Kasia – Kasiu!; Marysia – Marysiu!;*

RODZAJ ŻEŃSKI I MĘSKI:

- końcówka **-o**: w rzeczownikach na **-a**. *Np.: Beata – Beato!; Maria – Mario!; matka – matko!; córka – córko!; Polska – Polsko!; mięczczyzna – mięczczyzno!; poeta – poeto!; tata – tato!;*

Zwróć uwagę!

Zachodzi wymiana spółgłosek:

t > l, r > rz, t > ci, d > dzi, st > ści, sł > śl, zd > ździ

Nazwiska kobiet i mężczyzn mają

Wołacz równy **Mianownikowi**.

Np.: (Pani) Kaczyńska!; (Pani) Kozłowska!

(Panie) Kowalski!; (Panie) Wałęsa!

Zapamiętaj wyjątki!

Bóg – Boże!;
dziad – dziadzie!;
lud – ludu!;
dom – domu!;
syn – synu!;

jastrząb – jastrzębiu!;
ksiądz – księżu!;
gołąb – gołębiu!;
paw – pawiu!;
nów – nowiu!

Zwróć uwagę!

Jeżeli nazwa **zawodu, stanowiska, tytułu naukowego** należy do kobiety, to ona jest używana w **Mianowniku**.

Ta sama nazwa w stosunku do mężczyzny jest używana w **Wołaczu**!

*Np.: pani profesor – pani profesor! / pan profesor – panie profesorze;
 pani magister – pani magister! / pan magister – panie magistrze!;
 pani dyrektor – pani dyrektor! / pan dyrektor – panie dyrektorze!;
 pani doktor – pani doktor! / pan doktor – panie doktorze;
 pani prezydent – pani prezydent! / pan prezydent – panie prezydencie!*

W polszczyźnie mówionej jest tendencja do używania w funkcji

W. lp. form M. lp. A więc: **Bogumi! Jakub! Basia!**

Maciek! Teresa! Joanna! Małgosia! Tomek!

W polszczyźnie pisanej wskazane jest

jednak stosowanie tradycyjnej formy **Wołacza: Bogumile! Jakubie!**

Basiu! Maćku! Tereso! Joanno! Małgosiu! Tomku!

W e-mailu do kolegi lub w dyskusji na Facebooku bez wątpienia użycie formy **Mianownika** nie może budzić zastrzeżeń!

Zwróć uwagę!

Formy typu **panie Andrzeju**, **pani Małgorzato**, **pani Basiu** używamy wtedy, gdy rozmawiamy czy korespondujemy z kimś bliskim, dobrze znanym, z kim nie dzieli nas hierarchia. Zwracanie się w ten sposób do profesorów uczelni, nauczycieli w szkole, urzędników itd. – w ogóle osób starszych jest poważnym naruszeniem etykiety.

Sytuacje, w których użycie Wołacza jest obligatoryjne, to np. bezpośredni zwrot do adresata w sytuacjach oficjalnych (zwłaszcza w języku pisanym, np. w listach: *Szanowny Panie Prezesie, Droga Pani Halino*).

Także w języku mówionym **Wołacz** bardzo często nie może być zastąpiony **Mianownikiem**, np. w wyrażeniach mających na celu obrażenie adresata: **Ty kompletny idioto, nie tak, kretynie!**, z przymiotnikiem: **Szanowny Wojciechu!**

ĆWICZENIE 32

Utwórz formy Wołacza liczby pojedynczej od wyrazów podanych w nawiasach.

1. (*Kasia*), proszę cię o klucz od pokoju!
2. Telefon do pana, (*pan Mirosław*)!
3. Pani (*Wanda*), mam do pani pilną sprawę!
4. Drogi (ojciec) i najdroższa (*babcia*)!
5. Moje drogie (*dziecko*)!
6. Moja mała (*siostrzyczka*)!
7. Najmilszy (*dziadek*)!
8. Drogi (*przyjaciół*)!
9. Pani (*kapitanowa*)!
10. Miły (*siąsiad*)!

ĆWICZENIE 33

Zamień podane formy Mianownika na formy Wołacza. Uzasadnij, w jakich wypadkach lepiej użyć Mianownika, a kiedy Wołacza.

WZÓR: *Szanowny pan profesor – Szanowny panie profesorze!*

1. Kochana koleżanka Ania.
2. Miły Paweł. Drogi brat.
3. Pani minister Anna Kukielka.
4. Wielmożny pan magister Stanisław Pospieszak.
5. Stary dobry kolega.
6. Biedny mały chłopiec.

7. Mój mały synek.
8. Pan profesor doktor habilitowany Adam Nowaczyński.
9. Jego Magnificencja Rektor Wiktor Niwak.
10. Dyrektor szkoły Janusz Kowalski.
11. Pani starosta powiatu sanockiego Eleonora Podsanocka.

Wyróżniamy kilka rodzajów listów

- ✓ **List prywatny**, celem którego jest najczęściej podzielenie się wiadomościami ze szczególnym uwzględnieniem przeżyć i refleksji, jakie towarzyszyły wydarzeniom. Jest to list **pisany do bliskiej, znajomej osoby** – przyjaciela, wujka, koleżanki.
- ✓ W liście **oficjalnym** zwracamy się **do osoby nieznanej nam osobiście bądź znanej, ale wyższej rangą, stanowiskiem itp.** Może to być list do dyrektora szkoły, kierowniczkę schroniska dla zwierząt itd. **Nadawca zwraca się do adresata w 3 os. liczby poj. za pomocą form Pan / Pani.** List taki może być też skierowany do więcej niż jednej osoby. W liście oficjalnym zwykle informujemy o jakichś faktach lub prosimy o coś.
- ✓ Celem pisania **listu motywacyjnego** jest przekonanie adresata (**dyrektora szkoły, pracodawcy**), że nadajesz się do podjęcia nauki w tej szkole (pracy w firmie), ponieważ masz odpowiednią wiedzę, umiejętności, zdolności i chęci. Masz również pewną wiedzę o szkole (firmie), a twój wybór jest przemyślany, nieprzypadkowy.
- ✓ **Pisz zaimki wielkimi literami:** *Ty, Tobie, Twoich, Ciebie, Cię* itd.

Zapamiętaj!

Listy nadajemy drogą pocztową lub mejlową.

List zwykły lub e-mail powinien posiadać formułę **powitania i pożegnania**, zawsze odpowiednią do sytuacji i osoby. Jeżeli prowadzisz korespondencję mejlową przez dłuższy czas niemal bez przerwy, można zrezygnować z powitań i pożegnań przy kolejnych listach.

Formuły powitania:

1) List prywatny:

Kochana Basiu!;

Cześć, Jacku!;

Droga Ciociu!; Hej, Kasiu!

2) List oficjalny: Szanowny

Panie Prezesie!;

Pani Dyrektor!; Szanowna

Dyrekcjo! Szanowni Państwo!

Formuły pożegnania:

1) List prywatny: Do zobaczenia

w szkole; Pozdrawiam;

Trzymaj się!; Buziaki!

2) List oficjalny: Z pozdrowieniami; Pozdrawiam i oczekuję na odpowiedź;

Z poważaniem; Łączę wyrazy szacunku; Z szacunkiem; Liczę na pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

ĆWICZENIE 34

Zapoznaj się z użyciem znaków przestankowych. Czy w języku ukraińskim napiszemy podobnie, pisząc list?

TAK	TAK	NIE
Szanowny P anie! P ragnę Pana powiadomić...	Szanowny P anie, m iło nam P ana poinformować, iż (że)...	Szanowna Pani, N iniejszym informuję... Szanowni Państwo Z przykrością informujemy, że (iż)...
Droga Kasiu! C o u C iebie słyszać?	Droga Kasiu, c o u C iebie słyszać?	Droga Kasiu, C o u Ciebie słyszać?
Z poważaniem Jan Nowak	Pozdrawiam Anna Kowalska	Z wyrazami szacunku, Grzegorz Sycz
		Z szacunkiem, Bożena Pąk

ĆWICZENIE 35

Przeczytaj poniższe przykłady listów. Szczególną uwagę zwróć na formalną stronę listu: miejsce zapisywania daty, miejsce pisania listu, nagłówek, użycie odpowiedniej formuły grzecznościowej.

1. List prywatny.

Jelenia Góra, 28.08.2021

Droga Agnieszko!

Piszę do Ciebie, gdyż pragnę podzielić się z Tobą przeżyciami, jakie towarzyszyły mi podczas moich górskich wypraw. Właśnie zakończyłem wędrowkę po Sudetach i chcę Ci o niej opowiedzieć.

Trasę zacząłem od Jeleniej Góry - pięknego, starego miasta z wieloma niezwykłymi zabytkami. Zespół Siedmiu Domów, czyli zrekonstruowanych kamieniczek kupieckich przylegających do renesansowego ratusza, zapiera dech w piersiach.

Stare miasto zachowało trzynastowieczny układ, ale zabudowę ma barokową. Charakterystyczne podcienia kamieniczek tworzą niepowtarzalny, romantyczny nastrój.

Następnym etapem mojej wędrowki był wawóz zwany Uroczysko. W to miejsce musimy kiedyś koniecznie pojechać razem, bo jego urok trudno oddać słowami.

Sudety są bardzo atrakcyjne, choć mało znane. Wędrując górkimi szlakami, podziwiałem piękne, rozległe widoki. Dobrze rozwinięta sieć schronisk pozwalała nie troszczyć się o jedzę nie i nocleg. Ludzie byli bardzo mili i chętnie służyli pomocą.

Mam nadzieję, że w przyszłym roku będziemy mogli razem wybrać się na wędrowkę i pokażę Ci wtedy wszystkie miejsca, w których się zakochałem.

Pozdrów Rodziców i naszą paczkę.

Do zobaczenia we wrześniu,

Paweł

2. List oficjalny (motywacyjny).

Kraków, 20.05.2020

Joanna Nowak

ul. Dietla 105/7, 30-031 Kraków

Dyrekcja XC Liceum Ogólnokształcącego

im. Kazimierza Odnowiciela

ul. Konwaliowa 12, 31-045 Kraków

Szanowni Państwo!

Uprzejmie proszę o przyjęcie mnie do klasy I o profilu humanistycznym w celu kontynuowania nauki w Waszej szkole.

Proszę swą motywuję tym, że od dawna interesuję się przedmiotami humanistycznymi: historią, filozofią i literaturą. Swoją wiedzę na te tematy poszerzałam, aktywnie uczestnicząc w zajęciach Koła Humanistów działającym przy moim gimnazjum oraz startując w licznych konkursach szkolnych i międzyszkolnych.

W szkole podstawowej wzięłam udział w konkursach przedmiotowych z historii i języka polskiego i osiągnęłam sukces: jestem laureatką konkursu przedmiotowego z historii, a w konkursie języka polskiego zakwalifikowałam się do etapu wojewódzkiego.

Oprócz tego występowałam w szkolnym kabarecie, pisałam teksty satyryczne, wyreżyserowałam przedstawienie pod tytułem „W to mi graj”, prezentowane z okazji Święta Szkoły.

O Waszej szkole słyszałam wiele dobrego od moich znajomych i przyjaciół, którzy są lub byli jej uczniami. Wiem, że stawiając uczniom wysokie wymagania, jesteście Państwo jednocześnie bardzo życzliwi, a w szkole panuje miła atmosfera. Dlatego po ukończeniu szkoły podstawowej postanowiłam ubiegać się o przyjęcie do XC Liceum.

Uprzejmie proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

ĆWICZENIE 36

Porównaj dwa typy listów z ćw. 35. Wypełnij wolne miejsca w tabelce. Wyjaśnijcie w grupie podstawowe punkty, z których składa się list. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

	List prywatny	List oficjalny
Kto do kogo pisze	Paweł pisze do Agaty	
Data i miejsce napisania		Kraków, 20.05.2020
Formuła powitalna (przykłady)		
Treść listu		Uczennica zwraca się z prośbą do dyrekcji liceum o przyjęcie do klasy 1.
Formuła pożegnania (przykłady)		
Podpis		

ĆWICZENIE 37

Napisz list do koleżanki / kolegi z informacją o przeczytanym opowiadaniu *Tramwajem do Kijowa* z ćw. 6. Wskaż w liście, co sprawiło na Tobie największe wrażenie, okres trwania akcji, miejscowości z kart opowiadania. Pamiętaj o podaniu daty i miejscowości, a także o formułach grzecznościowych.

ĆWICZENIE 38

Napisz list do mamy z podziękowaniami za opiekę i ... .

ĆWICZENIE 39

Napisz list otwarty w sprawie wspierania schroniska dla zwierząt.

ĆWICZENIE 40

Na podstawie poniższego ogłoszenia napisz list motywacyjny.

Zakład Zieleni Miejskiej w Warszawie zatrudni na okres wakacji dziewczęta i chłopców do pielęgnacji terenów zielonych.

WYMAGANIA:

- ukończone 16 lat,
- dobra kondycja fizyczna i dobry stan zdrowia,
- wiedza na temat pielęgnacji roślin,
- sprawność manualna,
- umiejętność pracy w zespole,
- odpowiedzialność, dyscyplinowanie,
- zgoda rodziców, opiekunów prawnych.

OFERUJEMY:

- przeszkolenie,
- napoje chłodzące,
- stawkę godzinową.

CV i list motywacyjny należy przesłać pocztą elektroniczną do 20 czerwca 2022 roku.

Informujemy, że skontaktujemy się tylko z wybranymi kandydatami.

ĆWICZENIE 41

Przeczytaj podane formuły powitalne i określ, w jakich sytuacjach można ich użyć. Czy dadzą się stosować wymiennie? Dlaczego?

Cześć!	Doberek!
Kopę lat!	Uszanowanie!
Witam serdecznie!	Witam państwa!
Witam!	Siema!
Dzień dobry!	Hej!

ĆWICZENIE 42

Zastanówcie się w grupie nad formułami pożegnalnymi. Podajcie jak najwięcej przykładów. Skorzystajcie ze *Słownika Poprawnej Polszczyzny* lub z Internetu.

ĆWICZENIE 43

Wybierz najlepszą wg Ciebie formę, którą rozpoczniesz e-maila do nauczyciela. Może masz własny lepszy pomysł na takiego mejla?

1. Witam! Co dostałem z ostatniej klasówki?
2. Cześć, no to jak, co dostałem?
3. Niech mi pan powie, co mi pan ostatnio postawił.
4. Dzień dobry! Co dostałem z ostatniej klasówki?
5. Witam, no i jak – jest piąteczka?
6. Może mi pan powiedzieć, co dostałem z ostatniej klasówki?
7. Panie profesorze, co mi pan postawił?
8. Szanowny Panie Profesorze, chciałbym uprzejmie zapytać o swoją ocenę z ostatniej klasówki.
9. Panie psorze, co dostałem ostatnio?

Odrobina składni

ZDANIE ZŁOŻONE PODRZĘDNE (ciąg dalszy)

Zdanie podrzędne dopełnieniowe zastępuje dopełnienie niewyrażone w zdaniu nadrzędnym, czyli jest dopełnieniem rozwiniętym w formę zdania. Odpowiada na pytania dopełnienia (pytania przypadków oprócz **Mianownika i Wołacza**):

kogo?, czego?; komu?, czemu?; kogo?, co?; z kim?, z czym?; o kim?, o czym?

Np.: Wierzę temu, (komu?) **kto** dotrzymuje słowa.

Wszyscy mówili o tym, (o czym?) **co** wydarzyło się wczoraj w szkole.

Lubię oglądać, (co?) **jak** zachodzi słońce.

Odpowiednikami w zdaniu głównym są **zaimki**:

ten, ta, to lub **czasowniki modalne**: **widać**.

Np.: Zaufam **temu**, (komu?) **kto** mnie nie zawiedzie.

Lubię **oglądać**, (co?) **jak** wschodzi słońce.

Zapamiętaj!

W **zdaniach złożonych podrzędnie dopełnieniowych** zdanie **podrzędne** rozwija **dopełnienie** zdania nadrzędnego, stąd jego nazwa.

Pamiętaj o pytaniach przypadków.

One wprowadzają zdania podrzędne dopełnieniowe.

W **zdaniu złożonym z podrzędnym dopełnieniowym** zawsze oddzielamy przecinkiem **zdanie nadrzędne** od **podrzędnego**.

Np.: Czulem, **jak** mój entuzjazm udzielał się zebranych.

Jestem ciekawa, **kogo** nie było dzisiaj w szkole?

ĆWICZENIE 44

Wskaż orzeczenia w zdaniach nadrzędnych. Zadaj pytania o zdania podrzędne.

1. Powiedziała mi tylko, żebym więcej tak nie robił.
2. Nie spodziewałem się, że zaprosisz mnie na swój ślub.
3. Mówiliśmy już, że *Pan Tadeusz* jest epopeją.
4. Życie Pasteura uczy nas, jak trudno znaleźć nową prawdę.
5. Dzieci nie chcą pamiętać o tamtych pechowych wydarzeniach.
6. Kasia powiedziała koleżankom, że wyjeżdża do Krakowa.

7. Zrobisz to, co będziesz uważał za słuszne.
8. Dziecko zapytało, która godzina.
9. Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe.
10. Pokazują oczy, co się w duszy toczy.

ĆWICZENIE 45

Wstaw przecinki.

1. Sam nie wiesz co robisz.
2. Jeszcze nie wiem kiedy oddam ci książkę.
3. Dowiedziałem się że odkryto nową planetę.
4. Zastanawiałem się jaki będzie temat wypracowania.
5. Nie wiedziałem że będzie klasówka z chemii.
6. Kto chleba nie chce nie godzien kołacza.
7. Cieszę się że zdobyłem tę nagrodę.
8. Zauważyłem że ostatnio zrobiłeś się wyjątkowo roztargniony.
9. Nie spodziewałam się że spóźnisz się na nasze spotkanie.
10. Jestem ciekawa co czeka mnie na wakacjach?

ĆWICZENIE 46

Odszukaj i podkreśl zdania złożone z podrzędnym dopełnieniomym. Wyjaśnij znaczenie podanych przysłów. Czy są podobne w języku ukraińskim?

1. Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci.
2. Kto latem pracuje, zimą głodu nie czuje.
3. Kiedy wejdziesz między wrony, musisz krakać jak i one.
4. Krowa, która dużo ryczy, mało mleka daje.
5. Zapomniał wół, jak cielem był.
6. Jak pies je, to nie szczeka bo mu miska ucieka.
7. Kogut myślał o niedzieli, a w sobotę łeb ucieli.
8. Czego się nauczymy, tego nam nikt nie wydrze.
9. Najgorszy ten pies, co kąsa wilczkiem.
10. Kto się wróblem urodził, ten kanarkiem nie zdechnie.

ĆWICZENIE 47

Przepisz zdania, wstawiając przecinki i podkreśl zdania nadrzędne.

1. Zauważyłem że ostatnio ojciec zrobił się wyjątkowo roztargniony.
2. Nauczyciel historii dzisiaj zapytał tych którzy mieli słabe oceny na poprzedniej lekcji.

3. Przeprosiłem swoją kuzynkę że wczoraj nie byłem na przyjęciu imieninowym.
4. Mirek opowiadał kolegom jak radzi sobie w nowej szkole.
5. Nikt nie przypuszczał że lato będzie tak deszczowe.
6. Stary Klucznik nigdy nie przebaczał temu kto choć raz wszedł mu w drogę.
7. Bogini Hestia chroni tych którzy do niej zwracają się z prośbą o opiekę.
8. Zrobisz to co będziesz uważał za słuszne.
9. Niektórzy twierdzą że to sam Zeus zamienił Kallisto w niedźwiedzicę.
10. Widziałem jak mój entuzjazm udzielał się innym.
11. Uczennica zapytała która godzina.

ĆWICZENIE 48

Z ćw. 6. wypisz 10 zdań prostych i scharakteryzuj je wg części zdania.

ĆWICZENIE 49

Z ćw. 6. wypisz 10 zdań złożonych i określ, jakie one są: współrzędnie złożone czy podrzędnie.

ĆWICZENIE 50

Ułóż swoje zdania złożone podrzędnie, wykorzystując wyrazy z ramki.

zdanie, ćwiczyć, rozumieć, jeść, porażka, chcieć, podziękowanie, umieć, książka, śmiech, brzmieć, woleć, zebranie, niepodległość, odzyskać, państwo, kraj, wiedzieć

ĆWICZENIE 51

Wybierz prawidłową formę czasownika z nawiasów. Przekształć zdanie w czasie przeszłym.

1. Ty zawsze (*prosisz, proszesz*) zaczekać na ciebie po drodze do szkoły.
2. Starsza siostra (*szyje, szyję*) suknię na studniówkę.
3. (*drę, drzę*) kolorowy papier na drobne kawałki, by zrobić maskę.
4. Trzeba, idąc z domu, (*wyłączać, wyłanczać*) urządzenie elektryczne z sieci.

5. W czasie klasówki często (*szeptam, szepczę*) sobie pod nosem.
6. Wczoraj (*poszłem, poszedłem*) do kina z moją najlepszą koleżanką.
7. Zawsze najbardziej (*lubiłem, lubiałem*) piątki.
8. (*uwolnij, uwolń*) wreszcie tego wróbla!
9. Wczoraj (*zastabnąłem, zastabłem*) przed lekcją przyrody.
10. (*zmoknąłem, zmokłem*) w ten piątek, gdyż nie zabrałem z sobą parasola.

ĆWICZENIE 52

Rozwiąż test. Prawidłową odpowiedź zaznacz znakiem ☒.

1. Czasownik to część:
  - a) zdania;
  - b) mowy;
  - c) wyrazu.
2. W zdaniu *Mama gotuje smaczny obiad* czasownikiem jest wyraz:
  - a) mama;
  - b) smaczny;
  - c) gotuje.
3. Czasowniki odmieniają się przez:
  - a) liczby, osoby, czas, rodzaje;
  - b) liczby, przypadki, rodzaje;
  - c) osoby, czas, przypadki.
4. W której grupie wyrazów są czasowniki:
  - a) stół, kot, szafa;
  - b) śpiewa, skacze, tańczysz;
  - c) mały, wesoła, dorosłe.
5. Czasowniki określają:
  - a) ludzi, rośliny, zwierzęta, rzeczy;
  - b) czynności, stany;
  - c) cechy.
6. Który wyraz tworzy parę z wyrazem: skowronek
  - a) maluje;
  - b) ćwierka;
  - c) szczeka.
7. Czasownik odpowiada na pytania:
  - a) Co? Kto?
  - b) Jaki? Jaka? Jakie?
  - c) Co robi? Co się z nim dzieje?

LEKCJA 7 **MOJE MIASTO –
MÓJ MAŁY ŚWIAT**

Zamek Lubelski

Brama Krakowska

Pomnik Unii Lubelskiej

Dawny Lublin, podobnie jak starożytny Rzym – rozsiadł się przed wiekami na siedmiu wzgórzach nad rzekami Bystrzyca, Czerniejówka i Czechówka.

Na kartach dziejów pisanych nazwa Lublin po raz pierwszy pojawiła się w roku 1198. Prawa miejskie otrzymał 15 sierpnia 1317 roku. Za najstarszą część Lublina uznawana jest dzielnica Czwartek. To tam założono osadę targową, która swoją nazwę wywodzi od dnia targowego.

Lublin także był świadkiem wielu ważnych wydarzeń. Jedno z nich to podpisanie w 1569 roku Unii Lubelskiej na mocy, której Polska i Litwa zaczęła funkcjonować jako Rzeczpospolita Obojga Narodów.

Dziś Lublin jest jednym z większych miast Polski. Zamieszkuje go około 400 tysięcy mieszkańców. To jest miasto studentów. Znajduje się tu wiele uczelni, wśród nich: Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej (UMCS) założony w 1944 roku, jako pierwsza państwowa wyższa szkoła w Polsce Ludowej, Katolicki Uniwersytet Lubelski (KUL) założony w 1918 roku, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Uniwersytet Medyczny i Politechnika Lubelska. Lubelskie uczelnie mają wiele do zaoferowania zagranicznym studentom. Od pomocy w nauce języka polskiego po liczne szkolenia. Na uczelniach lubelskich studiuje wiele studentów z Ukrainy.

Przez wieki symbolami wielokulturowości Lublina były: kaplica zamkowa łącząca gotycką architekturę ze sztuką bizantyjską, wielka synagoga, a później

także kościół ewangelicki. Na Starym Mieście znajduje się wiele pięknych, zabytkowych kamieniczek, dawny Ratusz (Trybunał Koronny), Brama Krakowska, Brama Grodzka, Brama Trynitarzka, Zamek Lubelski wraz z Kaplicą Świętej Trójcy oraz kilka bardzo starych kościołów.

Lublin to wspaniałe miejsce o niepowtarzalnym klimacie. W mieście jest dużo parków: Ogród Saski, Park Ludowy, a także Ogród Botaniczny. Przepięknym miejscem jest również Skansen, gdzie można zapoznać się z budownictwem i zwyczajami lubelskiej wsi. Na terenie Skansenu są piastowane polskie tradycje ludowe, obchody pierwszego dnia wiosny, żniw, wykopków oraz Świąt Bożego Narodzenia czy Wielkiej Nocy.

Lublin jest otwarty na współpracę ze światem. Na Ukrainie ma 10 partnerskich i zaprzyjaźnionych miast. Wśród nich Łuck, Lwów, Kamieniec Podolski, Winnica, Ługańsk i inne. W mieście tradycyjnie się odbywa Kongres Współpracy Transgranicznej. To jest okazja do spotkania działaczy ze środowiska współpracy międzynarodowej w zakresie samorządów, nauki, kultury czy biznesu. Miasto zostało wybrane na przyszłą Europejską Stolicę Młodzieży w 2023 roku.

Kaplica Świętej Trójcy

Trybunał Koronny

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Co wspólnego miasto ma z Rzymem?
2. Od czego wywodzi się nazwa najstarszej dzielnicy miasta?
3. W jakim mieście i kiedy powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów?
4. Czy Lublin jest miastem studentów?
5. Czy na uczelniach lubelskich studiują studenci zagraniczni?
6. Jakie zabytki są symbolami wielokulturowości Lublina?
7. Z czego jest znane Stare Miasto w Lublinie?

8. Czym się charakteryzuje Skansen w Lublinie?
9. Z jakimi miastami na Ukrainie Lublin ma partnerskie relacje?
10. Jakie wydarzenie skali europejskiej odbędzie się w Lublinie w 2023 roku?

CIEKAWOSTKA

Gdy nad Czwartkowym Grodem zawisła groźba tatarskiego najazdu, grupka przestraszonych dzieci schroniła się w pobliskim wąwozie. Towarzyszyła im jedynie koza, która chroniła małych uciekinierów przed głodem i zimnem. Gdy nad Czwartkowym Grodem zawisła groźba tatarskiego najazdu, grupka przestraszonych dzieci schroniła się w pobliskim wąwozie. Towarzyszyła im jedynie koza, która chroniła małych uciekinierów przed głodem i zimnem.

Herb Lublina

Podobno urzeczeni tą historią mieszkańcy dzielną kozę postanowili upamiętnić w herbie. Jakież jednak musiało być zdziwienie mieszczan, gdy odkryli, że malarz zamiast kozy karmicielki namalował kozła?

Mieszczanie szybko oswoili się z koziołkiem i polubili go, a ponieważ brykał i figlował, dodali mu gałązkę winorośli, aby statecznie się o nią opierał. Dzięki temu wszyscy przyjezdni wiedzieli, że Lublin to miasto gościnne, urodzajne i wesołe!

(wg dr Elżbiety Pawlak-Hejno)

ĆWICZENIE 2

Zapoznaj się z treścią ciekawostki. Na jej podstawie porozmawiajcie w grupie o herbie waszej miejscowości, uwzględniając pytania:

1. Czy Twoja miejscowość ma swój herb?
2. Co na nim jest przedstawione?
3. Jeśli nie ma herbu Twoja miejscowość, zaprojektuj go, co przedstawisz i dlaczego?
4. Czy istnieje legenda o herbie?
5. Opowiedz grupie tę legendę.

ĆWICZENIE 3

Przeczytaj tekst, nowe słownictwo zapisz do słowniczka. Czy chciałabyś / chciałbyś brać udział w wydarzeniach Europejskiej Stolicy Młodzieży w Lublinie w 2023 r.? Jaki obszar programu najbardziej Ciebie interesuje? Uzasadnij dlaczego. Co możesz zaproponować do programu ze swej strony? Porozmawiajcie o tym w grupie.

Lublin Europejską Stolicą Młodzieży 2023

Lublin, jako pierwsze miasto w Polsce, zdobył tytuł Europejskiej Stolicy Młodzieży. Międzynarodowe jury uznało, że to właśnie Lublin stworzył najciekawszy w Europie program działań. O tytuł Europejskiej Stolicy Młodzieży rywalizowało 6 miast: Baia Mare (Rumunia), Izmir (Turcja), Kazań (Rosja), Lublin (Polska), Poznań (Polska) oraz Lwów (Ukraina).

Europejska Stolica Młodzieży (ESM) to 73 duże wydarzenia, działania, festiwale podzielone na trzy obszary: Miasto dla młodzieży, Młodzież dla Miasta oraz Młodzież i Miasto. Pierwsza kategoria zawiera szeroki zakres działań zaprojektowanych przez Miasto z myślą o młodych mieszkańcach. Drugi obszar opisuje wkład młodzieży w program – projekty i inicjatywy opracowane i wdrożone przez młodych lub organizacje młodzieżowe, z którymi współpracują. Obejmuje on również wyniki zaangażowania wolontariuszy w przygotowanie i wdrożenie działań ESM.

Z kolei ostatnia grupa tematyczna obejmuje współpracę i partnerstwo pomiędzy Miastem i jednostkami miejskimi w Lublinie a młodzieżą, organizacjami młodzieżowymi i innymi zainteresowanymi stronami w zakresie opracowywania i wdrażania wspólnych przedsięwzięć.

W ramach tych trzech obszarów będą realizowane działania na rzecz szeroko rozumianego uczestnictwa młodzieży, sportu, kultury i edukacji. Propozycje programowe zostały również podzielone ze względu na zasięg: regionalny, krajowy i europejski, pod kątem ich skali i zakresu każdego wydarzenia.

Bardzo istotnym elementem jest to, jak Europejska Stolica Młodzieży wpłynie na miasto i młodzież oraz jakie

trwale zmiany może wprowadzić. Z okazji zdobycia przez miasto tytułu Europejskiej Stolicy Młodzieży. Zdaniem prezydenta miasta Krzysztofa Żuka to „otworzy młodym ludziom przestrzeń do realizacji ich marzeń, różnorodnych pasji i aspiracji”.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 4

Napisz list do koleżanki / kolegi z Polski, zapraszając odwiedzić Twoją miejscowość. Pochwal się ciekawymi miejscami i przybliż swoje rodzinne strony. Opowiedz, jak spędzasz wolny czas. Pamiętaj o podaniu daty i miejscowości, a także o formułach grzecznościowych.

ĆWICZENIE 5

Zapoznaj się z treścią plakatu z zaproszeniem na tradycyjne wykopki w Skansenie Wsi Lubelskiej.

W niedzielę 3 października 2021 r., w godz. 11:30–15:00, zapraszamy do Muzeum Wsi Lubelskiej na **Wykopki kartoflane**. Na muzealnym polu obsadzonym ziemniakami przy zagrodzie z Żabna odbędą się pokazy kopania ziemniaków przy użyciu motyk i kopaczki konnej. W muzealnej karczmie odbędzie się sprzedaż tradycyjnych potraw z ziemniaków. Z myślą o dzieciach, młodzieży i rodzinie, o ekologicznej uprawie roli w ramach ekoedukacji dzieci i młodzieży w Muzeum Wsi Lubelskiej odbędzie się wykład tematyczny.

Przygrywać będzie kapela ludowa z Lublina. W jej wykonaniu ludowe przyśpiewki o pracy, miłości i tematyce jesiennej.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 6

Poszukaj w Internecie informacji o skansenach na Ukrainie. Zaplanujcie wyjazd do najbliższego skansenu. Obchody jakich świąt lub tradycji ludowych Was interesują? Napisz ogłoszenie o planowanym wydarzeniu z zaproszeniem do udziału w nim.

ĆWICZENIE 7

Przeczytaj poniższy tekst. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka. Według wzoru ułóż 10 pytań do tekstu.

WZÓR: *Kto stworzył pomnik Aleksandra Fredry?*

Pomnik Aleksandra Fredry to stojący przed wejściem do Ratusza monument, stworzony przez polskiego rzeźbiarza o włoskich korzeniach Leonarda Marconiego w 1879 roku we Lwowie. Fundatorem pomnika było Lwowskie Koło Literacko-Artystyczne. Jest to najbardziej znany, najpopularniejszy oraz najstarszy polski pomnik w mieście.

Do 1945 roku na wrocławskim rynku stał konny obelisk pruskiego króla Fryderyka Wilhelma III. Posąg hrabiego Fredry zdobił w tym czasie plac we Lwowie.

Po powojennym przesunięciu granic Polski, pisarz znalazł się w Związku Radzieckim, a pruski król w Polsce. Wrocław znów stał się polskim miastem, wskutek czego pomnik pruskiego władcy usunięto, a niemieccy mieszkańcy opuścili śląskie ziemie i wyjechali za Odrę. Na ich miejsce do Wrocławia przybyła ludność ze wschodnich rejonów Polski, które zostały przyłączone do ZSRR. Wraz z nimi do miasta

sprowadzono rzeźbę Aleksandra Fredry, stojącą od 1879 roku we Lwowie. Monument uwieczniający sylwetkę poety wpierw przywieziono do Wilanowa, a dopiero później, w 1956 roku do Wrocławia. Pomnik przedstawia pisarza, siedzącego na krześle, w jednej dłoni trzymającego zwój, a w drugiej gęsie pióro, które systematycznie jest kradzione przez wrocławskich psotników – ostatnio studentów Uniwersytetu Wrocławskiego.

A co faktycznie łączyło Aleksandra Fredrę z Wrocławiem? Dociekliwym wyjaśnię, że jakiegokolwiek związki XIX-wiecznego komediopisarza z Wrocławiem są prawie żadne, choć podobno przejeżdżał on kiedyś przez nasze miasto. Dlaczego zatem pomnik polskiego hrabiego zdobi wrocławski rynek? Misternie odlany w brązie wizerunek Aleksandra Fredry wyraża przede wszystkim więzy Wrocławian ze Lwowem i uzmysławia ludziom – zarówno jego mieszkańcom, jak i turystom, jak burzliwe były historyczne dzieje stolicy Dolnego Śląska. Wokół monumentu krąży jeszcze dość ciekawa legenda, znana wielu młodym wrocławianom. Mówi ona o tym, że jeżeli para na pierwszą randkę umówi się pod pomnikiem poety, to niestety, ale będzie to pierwsze, a zarazem ostatnie spotkanie randkowiczów. Jak widać, Fredro raczej nie wróży powodzenia w miłości.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 8

Podpisz czyj to jest pomnik. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

CIEKAWOSTKA

Aleksander hrabia Fredro – komediopisarz, bajkopisarz, pamiętnikarz, poeta – urodził się 20 czerwca 1793 niedaleko Przemyśla, w zamożnej rodzinie szlacheckiej. Zmarł 15 lipca 1876 we Lwowie. Za zasługi wojenne został odznaczony złotym krzyżem Virtuti Militari i Krzyżem Legii Honorowej. Armię opuścił w 1815 i osiadł w Bieńkowej Wiszni niedaleko Lwowa. Tworzył na przełomie dwóch epok literackich – romantyzmu i pozytywizmu.

Najwybitniejsze jego komedie: „Mąż i żona” (1822), „Cudzoziemszczyzna” (1824), „Damy i huzary” (1825), „Pan Jo-wiański” (1832), „Zemsta” (1833), „Śluby panieńskie czyli magnetyzm serca” (1833), „Dożywocie” (1835).

ĆWICZENIE 9

Przeczytaj fragment komedii A. Fredry „Zemsta”.

**AKT III, SCENA 4.
REJENT, PAPKIN**

PAPKIN

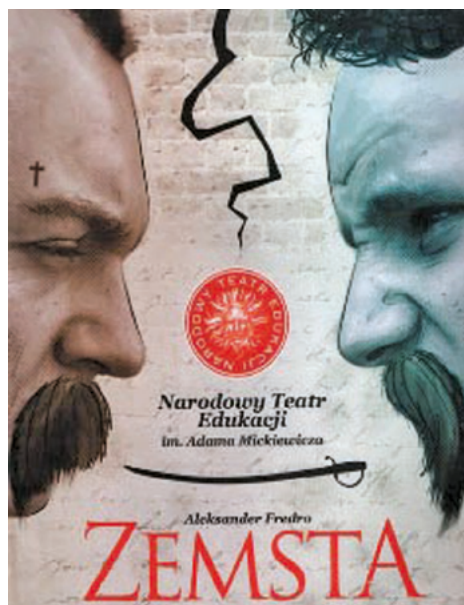
*Wsuwając się trwożliwie.
Wolnoż wstąpić?*

REJENT

Bardzo proszę.

PAPKIN

*Z najniższym ukłonem i nieśmiało:
Pana w domu i Rejenta
Widzieć w godnej tej osobie
Chłuba wielka, niepojęta
Spada na mnie w tejsze dobie,
Jak niemylnie pewnie wnoszę?*

REJENT*Pokornie:*

Tak jest – sługa uniżony.
Wolnoż mi się w odwet spytać,
Kogom zyskał honor witac?

PAPKIN*Na stronie:*

Hm! pokorna coś szlachciurka,
Z każdym słowem daje nurka –
Niepotrzebne miałem względy.

Śmieje:

Jestem Papkin.

Rejent wskazuje z ukłonem krzesło na środku stojące. Papkin przypatruje się z uwagą Rejentowi, który jak zawsze z założonymi na piersiach rękoma, nieporuszenie w miejscu stoi. Papkin mówi dalej na stronie.

Jak uważam,

Skończę wszystko bez pomocy.

Głośno, wyciągając się na krześle:

Jestem Papkin – lew północy,

Rotmistrz sławny i kawaler –

Okazując gestem wstęgi orderowe:

Tak, siak, tędy i owędy.

Mądry w radzie, dzielny w boju,

Dusza wojny, wróg pokoju.

Znają Szwedy, muzułmany,

Sasy, Włochy i Hiszpany

Artemizy ostrze sławne

I nim władać ramię wprawne.

Jednym słowem, krótko mówiąc,

Kula ziemską zna Papkina –

Teraz, bratku, daj mi winą.

REJENT*Po krótkim wahaniu, na stronie:*

Nemo sapiens, nisi patiens.

Dostaje butelkę spod stolika kilimkiem nakrytego, patrzy w nią do światła, nalewa lampeczkę i podaje Papkinowi, który mówi, co następuje.

Och-Teatr, Warszawa

PAPKIN*Na stronie:*

O! Brat szlachcic

tchórzem podszyt! –

Po zleceniu od Cześnika

Może sobie udrę łyka.

Nakrywa głowę – pije:

Cienkusz!

Pije.

deresz!

*Pije.***REJENT***Na stronie:*

Nadto śmiało.

PAPKIN

Istna lura, panie bracie,

Cóż, lepszego tu nie macie?

REJENT

Wybacz, waszmość, lecz nie stało.

PAPKIN

Otóż to jest szlachta nasza!

Ze wzgardą:

Siedzi w wsi – sieje, wieje –

Zrzędzi, nudzi, gdera, łaje.

A dać winą – to nie staje.

*Idzie do stolika, nalewa sobie.
Rejent nieporuszony prowadzi
go oczyma.*

Albo jeśli przyjdzie flasza,
Samą maścią już przestrasza;
Potem prosi: „Jeśli łaska” –
Nie proś, nie nudź, hreczkosieju,
A lepszego daj, u diaska!

REJENT

Ależ mości dobrodzieju...

PAPKIN

Pijąc:

Mętne, kwaśne nad pojęcie –
Istna lura, mój Rejencie!

REJENT

Na stronie:

Cierpliwości wiele trzeba;
Niech się dzieje wola nieba.

PAPKIN

Zwiedz piwnice wszystkie moje,
Gdzie z pół świata masz napoje,
Gdzie sto beczek stoi rzędem!
Jeśli znajdziesz co takiego,
Dam ci, bratku, konia z rzędem.

REJENT

Z ukłonem:

Pozwól spytać, panie drogi,
Gdyż nie znana mi przyczyna,
Co w nikczemne moje progi
Marsowego wiedzie syna?

PAPKIN

Rozpierając się na krześle przy stoliku:
Co? Chcesz wiedzieć?

REJENT

Proszę o to.

PAPKIN

Więc staję tu, wiedz, niecnoto,
Z strony jaśnie wielmożnego
Cześnika Raptusiewicza,

Co go ranka dzisiejszego
Twych służalców sprośna dzicza,
Godna jednak pryncypała,
W jego zamku napaść śmiała.

REJENT

Mówże, waszmość, trochę ciszej,
Jego sługa dobrze słyszy.

PAPKIN

Mówię zawsze podług woli.

REJENT

Ależ bo mnie głowa boli.

PAPKIN

Jeszcze głośniej:

Że tam komu w uszach strzyka
Albo że tam czyj łeb chory,
Przez to nigdy w pieśń słowika
Nie odmienią głos stentory.

REJENT

Słodko:

Ależ bo ja mam i ludzi.

Każę oknem cię wyrzucić.

*Papkin w miarę słów Rejenta wstaje
z wolna, zdejmując kapelusz.*

A tam dobry kawał z góry.

Och-Teatr, Warszawa

Och-Teatr, Warszawa

PAPKIN

O, nie trzeba.

REJENT

Jest tam który!
Hola!

PAPKIN

Niech się pan nie trudzi.

REJENT

Pan jak piórko stąd wyjedzie.
Do służących:
Czekać w czterech tam
za drzwiami!

PAPKIN

Ale na cóż to, sąsiedzie,
Tej parady między nami?

REJENT

Teraz słucham waszmość pana.
Sadzając go prawie gwałtem:
Bardzo proszę – bardzo proszę –
Siada blisko i naprzeciwko:
Jakaż czynność jest mu dana?
Nie spuszcza z oka Papkina:

PAPKIN

Jesteś trochę nadto żywy:
Nie wiedziałem,
Bóg mi świadkiem,

Że tak bardzo masz słuch tkliwy –
Przestrzeż, proszę,
gdy przypadkiem –
Jakieś słówko głośniej powiem.

REJENT

Czy się prędko rzeczy dowiem?

PAPKIN

Bardzo cicho:

Zaraz – Cześnik bardzo prosi...

REJENT

He!

PAPKIN

Czy głośniej?
Na znak potakującego
Rejenta mówi dalej:

Cześnik prosi...
To jest... raczej Cześnik wnosi,
Że, by skończyć w jednej chwili
Kontrowersją, co... zrobili...

Nie mogąc uniknąć wzroku Rejenta,
miesza się coraz więcej:

Dobrze mówię... co zrobili...
Kontrowersją... jak rzecz znana...
Że tak... to jest... że... sprzy...
sprzyja...

Odwracając się, na stronie:

A to jakiś wzrok szatana,
Cały język w trąbkę zwija.

REJENT

Ja nie jestem pojąć w stanie,
Waszmość prawisz zbyt zawilo.

PAPKIN

Wstając:

Bo to... bo te... wybac, panie,
Wino trochę mocne było.
A nie jestem zbyt wymowny...

Ciszej:

Czy tych czterech jeszcze stoi?

REJENT

Jednym słowem – mój szanowny,
Dobry sąsiad czego żąda?

PAPKIN

Lecz się poseł trochę –

REJENT

Kończąc:

...Boi.

Bądź, serdeńko, bez obawy.

PAPKIN

Więc Cześnika prośba niesie,
Abyś waszmość circa quartam
U trzech kopców w Czarnym
Lesie
Stanął z szablą do rozprawy.

REJENT

Ironicznie:

Stary Cześnik jeszcze żwawy!

PAPKIN

Ośmielając się:

Ba! To wszyscy wiedzą przecie,
Że niemylnie jego ciosy –
Wszakże w całym już powiecie
Pokarbował szlachcie nosy,
Tylko jeszcze...

REJENT

Ciszej, proszę.

PAPKIN

Oglądając się na drzwi:

Prawda, ciszej. – Cicho zatem
Jego grzeczną prośbę wnoszę
I dołączam moją własną
O odpowiedź krótką, jasną.

REJENT

Tę listownie mu udzielię,
Ale jakże się to zgadza:
Wszak ci jutro ma wesele.

PAPKIN

Śmielej:

Tamto temu nie przeszkadza:
Rano pierścień –
w pół dnia szabla –
Wieczór kielich – w nocy...

REJENT

Słodko:

Cicho.

PAPKIN

Prawda, cicho.

Na stronie:

Sprawa diabła,
Ani mrumru. – Czy mnie lichu
Tu przyniosło w takie szpony!

REJENT

Ironicznie:

Wielkiż afekt przyszłej żony?

PAPKIN

Fiu! fiu! fiu! – Taż z miłości
Trzykroć na dzień wpada
w mdłości –
Cześnik, także rozogniony,
Jak gromnica ku niej pała –
Będzie para doskonała.
A że wierna w każdej sprawie,
Ręce, nogi w zakład stawię.

ĆWICZENIE 10

W grupie porozmawiajcie o komedii „Zemsta”, odpowiadając na pytania:

1. Po co Papkin przyszedł do Rejenta? Jakie słowa o tym świadczą?
2. Jak uważacie, który z bohaterów – Papkin czy Rejent – ma silniejszą osobowość?

3. Twoim zdaniem sposób zwracania się do Rejenta jest formą kulturalną?
4. W jaki sposób zmienia się zachowanie Papkina w trakcie rozmowy z Rejentem? Czy to jest spowodowane?
5. Jak sądzisz, czy osobowość Rejenta wpływa na sposób jego rozmowy z Papkinem? W jaki sposób?

ĆWICZENIE 11

Przeczytaj słowa Papkina. Wykonaj poniższe zadania, wybierając właściwą odpowiedź. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

PAPKIN

Dzik to dziki, lew to śmiały,
W moim ręku – jak owieczka...
Bom jest jeździec doskonały. (...)
Bo ja szczęście mam szalone –
Tylko spojrzę, każda moja,
A na każdą spojrzeć umiem.

1. **Dokończ poniższe zdanie:** Mówiąc te słowa, Papkin przedstawia siebie jako człowieka ██████████
  - a) zuchwałego i kochliwego;
  - b) odważnego i uwodzicielskiego;
  - c) bojaźliwego i skromnego;
  - d) tchórzliwego i nieśmiałego.
2. **Dokończ poniższe zdanie:** Biorąc pod uwagę cały utwór, można stwierdzić, że Papkin to ██████████
  - a) zawadiaka i chuligan;
  - b) tchórz i gaduła;
  - c) oszust i krętacz;
  - d) obłudnik i kłamca.
3. **Dokończ poniższe zdanie:** Papkin służy Cześnikowi, gdyż ██████████
  - a) jest jego krewnym;
  - b) jest jego przyjacielem;
  - c) nie ma nic lepszego do roboty;
  - d) ma u niego utrzymanie.

(wg S. Kołek, B. Pikus)

ĆWICZENIE 12

Kogo z ukraińskich dramatopisarzy i poetów końca XVIII – początku XIX wieku znasz? Wymień ich słynne dzieła. Czy są teraz wystawiane w teatrach?

ĆWICZENIE 13

Zapoznaj się z plakatem teatralnym. Odpowiedz na pytania:

1. W jakim teatrze i kiedy odbyła się premiera spektaklu wg komedii A. Fredry „Zemsta”?
2. Kto wystąpił organizatorem tego wydarzenia?
3. Kiedy odbyła się premiera?
4. Kto bierze udział w spektaklu?
5. Do kogo jest adresowany napis wykonany pismem Braille’a*?
6. Czy wiesz, co to jest pismo Braille’a i komu służy?

ĆWICZENIE 14

Wybierzcie w grupie aktorów do wcielenia się w postaci bohaterów fragmentu. Ty zostań reżyserem. Odegrajcie scenkę. Narysujcie plakat do przedstawienia, w którym uczestniczycie, wymieniając reżysera, aktorów i t.d.

* Braille’a wym. Brajla.

Pogłębiamy wiedzę o czasowniku

Odmiana czasowników na **-ąć** w czasie przeszłym.

Czasowniki, które w bezokoliczniku kończą się na **-ąć**, w rodzaju męskim czasu przeszłego w liczbie pojedynczej zachowują **-ą**.

Np.: wziąć – wziąłem, zacząć – zacząłeś,
podjąć – podjąłem, przyjąć – przyjąłeś

CZAS PRZESZŁY

Wziąć, ciąć

Liczba pojedyncza

	Rodzaj męski		Rodzaj męski		Rodzaj nijaki	
1.	ja	wzią łem , cią łem	ja	wzię ł am, cię ł am	ja	
2.	ty	wzią łeś , cią łeś	ty	wzię łaś , cię łaś	ty	
3.	on pan	wzią ł , cią ł	ona pani	wzię ła , cię ła	ono	wzię ło , cię ło

Liczba mnoga

	Rodzaj męskoosobowy		Rodzaj niemęskoosobowy	
1.	my	wzię liśmy , cię liśmy	my	wzię łyśmy , cię łyśmy
2.	wy	wzię łście , cię łście	wy	wzię łyście , cię łyście
3.	oni panowie państwo	wzię li , cię li	one panie	wzię ły , cię ły

ĆWICZENIE 15

Odmień czasowniki *gasnąć*, *prysnąć*, *rosnąć* w czasie teraźniejszym i przeszłym. Z formami liczby mnogiej w 3 osobie ułóż 6 zdań.

ĆWICZENIE 16

Przepisz zdania, otwierając nawiasy odpowiednimi formami czasowników czasu teraźniejszego.

- Po ulewie woda (*cieknąć*) po rynn timer do rynsztoku.
- W styczniu często [*my nmos*] (*marznąć*), czekając na tramwaj.

3. Rano na ulicach Wrocławia (*gasnąć*) latarnie.
4. Małe kurczę (*pisnąć*) przy jedzeniu.
5. Po deszczu [*wy mos*] (*schnąć*) na słoneczku.
6. Synku, jak ty szybko (*rosnąć*).
7. Bez pracy czas (*ciągnie się*) bardzo długo.
8. Ścięte kwiaty (*wieźć*) w wazonach.
9. Na wietrze (*trzasnąć*) konary drzew.
10. Piesek (*liznąć*) rękę gospodarza.

ĆWICZENIE 17

Przekształć zdania z ćw. 16., używając czasu przeszłego. Pamiętaj o zachodzących wymianach!

ĆWICZENIE 18

Użyj odpowiedniej formy czasownika w czasie przeszłym. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Zaczęliście już czytać tę książkę? Bo ja [*m*] jeszcze nie ■■■■ .
2. Wzięłam kubki. A ty [*m*] ■■■■ tacę.
3. Marek wyciągnął z plecaka zeszyty, a Beata ■■■■ słowniki.
4. Zginął mi długopis. Tobie też coś ■■■■ ?
5. Wynająłem mieszkanie w centrum. A ty [*ż*] gdzie ■■■■ .
6. Minął rok. Czy może już dwa lata ■■■■ .
7. Usunęłam błędy w pracy, a ty też swoje [*m*] ■■■■ .
8. Zawinęłam swoje kanapki. A wy [*mos*] swoje ■■■■ .
9. Kto to tak trzasnął drzwiami? To Ula ■■■■ .
10. Agata i Beata obcięły włosy. A Mikołaj też ■■■■ .

ĆWICZENIE 19

Otwórz nawiasy, używając odpowiedniej formy czasownika w czasie przeszłym.

1. Wiatr (*gąć*) gałązki drzew.
2. Na żelaznej kracie (*piąć się*) winorośl.
3. Wokół (*cuchnąć*) rozkładająca się żywność i śmieci.
4. Ręce chłopca to (*miąć*) serwetkę, to znowu ją wygładzały.
5. [*ja ż*] (*Spiąć*) spinaczem te dwa arkusze.
6. Ojciec (*oderżnąć*) wystający kawałek deski.
7. [*ty m*] (*Zgiąć*) lewą rękę w łokciu.
8. W holu [*ja m*] (*natknąć się*) na koleżankę.
9. Miasto to (*słynąć*) ze swej architektury.
10. Twoje słowa mnie (*dotknąć*).

ĆWICZENIE 20

Ułóż 10 zdań z czasownikami na **-ać** w czasie przeszłym w liczbie mnogiej, uzasadnij wybór rodzaju męskoosobowego lub niemęskoosobowego.

ĆWICZENIE 21

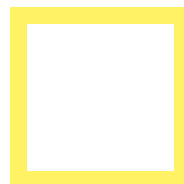
Skreśl niepoprawne formy czasowników. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. (drę, drzę) papier na drobne kawałki, by zrobić maskę.
2. Trzeba (wyłączać, wyłanczać) urządzenie elektryczne z sieci.
3. W czasie klasówki (szepłtam, szepczę) sobie pod nosem.
4. Wczoraj (poszłem, poszedłem) do kina z moją najlepszą koleżanką.
5. Zawsze najbardziej (lubilem, lubiałem) piątki.
6. (uwolnij, uwolń) wreszcie tego wróbla!
7. Wczoraj (zastabnąłem, zastabłem) na lekcji przyrody.
8. (zmoknąłem, zmokłem) w ten piątek, gdyż nie zabrałem parasola.

ĆWICZENIE 22

Wysłuchaj tekstu. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka.

Wrocław

Lwów

Lwów i Wrocław w swoich krajach postrzegane są dość powszechnie jako „miasta europejskie”. W tym ich określeniu nie chodzi o geograficzne położenie, lecz rolę, jaką odgrywały w historii Europy, funkcję stolic regionów, jaką i dziś pełnią, ich architekturę i sztukę, w której odnajdujemy wspólne całej Europie style zrealizowane w lokalnym kolorycie. Ale czym właściwie jest dzisiaj „miasto europejskie”? Jakie cechy są mu właściwe? Jaką Europę widzą czy odnajdują Polacy we Wrocławiu i Ukraińcy we Lwowie?

Europejskość oznacza dziś aspiracje i wyznacza perspektywy rozwoju zarówno Wrocławia jak Lwowa, wzorowane na modelach zrealizowanych w metropoliach zachodniej części kontynentu. Warto rozważyć realność odmiennej perspektywy, w której sama Europa zyskuje tożsamość dzięki stanowiącym odrębne mikrokosmosy miastom.

Chcemy więc zapytać o *genius loci** Wrocławia i Lwowa, jako to, co może dziś współtworzyć europejskość, a nie tylko ją w lokalnym wydaniu odzwierciedlać. To także propozycja odmiennej na tle Europy ojczyzn i Europy regionów koncepcji współdziałania: Europy miast, której załóżek wydaje się dziś tworzyć współpraca miast partnerskich.

ĆWICZENIE 23

Oceń, które zdanie jest fałszywe, a które prawdziwe. Zaznacz odpowiednio literami F i P. Uzasadnij odpowiedzi.

1. Lwów i Wrocław to są „miasta europejskie”.
2. Na takie twierdzenie przede wszystkim wpływ ma położenie geograficzne.
3. Europejskość oznacza lepsze standardy życia i bytu.
4. Stolica Dolnego Śląska i stolica Galicji odgrywają znaczącą rolę w dzisiejszym życiu Polski i Ukrainy.
5. Miasta europejskie zyskują ze współpracy ze sobą.
6. Metropolie zachodniej części naszego kontynentu nie osiągnęły żadnych sukcesów.
7. Perspektywy rozwoju zarówno Wrocławia jak Lwowa są wzorowane na przykładach rozwoju miast Europy Zachodniej.
8. W Europie wcale nie ma pomysłu na dalszy rozwój miast.
9. Współpraca miast partnerskich to przyszłość Europy.
10. Regiony na kontynencie europejskim ze sobą nie współpracują.

ĆWICZENIE 24

Jak sądzisz, czy Lublin i Łuck można określić mianem „miasto europejskie”. Podyskutujcie o tym w grupie. Więcej informacji zaczerpnijcie z Internetu. Podczas przygotowań do dyskusji skorzystajcie z poniższej planszy.

Zamek w Lublinie

Łucki zamek (Zamek Lubarta)

* *genius loci* (łac.) – duch opiekuńczy danego miejsca

W TOKU DYSKUSJI KORZYSTAMY Z PODSTAWOWYCH ZWROTÓW:

inne:

Nawiązując do wypowiedzi...
 Chciałbym przedstawić / zająć
 stanowisko w sprawie...
 Chciałbym dodać, że...
 Warto dodać, że...
 Trzeba podkreślić, że...
 Jeszcze jedna uwaga...
 Stoję na stanowisku...
 (Nie) zgadzam się ze
 stanowiskiem...
 (Nie) jestem po stronie...
 Popieram zdanie... ≠
 Nie popieram zdania...
 Jestem tego samego/
 przeciwnego zdania.
 (Nie) zgadzam się z..., że...
 Ma słuszość... ≠
 Nie ma słuszości...
 Ma rację... ≠ Nie ma racji...
 Podzielam/ Podtrzymuję/
 Zmieniam opinię... ≠
 Nie podzielam/
 Nie podtrzymuję/
 Nie zmienię opinii...
 Opinia o.../ Opinia co do...
 Polemizowałbym...
 Mam inne zdanie na ten temat.
 Ale z drugiej strony...

wątpliwość:

Wydaje mi się, że...
 Mam wrażenie, że...
 Przypuszczam, że...
 Podejrzewam, że...
 Mam wątpliwości co do...
 Wątpię, czy...
 Nie jestem pewien, czy...

pewność:

Jestem (absolutnie)
 przekonany / pewien, że...
 W moim przekonaniu...
 Nie ulega wątpliwości, że...
 Nie mam wątpliwości co do...
 Jest dla mnie oczywiste /
 jasne, że...

neutralność:

Moim zdaniem...
 Według mnie...
 Myślę, że...
 Sądzę, że...
 Uważam, że...
 Z mojego punktu
 widzenia...

DYSKUSJA MOŻE BYĆ:

ciekawa

owocna

ożywiona

burzliwa

odbiegająca od tematu

chaotyczna

jałowa

Zapamiętaj!

NIE NALEŻY

mówić:

Na mój pogląd...
Moim zdaniem jest ...
Liczę, że...

NALEŻY

powiedzieć:

Moim zdaniem...
Uważam, że...

Utrwalenie wiedzy o rzeczowniku i przymiotniku

LICZBA MNOGA RZECZOWNIKÓW I PRZYMIOTNIKÓW

W liczbie mnogiej rzeczownik występuje w trzech rodzajach. Natomiast przymiotnik tylko w dwóch:

- a) **forma męskoosobowa** (*M. wysocy, mali, B. wysokich, małych*) łączy się tylko z rzeczownikami oznaczającymi osoby rodzaju męskiego, np. chłopiec, uczeń, instruktor, lotnik, łobuziak, bohater, poeta itp.
- b) **forma niemęskoosobowa** (*M. B. wysokie, małe*) wchodzi w związki z wszystkimi innymi rzeczownikami, tj. męskimi oznaczającymi zwierzęta i rzeczy oraz wszystkimi żeńskimi i nijakimi, np. chomik, zeszyt, piosenkarka, książka, zadanie.

Zapamiętaj!

Oprócz **Mianownika** i **Biernika** w liczbie mnogiej rozróżnienie form rodzajowych nie występuje.

Rodzaj męskoosobowy i niemęskoosobowy dotyczy wyrazów łączących się z rzeczownikami w liczbie mnogiej, ale **NIDGY** samych rzeczowników.

**POSTAWIENIE RZECZOWNIKA W LICZBIE MNOGIEJ
NIE ZMIENIA JEGO RODZAJU!**

Liczba pojedyncza			
	Rodzaj męski	Rodzaj nijaki	Rodzaj żeński
M.	wysoki, mały chłopiec, dom	wysokie, małe okno, cielę	wysoka, mała dziewczyna, kamienica
D.	wysokiego, małego chłopca, domu	wysokiego, małego okna, cielęcia	wysokiej, małej dziewczyny, kamienicy
C.	wysokiemu, małemu chłopcu, domowi	wysokiemu, małemu oknu, cielęciu	wysokiej, małej dziewczynie, kamienicy
B.	wysokiego, małego chłopca, wysoki, mały dom	wysokie, małe okno, cielę	wysoką, małą dziewczynę, kamienicę
N.	wysokim, małym chłopcem, domem	wysokim, małym oknem, cielęciem	wysoką, małą dziewczyną, kamienicą
Mc.	o wysokim, małym chłopcu, domu	o wysokim, małym oknie, cielęciu	o wysokiej, małej dziewczynie, kamienicy
W.	wysoki, mały chłopcze, domie	wysokie, małe okno, cielę	wysoka, mała dziewczynno, kamienico

Liczba mnoga		
	Rodzaj męskoosobowy	Rodzaj niemęskoosobowy
M.	wysocy, mali chłopcy	wysokie, małe domy, okna, cielęta, dziewczyny, kamienice
D.	wysokich, małych chłopców, domów, okien, cieląt, dziewczyn, kamienic	
C.	wysokim, małym chłopcom, domom, oknom, cielętom, dziewczynom, kamienicom	
B.	wysokich, małych chłopców	wysokie, małe domy, okna, cielęta, dziewczyny, kamienice
N.	wysokimi, małymi chłopcami, domami, oknami, cielętami, dziewczynami, kamienicami	
Mc.	o wysokich, małych chłopcach, domach, oknach, cielętach, dziewczynach, kamienicach	

Przymiotniki, temat których kończy się na **c, dz, cz, ż**, w **Mianowniku liczby mnogiej** przybierają końcówkę **-y**.

Np.: *obcy człowiek – obcy ludzie, cudzy żołnierz – cudzy żołnierze, twórczy artysta – twórczy artyści, świeży zawodnik – świeży zawodnicy.*

Ale: **duży – duzi!**

ĆWICZENIE 25

Zamień liczbę pojedynczą na liczbę mnogą.

1. Ten mały błądy chłopiec.
2. Stary skąpy człowiek.
3. Tamten nasz wesoły młody sąsiad.
4. Wasz ostatni klient.
5. Znany polski uczonec.
6. Mój dawny dobry kolega.
7. Miły młodszy brat.
8. Zdolny wysportowany uczeń.
9. Wasz starszy ambitny nauczyciel.
10. Znany wrocławski profesor.

ĆWICZENIE 26

Utwórz formę Mianownika liczby mnogiej. Ułóż 5 zdań z dowolnie wybranymi wyrażeniami w tym przypadku.

1. (*Młode, młodzi*) nauczyciele są na urlopie.
2. (*Niedoświadczone, niedoświadczeni*) księgowe pomyliły się w rozliczeniach.
3. (*Nowi, nowe*) procedury obowiązują od poniedziałku.
4. (*Doświadczone, doświadczeni*) nauczycielki wspierają (*młodych, młode*) nauczycieli.
5. (*Nowi, nowe*) gracze zapewnili zwycięstwo w meczu.
6. (*Nasi, nasze*) uczestniczki szkolenia dostały wyróżnienia.
7. (*Uczciwi, uczciwe*) uczniowie zawsze wykonują polecenia.
8. (*Wysocy, wysokie*) zawodnicy spisali się w meczu koszykówki jak najlepiej.
9. (*Małe, mali*) kamienice tworzą architekturę średniowiecznych miasteczek.
10. (*Duże, duzi*) beczki stały pod ścianą.

ĆWICZENIE 27

Poniższe zdania zamień na liczbę mnogą.

1. Uważam, że nowy uczeń nie ma racji.
2. Wydaje mi się, że brat jest bardziej oszczędny niż siostra.
3. Moim zdaniem znany lekarz nie musi być lepszy od mało popularnego.
4. Sądzę, że pracowity i kreatywny facet szybciej awansuje w pracy niż taki, który tylko dużo pracuje.
5. Starszy tłumacz udzielił rady młodszemu.
6. Polski specjalista wynegocjował wygodne warunki.
7. Świeży pacjent nie wszedł jeszcze do gabinetu.
8. Nowoprzybyły uczestnik szkolenia zszedł na pierwsze piętro.
9. Mój nowy znajomy odszedł z firmy po pięciu latach pracy.
10. Często zapraszany do mediów znany ekonomista nie przewidział reakcji rynku na coraz niższą cenę ropy.

ĆWICZENIE 28

Zamień w zdaniach liczbę pojedynczą na liczbę mnogą.

1. Nasz nowy nauczyciel bardzo nas lubi.
2. Nasz sąsiad to poważny i znany człowiek.
3. Wybitny polski naukowiec pracuje we Francji.
4. Nasz odważny żołnierz broni ojczystego kraju.
5. Ten niemiecki wesoły student jedzie do Polski.
6. Poważny i dumny Anglik wygłasza referat.
7. Mój dobry kolega podejmuje studia na uniwersytecie.
8. Do kelnera zwrócił się tamten starszy gość.
9. Mój troskliwy dziadek jest wspaniały i uroczy.
10. Współczesny znany ukraiński śpiewak wystąpi w Operze Wrocławskiej.

ĆWICZENIE 29

Uzupełnij podane rzeczowniki według wzoru. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

WZÓR: *Polak – Polacy – Polka – Polki*

Ukrainiec	–	_____	–	_____	–	_____
Francuz	–	_____	–	_____	–	_____
Niemiec	–	_____	–	_____	–	_____

Europejczyk	–	–	–	–
Azjata	–	–	–	–
Szwed	–	–	–	–
Chińczyk	–	–	–	–
Arab	–	–	–	–
Anglik	–	–	–	–
Hiszpan	–	–	–	–
Włoch	–	–	–	–
Czech	–	–	–	–
Słowak	–	–	–	–
Estończyk	–	–	–	–
Amerykanin	–	–	–	–

ĆWICZENIE 30

Zapoznaj się z poniższym tekstem. Porozmawiajcie w grupie na temat Eurowizji. Odpowiedzcie na pytania.

Dzięki wygranej w 2016 roku ukraińskiej reprezentantki, Dżamały, 62. Konkurs Piosenki Eurowizji w maju 2017 roku odbył się w Między narodowym Centrum Wystawienniczym w Kijowie.

Podobnie jak w poprzednich latach, dla gości i akredytowanych dziennikarzy przygotowano kilka atrakcji, takich jak m.in. wioska eurowizyjna dla spotkań artystów i członków delegacji z fanami imprezy oraz akredytowanymi dziennikarzami, euroklub – miejsce imprez dla akredytowanych dziennikarzy i fanów czy kawiarnię Euro Fan Cafe.

Oficjalne logo konkursu to popularny w Ukrainie naszyjnik stworzony z połączonych ze sobą czerwonych kulek o różnorodnych, czarnych wzorach.

Finał konkursu wygrał Salvador Sobral, reprezentant Portugalii. Polska piosenkarka Kasia Moś zdobyła 22. miejsce.

W 62. Konkursie Piosenki Eurowizji wystąpili wykonawcy, którzy brali już udział w zmaganiach eurowizyjnych.

Na czas konkursu miasto zostało przystrojone banerami prezentującymi logo widowiska. Na placu Niepodległości w Kijowie ustawiono instalację w kształcie napisu Eurovision.

(wg Internetu)

1. Czy interesujesz się muzyką współczesną?
2. Jak uważasz, czy warto oglądać widowiska Eurowizji?
3. Podaj miejsce przeprowadzenia 62. Konkursu Piosenki Eurowizji.
4. Jakie miejsca spotkań przygotowali gospodarze dla uczestników, fanów i dziennikarzy?
5. Kto zdobył główną nagrodę konkursu w Kijowie?
6. Gdzie odbył się konkurs Piosenki Eurowizji w 2022 roku? Dlaczego?

ĆWICZENIE 31

Za pomocą Internetu ustal kraje, które wzięły udział w 65. Konkursie Piosenki Eurowizji. Zapisz odpowiednie nazwy narodowości według wzoru ćw. 29.

ĆWICZENIE 32

Przeczytaj wiersz. Jak sądzisz, gdzie się mieszczą portrety córek księcia Jarosława? Czy już odwiedziłaś / odwiedziłeś Kijów? Twoim zdaniem, goście i uczestnicy 62. Konkursu Piosenki Eurowizji mieli okazję zwiedzić Sobór Sofijski, Ławrę Peczerską oraz inne zabytki Kijowa?

Jarosław Iwaszkiewicz

Córki Jarosława

Jakże im jechać daleko!
Wychodzą tak ze świecami
Anna do Francji, Eudoksja
Na Węgry, Saweta do Danii.
Stoją na progu i patrzą
Każą w świat jechać ojcowie,

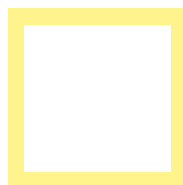
Dziewczynom to bardzo trudno:
– Żegnaj, zielony Kijowie! –
A na przeciwnej ścianie,
Gdzie załamała się krata,
Śledzi je ciężki, spode łba,
Tak przenikliwy wzrok brata.

ĆWICZENIE 33

Wysłuchaj wiersza.

Czesław Miłosz

Piosenka o końcu świata

W dzień końca świata
 Pszczola krąży nad kwiatem nasturcji,
 Rybak naprawia błyszczącą sieć.
 Skaczą w morzu wesołe delfiny,
 Młode wróble czepiają się rynny
 I wąż ma złotą skórę, jak powinien mieć.
 W dzień końca świata
 Kobiety idą polem pod parasolkami,
 Pijak zasypia na brzegu trawnika,
 Nawołują na ulicy sprzedawcy warzywa
 I łódka z żółtym żaglem do wyspy podpływa,
 Dźwięk skrzypiec w powietrzu trwa
 I noc gwiaździstą odmyka.
 A którzy czekali błyskawic i gromów,
 Są zawiedzeni.
 A którzy czekali znaków i archanielskich trąb,
 Nie wierzą, że staje się już.
 Dopóki słońce i księżyc są w górze,
 Dopóki trzmiel nawiedza różę,
 Dopóki dzieci różowe się rodzą,
 Nikt nie wierzy, że staje się już.
 Tylko siwy staruszek, który byłby prorokiem,
 Ale nie jest prorokiem, bo ma inne zajęcie,
 Powiada przewiązując pomidory:
 Innego końca świata nie będzie,
 Innego końca świata nie będzie.

ĆWICZENIE 34

Wypisz z wiersza do tabelki. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

kto / co	robi	co	gdzie	jak
Pszczola	krąży		nad kwiatem nasturcji.	

ĆWICZENIE 35

Ustal części zdania – podmiot, orzeczenie, dopełnienie, okolicznik. Których części zdania jest najwięcej?

ĆWICZENIE 36

Ułóż kilka zdań z wyrazem „dopóki”. Czy znasz przysłowie „Dopóty dzban wodę nosi, dopóki się ucho nie urwie?” Co znaczy? Czy jest podobne w języku ukraińskim?

ĆWICZENIE 37

Przygotuj informacje o Czesławie Miłoszu. Zwróć uwagę, że był również eseistą. Dlaczego jego „Rodzinna Europa” dotyczy też w jakimś stopniu Ukrainy?

Odrobina składni (ciąg dalszy)

ZDANIE ZŁOŻONE PODRZĘDNE

Zdanie podrzędne przydawkowe zastępuje niewyrażoną przydawkę zdania nadrzędnego, czyli jest rozwiniętym w formę zdania określeniem rzeczownika. Odpowiada na pytania przydawki: **jaki? jaka? jakie? który? która? które? czyj? czyja? czyje? ile? czego? z czego?**

Np.: Koncert cieszył się takim zainteresowaniem, że zabrakło biletów. (jakim?)

Książka, którą wczoraj kupiłem, jest bardzo ciekawa. (która?)

Mieszkam tu tyle lat, ile chodzę do szkoły. (ile?)

ĆWICZENIE 38

W wierszu Czesława Miłosza „Piosenka o końcu świata” wskaż zwrotki zawierające zdania złożone z podrzędnym przydawkowym.

ĆWICZENIE 39

Wpisz w luki pytania, na które odpowiadają zdania podrzędne przydawkowe. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Wybierz mi jabłka, (   ) które są czerwone.
2. Podaj mi książkę, (   ) która leży na biurku.

3. Ania obejrzała film, (   ) który ją zachwycił.
4. Koncert dostarczył mu wrażeń, (   ) których nigdy nie zapomni.
5. Niektóre ptaki zjadają dziennie tyle owadów, (   ) ile same ważą.
6. Na ścieżce leżą liście, (   ) które opadły z drzew.
7. Dostaniesz tyle, (   ) ile chcesz.
8. Mieszkamy w domu, (   ) który zbudował dziadek.
9. Płyta, (   ) którą przesłuchał Marek, bardzo mu się spodobała.
10. To są książki, (   ) które należą do Kuby.

ĆWICZENIE 40

W poniższych przysłowiach podkreśl zdania podrzędne przydawkowe. Zapisz pytania, na które odpowiadają. Jak rozumiesz znaczenie przysłów? Czy są podobne w języku ukraińskim. Podyskutujcie o tym w grupie.

1. Słowo, które raz wyleciało, nie umie powrócić.
2. Krowa, która dużo ryczy, mało mleka daje.
3. Nie wszyscy, co mają lejce w ręku, potrafią kierować.
4. Człowiek ma tyle lat, na ile wygląda.
5. Kwiecień, co deszczem rosi, wiele owoców przynosi.
6. Mała jaszczurka ma nadzieję, że zostanie krokodylem.
7. Sztuk, których dobrze nie umiesz, nigdy nie pokazuj.

ĆWICZENIE 41

Wstaw w miejsce luk brakujące części zdania i znaki przestankowe. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Był to ten pociąg   zwykle wracaliśmy do domu.
2. Książka wywarła na niej takie wrażenie   należało się spodziewać.
3. Ludzie   przywykli pracować, nie lubią mówić o głupstwach.
4. Uczniowie   odpowiedzą na wszystkie pytania   mogą opuścić salę.
5. Opowiem wam historię   zdarzyła się dawno temu.
6. Alina mieszka w miejscowości   nosi nazwę Oława.
7. Czytam książki   znajdują się opisy podróży.
8. Upiekłam wam ciasto   jeszcze nie jedliście.
9. Udzielił jej informacji   odjeżdża jej pociąg.
10. Musicie pojechać do hotelu   można trzymać psy.

ĆWICZENIE 42

Przepisując, wstaw brakujące przecinki.

1. Dobre miałem przeczucie że zdam ten trudny egzamin.
2. Otrzymałem miłą wiadomość że mój faworyt wyścigów zwyciężył.
3. Artykuł ten ma tę zaletę iż jest zrozumiały nawet dla dziecka.
4. Nie brakło także głosów takich że krok ten w ich życiu był konieczny.
5. Pożyczę ci tyle książek żebyś miał co czytać przez cały miesiąc.
6. Nie było jeszcze wypadku żeby komuś udało się stąd uciec.
7. Ojciec miał gorące pragnienie aby jego młodszy syn ukończył szkołę.
8. Prześladowała mnie żądza aby zrobić to jeszcze raz.
9. Czyny jego nie były takie aby się musiał z nimi ukrywać.
10. Czekala długo na okazję by mu to powiedzieć.

ĆWICZENIE 43

Przeczytaj zdania. Zamień podkreślone wyrażenia odpowiednimi synonimami z ramki. Jeżeli to konieczne, przekształć zdanie.

1. A za nim krok w krok idzie mój kolega.
2. Żołnierze, którzy zmierzali za nim krok w krok, opowiadali, że komendant czasami zastygał nieruchomo jak kamień.
3. I znów długo szedłem za nim krok w krok.
4. Początkowo sprawiało mi radość chodzenie za panem krok w krok.
5. Już zawsze będzie szedł za mną krok w krok, po tym ciekawym wydarzeniu.
6. Towarzyszył hrabiemu krok w krok, a noce spędzał pod drzwiami jego gabinetu.
7. Krok w krok za wodzem wędrowała wielotysięczna armia podobnych mu strzelców.
8. Siostra chodziła za bratem krok w krok jak urzeczona i zamęczała pytaniami.
9. Rzeczywiście, piękna dama szła za nimi krok w krok.
10. Odwiedziła ich polska ekipa trenerów, towarzysząc krok w krok w czasie zajęć.

chórem, gromadnie, jednogłośnie, jednomyślnie, kolektywnie, powszechnie, ramię w ramię, razem, ręka w rękę, spółem, wspólnie, zbiorowo, zespołowo, zgodnie, całą bandą, grupą, grupowo, kolegiąlnie, kupą, ławą, łącznie, masowo, w grupie, w kupie, gromadą, hurmą, hurmem, jeden obok drugiego, szeregiem

LEKCJA 8 POLSKA REGIONÓW

Gdzie jest Polska? Polska jest w sercu każdej Polki i każdego Polaka. Co to jest Polska? Polska to 16 województw i regiony: etniczne, geograficzne, historyczne i inne.

Regiony w Polsce odpowiadają historycznemu podziałowi, a mianowicie: Wielkopolska, Małopolska, Śląsk, Mazowsze i Pomorze. Granice regionów współczesnej Polski nie pokrywają się dokładnie z granicami województw. Bardzo atrakcyjnym regionem jest Lubelszczyzna.

Lubelskie to województwo na styku kultur Wschodu i Zachodu, malowniczo położone pomiędzy Wisłą a Bugiem, graniczące z Białorusią i z Ukrainą.

Przez setki lat na Lubelszczyźnie obok siebie żyli Polacy, Żydzi, Ukraińcy, a także Romowie, Tatarzy i Niemcy. Było to miejsce spotkań różnych kultur i religii. Ten region zachował i rozwinął cechy wielokulturowości do dziś dnia.

Liczne zabytki architektury sakralnej różnych wyznań na terenie Lubelszczyzny: kościoły, cerkwie, dawne synagogi, są przykładem przenikania wielu kultur i religijnej tolerancji.

Typowe dla regionu są kościoły tzw. renesansu lubelskiego, bogato zdobione sztukateriami, które zachowały się m.in. w Lublinie, Kazimierzu Dolnym, Końskowoli.

W Stoczku Łukowskim polskie wojsko stoczyło pierwszą zwycięską bitwę powstania listopadowego, a w Woli Okrzejskiej przyszedł na

Kościół oo. dominikanów
pw. św. Stanisława BM w Lublinie

świat wybitny polski prozaik, laureat nagrody Nobla Henryk Sienkiewicz. W dworcu rodzinnym działa teraz jego muzeum.

W województwie lubelskim odbywa się wiele interesujących wydarzeń kulturalnych. W stolicy regionu najbardziej znane m.in.: Carnaval Sztukmistrzów, Jarmark Jagielloński, Noc Kultury, Wielokulturowy Lublin czy Festiwal Ukraina w Centrum Lublina. Zamość słynie z festiwali teatralnych, filmowych, muzycznych czy też folklorystycznych. Natomiast w malowniczym Kazimierzu Dolnym odbywa się Festiwal Filmu i Sztuki Dwa Brzegi. Inauguracja Międzynarodowego Poleskiego Lata z Folklorem – festiwalu muzycznych i tanecznych kapel ludowych odbywa się we Włodawie, a koncert galowy zaś w Łucku.

(wg Internetu)

Zwróć uwagę na różnicę w pisowni!

W województwie lubelskim.

У Люблінському воєводстві.

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Jakie są regiony i ile wojewódstw jest w Polsce?
2. Czy Lubelszczyzna jest atrakcyjnym regionem i dlaczego?
3. Gdzie jest położone województwo lubelskie i z jakimi państwami graniczy?
4. Czy Lubelszczyzna to województwo wielokulturowe i co o tym świadczą?
5. Jak rozumiesz pojęcie renesans lubelski? W jakich miejscowościach są jego przykłady?
6. Gdzie odbyła się pierwsza zwycięska bitwa powstania listopadowego?

7. W jakiej miejscowości urodził się wybitny polski pisarz Henryk Sienkiewicz?
8. Czy na terenie województwa lubelskiego są wydarzenia kulturalne.
9. Jakie festiwale odbywają się na terenie województwa lubelskiego?

ĆWICZENIE 2

Zaprezentuj w grupie biografię urodzonego na terenie Lubelszczyzny polskiego pisarza skali światowej Henryka Sienkiewicza. Przypomnij, jakie kwestie należy koniecznie uwzględnić w biografii. Czym ona się różni od życiorysu?

ĆWICZENIE 3

Przyjrz się mapie regionów Ukrainy. Ile ich jest? W którym z nich mieszkasz? Ukaż swój region. Poszukaj w Internecie więcej informacji o nim i przygotuj prezentację w grupie. Czy masz znajomych z innych ukraińskich regionów?

ĆWICZENIE 4

Zapoznaj się z treścią fragmentu wiersza J. Iwaszkiewicza o Ukrainie. Porozmawiajcie w grupie o tym, co przyciąga poetę na Ukrainie.

Jarosław Iwaszkiewicz

Kiedy powrócisz do lubelskich pól
Rodzonej twojej dziedziny
Może powieje z rozoranych pól
Czarnoziemny wiatr z Ukrainy.

Nie myśl wtedy, że ja – nie mów nic –
Jestem synem matki Ukrainy.
Żem kozacki duch i kozacki lic
I że ruskie moje narodziny.

Czarnoziemny on, czarnomorski on.
Pachnący wolą – niewolą.
I zadzwoni tobie Peczerski dzwon
Dzwoniący dobrą i złą dolą.

Wiesz, że mylisz się, żem Polak jak ty,
Że jednej jesteśmy macierzy,
Jedne nas kołysały i pieśni, i łzy,
W jednym miejscu serce nasze leży.

ĆWICZENIE 5

Wyszukaj w Internecie biografii J. Iwaszkiewicza. Czy był związany z Ukrainą? Jak rozumiesz poniższe słowa autora? Porozmawiajcie o tym w grupie.

...Jedne nas kołysały i pieśni, i łzy,
W jednym miejscu serce nasze leży.

ĆWICZENIE 6

Przeczytaj tekst. Wskaz na mapie (ćw.3) region, w którym mieszkasz. Na wzór tekstu opisz go. Podaj najbardziej atrakcyjne jego miejsca.

Besarabia to niewielkie, choć zadbane domy rozrzucone w malowniczym wiejskim bałaganie. To ich mieszkańcy zachowujący swoje narodowe tradycje. To majestatyczne lustro ujścia Dniestru, a nad nim twierdza Akerman ze swoimi wysokimi wieżami i niedostępnym murem. To Bołgrad, Sarata, Tatarbunary, Reni, Kilia, Tarutino, cichy Arcyz. To Izmań – stolica regionu.

To niezwykle miły, niewielki stosunkowo obszar pięknego kraju, który stał się domem dla potomków wielu narodowości: Ukraińców, Bułgarów, Gagauzów, Mołdowian i innych. Besarabia to rozległy obszar między Morzem Czarnym a rzekami Prut, Dunaj i Dniestr. To również wyjątkowy zakątek na południu Ukrainy, bogaty w naturę, florę i faunę.

Besarabia... Na dźwięk tego pięknego słowa w dziwny, niepojęty sposób otwiera się umysł i śmieją się oczy.

(wg Borys Tynka „Ukraińska Besarabia”)

Za pomocą Internetu przygotujcie informacje na temat mniejszości narodowych w Polsce i na Ukrainie. Czy Łemkowie i Bojkwie żyją tylko na Ukrainie?

Spójrz na mapę regionów w Polsce. Przeczytaj ich nazwy. Wymień regiony wzdłuż granicy z Ukrainą. Co możesz powiedzieć o nich? Czy już odwiedziłaś / odwiedziłeś jeden z polskich regionów? Opowiedz w grupie.

Przeczytaj poniższy tekst. Na jego podstawie scharakteryzuj kuchnię lubelską. Zadaj koleżance / koledze 5 pytań do tekstu.

Generalnie duża popularność gryki i wyprodukowanej w niej kaszy gryczanej znalazła

liczne odzwierciedlenie na kuchennych stołach. Na wigilię Bożego Narodzenia w liście kapusty zawija się farsz z kaszy gryczanej i suszonych grzybów.

Charakterystyczne dla tego regionu Polski są również różnego rodzaju miody, w tym słynny miód gryczany, malinowy, wrzosowy oraz fasolowy.

Z miodów robi się różnego rodzaju nalewki i miody pitne, które spożywa się w okresach świątecznych oraz w trakcie uroczystości weselnych. Jak widać, są to dania z jednej strony smacz-

ne, z drugiej zaś pożywne i sycące, dostarczające sporej dawki składników odżywczych i energetycznych.

Lokalne przysmaki zawsze goszczą na corocznie urządzanych festiwalach kultury i sztuki ludowej, dożynkach, wykopkach czy na Jarmarku Jagiellońskim.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 10

Opowiedz o charakterystycznych daniach Twojego regionu. Podziel się przepisem ulubionego dania regionalnego.

ĆWICZENIE 11

Porozmawiajcie w grupie na temat pierogów. Poniższe pytania i słownictwo pomoga Wam w tym.

1. Czy pierogi i warenky to jest to samo danie?
2. Jakie jest Twoje ulubione nadzienie na pierogi?
3. Co znaczą pierogi ruskie?
4. Czy w Twoim regionie stosuje się jakieś szczególne nadzienie do pierogów?
5. Na jakie święta w Twojej rodzinie muszą być pierogi i z czym?

Sądzę ..., uwielbiam ..., smakuje mi ..., połączenie ... i ..., pyszne ..., nie smakuje mi ..., nie lubię ..., jak na mnie ..., wolę z ..., pierogi okraszone ..., pierogi z sosem ..., ze smietaną ..., pycha! Niebo w gębie! Wspaniale!

ĆWICZENIE 12

Porównaj kuchnię lubelską z kuchnią Twojego regionu.

Należy podkreślić ... Jeśli chodzi o... Biorąc pod uwagę... Nadając przewagę ...
Mówiąc o...

ĆWICZENIE 13

W grupie odegrajcie scenkę w restauracji. Podzielcie role kelnera / kelnerki i gości, zamawiających świąteczny obiad, złożony z ulubionych dań.

Przystawka. Główne danie. Specjalne danie. Na pierwsze danie proszę... Na drugie... Do picia... Na deser...

CIEKAWOSTKA

Lista Produktów Tradycyjnych zawiera rarytasy związane historycznie z danym regionem Polski, wytwarzane z wykorzystaniem metod tradycyjnych od co najmniej 25 lat.

Na tej liście znajduje się 120 produktów z Lubelszczyzny. Znalazły się tutaj chleby na zakwasie, gryczaki, cebularze, kulebiaki, zawiąki, pierogi (słynny pirog biłgorajski), miody pitne czy nalewki (poziomkowa z Kraśnika, żurawinówka biłgorajska). Nie brakuje też warzyw, owoców i ich przetworów.

Obok palety wędlin, pieczeni z dzika czy nadziewanych kaczek, na liście jest także świnia rasy puławskiej o czarnobiałej maści i gęś biłgorajska. Oprócz tego coraz popularniejsza staje się wołowina lubelska.

Mapa prezentująca największe atrakcje Lubelszczyzny

ĆWICZENIE 14

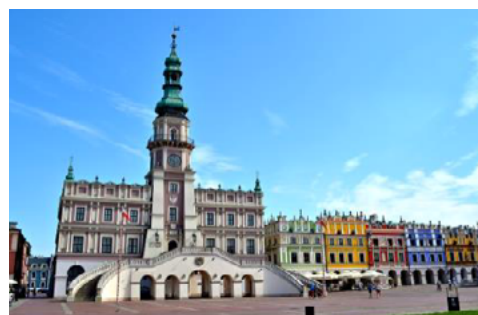
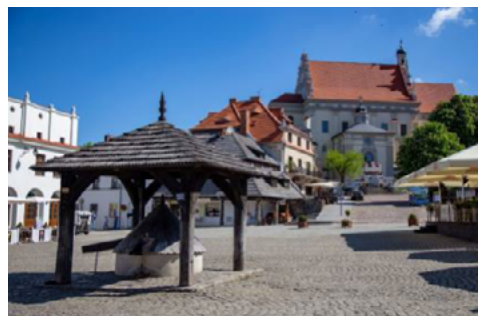
Przyjrzyj się mapie ze str. 192. Zjadz wymienione w tekście miejscowości. Ułóż trasę turystyczną po Lubelszczyźnie. Zacznij od przejścia granicznego w Zosinie. Dodaj miejscowości, które Ciebie zainteresowały. Uzasadnij Swój wybór miejsc do zwiedzania.

Na urok położonego nad Wisłą Kazimierza Dolnego składają się stare kamieniczki, romantyczne zakątki, wspaniałe punkty widokowe i artystyczna atmosfera. Jednym z najbardziej rozpoznawalnych i urokliwych miejsc w Kazimierzu jest niewielki, renesansowy rynek, który z trzech stron otaczają renesansowe kamienice.

Lublin, stolica województwa lubelskiego, to największe polskie miasto na prawym brzegu Wisły. Wizytówką i najważniejszym zabytkiem miasta jest Zamek Lubelski, którego najcenniejszymi elementami są XIII-wieczny donżon (wieża) oraz pochodząca z XIV wieku Kaplica Trójcy Świętej.

Miasto Zamość, za sprawą unikalnego i niezwykle pięknego Starego Miasta, w 1992 roku wpisano na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Renesansowa starówka została zaprojektowana na planie gwiazdy, przez co Zamość bywa nazywany „Padwą Północy”. Symbolem miasta jest zabytkowy ratusz z 52-metrową wieżą zegarową. W mieście jest jeden z najstarszych ogrodów zoologicznych w Polsce.

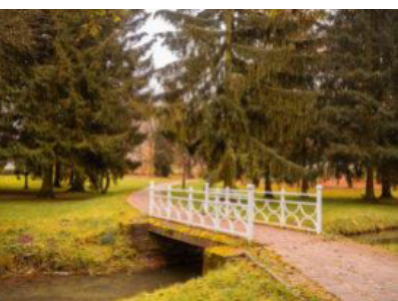
Chełm położony jest na wschodnim krańcu Polski – 25 kilometrów od granicy z Ukrainą. Miasto wyróżnia się na tle innych bogatą i różnorodną kulturą oraz historią, którą budowali Polacy, Rusini i Żydzi. Obiektem górującym nad Chełmem jest Bazylika, która znajduje się na Górze Zamkowej. W tym mieście urodził się pierwszy prezydent Ukrainy Mychajło Hruszewski.

Puławy to miasto malowniczo położone nad Wisłą. Miejscowość zyskała sobie miano „polskich Aten” za sprawą znajdującego się tutaj klasycystyczno-romantycznego zespołu pałacowo-parkowego Czartoryskich. Otaczający zabudowania park zaprojektowano w stylu angielskim. Obecnie w pałacu znajduje się siedziba Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa.

Nałęczów to jedno z najpopularniejszych uzdrowisk w Polsce – położone jest niecałe 30 kilometrów od Lublina. To jedyne uzdrowisko w kraju o profilu wyłącznie kardiologicznym.

Roztoczański Park Narodowy to najbardziej zalesiony park narodowy w Polsce. Można tutaj spotkać różne zwierzęta. Od 1982 roku w Roztoczańskim Parku Narodowym funkcjonuje hodowla Konika Polskiego, którego najłatwiej spotkać w okolicy Stawów Echo oraz koło Rybakówki.

Położona niecałe 30 kilometrów od Lublina Kozłówka jest słynna głównie za sprawą Zespołu Pałacowo-Parkowego rodziny Zamoyskich. Pałac został wybudowany w XVIII wieku. W dawnej powozowni urządzono jedyne w Polsce Muzeum Socrealizmu.

Hrubieszów to najdalej wysunięte na wschód miasto Polski. Położone jest nad Huczwą, dopływem Bugu, w odległości 5 km od granicy z Ukrainą. Okolice Hrubieszowa leżą w obrębie dawnych Grodów Czerwieńskich. Koło Hrubieszowa są odkryte pochodzące z II-IV w. cmentarzyska Gotów.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 15

**Przeczytaj poniższy tekst. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka.
Wskaż na mapie Zamość.**

Zamość – renesansowe miasto idealne

W XVI wieku zakochany w Italii wizjoner – kanclerz wielki koronny Jan Zamoyski w szczerym polu, z dala od głównych ośrodków Rzeczypospolitej wybudował miasto. Otoczony pierścieniem wielokrotnie modernizowanych murów, Zamość był prawdziwym miastem – fortecą, niezdobytym zarówno przez wojska powstańcze Chmielnickiego, jak i w czasie Potopu szwedzkiego czy najazdu bolszewików w 1920 roku.

W Zamościu można się zapoznać z najlepiej zachowaną w Polsce, późnorenansową Synagogą. Muzeum Zamojskie mieści się w rwących oczy barwami i polichromią Kamienicach Ormiańskich, pamiątką po czasach, gdy na tej ziemi żyli zgodnie Polacy, Włosi, Niemcy, Rusini, Ormianie, Grecy i Żydzi.

W Rynku znajduje się najstarsza działająca w Polsce apteka z pocz. XVII w. zwana Rektorską od jej założyciela, Rektora Akademii Zamojskiej, Szymona Piechowicza.

Największym celebrytą Zamościa był Jan Zamoyski, który z wysokości konnego pomnika nadal czuwa nad miastem przed dawnym Pałacem Zamoyskich, dziś siedzibą liceum. On też ufundował w mieście trzecią po krakowskiej i wileńskiej Akademię Zamojską.

Na Rynku Wodnym można podziwiać maszynię tryskającej tam fontanny oraz zobaczyć figurki Bajdała i Dusiołka, bohaterów wierszy Leśmiana, który w Zamościu miał swój notariat. Wreszcie zajrzeć do

jednego z najnowocześniejszych i najstarszych ogrodów zoologicznych w Polsce.

Główny plac Starego Miasta jest miejscem licznych wydarzeń cyklicznych, festiwali o skali międzynarodowej i krajowej. W jednym z zaułków w pobliżu Rynku stoi dom Marka Grechuty.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 16

Oceń, które zdanie jest prawdziwe, a które fałszywe. Zaznacz odpowiednio literami P lub F. Uzasadnij odpowiedzi.

1. Kanclerz wielki koronny Jan Zamoyski w czystym polu założył Zamość.
2. Zamość nigdy nie był twierdzą.
3. Miasto nie jest wpisane na światową listę dziedzictwa UNESCO.
4. Muzeum Zamojskie mieści się w późnorenesansowej synagodze.
5. W mieście przez całe lato odbywają się liczne wydarzenia kulturalne.
6. W Rynku znajduje się najstarsza apteka z XX w. zwana Dyrektorską.
7. W Zamościu od zawsze w zgodzie i przyjazni żyły różne narodowości.
8. Pomnik Jana Zamoyskiego znajduje się na Rynku.
9. Marek Grechuta nigdy nie był w Zamościu.
10. W Zamościu nigdy nie było ogrodu zoologicznego.

ĆWICZENIE 17

Zadaj koleżance / koledze 10 pytań do tekstu z ćw. 15.

CIEKAWOSTKA

Marek Grechuta (10 grudnia 1945 w Zamościu – 9 października 2006 w Krakowie) – polski piosenkarz, poeta, kompozytor i malarz, z wykształcenia architekt. Uznawany za najważniejszego przedstawiciela polskiej poezji śpiewanej, wykorzystywał często elementy rocka, jazz-rocka i rocka progresywnego, szczególnie w początkowym okresie twórczości.

ĆWICZENIE 18

Wysłuchaj piosenki Marka Grechuty o mieście rodzimym. Przekaż jej treść koleżankom i kolegom z grupy.

ĆWICZENIE 19

Zapoznaj się z treścią tekstu o Żółkwi. Ustal na mapie, gdzie jest położone to miasto i jak się nazywa po ukraińsku. Porozmawiajcie w grupie, co łączy Żółkiew i Zamość. Po niezbędną informację sięgnijcie do Internetu lub innych dostępnych źródeł.

Żółkiew to miasto na Ukrainie, położone nad rzeką Świną. W końcu XVI wieku miasto ufundował hetman polny koronny Stanisław Żółkiewski, który do swojej śmierci osobiście doglądał budowy. Plan miasta, na prośbę hetmana stworzył włoski architekt Paweł Szczęśliwy.

Dzięki staraniom właścicieli, nowe miasto budowane na wzór Zamościa, jako renesansowe „miasto idealne”. Najpierw wybudowano zamek i kolegiatę świętego Wawrzyńca. Z końca XVII wieku zamek w Żółkwi staje się rezydencją królewską Jana III Sobieskiego.

Prawa miejskie Żółkiew otrzymała w 1603 roku, co spowodowało gospodarczy i handlowy rozwój miasta.

W młodości mieszkał w Żółkwi Bohdan Chmielnicki. Bywał tu też hetman Iwan Mazepa.

Odrobina gramatyki i pisowni (ciąg dalszy)

PISOWNIA I ODMIANA NAZW MIEJSCOWOŚCI, ZŁOŻONYCH Z DWÓCH LUB WIĘCEJ CZŁONÓW

Z łącznikiem piszemy nazwy miejscowości, jeśli są złożone z dwóch lub więcej członów, które wspólnie identyfikują miejscowość lub jej część.

Np. miasta:
Skarżysko-Kamienna,
Krynica-Zdrój, Bielsko-Biała,
Kędzierzyn-Koźle; dzielnice:
Warszawa-Śródmieście,
Warszawa-Praga-Północ.

Nie piszemy z łącznikiem

1) nazw miejscowych, w których jeden z członów nazwy miejscowej (**przymiotnik**) pozostaje w związku zgody z głównym członem nazwy (**rzeczownikiem**).

Np.: Nowy Sącz, Piotrków Trybunalski,
Kazimierz Dolny, Nowy Dwór Mazowiecki.

2) kiedy pierwszym członem nazwy są wyrazy: Kolonia, Osada, Osiedle.

Np.: Kolonia Ostrów,
Osiedle Wilga, Osada Konin.

W języku polskim odmieniamy oba składniki nazw dwuczłonowych. Każdy element zestawienia podlega odrębnej odmianie, według przysługującego mu wzorca.

M.	Kędzierzyn-Koźle	Kazimierz Dolny	Biała Podlaska
D.	Kędzierzyna-Koźla	Kazimierza Dolnego	Białej Podlaskiej
C.	Kędzierzynowi-Koźlu	Kazimierzowi Dolnemu	Białej Podlaskiej
B.	Kędzierzyn-Koźle	Kazimierz Dolny	Białą Podlaską
N.	Kędzierzynem-Koźlem	Kazimierzem Dolnym	Białą Podlaską
Msc.	Kędzierzynie-Koźlu	Kazimierzowi Dolnemu	Białej Podlaskiej
W.	Kędzierzynie-Koźle	Kazimierzowi Dolnemu	Białej Podlaskiej

M.	Zielona Góra	Nakło nad Notecią	Skarżysko-Kamienna
D.	Zielonej Góry	Nakła nad Notecią	Skarżyska-Kamiennej
C.	Zielonej Górze	Nakłu nad Notecią	Skarżysku-Kamiennej
B.	Zieloną Górę	Nakło nad Notecią	Skarżysko-Kamienną
N.	Zieloną Górą	Nakłem nad Notecią	Skarżyskiem-Kamienną
Msc.	Zielonej Górze	Nakle nad Notecią	Skarżysku-Kamiennej
W.	Zielona Góro	Nakło nad Notecią	Skarżysko-Kamienno

OD DWUCZŁONOWYCH NAZW MIEJSCOWYCH, ZŁOŻONYCH Z:

przymiotnika i rzeczownika

tworzymy przymiotniki,
pisane bez łącznika.

Np.: Jelenia Góra – *jeleniogórski*;;
Nowy Dwór Mazowiecki –
nowodworski.

rzeczownika i przymiotnika

tworzymy przymiotniki tylko od
członu rzeczownikowego.

Np.: Mińsk Mazowiecki – *miński*,
Piotrków Trybunalski – *piotrkowski*,
Tomaszów Lubelski – *tomaszowski*

ĆWICZENIE 20

Poszukaj na mapie, prezentującej największe atrakcje Lubelszczyzny (str. 192), dwuczłonowe nazwy miejscowości. Zapisz je według wzoru. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

0. Tomaszów Lubelski	6. _____
1. _____	7. _____
2. _____	8. _____
3. _____	9. _____
4. _____	10. _____
5. _____	11. _____

ĆWICZENIE 21

Zaznacz znakiem ☒ nazwę powiatu utworzonego za pomocą przymiotnika i rzeczownika. Poszukaj te nazwy na mapie ze str 192.

1. Powiat radzyński
2. Powiat opolski
3. Powiat janowski
4. Powiat bialski
5. Powiat tomaszowski

ĆWICZENIE 22

Użyj w Dopełniaczu nazwy miejscowości. Ułóż z nimi zdania.

Horyniec-Zdrój

Bielsko-Biała

Aleksandrów Kujawski

Bielsk Podlaski

Dąbrowa Górnicza

Jastrzębie-Zdrój

Nowy Dwór Gdański

Włodzimierz Wołyński

ĆWICZENIE 23

Dopasuj do nazw miejscowości odpowiednie przymiotniki.

Gorzów Wielkopolski

Rawka-Zdrój

Nowy Sącz

Ostrów Wielkopolski

Jastrzębie-Zdrój

Ruda Śląska

Krynica-Zdrój

Środa Wielkopolska

Brześć Kujawski

Janów Podlaski

krynicki

śrecki

janowski

gożowski

rudzki

nowosądecki

ostrowski

brzeski

jastrzebski

rawski

ĆWICZENIE 24

Odmień przez przypadki nazwy miejscowości. Użyj w zdaniu formę Miejscownika.

Czerwińsk nad Wisłą

Rudnik nad Sanem

Kostrzyn nad Odrą

Nowe Miasto nad Pilicą

Solec nad Wisłą

ĆWICZENIE 25

Odmień przez przypadki *Kamieniec Podolski*, *Krzywy Róg*, *Iwano-Frankiwnsk*

Odrobina składni

ZDANIE ZŁOŻONE PODRZĘDNE (ciąg dalszy)

Zdanie podrzędnie złożone okolicznikowe odpowiada na pytania okolicznika: **jak? gdzie? kiedy? po co? w jakim celu? dlaczego? pod jakim warunkiem? jak?** itd.

Ze względu na różnorodność samych okoliczników, rozróżniamy różne typy zdań podrzędnych okolicznikowych:

ĆWICZENIE 26

Do podanych zdań dopisz podrzędne okolicznikowe. Określ zdanie podrzędne okolicznikowe literami M, C, Cz, S, P, W, Prz.
Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Najlepiej odpoczywam, gdy .
2. Chętnie chodzę tam, gdzie .
3. Mimo że , wybiorę się na ten film.

4. Ponieważ [ ] , pojedziemy do Zabrza.
5. Czasami zachowujesz się tak, jakbyś [ ] .
6. „Gdybym [ ] , to bym na niej grał”.
7. Chociaż [ ] , poszliśmy do lasu.
8. Musimy [ ] , skąd nasz ród.
9. Kiedy [ ] , poprawia się nastrój.
10. Muszę oszczędzać, żeby [ ] .

ĆWICZENIE 27

Przeczytaj poniższe przysłowia. Jak rozumiesz ich znaczenie. Określ zdanie nadrzędne i podrzędne. Nazwij zdanie podrzędne okolicznikowe. Czy w języku ukraińskim są podobne przysłowia?

1. Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta.
2. Dopóty dzban wodę nosi, dopóki mu się ucho nie urwie.
3. Gdzie drwa rąbią, tam wióry lecą.
4. Jak sobie pościelis, tak się wyśpisz.
5. Gdy w Andrzeja deszcz lub śłota, w grudniu drogi bez błota.
6. Gdzie wielu dowódców, tam bitwa przegrana.
7. Choćbyś miał złotą skrzynię, śmierci się nie wywiniesz.
8. Jak cię widzą, tak cię piszą.
9. Gdyby kózka nie skakała, toby nóżki nie złamała.
10. Gdy się człowiek śpieszy, to się diabeł cieszy.

ĆWICZENIE 28

Przeczytaj poniższy tekst. Wybierz 5 najważniejszych zalet agroturystyki.

Jedni stawiają na aktywny wypoczynek na łonie natury, drugim marzy się przepiękny ośrodek z dala od tłumów, a jeszcze inni są gotowi zgodzić się na wszystko, byleby ktoś serwował przez cały pobyt lokalne przysmaki.

Komuś marzy się podziwianie zachodu słońca nad jeziorami Mazurskimi, a ktoś pragnie oddać się błogiemu lenistwu nad Bugiem albo spoglądaniu szczytów górskich przez okno gurskiej chaty. W tym wypadku agroturystyka będzie najlepszym rozwiązaniem.

Termin agroturystyka jest dla większości powszechnie znany i odnosi się do wiejskiej turystyki. Gospodarze oferują nie tylko zakwaterowanie ale także częściowe lub całodobowe posiłki.

Właściciele gospodarstwa starają się wykorzystać walory krajobrazu wiejskiego i na swój sposób uatrakcyjnić gościom pobytu poprzez zaangażowanie ich w codzienne zajęcia w gospodarstwie. Pokazują tradycyjne rzemiosło artystyczne (np. haftowanie, szydełkowanie), opowiadają o obrzędach ludowych i lokalnych zwyczajach. Uczą też i zachęcają do pomocy w przygotowywaniu potraw regionalnych: wypieków chleba, wyrobów serów lub wędlin.

Niektórzy właściciele podkreślają unikalne przewagi kulturowe, kładąc nacisk na np. warsztaty malarskie, rzeźbiarskie, wyszywania serwetek, też przyciągają chętnych do udziału w uroczystościach religijnych czy odpustach.

W gospodarstwie agroturystycznym można skosztować naturalnych, ekologicznych produktów niejako „prosto z ogródka” czy wspólnie z gospodarzami urządzić grilowanie. I wszystko to bardzo smakuje po wycieczce rowerowej, pływaniu w rzece czy w jeziorze, jeździe konno.

W całej Europie mieszkańcy doceniają i bardzo chętnie korzystają z urlopu, który przyniesie im relaks, bliskość z naturą i przestrzeń. Taka moda na wiejski styl spędzania wolnego czasu wynika ze zmęczenia zmechanizowanym światem, rozwojem mobilności społeczeństwa, jak i rosnącą świadomością korzystnego wpływu naturalnego środowiska i wsi na zdrowie człowieka.

(wg Internetu)

ĆWICZENIE 29

Czy znasz na Ukrainie jakieś gospodarstwo agroturystyczne? Gdzie się znajduje? Jakie są jego walory? Jak daleko jest położone od Twojej miejscowości? Podziel się z grupą.

ĆWICZENIE 30

Zaznacz znakiem ☒ prawidłową odpowiedź.

1. W województwie lubelskim obok siebie żyli:
  - a) Polacy, Żydzi, Ukraińcy, Romowie, Tatarzy i Niemcy;
  - b) Polacy, Żydzi, Ukraińcy, Francuzi, Gruzini, Tatarzy i Niemcy;
  - c) Polacy, Żydzi, Ukraińcy, Słowacy, Szwedzi, Czesi.
2. Pierwsza zwycięska bitwa powstania listopadowego odbyła się w:
  - a) Kazimierzu Dolnym;
  - b) Stoczku Łukowskim;
  - c) Janowie Lubelskim.
3. W Woli Okrzejskiej urodził się wybitny polski pisarz:
  - a) Aleksander Fredro;
  - b) Adam Mickiewicz;
  - c) Henryk Sienkiewicz.
4. „Padwą Północy” nazywają:
  - a) Chełm;
  - b) Zamość;
  - c) Kazimierz Dolny.
5. W której wszystkie nazwy miejscowości są napisane poprawnie:
  - a) Janów Podlaski, Kamieniec Podolski, Tomaszów Mazowiecki;
  - b) Rawka-Zdrój, Krzywy Róg, Bielsko-Biała;
  - c) Iwano-Frankiwnsk, Włodzimierz Wołyński, Dąbrowa Górnicza.
6. Termin „agroturystyka” odnosi się do:
  - a) turystyki, miejskiej;
  - b) turystyki górskiej;
  - c) turystyki wiejskiej.

ĆWICZENIE 31

Napisz opowiadanko (100 słów) o wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym. Pomoże Ci w tym słownictwo z ramki.

Jazda konno, wyprawa rowerowa, szydełkowanie, warsztaty rzemiosła, łowienie ryb, haftowanie, gotowanie potraw regionalnych, robienie na drótkach, warsztaty kowalskie, karmienie zwierząt, pleść wyroby z wikliny, chodzić na grzyby, chodzić po jagody, opaść się nad rzeką.

LEKCJA 9

KONTAKTY
PONAD GRANICAMI**Rozmowa Marcina Radomskiego
z wybitnym polskim reżyserem
Jerzym Antczakiem
(fragmenty)**

Jerzy Antczak

Jerzy Antczak, nominowany do Oscara za „Noce i dnie” i dwukrotny zdobywca *Diaamentowych Lwów* oraz Nagrody Specjalnej *Płatynowe Lwy* za całokształt twórczości (wtedy też „Noce i dnie” wybrane zostały polskim filmem 40-lecia), jest żywą legendą polskiego filmu, teatru i Teatru Telewizji. Od ponad trzydziestu lat mieszka w USA.

– **Marcin Radomski:** Najważniejszym filmem w Pana karierze są „Noce i dnie”. Czy one opowiadają też o Panu?

– **Jerzy Antczak:** Tak, arcydzieło Marii Dąbrowskiej pozwoliło mi ożywić to wszystko, co kumulowało się w moim sercu i kufrze pamięci przez lata całe, niemal od szóstego roku życia. W książce „Jak ja ich kochałem” odpowiadam do bólu szczerze na to pytanie, nieustannie, niemal na każdej stronie.

– **Uroczysta premiera filmu „Noce i dnie” odbyła się 23 września 1975 r. w Warszawie w Sali Kongresowej Pałacu Kultury i Nauki. Jak Pan zapamiętał tamten dzień?**

– Pamiętam jako chwile śmiertelnej tremy, dręczące mnie pytanie: jak film zostanie przyjęty. Napięty jak struna, czekałem na zgaśnięcie świateł i początek projekcji. Od tego momentu wszystko jest jakby za mgłą. Rozjaśniają ją napisy końcowe i jeszcze w czasie ich trwania huragan braw, który przeradza się w wielominutowe owacje na stojąco, a po niej słowa zachwyty.

Jadwiga Barańska
na planie filmu „Noce i dnie”

– W „Nocach i dniach” niezapomnianą rolę zagrała Jadwiga Barańska. Czy zrealizowałby Pan film o Jadwidze Barańskiej?

– Nie muszę realizować. Barańska zrobiła to lepiej ode mnie. Dwa portrety kobiece w filmach „Hrabina Cosel” i Barbara z „Nocy i dni”, zawierają w sobie materiał na dziesiątki niezwykle złożonych charakterów. Kontrowersyjnych, chwilami niesympatycznych, zaborczych, wymagających niemal aktorskiej wirtuozerii.

– Jeśli miałby narysować Pan mapę z ulubionymi miejscami świata, jakie by to były miasta?

– Mieszkam od ponad trzydziestu lat w Los Angeles, gdzie spotkało mnie wielkie wyróżnienie, kiedy wygrałem światowy konkurs na profesurę na Uniwersytecie California. I wydawać by się mogło, że to miejsce winno być tym ulubionym. Jedynym. Wybrany przez przeznaczenie. A jednak nie. Miejscem ukochanym i tym jedynym pozostanie Włodzimierz Wołyński, gdzie się urodziłem, spędziłem pierwsze dziesięć lat życia. To miejscina, jakby żywcem zdjęta z płócien Marka Chagalla. Kilka lat temu młoda dziennikarka postanowiła zrobić mój portret dla telewizji. Pierwsze pytanie jakie mi zadała to: „Skąd to natchnienie?” Niemal wszystko, czym karmiłem przez lata moją sztukę ma swój początek na Wołyniu. A ściślej we Włodzimierzu Wołyńskim. Pytanie, czy to co robiłem w sztuce, było dziełem natchnienia? Może to brzmieć staroświecko, ale tak.

– W takim razie z jakim smakiem i zapachem kojarzy się panu dzieciństwo?

– Pamięć zapachu ma straszną siłę. Każdy przedmiot, mieszkanie, wydarzenie życia mają specyficzny aromat, jedyny, niepowtarzalny. Czytałem kiedyś naukową pracę jakiegoś uczonego, który dowodził, że dwie siły rządzą niepodzielnie naszym zmysłami: dźwięk i zapach. Dopiero na dalszych miejscach stawiał dotyk i obraz. Zgadza się. Z tym, że w moim życiu w odczuciach dominowała siła zapachu.

– Jaki był ulubiony?

– Zapach maciejki. W czasie okupacji mieszkaliśmy we wsi Rędziny, gdzie ojciec był inspektorem podobowodu Armii Krajowej. Mieszkaliśmy w małym domu, blisko warszawskiej szosy. Aby się dostać do domu, trzeba było przejść przez wąski, kamienny mostek, który stawał się ścieżką do samych drzwi. Po jej obu stronach była przestrzeń do dowolnego zagospoda-

rowania. Wkrótce mama zrobiła tam warzywny ogród, obsiewając brzegi maciejką. Miałem wtedy trzynaście lat. Mogłem godzinami patrzeć, jak ta delikatna roślina rozchylała swoje filigranowe płatki, wysyłając w wilgoć nocy strumienie niebiańskiej słodyczy. I wtedy zapomniałem, że Polska była w czarnej otchłani niemieckiej okupacji. Że każdego dnia mordowano ludzi. Wpadałem wtedy w jakiś dziwny stan uniesienia, jakby rodzaj narkozy. A jeśli chodzi o smak, to uwielbiam miód i placki kartoflane, na oleju z czosnkiem.

(wg www.kultura.onet.pl)

ĆWICZENIE 1

Odpowiedz na pytania.

1. Do jakich nagród był nominowany wybitny polski reżyser Jerzy Antczak?
2. Jakie uczucia dominowały u reżysera w dniu premiery?
3. Dlaczego reżyser nie musi nakręcać film o Jadwidze Barańskiej?
4. Kiedy i gdzie się odbyła premiera filmu „Noce i dnie”?
5. W jaki sposób publiczność odebrała ten film?
6. Jakie są ulubione miejsca świata dla reżysera i dla czego?
7. Z czym się kojarzy dzieciństwo i co znaczy zapach maciejki?
8. Jak pamięta okres okupacji niemieckiej?
9. Jakie smaki pamięta z lat dziecięcych?
10. Gdzie się urodził Jerzy Antczak?

Jerzy Antczak i
Jadwiga Barańska na 40. edycji
Festiwalu Filmowego w Gdyni

CIEKAWOSTKA

Maria Dąbrowska (1889–1965) jest jedną z najważniejszych polskich pisarek XX wieku. Opublikowała dwa zbiory opowiadań patriotyczno-edukacyjnych *Dzieci ojczyzny* (1918) i *Gałąź czereśni* (1922). Następną książkę *Ludzie stamtąd* wydała w 1926 r. Zasłynęła obszerną powieścią *Noce i dnie* (1932–1934). To powieść o losach dwóch rodzin, Niechciców i Ostrzeńskich, rozgrywających się w tle wydarzeń między powstaniem styczniowym a pierwszą wojną światową. Maria Dąbrowska jest też autorką szeregu mniejszych, równie ważnych tekstów: artykułów, esejów, dzienników. Była działaczką społeczną, zaangażowaną w edukację i uświadamianie społeczeństwa.

ĆWICZENIE 2

Znajdź w Internecie biografię Marii Dąbrowskiej i na tej podstawie ułóż CV lub życiorys. Zaprezentuj w grupie.

ĆWICZENIE 3

Znajdź w Internecie życiorys Jerzego Antczaka. Zapoznaj się z jego dorobkiem teatralnym i filmowym. Informacjami podziel się z grupą.

ĆWICZENIE 4

Czy masz jakiś ulubiony film? Podyskutujcie w grupie o ulubionym filmie i jego reżyserze.

ĆWICZENIE 5

Zapoznaj się z wypowiedzią liderki Filmoteki Szkolnej w Zespole Szkół Technicznych w Janowie Lubelskim Emilii Żuber. Czy zgadzacie się z zawartą w wypowiedzi opinią?

Dla młodzieży wiedza o filmach jest ważna z wielu powodów. Edukacja filmowa służy przede wszystkim kształtowaniu młodych i świadomych odbiorców kina, którzy będą sięgać zarówno po filmy komercyjne, jak i te artystyczne. W ten sposób kształtuje się gust artystyczny. Film uwrażliwia młodego człowieka na otaczający go świat i pobudza do refleksji. Film można traktować również jako źródło wiedzy o świecie i o nas samych, dzięki czemu łatwiej o samokrytykę.

Edukacja filmowa to także spotkania z osobami ze świata kina podczas corocznych festiwali filmowych. To niepowtarzalna okazja do tego, by poznać kulisy technicznej i artystycznej kreacji filmowej rzeczywistości.

Im więcej wiemy o sztuce filmowej, jej środkach wyrazu i twórcach, tym większą odczuwamy przyjemność z oglądania i analizowania filmów. Film jest przecież najważniejszą sztuką i zarazem medium naszych czasów. Kryje w sobie zdolność opowiadania i poruszania naszych emocji za pomocą obrazów, to z kolei stanowi doskonały punkt wyjścia do dyskusji z młodzieżą. Takie zajęcia służą kształtowaniu właściwych postaw młodych i świadomych odbiorców kina. Filmy dają możliwość młodzieży dostrzec w filmie prawdziwe dzieło sztuki, a nie tylko rozrywkę wieczór.

(wg www.dziennikwschodni.pl)

ĆWICZENIE 6

Przedyskutujcie w grupie, dlaczego należy oglądać filmy? Czy w Waszej szkole jest możliwość wspólnego oglądania? Przypomnij sobie słownictwo związane z dyskusją, zawarte w lekcji 7.

ĆWICZENIE 7

Słownictwo z ramki, związane z ubraniem, wpisz do tabelki. Za pomocą słownika uzupełnij tabelkę. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

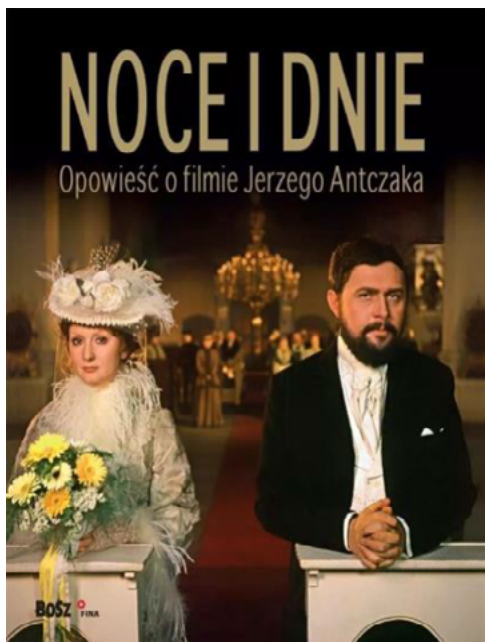
Bielizna	Odzież wierzchnia	Okrycie głowy	Buty	Odzież wizytowa	Ogólnie
podkoszulek	płaszcz	kapelusz	kozaki	garnitur	koszula
_____	_____	_____	_____	_____	_____

kąpielówki, garsonka, golfy, klapki, sandały, szalik, czapka, kamizelka, marynarka, bluzka, kapcie, majtki, spodnie, skarpety, kalosze, lakierki, japonki, piżama, dres, rajstopy, kurtka, palto, adidas, trampki, spódnica, swetr, rękawiczki, ponczochoy, bluza, trzewiki

ĆWICZENIE 8

Przyjrzyj się afiszom do filmu *Noce i dnie* Jerzego Antczaka. Opisz stroje wizytowe i ubrania na co dzień bohaterów filmu.

ĆWICZENIE 9

Skomponujcie ubrania w wersji na lato, jesień / wiosnę, zimę. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

	Dla chłopców	Dla dziewczyn
Do szkoły		
Do pracy		
Do sklepu		
„Po domu”		
Specjalne okazje (jakie?)		
Na wycieczkę (dokąd?)		

ĆWICZENIE 10

Opisz, co masz na sobie. Podaj kolory i ewentualne kształty (w kropki, paski etc.).

ĆWICZENIE 11

Połącz słowa skierowane do Ciebie z właściwą odpowiedzią.
Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

Nie wiesz, gdzie jest przymierzalnia?	W galerii „Bocian”, tam, wiesz, obok supermarketu.
	Ekstra!
No i jak wyglądam?	Oj tam, oj tam.
Nie za długie te spodnie?	No, dobrze, ale może zmierz jeszcze tę.
	Może nawet za krótkie.
Beznadzieja, jestem za gruba – w nic się nie mieszczę.	Ha!
	Nie, w sam raz.
Może lepsza dla Ciebie byłaby L-ka?	Rewelacja! Super!
	Tam, na prawo.
Chcesz przymierzyć jeszcze M-kę?	Dobra, zmierzę L-kę.
	Dzięki!
Ale ładna sukienka! Gdzie kupiłaś?	Tylko bez kompleksów.
	Nie, nie trzeba ta jest dobra.
Ładnie ci w tej spódnicy.	OK, zmierz jeszcze mniejszą.
	No, nie wiem...
Do twarzy ci w tej bluzie.	No coś ty.

ĆWICZENIE 12

Podyskutujcie:

1. Odzież: czy tylko markowa?
2. Specjalne okazje – jak się ubrać?
3. Odzież z drugiej ręki: moda czy konieczność? A może wstyd?
4. Elegancko czy wygodnie?

5. Szkoła: rewia mody?
6. Po co ludzie wymyślili modę?
7. Aktualna moda młodzieżowa.
8. Najlepiej ubrani Polacy i Ukraińcy – co to znaczy?
9. Twój styl.
10. Co lubisz ubierać, gdy pada śnieg?
11. Jak się ubierzesz w dni upalne?

Zwróć uwagę!

Czy pamiętasz, że **wielką literą** piszemy nazwy firm, marek etc.

Np.: samochód „Polonez”; obuwie marki „Adidas”.

Natomiast wyroby tych firm piszemy **małą literą**.

Np.: stary polonez, założyć adidas.

ĆWICZENIE 13

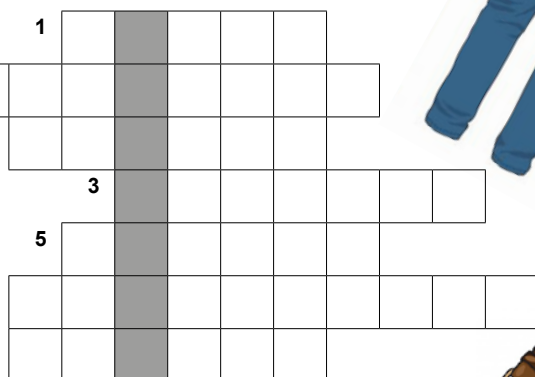
Ułóż swoje zdania, wykorzystując wyrażenia z ramki.

Nowy opel; pracuje na Oplu; stary polonez; Mercedes klasy E; mercedesem w góry; kodak brata; firma Kodak; właściciel Fiata; czerwony fiat; adidas; obuwie marki „Adidas”.

ĆWICZENIE 14

Rozwiąż krzyżówkę. Pionowo przeczytasz hasło. Jego znaczenie znajdź w słowniku.

ĆWICZENIE 15

Przeczytaj wiersz W. Chotomskiej. Nowe słownictwo zapisz do słowniczka. Zadaj koleżance / koledze 6. pytań do wiersza.

Wanda Chotomska

Kapelusz

Przed tygodniem w mieści Łodzi
Pewien pan po sklepach chodził
I sprzedawców prosił wielu,
By wybrali mu kapelusz.
Na kanapkach krytych pluszem
Siadał mierząc kapelusze:
Czarne – z wstążką i bez wstążki,
Z filcu, z pilśni, gładkie, w prążki,
Szare, szyte grubą nitką
I myśliwskie – z małą kitką.
Coraz spod innego ronda
Do lusterka się przyglądał,
Aż go rozboleły uszy
Od mierzenia kapeluszy.

ĆWICZENIE 16

Przeczytaj dialog. Porozmawiajcie w grupie o tym, jak wygląda część handlowa w Twojej miejscowości. Jak sądzisz, czy w każdym mieście powinien być plac rynkowy?

Piotrek: Słyszałem, że w Łodzi jest jedna z najdłuższych ulic handlowych w Europie licząca około 4,2 km.

Marta: Piotrkowska. Miasto ma taki układ bez rynku, za to z długą ulicą reprezentacyjną. Na Piotrkowskiej nie da się zgubić.

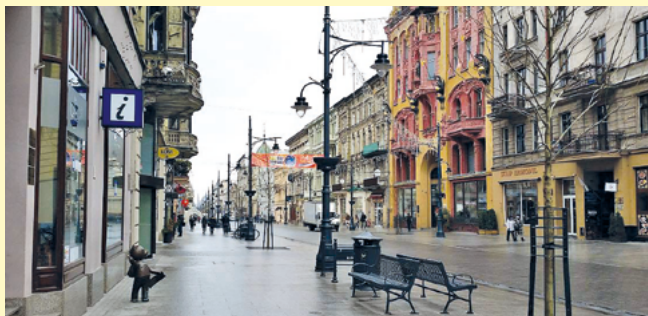
Edek: E, co to za miasto bez rynku. Gdzie jest centrum? Ale fakt: łatwa orientacja w terenie.

Mikołaj: Jak to, w Łodzi nie ma takiego rynku, jak w Krakowie, Zamościu czy Lwowie?

Agata: No nie, nie ma. Najpiękniejsze kamienice są na Piotrkowskiej. Dawniej tam też znajdowały się najlepsze sklepy o dużych witrynach. Potem je zamieniły domy towarowe.

Borys: A teraz te centra handlowe, w których człowiek tylko może się zgubić.

CIEKAWOSTKA

Kamienica to kilkupiętrowy budynek mieszkalny, murowany z cegły lub kamienia, stojący w jednym szeregu innych domów. Kamienice były podstawą miejskiego budownictwa mieszkaniowego od średniowiecza do XX wieku. W Polsce słynne kamienice znajdują się na warszawskim Starym Mieście. Ciągi kamienic wyznaczają zabytkowe trasy komunikacyjne. Na przykład ul. Piotrkowska w Łodzi czy Długi Targ w Gdańsku.

(wg A. Brożek, A. Ciesielska, M. Pułka,
D. Zych „Swoimi słowami”)

ĆWICZENIE 17

Opisz dowolną kamienicę na poniższym zdjęciu. Jakie ma ściany? Z czego są zrobione? Okna duże czy małe? Jak wygląda balkon? Co się mieści na parterze? Skorzystaj ze słownictwa z ramki.

Grube mury; szerokie okna; drewniane drzwi wejściowe; sklepy / lokale usługowe na parterze; balkon; balustrada na balkonie z kutego żelaza; fasadę zdobi sześć okien / wykusz; to trzypiętrowa kamienica / kamienica ma trzy piętra; kondygnacje; spadzisty dach; gzyms; duże mieszkania; wysokie sufity; stare klatki schodowe; stare drewniane schody; winda; adaptowane na mieszkania strychy.

ĆWICZENIE 18

Jak sądzisz, dla miast na Ukrainie jest charakterystyczny ciąg kamienic przy głównej ulicy czy ukształtowanie w postaci rynku. Jak wygląda główna ulica w Twoim mieście? A może centrum miasta tworzy rynek? Opiniami podzielcie się w grupie.

ĆWICZENIE 19

Oto jest logo przeglądu filmów polskich „Pod Wysokim Zamkiem”. W jakich miastach się odbywa? To jest przedsięwzięcie cykliczne czy impreza doraźna? Znajdź w Internecie informacje o corocznej lwowskiej edycji tego przeglądu. Spisz repertuar z ostatniego przeglądu.

ĆWICZENIE 20

Zapoznaj się z życiorysem wybitnego polskiego reżysera filmowego i teatralnego Andrzeja Wajdy.

ŻYCIORYS ANDRZEJA WAJDY

Andrzej Wajda – urodzony 6 marca 1926 r. w Suwałkach reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta i scenograf. Czas II wojny światowej spędził w Radomiu.

Wajda przez pewien okres studiował malarstwo na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie oraz pracował jako magazynier, tragarz, ślusarz, bednarz i kreślarz. W roku 1960 skończył reżyserię w Szkole Filmowej w Łodzi.

Pierwszym samodzielnym filmem Andrzeja Wajdy było „Pokolenie” nakręcone w 1954. Dwa lata później wyreżyserował „Kanał”, a w roku 1958 „Popiół i diament”. Film ten zdobył liczne nagrody polskie i zagraniczne, m.in. Nagrodę Międzynarodowej Federacji Krytyki Filmowej.

Andrzej Wajda był jednym z najważniejszych przedstawicieli polskiej szkoły filmowej. W latach 1972 – 1983 Wajda był kierownikiem Zespołu Filmowego „X”, a od 1978 do 1983 prezesem Stowarzyszenia Filmowców Polskich. Był dyrektorem artystycznym Teatru Powszechnego w Warszawie.

W 2000 otrzymał Oscara za całokształt twórczości. W 2002 r. założył Mistrzowską Szkołę Reżyserii Andrzeja Wajdy.

Najsławniejsze filmy tego reżysera to: „Popiół i diament”, „Niewinni czarodzieje”, „Popioły”, „Wesele”, „Człowiek z marmuru”, „Kronika wypadków miłosnych”, „Panna Nikt”, „Katyn”.

Zmarł 9 października 2016, nie doczekawszy premiery swojego ostatniego filmu: „Powidoki”.

CIEKAWOSTKA

Szkoła Filmowa w Łodzi – jedna z najstarszych uczelni filmowych na świecie w programie studiów kładzie szczególny nacisk na ćwiczenia praktyczne. Szkoła kształci reżyserów, operatorów, animatorów, fotografików, scenarzystów, montażyistów, kierowników produkcji filmowej i telewizyjnej oraz aktorów.

ĆWICZENIE 21

Według życiorysu reżysera ułóż CV.

ĆWICZENIE 22

Który z filmów Andrzeja Wajdy chciałabyś / chciałbyś obejrzeć i dlaczego. Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 23

Przygotujcie krótkie informacje i porozmawiajcie w klasie o:

1. Polskiej szkole filmowej.
2. Krzysztofie Zanussim.
3. Krystynie Jandzie.
4. Dowolnym polskim reżyserze filmowym.
5. Dowolnym polskim aktorze filmowym.

ĆWICZENIE 24

Zapoznaj się z dialogiem. Porozmawiajcie z koleżankami / kolegami o planach na przyszłość. Kim chcą być bohaterowie dialogu po ukończeniu liceum? Jakie kierunki wybierają?

Mikołaj: Podobno Łódź słynie ze swoich wytwórni filmowych, i w ogóle z filmu.

Agnieszka: I wciąż pozostaje miejscem kultowym dzięki kilku szkołom artystycznym, filmowym i teatralnym. Po maturze mam zamiar na jednej z nich stu diować.

Paweł: O, to w przyszłości zamierzasz zostać aktorką. Piękna z ciebie gwiazda będzie!

Mikołaj: Chyba w Łodzi na uniwersytecie czy na politechnice można studiować nauki ścisłe?

Piotrek: Zamierzasz stać inżynierem.

Mikołaj: Owszem, pragnę budować miasta i mosty.

Edek: Moją pasją są podróże, więc planuje studiować geografię.

Agata: Ja mam zdolności plastyczne i zamierzam je rozwijać na studiach. Pragnę być architektem wnętrz.

Piotrek: Moim zdaniem czegoś ciekawszego, jak pisanie programów komputerowych, w ogóle praca z komputerem, to nie ma. Chyba zostanę projektantem stron internetowych.

Przypomnij sobie

IMIESŁOWY TO NIEOSOBOWE FORMY CZASOWNIKA

PRZYMIOTNIKOWE

Czynne zakończone na
-ący, -ące, -ąca.

Np.: *chorujący, kochająca, mieszkającego* i są tworzone od czasowników **niedokonanych**.

Bierne zakończone na
-ny, -na, -ne, -ty, -ta, -te, -ony.

Np.: *ucieszony, upiękuszona wyciągniętego*. Tworzymy je od czasowników **dokonanych i niedokonanych** oraz od czasowników **przechodnich**.

PRZYSŁÓWKOWE

Uprzednie zakończone na
-wszy, -wszy.

Np.: *odzyskawszy, spojrzawszy*. Tworzymy je od czasowników **dokonanych**.

Współczesne zakończone na **-ąc.**
Np.: *bojąc się, pragnąc*. One są tworzone od czasowników **niedokonanych**.

ĆWICZENIE 25

Otwórz nawiasy formami imiesłowu przymiotnikowego czynnego i biernego, tworząc je od bezokolicznika.

1. Przed nami był człowiek (*móc*) już mieć wszystko.
2. W kuchni przy oknie stała babcia (*pić*) owocową herbatę.
3. Na łące było widać dzieci (*zbierać*) poziomki.

4. Turyści (*jechać*) na wycieczkę zagraniczną czekali na autokar.
5. Na dywanie przed drzwiami (*spać*) dwa koty.
6. Na parapecie leżały (*zerwać*) na klombie kwiaty.
7. Wolę dostawać w prezencie kwiaty doniczkowe niż (*ciąć*).
8. Po deszczu wyglądasz jak (*zmoknąć*) kura.
9. (*Spytać*) o wczorajszym wydarzeniu, milczeliśmy.
10. Dziadek musi zebrać z łąki (*wyschnąć*) siano.

ĆWICZENIE 26

Ze zdań wypisz imiesłowy i określ ich typ.

1. Zmęczwszy się podróżą, marzyłem o gorącej herbacie.
2. Rower Janka był zakonserwowany na zimę i schowany na strychu.
3. Czekaając na spóźniających się kolegów, obserwowałem migające reklamy.
4. Mirek gapił się na odjeżdżający samochód.
5. Rower ma przebitą dętkę w przednim kole i skrzywioną ramę.
6. Usunąwszy płot grożący zawaleniem, odpoczywałem otoczony uwielbieniem.
7. Przeczytałem to opowiadanie, jadąc do babci.
8. Wykorzystując ogólne zamieszanie, wymknąłem się z klasy.
9. Ciekawa jest ta historia, powiązana z naszym miastem.
10. Wróciwszy z próby kółka teatralnego, byłem całkiem wyczerpany.

CIEKAWOSTKA

Bitwa pod Kościuchnowką na Wołyniu rozegrała się w dniach 4–6 lipca 1916 r. i była najkrwawszym starciem, jakie stoczyły Legiony Polskie w okresie pierwszej wojny światowej w trakcie natarcia oddziałów rosyjskiej armii w ramach ofensywy generała Brusilowa. Trzy legionowe brygady, które pod dowództwem Józefa Piłsudskiego skutecznie odpięły przeważające liczebnie oddziały rosyjskie, miały blisko dwa tysiące ofiar śmiertelnych, rannych i zaginionych. Walki pod Kościuchnowką zostały upamiętnione na Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie napisem na jednej z tablic.

ĆWICZENIE 27

Przeczytaj poniższy tekst. Nowe słownictwo wypisz do słowniczka. Wskaż na mapie Ukrainy i Polski miejscowości spotykane w tekście.

Adam Zamojski

Zgierz – Kościuchnówka – Maniewicze. Przez historię do współczesności.

Początki spotkań z mieszkańcami niewielkiej Kościuchnówki i rejonu Maniewicze województwa wołyńskiego sięgają praktycznie pierwszych miesięcy niepodległej Ukrainy. Ich inicjatorem był emerytowany zgierski nauczyciel historii i filolog klasyczny, Władysław Barański, który po latach zapomnienia przez władze PRL-u postanowił odbudować pamięć czynu legionowego na odległym Wołyniu.

Pierwszy kontakt udało się nawiązać dopiero w połowie 1992 r. za pośrednictwem polskiego konsulatu we Lwowie. Mieszkańcy Kościuchnówki pisali, że cmentarz znajdujący się w pobliżu wsi, jest w zaniedbanym stanie. W najbliższym czasie zamierzali go uporządkować.

Centrum Dialogu Kościuchnówka. Zdjęcie 2015 r.
z profilu Centrum Kościuchnówka na Facebooku

Był to praktycznie pierwszy sygnał, że utworzony jeszcze w latach wojny światowej 1914–1918 cmentarz wojenny przetrwał dziesiątki lat dziejowego zapomnienia.

W tym liście daje się odczuć jakąś głęboką uczciwość. Po 56 latach nakazanego „zapominania” o polskich pierwiastkach przeszłości tej ziemi, pamięć po tych latach pozostała żywym i ciepłym wspomnieniem, na tyle ważnym, że stało się przekazanym dzieciom i wnukom przez rodziców i dziadków. Może w tym jest obecna także głęboka, prosta ludzka życzli-

wość dla innych, dla przeszłości rodzinnej ziemi, przechowana w sercach jak jakiś cenny skarb, którego nie wolno zagubić? Ten sygnał otrzymany już w pierwszym roku istnienia Niepodległej Ukrainy, był dobrym znakiem na przyszłość.

Kolejne lata przyniosły potwierdzenie faktu, iż na tej ziemi Polacy są mile widziani. Trudno jest zliczyć, ile razy zgierzanie, i nie tylko oni, odbywali wyprawy do rejonu maniewickiego.

W roku 2000 harcerze ziemi Łódzkiej razem z młodzieżą z Wołynia dołączyli odbudowę cmentarza w Polskim Lasku pod Kościuchnowką. Wówczas wyrównano teren pomiędzy mogiłami, zaś główną alejkę wysypano grysem. U wejścia stanęły dwa betonowe pylony, a w nich tablice z napisem „Polski cmentarz wojenny” – w dwóch językach: polskim i ukraińskim.

W 1928 roku społeczność wołyńska jako wyraz szacunku dla bohaterów Legionów Polskich podjęła decyzję o usypaniu symbolicznego kopca na Polskiej Górcie – wzgórzu zwanym tak za krwawe zasługi legionistów pod Kościuchnowką w lipcu 1915 roku.

W lipcu 1936 roku na Polskiej Górcie odbyły się uroczystości dwudziestolecia boju, największe obchody w całej historii II Rzeczypospolitej.

(Anatol Sulik, Adam Zamojski

„Przewodnik historyczny po wołyńskim pobojuwisku Legionów Józefa Piłsudskiego pod Kościuchnowką (1915–1916)”, Fundacja Niepodległości, Lublin, 2016)

ĆWICZENIE 28

Przyjrzyj się mapie Polski. Wskaż, gdzie się znajduje Łódź i Zgierz. Ustal, jak daleko te miasta leżą od Warszawy, od przejść granicznych z Ukrainą w Dorohusku, Zosinie, Hrebennem. Jak daleko od przejść granicznych jest położona Kościuchnowka, Twoja miejscowość? Czy istnieje prosta droga z województwa łódzkiego na Wołyń? Porozmawiajcie o tym w grupie.

ĆWICZENIE 29

Porozmawiajcie z osobami starszymi o przeszłości Waszej miejscowości. Ustalcie, czy są jakieś miejsca związane z polską pamięcią lub innych sąsiednich narodowości?

ĆWICZENIE 30

Porozmawiajcie w grupie skąd na Wołyniu wzięły się oddziały legionowe? Przypomnijcie polską drogę ku wolności. Skorzystajcie z Internetu, wiedzy zaczerpniętej ze źródeł i materiałów historycznych.

Odrobina składni (ciąg dalszy)

IMIESŁOWOWY RÓWNOWAŻNIK ZDANIA

Imiesłów przysłówkowy wraz z jego określeniami nazywamy **imiesłowym równoważnikiem zdania**.

W wypowiedzeniu złożonym pełni on funkcję taką, jak zdanie podrzędne okolicznikowe. *Np.: Skończywszy pracę, poszła na basen. Kuba, grając w piłkę, doznał kontuzji kolana.*

Wypowiedzenie, w którym zdanie podrzędne zostało zastąpione imiesłowym równoważnikiem zdania, nazywamy **wypowiedzeniem złożonym z imiesłowym równoważnikiem zdania**.

Zwróć uwagę!

Imiesłowy równoważnik **zdania zawsze oddzielamy przecinkiem** od zdania nadrzędnego. Jeśli imiesłowy równoważnik jest wtrącony w zdanie nadrzędne, to wydzielamy go **dwoma przecinkami**.

Zapamiętaj!

W zdaniu **nadrzędnym** i **podrzędnym** (imiesłowym równoważniku) musi występować **ten sam podmiot**.

Np.: Mój pies, czując niebezpieczeństwo, zaczął głośno szczekać. (ten sam podmiot w zdaniu i równoważniku)

ĆWICZENIE 31

Przekształć zdania złożone na wypowiedzenia z imiesłowym równoważnikiem zdania. Wpisz je pod zdaniem podrzędnie złożonym. Uwaga! Nie rozwiązuj ćwiczenia w podręczniku!

1. Borys, kiedy rano szedł do szkoły, spotkał wysiadających z tramwaju kolegów. .
2. Uczniowie z naszej klasy, gdy wrócili z wycieczki, napisali wypracowanie na temat zwiedzania Starego Miasta. .
3. Zasnąłem tylko nad ranem, kiedy przeczytałem książkę do końca. .
4. Gdy wszedłem do sklepu, od razu zobaczyłem piękną bluzę. .
5. Kiedy uciekaliśmy przed burzą, zgubiliśmy w lesie drogę. .

ĆWICZENIE 32

Czy poniższe zdania posiadają błędy? Jeżeli tak, to usuń je.

1. Pijąc herbatę, rozległ się dzwonek koło drzwi.
2. Pisząc list, wszedł kolega.
3. Oglądając film w telewizji, wyszedł z domu.
4. Idąc do szkoły, wykoleił się tramwaj.
5. Gotując zupę, zjadł ją ze smakiem.
6. Przygotowawszy się do sprawdzianu wyszedł na spacer.
7. Otworzywszy książkę, wszedł do pokoju.
8. Odkurzywszy dywan, wcześniej usmażyła jajecznicę.
9. Oglądając film, zgasło światło.
10. Pisząc te słowa, myślałem o nadchodzącym egzaminie.
11. Pracując wytrwale, zdążysz wykonać robotę w wyznaczonym terminie.
12. Obgadawszy sprawę ze wszystkich stron, zaczęli się rozchodzić.
13. Skończywszy odrabiać pracę domową, uśmiechnął się z zadowoleniem.
14. Wracając z kina spotkałam sąsiadkę.
15. Przeczuwając nadchodzącą burzę, zwierzęta schowały się w swoich kryjówkach.

ĆWICZENIE 33

Poniższe zdania przekształć w wypowiedzenia z imiesłownym równoważnikiem zdania. Czy można tego dokonać w każdym przypadku?

1. Kiedy zobaczyłem ten dom, oniemiałem z zachwytu.
2. Kiedy graliśmy w piłkę, na boisko nagle wpadł rudy kot.
3. Agatka i Borys czekali przed sklepem na Magdę i rozmawiali.
4. Gdy jechaliśmy przez główną ulicę miasta, zauważyliśmy dużo sklepów.
5. Kuba, kiedy grał na skrzypcach bez nut, trenował pamięć.
6. Mikołaj, kiedy się uspokoił, przeprosił kolegów za swoje zachowanie.
7. Kiedy Grzegorz wszedł do teatru, zauważył kilku znajomych.
8. Goście, kiedy wchodzili na salę, ciekawie się rozglądali.
9. Kiedy przyjechali do Kościuchnowki, udali się na Polską Górkę.
10. Kiedy wyszli na jej szczyt, złożyli wiązanek kwiatów.
11. Kiedy korzystałem z komputera, zepsuł się.

12. Kiedy obejrzałem film „Noce i dnie”, sięgnąłem po książkę.
13. Gdy się opalałem, pogryzły mnie komary.
14. Kiedy spacerowałam, potwornie grzało słońce.
15. Siedząc na sali, uczniowie oglądali film.

ĆWICZENIE 34

Prawidłową odpowiedź zaznacz znakiem .

1. Andrzej Wajda i Jerzy Antczak studiowali:
  - a) w Warszawie,
  - b) w Łodzi,
  - c) w Zamościu.
2. Zawody związane z filmem to:
  - a) reżyser, fryzjer, nauczyciel,
  - b) aktor, reżeser, scenarzysta,
  - c) operator, aktor, ślusarz.
3. Oskarem został nagrodzony:
  - a) Krzysztof Zanussi,
  - b) Jerzy Antczak,
  - c) Andrzej Wajda.
4. Jerzy Antczak urodził się w:
  - a) Suwałkach,
  - b) Włodzimierzu Wołyńskim,
  - c) Łodzi.
5. Łódź jest miejscem kultowym dzięki:
  - a) szkołom artystycznym;
  - b) szkołom pedagogicznym;
  - c) szkołom handlowym.
6. Bitwa pod Kościuchnowką kojarzy się z:
  - a) drugą wojną światową;
  - b) powstaniem styczniowym 1863 roku;
  - c) pierwszą wojną światową.
7. Kopiec na Polskiej Górze jest w:
  - a) Krakowie;
  - b) Kościuchnowce;
  - c) Lwowie.

LEKTURA UZUPEŁNIAJĄCA

Adam Mickiewicz

Świteź

Do Michała Wereszczaki

Ktokolwiek będziesz w Nowogródzkiej stronie,
Do Płuzyn ciemnego boru
Wjehawszy, pomnij zatrzymać twe konie,
By się przypatrzeć jezioru.

Świteź tam jasne rozprzestrzenia łona,
W wielkiego kształcie obwodu,
Gęstą po bokach puszcza oczerniona,
A gładka jak szyba lodu.
Jeżeli nocną przybliżysz się dobą

I zwrócisz ku wodom lice:
Gwiazdy nad tobą i gwiazdy pod tobą
I dwa obaczysz księżyce.
Niepewny, czyli szklanna spod twej stopy
Pod niebo idzie równina,

Czyli też niebo swoje szklanne stropy
Aż do nóg twoich ugina;
Gdy oko brzegów przeciwnych nie sięga,
Dna nie odróżnia od szczytu:
Zdajesz się wisieć w środku niebokręga,

W jakiejś otchłani błękitu.
Tak w noc, pogodna jeśli służy pora,
Wzrok się przyjemnie ułodzi...
Lecz, żeby w nocy jechać do jeziora,
Trzeba być najśmielszym z ludzi.

Bo jakie szatan wyprawia tam harce!
Jakie się larwy* szamocą!
Drzę cały, kiedy bają o tém starce,
I strach wspominać przed nocą.
Nieraz śród wody gwar jakoby w mieście,

* larwy – straszydła.

Ogień i dym bucha gęsty,
 I zgiełk walczących i wrzaski niewieście
 I dzwonów gwałt i zbrój chrzęsty.
 Nagle dym spada, hałas się uśmierza,
 Na brzegach tylko szum jodły,

W wodach gadanie cichego pacierza,
 I dziewic żałosne modły.
 Co to ma znaczyć? różni różnie plotą:
 Cóż, kiedy nie był nikt na dnie;
 Biegają wieści pomiędzy prostotą,

Lecz któż z nich prawdę odgadnie?
 Pan na Płużynach, którego pradziady
 Były Świtezi dziedzice,
 Z dawna przemyślał i zasięgał rady,
 Jak te zbadać tajemnice.

Kazał przybory w bliskim robić mieście,
 I wielkie sypał wydatki:
 Związano niewód, głęboki stóp dwieście,
 Budują czołny i statki.
 Ja ostrzegalem: że w tak wielkim dziele

Dobrze, kto z Bogiem poczyną;
 Dano więc na mszę w niejednym kościele,
 I ksiądz przyjechał z Cyryna*.
 Stanął na brzegu, ubrał się w ornaty,
 Przeżegnał, pracę pokropił;

Pan daje hasło: odbijają baty**,
 Niewód się z szumem zatopił.
 Topi się, pławki*** na dół z sobą spycha,
 Tak przepaść wody głęboka;
 Prężą się liny, niewód idzie z cicha,

* **Cyryn** – miasteczko w Nowogródzkim, z kościołem parafialnym. Do parafii cyryńskiej należały Płużyny.

** **baty** – czołna.

*** **pławki** (*pławy, pławuki*) – kawałki kory przytwierdzane do górnej krawędzi sieci w celu utrzymania jej na wodzie.

Pewnie nie złowią ni oka*.
Na brzeg oboje wyjęto już skrzydło,
Ciagną ostatek więcierzy:
Powiemże jakie złowiono straszdyło?
Choć powiem, nikt nie uwierzy.

Powiem jednakże. Nie straszdyło wcale,
Żywa kobieta w niewodzie,
Twarz miała jasną, usta jak korale,
Włos biały skąpany w wodzie.
Do brzegu dąży. A gdy jedni z trwogi

Na miejscu stanęli głazem,
Drudzy zwracają ku ucieczce nogi,
Łagodnym rzecze wyrazem:
„Młodzieńcy! wiecie, że tutaj bezkarnie
Dotąd nikt statku nie spuści:

Każdego śmiałka jezioro zagarnie
Do nieprzebrnionych czeluści.
I ty, zuchwały, i twoja gromada
Wraz byście poszli w głębinie**:
Lecz, że to kraj był twojego pradziada,

Że w tobie nasza krew płynie;
Choć godna kary jest ciekawość pusta,
Lecz, żeście z Bogiem poczęli,
Bóg wam przez moje opowiada usta,
Dzieje tej cudnej topieli.

Na miejscach, które dziś piaskiem zaniosło,
Gdzie car*** i trzcina zarasta,
Po których teraz wasze biega wiosło,
Stał okrąg pięknego miasta.
Świtez, i w sławne orężem ramiona

* **Pewnie nie złowią ni oka** – zwrot ludowy, używany na Białej Rusi i Podolu; oko – waga trzech funtów.

** **głębinia** (*forma białorus.*) – głębina.

*** **car** – podbiał (ziele).

I w kraśne twarze bogata,
 Niegdyś od książąt Tuhanów* rządzona,
 Kwitnęła przez długie lata.
 Nie émił widoku ten ostęp ponury:
 Przez żyzne wskroś okolice

Widać stąd było Nowogródzkie mury,
 Litwy naówczas stolicę.
 Raz niespodzianie obiegł tam Mendoga
 Potężnem wojskiem car z Rusi;
 Na całą Litwę wielka padła trwoga,

Że Mendog poddać się musi.
 Nim ściągnął wojsko z odległej granicy,
 Do ojca mego napisze:
 – Tuhanie! w tobie obrona stolicy,
 Śpiesz, zwołaj twe towarzysze. –

Skoro przeczytał Tuhan list książęcy
 I wydał rozkaz do wojny,
 Stanęło zaraz mężów pięć tysięcy,
 A każdy konny i zbrojny.
 Uderzą w trąby, rusza młódź, już w bramie

Błyska Tuhana proporzec,
 Lecz Tuhan stanie i ręce załamię,
 I znowu jedzie na dworzec.
 I mówi do mnie: – Jaż własnych mieszkańców
 Dla obcej zgubię odsieczy?

Wszak wiesz, że Świteż nie ma innych szańców,
 Prócz naszych piersi i mieczy.
 Jeśli rozdzięłę szczupłe wojsko moje,
 Krewnemu nie dam obrony;
 A jeśli wszyscy pociągniem na boje,

Jak będą córy i żony?
 – Ojcze, odpowiem, lękasz się niewczesnie,
 Idź, kędy sława cię woła,
 Bóg nas obroni: dziś nad miastem we śnie,
 Widziałam jego anioła.

* **od książąt Tuhanów** – aluzja do Tuhanowicz, wsi należącej do Wereszczaków, gdzie przebywała Maryla.

Okrażył Świtez miecza błyskawicą,
I nakrył złotemi pióry,
I rzekł mi: póki męże za granicą,
Ja bronię żony i córy. –
Usłuchał Tuhan, i za wojskiem goni;

Lecz gdy noc spada ponura,
Słychać gwar z dala, szczęk i tętent koni,
I zewsząd straszny wrzask: ura!
Zagrzmiały tarany, padły bram ostatki,
Zewsząd pocisków grad leci,

Biegą na dworzec starce, nędzne matki,
Dziewice i drobne dzieci.
Gwałtu! wołają, zamykajcie bramę,
Tuż, tuż, za nami Ruś wali.
Ach! zgińmy lepiej, zabijmy się same,

Śmierć nas od hańby ocali.
Natychmiast wściekłość bierze miejsce strachu;
Miecz bogactwa na stosy,
Przynoszą żagwie i płomień do gmachu,
I krzyczą strasznymi głosy:

»Przeklęty będzie, kto się nie dobije!«
Broniłam, lecz próżny opór:
Kłęczą, na progach wyciągają szyje,
A drugie przynoszą topór.
Gotowa zbrodnia... Czyli wezwać hordy

I podle przyjąć kajdany,
Czy bezbożnemi wytępić się mordy?...
Panie, zawołam, nad pany:
Jeśli nie mogę ujść nieprzyjaciela,
O śmierć błagamy u Ciebie,

Niechaj nas lepiej Twój piorun wystrzela,
Lub żywych ziemia pogrzebie!
Wtem, jakaś białosc nagle mnie otoczy,
Dzień zda się spędzać noc ciemną:
Spuszczam ku ziemi przerażone oczy...

Już ziemi nie ma pode mną!...
 Takeśmy uszły zhańbienia i rzezi.
 Widzisz to ziele dokoła,
 To są małżonki i córki Świtezi,
 Które Bóg przemienił w zioła.

Białawem kwieciem, jak białe motylki,
 Unoszą się nad topielą;
 List* ich zielony, jak jodłowe szpilki,
 Kiedy je śniegi pobielą.
 Za życia cnoty niewinnej obrazy,

Jej barwę mają po zgonie,
 W ukryciu żyją i nie cierpią skazy,
 Śmiertelne nie tkną ich dłonie.
 Doświadczył tego car i ruska zgraja,
 Gdy piękne ujrzawszy kwiecie,

Ten rwie i szyszak stalony umaja,
 Ten wianki na skronie plecie:
 Kto tylko ściągnął do głębini ramie,
 Tak straszna jest kwiatów władza,
 Że go natychmiast choroba wylamie,

I śmierć gwałtowna ugadza.
 Choć czas te dzieje wymazał z pamięci,
 Pozostał sam odgłos kary,
 Dotąd w swych baśniach prostota go święci,
 I kwiaty nazywa Cary”. –

To mówiąc, pani z wolna się oddala,
 Topią się statki i sieci,
 Szum słyhać w puszczy, poburzona fala
 Z łoskotem na brzegi leci.
 Jezioro do dna pękło na kształt rowu,

Lecz próżno za nią wzrok goni,
 Wpadła i falą nakryła się znowu,
 I więcej nie słyhać o niej.

* List (stpol.) – liść (por.: listopad).

Reduta Ordona

Opowiadanie adiutanta

Nam strzelać nie kazano. – Wstąpiłem na działo
I spojrzałem na pole; dwieście armat grzmiało.
Artyleryi ruskiej ciągną się szeregi,
Prosto, długo, daleko, jako morza brzegi;
I widziałem ich wodza: przybiegł, mieczem skinął
I jak ptak jedno skrzydło wojska swego zwinął;
Wylewa się spod skrzydła ściśniona piechota
Długą czarną kolumną, jako lawa błota,
Nasypana iskrami bagnatów. Jak sępy
Czarne chorągwie na śmierć prowadzą zastępy.

Przeciw nim sterczy biała, wąska, zaostrzona,
Jak głaz bodzący morze, reduta Ordona.
Sześć tylko miała armat; wciąż dymią i świecą;
I nie tyle prędkich słów gniewne usta miecą,
Nie tyle przejdzie uczuć przez duszę w rozpacz,
Ile z tych dział leciało bomb, kul i kartaczy.
Patrz, tam granat w sam środek kolumny się nurza,
Jak w fale bryła lawy, pułk dymem zachmurza;
Pęka wśród dymu granat, szyk pod niebo leci
I ogromna łysina wśród kolumny świeci.

Tam kula, lecąc, z dala grozi, szumi, wyje.
Ryczy jak byk przed bitwą, miota się, grunt ryje; –
Już dopadła; jak boa wśród kolumn się zwija,
Pali piersią, rwie zębem, oddechem zabija.
Najstraszniejszej nie widać, lecz słysząc po dźwięku,
Po waleniu się trupów, po ranionych jęku:
Gdy kolumnę od końca do końca przewierci,
Jak gdyby środkiem wojska przeszedł anioł śmierci.

Gdzież jest król, co na rzezie tłumy te wyprawia?
Czy dzieli ich odwagę, czy pierś sam nadstawia?
Nie, on siedzi o pięćset mil na swej stolicy,
Król wielki, samowładnik świata połowicy;
Zmarszczył brwi, – i tysiące kibitek wnet leci;
Podpisał, – tysiąc matek oplakuje dzieci;
Skinął, – padają knuty od Niemna do Chiwy.
Mocarzu, jak Bóg silny, jak szatan złośliwy,

Gdy Turków za Bałkanem twoje straszą spiże,
 Gdy poselstwo paryskie twoje stopy liże, –
 Warszawa jedna twojej mocy się uraga,
 Podnosi na cię rękę i koronę ściaga,
 Koronę Kazimierzów, Chrobrych z twojej głowy,
 Boś ją ukradł i skrwawił, synu Wasilowy!

Car dziwi się – ze strachu. Drżą Petersburczany,
 Car gniewa się – ze strachu mrą jego dworzany;
 Ale sypią się wojska, których Bóg i wiara
 Jest Car. – Car gniewny: umrzem, rozweselim Cara.
 Posłany wódz kaukaski z siłami pół-świata,
 Wierny, czynny i sprawny – jak knut w ręku kata.

Ura! ура! Patrz, blisko reduty, już w rowy
 Walą się, na faszynę kładąc swe tułowy;
 Już czernią się na białych palisadach wałów.
 Jeszcze reduta w środku, jasna od wystrzałów,
 Czerwieni się nad czernią: jak w środek mrowiaka
 Wrzucony motyl błyska, – mrowie go naciska, –
 Zgasł – tak zgasła reduta. Czyż ostatnie działo
 Strącone z łoża w piasku paszczę zagrzebało?
 Czy zapął krwią ostatni bombardyer zalał?
 Zgasnął ogień. – Już Moskał roгатki wywalał.

Gdzież ręczna broń? – Ach, dzisiaj pracowała więcej
 Niż na wszystkich przeglądach za władzy książęcej;
 Zgadłem, dlaczego milczy, – bo nieraz widziałem
 Garstkę naszych walczącą z Moskali nawałem.
 Gdy godzinę wołano dwa słowa: pal, nabij;
 Gdy oddechy dym tłumi, trud ramiona słabi;
 A wciąż grzmi rozkaz wodzów, wre żołnierza czynność;
 Na koniec bez rozkazu pełnią swą powinność,
 Na koniec bez rozwagi, bez czucia, pamięci,
 Żołnierz jako młyn palny nabija – grzmi – kręci
 Broń od oka do nogi, od nogi na oko:
 Aż ręka w ładownicy długo i głęboko
 Szukała, nie znalazła – i żołnierz pobladnął,
 Nie znalazłszy ładunku, już bronią nie władnął;
 I uczuł, że go pali strzelba rozogniona;
 Upuścił ją i upadł; – nim dobiją, skona.
 Takem myślał, – a w szaniec nieprzyjaciół kupa
 Już laźła, jak robactwo na świeżego trupa.

Pociemniało mi w oczach – a gdym łzy ocierał,
 Słyszałem, że coś do mnie mówił mój Jenerał.
 On przez lunetę wspartą na moim ramieniu
 Długo na szturm i szaniec poglądał w milczeniu.
 Na koniec rzekł; „Stracona”. – Spod lunety jego
 Wymknęło się łez kilka, – rzekł do mnie: „Kolego,
 Wzrok młody od szkieł lepszy; patrzaj, tam na wale,
 Znasz Ordoną, czy widzisz, gdzie jest?” – „Jenerale,
 Czy go znam? – Tam stał zawsze, to działa kierował.
 Nie widzę – znajdę – dojrzę! – śród dymu się schował:
 Lecz śród najgęstszych kłębow dymu ileż razy
 Widziałem rękę jego, dającą rozkazy. –
 Widzę go znowu, – widzę rękę – błyskawicę,
 Wywija, grozi wrogom, trzyma palną świecę,
 Biorą go – zginął – o nie, – skoczył w dół, – do lochów”!
 „Dobrze – rzeczce Jenerał – nie odda im prochów”.

Tu blask – dym – chwila cicho – i huk jak stu gromów.
 Zaćmiło się powietrze od ziemi wyłomów,
 Harmaty podskoczyły i jak wystrzelone
 Toczyły się na kołach – lonty zapalone
 Nie trafiły do swoich panew. I dym wionął
 Prosto ku nam; i w gęstej chmurze nas ochłonał.
 I nie było nic widać prócz granatów blasku,
 I powoli dym rzedniał, opadał deszcz piasku.
 Spojrzałem na redutę; – wały, palisady,
 Działa i naszych garstka, i wrogów gromady;
 Wszystko jako sen znikło. Tylko czarna bryła
 Ziemi niekształtnej leży – rozjemcza mogiła.
 Tam i ci, co bronili, – i ci, co się wdarli,
 Pierwszy raz pokój szczery i wieczny zawarli.
 Choćby cesarz Moskalom kazał wstać, już dusza
 Moskiewska, tam raz pierwszy, cesarza nie słusza.
 Tam zagrzebane tyłu set ciała, imiona:
 Dusze gdzie? nie wiem; lecz wiem, gdzie dusza Ordoną.
 On będzie Patron szańców! – Bo dzieło zniszczenia
 W dobrej sprawie jest święte, Jak dzieło tworzenia;
 Bóg wyrzekł słowo stań się, Bóg i zgiń wyrzecz.
 Kiedy od ludzi wiara i wolność uciecze,
 Kiedy ziemię despotyzm i duma szalona
 Obleją, jak Moskałe redutę Ordoną –
 Karząc plemię zwycięzców zbrodniami zatrute,
 Bóg wysadzi tę ziemię, jak on swą redutę.

Wesele

(Dramat w trzech aktach)

OSOBY:

Gospodarz	Dziad	Maryna	Kasia
Gospodyni	Jasiek	Zosia	Staszek
Pan Młody	Kasper	Radczyni	Kuba
Panna Młoda	Poeta	Haneczka	Żyd
Marysia	Dziennikarz	Czepiec	Rachel
Wojtek	Nos	Czepcowa	Muzykant
Ojciec	Ksiądz	Klimina	Isia

OSOBY DRAMATU:

Chochół	Rycerz Czarny
Widmo	Upiór
Stańczyk	Wernzhora
Hetman	Dekoracja:

Noc listopadowa; w chacie, w świetlicy. Izba wybielona siwo, prawie błękitna, jednym szarawym tonem półbłękitu obejmująca i sprzęty, i ludzi, którzy się przez nią przesuną.

Przez drzwi otwarte z boku, ku sieni, słychać huczne weselisko, buczące basy, piskanie skrzypiec, niesforny klarnet, hukania chłopów i bab i przygłuszający wszystką nutę jeden melodyjny szum i rumot tupotających tancerzy, co się tam kręcą w zbitej masie w takt jakiejś ginącej we wrzawie piosenki...

I cała uwaga osób, które przez tę izbę-scenę przejdą, zwrócona jest tam, ciągle tam; zasłuchani, zapatrzeni ustawicznie w ten tan, na polską nutę... wirujący dookoła, w półświatle kuchennej lampy, taniec kolorów, krasych* wstążek, pawich piór, kierezyj**, barwnych kaftanów*** i kabatów****, nasza dzisiejsza wiejska Polska.

* **krasy** – barwny.

** **kieriezja albo karazja** – sukmana granatowa z czerwonymi wyłogami i szerokim kołnierzem, ozdobionym haftami i błyszczącymi blaszkami, opadającym nisko na plecy; kieriezja i rogatywka czerwona, „krakuska”, należały do szczególnie charakterystycznych składników chłopskiego stroju spod Krakowa.

*** **kaftan** – noszony pod sukmaną (kieriezja) żupanik z rękawami, granatowy na czerwonej podszewce, naszywany frędzlami i metalowymi guziczkami.

**** **kabat** – wcięta w pasie kurtka czerwona albo jasnobłękitna, z dwiema fałdami z tyłu, niekiedy naszywana.

A na ścianie głębnej: drzwi do alkierzyka*, gdzie łóżko gospodarstwa i kołyska, i pośpione na łózkach dzieci, a górą szszeregowani Święci obrazkowi. Na drugiej bocznej ścianie izby: okienko przysłonię** białą muslinową firaneczką; nad oknem wieniec dożynkowy z kłosów; – za oknem ciemno mrok – za oknem sad, a na deszczu i słońcu krzew otulony w słomę***, w zimową ochronę okryty.

Na środku izby stół okrągły, pod białym, sutym obrusem, gdzie przy jarzących brązowych świecznikach żydowskich**** suta zastawa, talerze poniechane tak, jak dopiero co od nich cała weselna družba wstała, w nieładzie, gdzie nikt o sprzątaniu nie myśli. Około stołu proste drewniane stołki kuchenne z białego drzewa; przy tym na izbie biurko, zarzucone mnóstwem papierów; ponad biurkiem fotografia Matejkowskiego „Wernyhory”***** i litograficzne odbicie Matejkowskich „Raclawic”*****. Przy ścianie w głębi sofa wyszarzana; ponad nią złożone w krzyż szable,

* **alkierzyk** – izdebka przylegająca do większej izby, zwykle bez okien

** **przysłonię** – dziś popr.: przysłonięte

*** **krzew otulony w słomę** – tzw. chochoł albo chachoł; motyw u Wyspiańskiego powtarzający się; występuje np. w obrazie (pastelu) *Chocholy* już w 1898 r., także w *Nocy listopadowej* (1904) mowa jest o „krzewach w słomianej uwięzi”. *Słownik języka polskiego*, tzw. warszawski, z 1900 r. objaśniał, podając formy oboczne: *chochoł*, *chachoł* etc.: „a) wierzch spiczasto okrągły, wierzchołek spiczasto wypukły [...]; b) najwyższy snop w mendlu [...] (snop rozczapierzony i opuszczony w okap, niby daszek); c) snopek przykrywający ul [...] (snop rozczapierzony i opuszczony w okap, niby daszek); c) okrycie słomiane, używane przez pasterzy w polu” i inne. Znaczenie, w jakim wyrazu używa Wyspiański, było, jak się okazuje, opracowującym *Słownik* (przed *Weselem*) nieznane.

**** **świeczniki żydowskie** – siedmioramienne o charakterystycznym kształcie; świece w nich zapalali Żydzi w świąteczny wieczór piątkowy (przed szabatem); z uwagi na piękny kształt przyjęły się również poza środowiskiem żydowskim.

***** **Matejkowski „Wernyhora”** – obraz Jana Matejki z 1883 r.; według relacji świadków jego reprodukcja wisiała w domu Włodzimierza Tetmajera w Bronowicach Małych. Wernyhora to legendarna (lub na pół legendarna) postać Kozaka-wróźbity, którego przepowiednie miały się spełnić w drugiej połowie XVIII i w początkach XIX wieku. Wróżby Wernyhory łączono z dalszymi losami Polski i rzecznika pojednania między narodami obu krajów. Postać Wernyhory zyskała dużą popularność w literaturze romantycznej – u S. Goszczyńskiego, L. Siemieńskiego, M. Czajkowskiego, J. Słowackiego. *Sen srebrny Salomei* z występującą w nim postacią Wernyhory grano właśnie w teatrze krakowskim w 1900 roku (premiera 24 marca). Sam Wyspiański pisał (nieukończony) rapsod *Wernyhory* poczynawszy od kwietnia 1900 r. i rysował jego postać (projekt witraża).

***** **Matejkowskie „Raclawice”** – obraz J. Matejki *Kościuszkę pod Raclawicami* (dziś w Muzeum Narodowym w Krakowie), przedstawiający znany moment powitania „naczelnika w sukmanie” przez podkrakowskich kosynierów z Bartoszem Głowackim po zdobyciu przez nich rosyjskich armat. Motyw ten, popularny i nasycony treścią ideową w XIX w., był przedmiotem poematu T. Lenartowicza *Bitwa raclawicka* (1858) i później sztuki W. L. Anczyca *Kościuszkę pod Raclawicami*.

flinty, pasy podróżne, torba skórzana. W innym kącie piec bielony, do maści* z izbą; obok pieca stolik empire**, zdobny świecącymi resztami brązów, na którym zegar stary, alabastrowymi kolumnkami*** dźwigający złożony krąg godzin; nad zegarem portret pięknej damy w stroju z lat 1840 w lekkim muślinowym zawoju przy twarzy młodej w lokach i na ciemnej sukni.

U boku drzwi weselnych skrzynia ogromna wyprawna wiejska, malowana**** w kwiatki pstre i pstre desenie; wytarta już i wyblakła. Pod oknem stary grat, fotel z wysokim oparciem.

Nad drzwiami weselnymi ogromny obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej***** z jej sukienką srebrną i złotym otokiem promieni na tle głębokiego szafiru; a nad drzwiami alkierza takież ogromny obraz Matki Boskiej Częstochowskiej*****, w utkanej wzorzystej szacie, w koralach i koronie polskiej Królowej, z Dzieciątkiem, które rączkę ku błogosławieniu wzniosło.

Strop drewniany w długie belki proste z wypisanym na nich Słowem Bożym i rokiem pobudowania.

Rzecz dzieje się w roku tysiąc dziewięćsetnym.

* **do maści** – do koloru, w tym samym kolorze.

** **empire** (*fr.*) – styl cesarstwa; styl architektury, mebli itp., rozwinięty najpierw we Francji na początku XIX w., właśnie za cesarstwa Napoleona I, nawiązywał do form sztuki Rzymu cesarów. W meblarstwie charakterystyczne były formy proste, przejrzyste, ozdoby z brązu.

*** **alabastrowe kolumnki** – „klasyczne” kolumnki należały do znamiennych elementów konstrukcji zegarów w stylu cesarstwa; **alabaster** – biały marmur, prześwietlony, jakby przejrzysty.

**** **skrzynia [...] malowana** – takie skrzynie były sprzętami znajdującymi się w niemal każdym podkrakowskim domu, należąc do wyprawy ślubnej; były barwne, malowane głównie w stylizowane kwiaty.

***** obraz **Matki Boskiej Ostrobramskiej** – kopia obrazu z Ostrej Bramy w Wilnie.

***** obraz **Matki Boskiej Częstochowskiej** – kopia obrazu z Jasnej Góry w Częstochowie. Wyspiański sam namalował sobie szkic tego obrazu dla potrzeb scenografii Wesela (lecz na scenie zawieszono jego specjalnie przygotowaną kopię).

Noce i dni. Tom I (fragmenty)

BOGUMIŁ I BARBARA

Dawnymi czasy Niechcicowie żyli mniej więcej tak, jak żyją wszyscy po dworach na wsi. Utrzymywali zażyłe i urozmaicone stosunki z całą, nawet najdalszą rodziną siedzącą przeważnie na takich samych jak i oni folwarkach lub na związanych źródłami dochodów ze wsią pańskich posesjach wśród ogrodów na skrajach miast. Czuli się organiczną częścią potężnego jakby plemienia, które wystarczało samo sobie, miało własną rodzinno-przyjacielską gwarę, zastanawiało się, w jaki sposób wychowywać swe dzieci, aby je raz na zawsze uchronić przed wpływami z zewnątrz, załatwiała wszystkie sprawy życiowe, prawie że nie wychodząc poza granice środowiska, a nawet zgoła poza granice narastającego ciągle od wszystkich stron rodu. Ale dziad Bogumiła Niechcica, Maciej, zaczął się niepostrzeżenie z tego świata wydzielać. W domu jego pojawiali się coraz częściej znajomi i przyjaciele spoza klanu, uczeni, profesorowie, artyści, pisarze dzienników, działacze i członkowie klubów politycznych, ludzie niepewnego pochodzenia albo którzy wyszli ze swojej sfery. Mówiono, że Maciej Niechcic traci dla obcych rozum, serce, a przede wszystkim pieniądze. Uznano go za człowieka niespokojnego i zaczęto się go wystrzegać.

Za okoliczność łagodzącą jego dziwactwa starali się względniejsi spośród krewnych uważać domniemaną ambitną chęć naśladowania wielkich panów, magnatów i dostojników rządu, patronujących nauce, sztuce lub ruchom politycznym.

Wprędce jednak przekonano się, że tego rodzaju ambicje nie przyświecały Niechcicowi, gdyż nie widać było, aby znaczenie i świetność jego domu wzrastały pod jakimkolwiek względem. Maciej Niechcic zdawał się raczej wszystko czynić po temu, aby zbiednieć i zmarnieć. Między innymi, po wojnie 1830 roku, zapragnął jeden ze swoich trzech dziedzicznych majątków zamienić na inny, z jakichś względów lepiej odpowiadający jego widokom. Przy prowadzeniu związanych z tym układów okazał więcej ufności do ludzi niż przezorności w dopilnowaniu swych interesów, na skutek czego kupił majątek ze stanem hipoteki, który wnet stał się powodem utraty i świeżego nabytku, i jednego z pozostałych rodzinnych folwarków. Syn Macieja Niechcica, Michał, odziedziczył tedy po ojcu dobra Jarosty mocno już okrojone, wziął też po nim niespokojne usposobienie. Wyrwał się tak samo niesfornie z granic swojego świata, a życie samodzielne rozpoczął od gorszącego uczynku. Ożenił się z nowicjuską panien dominikanek, Florentyną Klicką, bardzo ładną i bardzo ubogą panią znakomitego nazwiska, która wstąpiła była do klasztoru, żeby nie być na łasce boga-

tych krewnych. Powiadano, że Michał Niehcic potajemnie się z nią w tym klasztorze widywał i że ją właściwie stamtąd wykradł. A chociaż potem przeprowadzono wszystko według prawa i obyczaju, panna odbyła pokutę i uzyskała zwolnienie z nowicjatu, a oboje dostali rozgrzeszenie i ślub, to przecież dwory i dworki długo nie mogły darować Niehcicowi tego postępku. On jednak bardzo się tym nie przejmował, bo chociaż dobrym był dla każdego człowiekiem, to uczuć, na których mu zależało – poważania, przyjaźni, bliskości – szukał tak jak i ojciec, nie po sąsiednich dworach, ale po świecie, wśród ludzi zajmujących się pracą umysłową albo sprawami publicznymi. Pani Florentyna zaś czuła się szczęśliwa w tych nowych dla siebie stosunkach, zarówno dlatego, że zaznawszy w młodości wiele upokorzeń od ludzi równego sobie stanu uważała towarzystwo innego pokroju za wielką łaskę losu, jak i dlatego, że czuć się szczęśliwą było zgodne z jej miłującym wszystko usposobieniem.

To byli rodzice Bogumiła Niehcica.

Bogumił Adrian był ich najmłodszym synem, przyszedł na świat w wiele lat po ślubie. Starsze dzieci powymierały, co było, jak mówiono w okolicy, karą Bożą za odwrócenie się pani Florentyny z drogi świętego powołania.

Bogumił chował się zdrowo, a mając piętnaście lat wziął z ojcem udział w powstaniu 1863 roku.

Do powstania Michał Niehcic przystał też nie wtedy, kiedy to zostało postanowione przez ziemiaństwo, ale od razu na początku, razem z mieszczaństwem, inteligencją miejską, rzemieślnikami i różnego rodzaju młodzieżą. Jego udział w walkach był o tyle wybitny, że po klęsce Jarosty zostały skonfiskowane, a on sam zesłany na Syberię. Sona podążyła za nim. Syna, Bogusia, wzięli pod opiekę krewni, jedni z tych, którzy potomstwo Macieja Niehcica uważali za rodzinę wariatów. Obowiązki wychowawcze wobec powierzonego im młodzieńca pojmowali w taki sposób, że Bogumił po jakimś czasie uciekł od nich, i to tak akuratnie, że ślad po nim zaginął. Przez ten czas pani Florentyna pochowała w dalekich tajgach męża, wróciła do Polski i opłakawszy zaginionego syna została gospodynią w pewnym znajomym dworze. Była z tego kawałka chleba zadowolona, gdyż odznaczała się w dalszym ciągu skromną pogodą ducha, która jej nie opuszczała w żadnych okolicznościach życia. Po jakimś czasie jej sterane wiekiem i przejściami zdrowie niezmiernie podupadło. Wtedy właściciele dóbr Krępa, u których pracowała, wyporządzili dla niej mieszkanko w oficynie i tam umieścili ją razem z bratem, również byłym powstańcem, Klemensem Klickim, który dotąd, jako nie mający środków do życia i przy tym słaby na umyśle, znajdował się był w przytułku.

Do tego to domku, gdzie rezydentka Florentyna Niehcicowa dożywała swych dni wspólnie z Klemensem Klickim – pewnego dnia zapukał wracający z wieloletniej tułaczki syn Bogumił.

SPIS TREŚCI

Дорога подруго! Дорогий друже!	3
LEKCJA 1. Już uczymy się w liceum	5
Wywiad	11
Utrwalanie wiedzy o czasowniku	16
Pisownia cząstki <i>by</i>	21
LEKCJA 2. Środki masowego przekazu	24
Odmiana rzeczowników występujących tylko w liczbie mnogiej (pluralia tantum)	34
Pisownia skrótów i skrótowców	39
Odrobina składni	42
LEKCJA 3. Środowisko naturalne	43
Odmiana rzeczowników na <i>-um</i> w liczbie mnogiej	59
Zdania współrzędnie złożone	64
LEKCJA 4. Polska dobrze zorganizowana	67
Odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego na <i>-ę</i>	70
Zapisywanie dat	81
Odmiana liczebników złożonych	82
Zdania złożone podrzędnie	87
LEKCJA 5. Polska w Unii Europejskiej	95
Odmiana liczebników zbiorowych	100
Curriculum vitae (CV)	108
Utrwalenie wiedzy o rzeczowniku. Dopełniacz i Biernik	112
Zdanie złożone podrzędne (ciąg dalszy)	123
LEKCJA 6. Polskie drogi ku niepodległości	126
Odmiana czasowników na <i>-eć</i> w czasie teraźniejszym i przeszłym	139
Utrwalenie wiedzy o rzeczowniku. Wołacz	143
Pisanie listów	146
Zdanie złożone podrzędne (ciąg dalszy)	152

LEKCJA 7. Moje miasto – mój mały świat	156
Odmiana czasowników na -ać w czasie przeszłym	170
Liczba mnoga rzeczowników i przymiotników	175
Zdanie złożone podrzędne (ciąg dalszy)	182
 LEKCJA 8. Polska regionów	 185
Pisownia i odmiana nazw miejscowości, złożonych z dwóch lub więcej członów	198
Zdanie złożone podrzędne (ciąg dalszy)	201
 LEKCJA 9. Kontakty ponad granicami	 205
Imiesłowy	220
Imiesłowy równowaznik zdania	223

LEKTURA UZUPEŁNIAJĄCA

<i>Adam Mickiewicz. Świtez</i>	224
<i>Adam Mickiewicz. Reduta Ordona</i>	230
<i>Stanisław Wyspiański. Wesele</i>	233
<i>Maria Dąbrowska. Noce i dni</i>	236